

งานวิจัยเรื่อง

การศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์และ
หมู่บ้านประมงน้ำจืด จังหวัดหนองคาย

Education Model of Community Business Management: A Case Study of
Home Stay and Fresh Water Fishery Village at Nongkhai Province.

โดย

ธวัชชัย เพ็งพิณีจ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2551

งานวิจัยเรื่อง

การศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์และ
หมู่บ้านประมงน้ำจืด จังหวัดหนองคาย

Education Model of Community Business Management: A Case Study of
Home Stay and Fresh Water Fishery Village at Nongkhai Province.

โดย

ธวัชชัย เฟ็งพิณีจ

(ศศ.ม. พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2551

(ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปีการศึกษา 2548)

หัวข้อวิจัย	การศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์ และหมู่บ้านประมงน้ำจืด จังหวัดหนองคาย
ผู้ดำเนินการวิจัย	นายธวัชชัย เฟ็งพินิจ
หน่วยงาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน 2) ศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

จากการวิจัย พบว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1) ทูทางธรรมชาติ 2) ทูทางสังคมและวัฒนธรรม 3) ผู้นำทางการและกึ่งทางการในชุมชน 4) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยกันของสมาชิกในชุมชน 5) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ 6) การสร้างเครือข่าย 7) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน 8) การกระจายรายได้ 9) ความโปร่งใส และ 10) มีกิจกรรมต่อเนื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด ประกอบด้วย 1) ทูทางธรรมชาติ 2) ผู้นำทางการในชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ 4) ความต่อเนื่องของการผลิต 5) การกระจายรายได้ และ 6) การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ประกอบด้วย 1) พัฒนาทูทางธรรมชาติ 2) ใช้ผู้นำทางการ 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 4) ให้หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน 5) กระจายรายได้ และ 6) สร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน ควรเน้นการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยดำเนินการในทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ภายใต้ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

Research Title	Education Model of Community Business Management: A Case Study of Home Stay and fresh water fishery Village at Nongkhai Province.
Researcher	Mr. Thawadchai Pengpinit
Organization	Faculty of Humanities and Social Sciences Suan Dusit Rajabhat University
Academic Year	2008

Abstract

The qualitative research aims to study the successful business of Home Stay and fresh water fishery village in Nongkhai Province. The purposes are as follows: 1) To acquire the main factors for successfulness, 2) To study the model and management of community business and 3) To present the developmental community business.

The result indicated that, there are ten factors help Home Stay succeed in running business. They are as follow: 1) Environmental capital. 2) Social and Cultures capital. 3) The leader is a member in community or forms the government. 4) Sharing knowledge and experience in members' group. 5) Support from the government. 6) Having network for sharing knowledge and experience, 7) Having the rules based on requirement. 8) Have income distribution in community. 9) No corruption, and 10) Having continual activities for development.

The successfulness of fresh water fishery Village is formed six factors as follows: 1) Environmental capital, 2) Community leader forms the government, 3) Sharing knowledge, 4) Continual production, 5) Having income distribution and 6) Supporting from government.

The model of community business management consists of 1) Environmental capital development, 2) Use Community leader forms the government, 3) Having process sharing knowledge, 4) Having governmental support, 5) the people get more income distribution and 6) Having continual activities.

The community business partnership should be improved under “The Philosophy of Sufficiency Economy” of His majesty the King Bhumibol Adulyadej. “Sufficiency Economy”, sufficiency with moderate action, sufficiency with strong mental immunity and sufficiency with reasonable action, is the middle way that helps people to find a direction for solving problems and to have a good life under the goal of “Sufficiency”. However, being a permanent development should be improved base on knowledge and morality and should be prepared for changing in the future, i.e., Economy, Society, Environment, Knowledge and Technology.

กิตติกรรมประกาศ

“ธุรกิจชุมชน” เป็นแนวทางหนึ่งที่จะพลิกฟื้นชะตากรรมของชุมชนให้ดำรงตนอยู่ได้ภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์ในยุคสมัยเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการปรับตัวของชุมชนในการที่จะเอาชนะจากแรงกดดันทั้งปวง ดัดตัวเองออกจากความล่มสลาย เพื่อดำรงตนร่วมกับทุนนิยมเสรีได้อย่างสมเกียรติ และมีศักดิ์ศรี

รายงานการวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลงได้ก็ด้วยความร่วมมือจากบุคคลหลายท่านที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอแสดงความขอบคุณ เพื่อเป็นการตอบแทนในคุณูปการที่ท่านเหล่านั้นมีต่อผู้วิจัย

ผู้วิจัย ใคร่ขอขอบคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ กำนันอารี วิพบุตร กำนันไพเราะ มั่งมุล ขอขอบคุณสมาชิกธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด ชาวบ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 และชาวบ้านกองนาง หมู่ที่ 2 ทุกท่าน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานที่ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูล ให้สัมภาษณ์ และให้ความร่วมมือในด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสุดาวรรณ ประชุมแดง อาจารย์ และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์หนองคายทุกท่าน ที่สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณพิมพ์ชนก วัตทอง คุณแสงอรุณ สุนทรีย์ คุณฐิตารีย์ จันทวงศ์ และคุณวีระยุทธ แก้วมณี ที่มีส่วนช่วยเหลือในงานวิจัยชิ้นนี้

และขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่อุดหนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

ธวัชชัย เฟื่องพินิจ

พฤษภาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(ก)
บทคัดย่อภาษาไทย	(ข)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
สารบัญ	(จ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ฉ)
สารบัญแผนที่	(ญ)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	6
ระเบียบวิธีการศึกษา	7
ข้อตกลงเบื้องต้น	7
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่	9
ทฤษฎีแรงจูงใจ	16
ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม	23
แนวคิดการมีส่วนร่วม	26
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
กรอบแนวคิดในการวิจัย	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	54
เหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา	54
วิธีดำเนินการวิจัย	55
ประชากรเป้าหมาย	56
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	56
การเก็บรวบรวมข้อมูล	59
การบันทึกข้อมูล	60
การตรวจสอบข้อมูล	60
การจัดหมวดหมู่และการเรียงเรียง	60
การวิเคราะห์และนำเสนอ	60
การอนุมานผลการศึกษา	61
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	62
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด	62
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย	
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	62
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง	
อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	79
ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน	87
ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์	
บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	89
ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด	
บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	115

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน	127
แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน	135
แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	135
แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกองนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	137
แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต	139
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	144
สรุป	144
อภิปรายผล	151
ข้อเสนอแนะ	156
เอกสารอ้างอิง	158
ภาคผนวก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจ	18
2	ปฏิทินการประกอบอาชีพบ้านจอมแจ้งในรอบ 1 ปี	66
3	รายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์หมู่บ้านจอมแจ้ง	73
4	จำนวนหมู่บ้านที่ประกอบธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย	79
5	รายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	87
6	การใช้บริการและดูงานของหน่วยงานภาครัฐช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2551102	
7	เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ และหมู่บ้านประมงน้ำจืด	128

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	หน่วยการกระทำเสรี (units of voluntaristic action)	13
2	ทัศนะเชิงหน้าที่นิยมของระบบสังคม	14
3	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	28
4	ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง	37
5	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข	39
6	กรอบแนวคิดในการวิจัย	53
7	รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน	142

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่		หน้า
1	หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	63
2	หมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	81

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจของชาวไทยเราเองแท้ๆ เป็นภาพที่ซ่อนอยู่ข้างล่างของภาพความเจริญรุ่งเรืองข้างบน ซึ่งเป็นความเจริญของคนอื่น ถ้านับจำนวนผู้คนที่ทำงานเป็นแรงงานรับจ้างในเมืองและในชนบทที่อยู่ในสาขาทุนนิยม คือสาขาที่แรงงานเป็นสินค้าในตลาด มีคนทำงานในสาขานี้เพียง 25% ของกำลังแรงงานทั้งหมด สาขาเศรษฐกิจครอบครัว สาขาที่ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต สาขาที่แรงงานของสมาชิกในครัวเรือน มีคนทำงานในสาขานี้ถึง 75% ของกำลังแรงงาน สาขานี้คือเศรษฐกิจชุมชน คิดในแง่จำนวนคน ใหญ่กว่าสาขาเศรษฐกิจทุนนิยม แต่เราคิดเป็นเงินเป็นทองกันมากเกินไป เราจึงไปเห็นอีกสาขาหนึ่งเป็นสาขาใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาว่า เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เศรษฐศาสตร์ของผู้คนทั้งหลาย เป็นวิชาของทุนหรือของรัฐ แล้วเรามักจะเรียกสาขาที่อยู่ข้างนอกว่าเศรษฐกิจนอกระบบ ความจริงเป็นอีกระบบต่างหาก มีวิถีชีวิตและมีกลไกการผลิตของตัวเอง ที่ยังมีมิติอื่นๆ นอกจากมิติเศรษฐกิจ ต้องคิดแบบองค์รวม ถ้าเป็นเศรษฐศาสตร์แบบเศรษฐกิจทุนนิยมจะคิดเป็นเรื่องกำไร แต่ที่จริงแล้วเราต้องคิดควบคู่ไปกับอย่างอื่นสินทรัพย์ของประเทศชาติไม่ใช่เงินทองเท่านั้น แต่คือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความสงบสุขชีวิตและจิตใจที่งดงาม ถ้าเราหันกลับมามองเศรษฐกิจชุมชน ให้ความสำคัญที่ทัดเทียมพอมีพอกินในขณะเดียวกันมีด้านอื่นๆ ที่มีคุณค่าด้วย คุณค่าไม่เหมือนกับกำไรหรือราคา เราต้องให้ความสำคัญกับคุณค่า (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2550, หน้า 35-36)

ธุรกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาแปรสภาพให้เกิดมูลค่า และมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ของชุมชนและการพัฒนาชุมชนให้ความยั่งยืน การประกอบธุรกิจชุมชนเป็นการให้ออกาสคนในชุมชนได้มีอาชีพ มีการจ้างงาน มีรายได้ และก่อให้เกิดการพัฒนาคนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินงาน ช่วยลดปัญหาทางสังคมเพื่อการสร้างชุมชนให้ความเข้มแข็ง และต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (มนตรีพานิชยานุวัฒน์, 2548, หน้า 21)

จากผลการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ในปัจจุบัน ที่เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวคิดทุนนิยมเสรี (Capitalism) ได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการใช้และโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมของคนในประเทศ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ชนบทกับเมือง ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องว่างการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีชุมชนของหมู่บ้าน

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เริ่มปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมือง แต่การจัดการพื้นที่ที่แยกส่วนการพัฒนาชนบทและเมืองออกจากกัน ผนวกกับนโยบายการบริหารแบบรวมศูนย์ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทมากขึ้น ทั้งในด้านการกระจายรายได้ และการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยการเติบโตของเมืองไม่ได้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาชนบท ก่อให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนา และไม่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการพึ่งตนเองได้น้อยลง สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ภาคชนบทเจริญเติบโตไม่เท่าเทียมกันและเกิดภาวะความยากจนและความล้าหลัง มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสื่อมโทรมลง ประกอบกับแรงจูงใจจากรายได้นอกภาคเกษตร ทำให้คนชนบทต้องอพยพย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีขึ้นในการประกอบอาชีพในเมือง ส่งผลให้ที่ดินเพื่อการเกษตรถูกละทิ้ง (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545, หน้า 49)

ทุนนิยมเสรี ยังทำให้ระบบการผลิตของประเทศตอบสนองต่อระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมชนบทผลิตเพื่อสนองต่อความต้องการของสังคมเมือง เน้นผลิตเพื่อขาย (Commercialized agriculture) ทั้งที่รากฐานการผลิตของสังคมไทยเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ และพึ่งพาเกื้อหนุนธรรมชาติ เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต ทำให้แรงงานในภาคการเกษตรว่างลง คนชนบทอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ เกิดชุมชนแออัดในเมือง คุณภาพชีวิตของคนเหล่านั้นต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

ที่สำคัญระบบการผลิตเพื่อขายที่เน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยว เน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยังทำลายภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษเช่น การไหว้แม่ธรณี การแสดงความเคารพต่อแม่คงคา การสู้ขวัญข้าว และประเพณีการลงแขกขอแรง เป็นต้น

เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป มีการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่สูงขึ้น เกิดภาวะหนี้สินเรื้อรัง คนรุ่น

ใหม่ถูกผลักดันเข้าสู่เมือง ระบบวัฒนธรรมภูมิปัญญาขาดการต่อยอด วิถีชีวิตแบบเมืองแผ่กระจายเข้าสู่ชนบท ระบบเครือญาติและการพึ่งพาอาศัยกันเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ระบบคุณค่าของจิตใจและจิตวิญญาณหายไป ชีวิตขาดสุนทรียภาพ อัดแน่นเต็มไปด้วยความบีบคั้นเร่งรีบและตึงเครียด เกิดภาวะไร้รากทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ปัจจุบันสังคมเกษตรกรรมของไทย จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกในทุกขั้นตอน ราคาผลผลิตอิงอาศัยกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดภายนอก ดังนั้นเมื่อปัจจัยภายนอกเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรอยู่เสมอเช่น ราคาน้ำมันสูงขึ้น เครื่องจักรแพงขึ้น ค่าเงินบาทตกต่ำ ราคาตลาดการค้าโลกผันผวน เป็นต้น

กระแสดังกล่าว มิได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมของเกษตรกรไทยเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงสถาบันหน่วยย่อยที่สุดในสังคมเกษตรกรรมด้วยนั่นคือ สถาบันครอบครัว เกิดความล่มสลายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เยาวชนติดยาเสพติดและการพนัน เกิดโรคจิตโรคประสาท เกิดอาชญากรรมและความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ระบบทุนนิยมเสรีได้ทำให้วิถีชุมชนพื้นบ้านของไทยล่มสลายลง

ความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อธุรกิจชุมชนคือ ให้ทุกคนในชุมชนมองเห็นสินทรัพย์ของตนเองและชุมชนมีค่า ซึ่งหมายถึง ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทักษะฝีมือ ความสงบ วิถีชีวิต วัสดุตามธรรมชาติ ธรรมชาติของชุมชน พืชผลการเกษตร ฯลฯ ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือทุนทางสังคมของชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ได้สร้างสะสมและสืบทอดต่อๆ มาเป็นสมบัติของคนในชุมชนทุกคน สามารถนำมาเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ เพื่อเป็นพลังให้กับชุมชนในการจัดการกับเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของประเทศ การส่งเสริมธุรกิจชุมชน เป็นนโยบายของรัฐบาลซึ่งมาจากแนวคิดพื้นฐานว่า ปัญหาของประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สามารถแก้ไขได้ด้วยการที่ประชาชนรู้จักนำสินทรัพย์ที่มีอยู่ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น เพื่อขจัดปัญหาความยากจนเป็นการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง แนวคิดการกระตุ้นให้เกิดธุรกิจชุมชนของรัฐบาลที่ผ่านมาเช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นโครงการที่ส่งเสริมการประกอบธุรกิจชุมชน เป็นการกำหนดขึ้นภายใต้นโยบายการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนภายใต้ต้นนโยบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและความยากจนของประเทศ ด้วยการกำหนดให้แต่ละชุมชนมีผลิตภัณฑ์หลักจำนวน 1 ประเภท เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสินค้าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภาครัฐจะให้ความช่วยเหลือด้านความรู้และการบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ (ขวัญฤดี ตันตระบัณฑิตย์, 2548, หน้า 10)

ธุรกิจชุมชน ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการหนึ่งในการนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนหรือ การจัดการทุนของชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน โดยคนในชุมชน เพราะเป้าหมายท้ายสุด ของการทำ “ธุรกิจชุมชน” คือ การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสวัสดิการ สังคม การฟื้นฟูอาชีพ การพัฒนาคน สังคม วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย ซึ่งคือการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้กระบวนการในการทำธุรกิจชุมชนยังช่วย “สร้างสำนึกร่วมของ ชุมชน” อันเป็นพลังของชุมชนที่เกิดจากความรู้สึกผูกพันของคนในชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อความรู้สึก พฤติกรรมต่างๆ หรือเกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน (ประเวศ วะสี, อ้างจากอัญชัญ แกมเชย, 2544, หน้า 2)

ธุรกิจชุมชน เป็นการจัดการเชิงธุรกิจกับผลผลิตโดยมีการประสานงานกับตลาดทั้งภายใน และภายนอกชุมชน กองทุนและสวัสดิการชุมชน เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างความมั่นคง และหลักประกันในชีวิตของตนเอง ทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม (ธวัชชัย เพ็งพินิจ, 2550, หน้า 17)

จังหวัดหนองคาย เป็นจังหวัดนำร่อง 1 ใน 5 ของประเทศด้านการท่องเที่ยวที่มีพื้นที่ติดลำ ไชงที่ยาวถึง 330.60 กิโลเมตร มีทัศนียภาพที่สวยงาม จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว จนได้รับการ ยอมรับว่าเป็นเมืองน่าอยู่ในอันดับ 7 ของโลก จากนิตยสาร MM Modern Maturity (May-June 2001: 63-65) ผลิตโดย American Association of Retired Persons โดยสมาคมชาวอเมริกันผู้สูง วัยของประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นเมืองน่าอยู่อันดับ 1 ของภาคอีสาน เป็นจังหวัดหนึ่งที่มี นโยบายสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในรูปแบบของธุรกิจชุมชน เพื่อสร้างฐานทางเศรษฐกิจ ให้กับคนในชุมชน กระจายรายได้และความเป็นธรรมสู่ชนรากหญ้าของจังหวัด โดยเน้นให้ ประชาชนเข้ามาดำเนินการด้วยตัวเอง เพื่อให้ธุรกิจชุมชนที่มีขึ้นสามารถแก้ไขปัญหา สนองความ ต้องการและพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน (Sustainable) ได้ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองคาย, 2551, หน้า 1)

ปัจจุบันธุรกิจชุมชนที่ถือเป็นความสำเร็จของการดำเนินงานในจังหวัดหนองคาย จนได้รับ การยอมรับจากจังหวัดให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบ ในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนที่มีลักษณะเป็น ผลสำเร็จ (Success) ในทางปฏิบัติ (Practice) ที่เห็นชัดเจนคือ หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน จนนำไปสู่ธุรกิจชุมชน ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

บ้านจอมแจ้ง ถือเป็นบ้านต้นแบบโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย ที่มีการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นการปรับปรุงบ้านของชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการให้เป็นที่พักชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว โดยที่เจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวยังคงอาศัยและใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว บ้านจอมแจ้งได้รับการยอมรับในระดับประเทศให้เป็น 1 ใน 16 โฮมสเตย์มาตรฐานไทย และรับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง 1 ใน 120 หมู่บ้านของประเทศ (ธวัชชัย เพ็งพินิจ, 2549, หน้า 34)

บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งชาวบ้านมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะธุรกิจชุมชน ที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนมากกว่า 20 ปี เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หมู่บ้านประมงน้ำจืด”

บ้านกอนาง เป็นหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านมีอาชีพเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาน้ำจืด โดยรวมตัวกันในรูปของสหกรณ์เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา มีสมาชิก 126 ครอบครัว โดยปลาน้ำจืดที่มีการเพาะเลี้ยงเช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาเทโพ ปลาไน ปลานวลจันทร์ ปลาเยี่ยงเทศ ปลาเกล็ดเงิน ปลาหัวโต ปลาดุกเทศ ปลาจระเม็ดน้ำจืด ปลาสวาย ปลาจีน ปลาคัง ฯลฯ ซึ่งจัดส่งไปขายทั่วประเทศ รวมถึงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ทุกวันนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านกอนางล้วนถือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพ โดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจังหวัดหนองคาย และได้รับการประกาศเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของตำบลกอนาง จากกรมการพัฒนาชุมชน (ธวัชชัย เพ็งพินิจ, 2549, หน้า 34)

จะเห็นได้ว่า การดำเนินธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจอมแจ้งและหมู่บ้านกอนาง ล้วนเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อเอาตัวเองให้รอดในยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อหนีให้พ้นจากแรงบีบคั้นของผลการพัฒนาที่ผ่านมาและทุนนิยมเสรี พลิกวิกฤติสู่โอกาส ทำให้ทั้งสองหมู่บ้านหันมาทำธุรกิจชุมชนจนนำมาซึ่งความสำเร็จ สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม รวมถึงการพัฒนามูลค่าของทุนทางสังคม (Social Capital) นำมาสู่ความภาคภูมิใจของคนในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าธุรกิจชุมชนเป็นทางรอดหนึ่งของชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจชุมชน จะต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืน ซึ่งถือเป็นปัจจัยเฉพาะตามบริบททางสังคม (Social Context) ในแต่ละชุมชน รวมถึงพลังขับเคลื่อนต่างๆ ที่สำคัญ ดังนั้นเพื่อเรียนรู้ผลของความสำเร็จจำต้องอาศัยระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) เข้าช่วย เพื่อถอดองค์ความรู้เหล่านั้นออกมาเป็นต้นแบบเชิงโครงสร้าง (Model Structure) ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อปลดแอกความทุกข์ยากจากแรงกดทับ

ของทุนนิยมเสรีในสังคมปัจจุบัน และนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในชุมชน รวมถึงเพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐไปสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด

2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาและพื้นที่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบธุรกิจชุมชนในพื้นที่ 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

1) หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

2) หมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

3.2 ขอบเขตด้านกลุ่มประชากร เป็นกลุ่มสมาชิกผู้เข้าร่วมดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปแบบของโฮมสเตย์และประมงน้ำจืด ที่มีการดำเนินกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาในการศึกษาวิจัย

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้ระยะเวลา 2 ปีเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 – เดือนมกราคม พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล สันเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการพิมพ์ จัดรูปเล่ม การแก้ไข และเข้ารูปเล่มฉบับสมบูรณ์

4. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

4.1 ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินธุรกิจชุมชน เพื่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมทั้งในรูปแบบของธุรกิจโฮมสเตย์ ประมงน้ำจืด และธุรกิจชุมชนประเภทอื่นๆ

4.2 ได้รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จ

4.3 ได้เสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลทางวิชาการ และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนในอนาคต ทั้งในรูปของธุรกิจโฮมสเตย์ ประมงน้ำจืด และธุรกิจชุมชนประเภทอื่นๆ รวมถึงเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิจัยธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ ในอนาคต

5. ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) ซึ่งคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selective) หมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต โดยเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) ทั้งการสัมภาษณ์ (Interview) ผ่านแนวคำถาม (Question) ที่สร้างขึ้น และการสนทนากลุ่ม (Group Interview) รวมถึงการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ตำราทางวิชาการ งานวิจัย บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์ (Edit) ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์เชื่อถือได้ แล้วนำมาวิเคราะห์ (Analysis) หาความสัมพันธ์เชื่อมโยง และนำเสนอในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach)

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจอมแจ้งที่ดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปของ “โฮมสเตย์” และบ้านกอนางในรูปของ “ประมงน้ำจืด” โดยการศึกษาข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงที่เน้น “ปัจจัยที่มีต่อผลสำเร็จ” ในการดำเนินธุรกิจชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้าน เพื่อสร้างต้นแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนร่วมกัน ดังนั้น การนำไปใช้ประโยชน์จึงควรมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตามบริบท (Context) ของแต่ละพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผลมากที่สุด

7. นิยามศัพท์

รูปแบบ หมายถึง ตัวแบบของการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์และประมงน้ำจืด

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์และ
ประมงน้ำจืด

การจัดการ หมายถึง การดำเนินการของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์และประมงน้ำจืด เพื่อให้
กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย สามารถสนองตอบต่อความคาดหวังของสมาชิกใน
กลุ่มได้

ธุรกิจชุมชน หมายถึง เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรม
โฮมสเตย์และประมงน้ำจืดเชิงธุรกิจ¹ในชุมชน มุ่งสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและพัฒนาระบบ
เศรษฐกิจชุมชนอย่างครบวงจร โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและ
การจัดสรรผลประโยชน์ ภายใต้ทรัพยากรท้องถิ่นในการผลิตและจัดการกลุ่ม ที่คำนึงถึงความ
เหมาะสมกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในชุมชน

โฮมสเตย์ หมายถึง การทำธุรกิจที่พักแบบชาวบ้าน โดยการนำเอาบ้านที่เป็นที่อยู่อาศัย
ตามปกติของชาวบ้าน มาใช้เป็นที่พักรับรองนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นรายได้เสริม โดย
นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) แลกเปลี่ยนระหว่างกัน มีการบริการแก่
นักท่องเที่ยวตามสัดส่วน และเจ้าของบ้านก็อาศัยอยู่ขณะที่มีนักท่องเที่ยวมาพักอาศัยของหมู่บ้าน
จอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ประมงน้ำจืด หมายถึง การทำธุรกิจเกี่ยวกับสัตว์น้ำ โดยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดเพื่อ
ขาย ซึ่งชุมชนดำเนินการทั้งในด้านการเพาะพันธุ์ปลาและการแปรรูปจากปลาของหมู่บ้านกอนาง
หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงการนำเอาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอลำดับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่
2. ทฤษฎีแรงจูงใจ
3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม
5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Theory)

ออกุสต์ คอมาท์ (August Comte, อ้างจากสนธยา พลศรี, 2547, หน้า 184) เชื่อว่า โครงสร้างของสังคมประกอบด้วยส่วนต่างๆ เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ ทั้งอวัยวะย่อยเช่น เซลล์ และอวัยวะใหญ่ๆ เช่น หัวใจ ปอด ขา แขน เป็นต้น ส่วนประกอบของสังคมก็มีทั้งที่เป็นส่วนย่อยเช่น ครอบครัว ชนชั้นทางสังคม เป็นต้น และส่วนประกอบที่ใหญ่ขึ้นเช่น ชุมชนหรือเมือง เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน แต่ต้องประสานกันอย่างเป็นระบบ สังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขหรือมีดุลยภาพ (Equilibrium)

เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, อ้างจากสนธยา พลศรี, 2547, หน้า 184) ได้เสนอแนวความคิดเช่นเดียวกับออกุสต์ คอมาท์ว่า สังคมมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนกับโครงสร้างทางร่างกายของมนุษย์ (Human organism) ที่มีส่วนประกอบย่อยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก และจะเพิ่มความสลับซับซ้อนความหลากหลายแตกต่างจากโครงสร้างเดิมเสมอ ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่จะสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

เอมีลี เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim, อ้างจากสนธิยา พลศรี, 2547, หน้า 184-185) กล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคมจะมีคุณภาพหรืออยู่รอดด้วยการยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Solidarity) สำหรับสังคมเล็กๆ จะยึดเหนี่ยวในลักษณะ Mechanical Solidarity คือ การยึดถือค่านิยม จารีตประเพณีด้วยกัน มีความเชื่อ ทศนคติแบบเดียวกัน แต่ในสังคมใหญ่จะมีลักษณะเป็นการยึดเหนี่ยวแบบ Organic Solidarity คือ การยึดเหนี่ยวตามบทบาทหน้าที่ของตนโดยที่แต่ละคนอาจมีค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ที่แตกต่างกันออกไป การที่สังคมจะอยู่รอดได้เพราะแต่ละคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสังคมนั่นเอง ซึ่งสังคมจะเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบง่ายไปสู่รูปแบบสลับซับซ้อนเสมอ

แมคซีโอนิสต์ (Macdonis, 1993, p. 17-18) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบต่างๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน คือ

1) โครงสร้างสังคม (Social structure) ซึ่งเป็นรูปแบบอันถาวรที่เกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคมเช่น วิธีชีวิตภายในครอบครัวและระบบเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมประเภทหนึ่ง ที่เกิดจากพฤติกรรมทางสังคมโดยความร่วมมือระหว่างกันในครอบครัวจนเกิดเป็นระบบการผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย และการบริการที่มีขนาดใหญ่ มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม

2) หน้าที่ทางสังคม (Social functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545, หน้า 16) ให้ความเห็นว่า ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับหน้าที่ (Function) เป็นอันดับแรก ส่วนโครงสร้าง (Structure) เป็นรอง โดยมองว่าสังคม (Society) มีหน้าที่จะต้องทำหลายอย่าง แต่ละหน้าที่ของสังคมจะมีหน่วยสังคม (Social Unit) เป็นผู้ปฏิบัติ หน่วยสังคมหน่วยต่างๆ เหล่านี้เองเมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะกลายเป็นโครงสร้างของสังคม

โบรนิสโลว์ มาลินโนวสกี (Bronislaw Malinowski, 1936, p. 132) กล่าวว่า ทศนะของหน้าที่นิยมที่มีต่อวัฒนธรรมเน้นหลักสำคัญที่ว่า ประเพณีทุกอย่าง วัตถุประสงค์ทุกอย่าง ความคิดทุกความคิด ความเชื่อทุกความเชื่อของวัฒนธรรม สนองตอบความต้องการจำเป็นหรือหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีหน้าที่ที่จะต้องทำหรือเป็นตัวแทนของส่วนที่จะขาดเสียมิได้ในวัฒนธรรมนั้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545, หน้า 26) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้มองเห็นสังคมในฐานะระบบ มีอาณาเขตแน่นอน มีระเบียบ ควบคุมตนเอง (Self-regulating) ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย มุ่งสนองความต้องการจำเป็นของส่วนประกอบต่างๆ ของสังคมเพื่อรักษาความพึงพาและสมดุล สังคมจึงต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึงพา (homeostasis) ดุลยภาพ (equilibrium) และการมีชีวิต (survival) ซึ่งหลายโครงสร้างอาจสามารถสนองตอบความต้องการจำเป็นอันเดียวได้ แต่โครงสร้างจำนวนจำกัดเท่านั้น ที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นใดๆ หรือความต้องการจำเป็นหลายอย่างได้ในขณะเดียวกัน

ยนต์ ชุ่มจิต (2528, หน้า 107) เห็นว่าทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นั้นมองสังคมส่วนรวมเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนหรือระบบต่างๆ ที่ยึดเหนี่ยวและมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดหรือเริ่มต้นได้ในทุกส่วน และส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่นๆ ซึ่งต้องถูกกระทบกระเทือนไปด้วย นักการหน้าที่นิยมให้ความเห็นว่า สังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่ต่างๆ ของสังคม ทุกสังคมจะต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกปฏิบัติตาม สังคมจะสร้างสถาบันเพื่อให้สถาบันทำหน้าที่สำคัญๆ ในการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของสมาชิกในสังคม อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีสังคมใดที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจะทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์เสมอไป เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดความตึงเครียด (tension) ขึ้น และสังคมจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 190) กล่าวว่า ระบบสังคมมีหน้าที่เพื่อให้สังคมนั้นดำรงอยู่ ซึ่งระบบสังคมที่สามารถจะรักษาระบบไว้ นั้น จะต้องกระทำทางสังคมตามความต้องการจำเป็นพื้นฐาน 4 ประการ คือ

- 1) ระบบสังคมจะต้องมีเป้าหมาย และดำเนินไปเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) เพื่อความอยู่รอดแห่งสังคม สมาชิกในสังคมจะต้องอยู่อย่างสงบสุขต้องถ่ายทอดเป้าหมายของสังคมสู่สมาชิก มีการดำเนินการไปสู่เป้าหมายและการควบคุม ทำให้สมาชิกได้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายนั้น สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

- 2) ระบบสังคมจะต้องมีการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวมีความจำเป็นและสำคัญต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันมาก จึงต้องคิดหาเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของสังคม และเสริมสร้างพลังต่างๆ ภายในระบบให้ดีขึ้น สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ

3) ระบบสังคมจะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) หรือการประสมประสานส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจในระบบ ช่วยให้การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อบรรลุเป้าหมายของสังคม และป้องกันภาวะความตึงเครียดที่อาจเกิดขึ้นได้ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์

4) ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด (Tension Management or Latency) เพื่อให้สังคมมีดุลยภาพ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันศาสนา เป็นต้น

นิเทศ ดินณะกุล (2546, หน้า 19) กล่าวว่า โครงสร้างของสังคมคือ รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มทางสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึง ผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม ผลที่เป็นไปตามปรารถนาหรือต้องการ (Desirable consequences) คือ ผลที่ได้จากการทำหน้าที่ช่วยแก้ไขปัญหาวางไว้ ส่วนผลที่ไม่เป็นไปตามปรารถนาหรือต้องการ (Undesirable consequences) คือ ผลที่ได้จากความผิดพลาดของหน้าที่ที่ขัดขวางการนำมาซึ่งความสำเร็จ

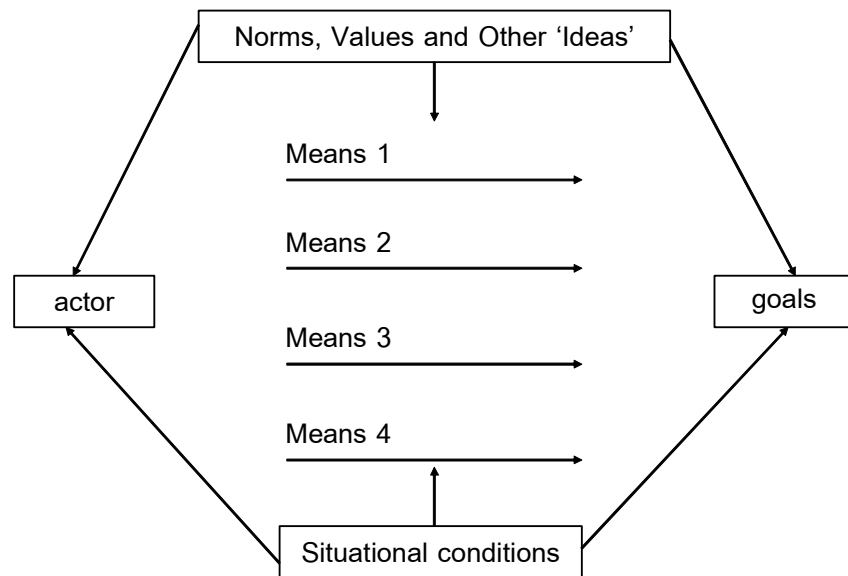
ทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons, อ้างจากสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545, หน้า 36-37) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ของบูรณาการทางสังคมและสภาพการณ์ที่จำเป็นในการกระทำหน้าที่ของกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก อย่างเป็นทางการเป็นหน่วยระบบ ที่ผสมผสานกันอย่างดีจะบังคับส่วนอื่น

พาร์สัน ยังกล่าวอีกว่า ถึงการตัดสินใจของผู้กระทำทางสังคม (social actor) ซึ่งจะตัดสินใจทำอะไรอย่างเสรี โดยอยู่ภายใต้กฎระเบียบ (normative constraints) และสถานการณ์ (situational constraints action) ดังนั้นการกระทำโดยเสรีหรือเชิงอาสา (voluntaristic) จึงประกอบด้วยธาตุมูลดังนี้

- 1) ผู้กระทำหมายถึง ปัจเจกชน
- 2) เป้าหมายที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์
- 3) วิธีการต่างๆ ที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
- 4) สถานการณ์ อันเป็นฉากซึ่งผู้กระทำจะต้องนำเข้ามาพิจารณา ในการที่จะเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดในการบรรลุเป้าหมาย

5) ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน อันได้แก่ ค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมและความคิดต่างๆ ซึ่งผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเลือกวิธีการบรรลุเป้าหมาย

6) การตัดสินใจโดยเสรี ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือบรรทัดฐานและสถานการณ์

แผนภาพที่ 1 หน่วยการกระทำเสรี (units of voluntaristic action)

ที่มา: สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545, หน้า 37.

จากรูปภาพที่ 1 หากเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและพ่อค้า เมื่อลูกค้า (actor) มีเป้าหมายที่จะซื้อสินค้าอย่างหนึ่งจากพ่อค้า (goals) ลูกค้าจะเข้าใจในบรรทัดฐาน สถานภาพ บทบาท เจตคติ และความเชื่อของตนเองที่จะปฏิบัติต่อพ่อค้า (Norms, Values and Other Ideas) ในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการซื้อขายของนั้น (Situational conditions) ดังนั้น ลูกค้าจะมีวิธีการต่างๆ (Means) ที่จะได้มาซึ่งสินค้าเช่น ทำงานเก็บเงิน เป็นต้น ในขณะที่พ่อค้าก็จะปฏิบัติต่อลูกค้าในทำนองเดียวกันเช่น มีมารยาทในการพูดคุย เป็นต้น เพื่อดึงดูดและจูงใจลูกค้าให้มาซื้อสินค้าของตน ทั้งนี้ ผู้กระทำจะต้องมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสถานภาพและบทบาทของตน ในขณะที่ระบบสังคมต้องพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากสังคม

พาร์สัน กล่าวอีกว่า ระบบกระทำ (system action) มีความต้องการพื้นฐาน 4 ประการคือ การปรับตัว (adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (goal attainment) บูรณาการหรือเสถียรภาพ (integration)

และภาวะเฉื่อย (latency) การปรับตัวเป็นเรื่องของการแสวงหาสิ่งจำเป็นต่างๆ จากสภาพแวดล้อม แล้วแจกจ่ายไปทั่วระบบ การบรรลุเป้าหมายหมายถึง การกำหนดเป้าหมายใดเป็นเป้าหมายก่อนหลัง แล้วระดมทรัพยากรของระบบเพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย บูรณาการหมายถึง การประสานงานและการบำรุงรักษาความสัมพันธ์สำคัญระหว่างหน่วยต่างๆ ของระบบ ภาวะเฉื่อยประกอบด้วยเรื่อง 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ การบำรุงรักษาภาวะเฉื่อยและการจัดการกับความตึงเครียด การบำรุงรักษาภาวะเฉื่อยเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการ ทำให้ระบบสังคมมีลักษณะอันเหมาะสม (มีมูลเหตุจูงใจ มีความต้องการจำเป็น มีทักษะในการแสดงบทบาท เป็นต้น) การจัดการกับความตึงเครียด (tension management) เกี่ยวข้องกับความตึงเครียดและแรงกดของลักษณะภายในระบบสังคม ความต้องการพื้นฐาน 4 ประการนี้เขียนย่อเป็น AGIL ดังแผนภาพ

Adaptation		Goal Attainment	
A	G	G	G
L	I		
L		I	
L		I	
Latency		Integration	

แผนภาพที่ 2 ทศนะเชิงหน้าที่นิยมของระบบสังคม

ที่มา: สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2545, หน้า 45.

การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานเป็นหน้าที่ของระบบย่อยทั้ง 4 ระบบคือ ระบบบุคลิกภาพ แก้ไขปัญหาเรื่องการบรรลุเป้าหมาย (G) ระบบวัฒนธรรมแก้ไขเกี่ยวกับภาวะเฉื่อยต่างๆ (L) ระบบอินทรีย์แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัว (A) และระบบสังคมแก้ไขปัญหาในเรื่องการไม่มีเสถียรภาพ

ของสังคม ระบบสังคมและระบบย่อยต่างๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่ระบบนอกจากจะมีหน้าที่หลักของตนแล้วยังต้องทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่นๆ อีกด้วย

โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton. อ้างจากสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545, หน้า 50-51) ได้สรุปมุมมองเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่เป็น 3 เรื่องคือ (1) ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม (functional unity of social system) แต่ละสังคมอาจต้องการบูรณาการในระดับที่แตกต่างกันออกไป (2) ความเป็นสากลภาพเชิงหน้าที่ของสิ่งต่างๆ ทางสังคม (functional universality of social items) สิ่งต่างๆ ทางสังคมแบ่งหน้าที่ออกเป็น หน้าที่ชัดเจน หน้าที่แฝง ไม่มีหน้าที่ชัดเจน และไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝงต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคม และวัฒนธรรม (3) ความขาดไม่ได้ของสิ่งต่างๆ เชิงหน้าที่ในสังคม (indispensibility of functional items for social system) สังคมอาจใช้สิ่งทางสังคมอื่นมาทดแทนได้ผ่านตัวเลือกเชิงหน้าที่และตัวทดแทนเชิงหน้าที่

อย่างไรก็ตาม ดุลยภาพที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นมีลักษณะเป็นดุลยภาพเคลื่อนที่ ทั้งนี้เพราะความเป็นจริงสังคมไม่ได้อยู่นิ่งหรือคงอยู่กับที่ ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมก็ขึ้นอยู่กับหน้าที่หรือโครงสร้างนี้เอง ถ้าโครงสร้างเพิ่มส่วนประกอบมากขึ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นปฏิบัติหน้าที่แตกต่างหรือเฉพาะเรื่อง เฉพาะด้านไม่เหมือนกับส่วนที่แยกออกมาก็เรียกว่า สังคมมีความเจริญเติบโต ถ้าส่วนต่างๆ ของโครงสร้างหดหายไปโดยไม่ปฏิบัติหน้าที่อันจำเป็น สังคมนั้นก็เสื่อมลง ซึ่งสังคมทุกสังคมจะต้อง 1) มีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่างๆ 2) แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน 3) แต่ละหน่วยต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม และ 4) แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่

เพราะฉะนั้น การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง-หน้าที่จึงมีความสำคัญ 2 ประการคือ มีลักษณะที่บ่งชี้เจตนาเพื่อการดำรงอยู่ได้ของสังคม และความมีบูรณาการทางสังคม เมื่อระบบย่อยต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างประสานกลมกลืนก็จะรักษาของค์รวมคือ สังคมไว้ได้ สังคมจะกระทบกระเทือนก็เมื่อระบบย่อยที่เป็นองค์ประกอบเปลี่ยนแปลง ซึ่งจุดเน้นที่สำคัญในการนำเอาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่มาใช้ในการวิเคราะห์ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า เมื่อระบบใดระบบหนึ่งในสังคมหากเปลี่ยนแปลงไประบบอื่นๆ ในสังคมนั้นๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เป็นลักษณะของการปรับตัวเพื่อให้เกิดบูรณาการของระบบในสังคมนั้นเอง ซึ่งจะได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory)

บูตซิน และคณะ (Bootzin and Other, 1991, p. 376) กล่าวว่า แรงจูงใจ หมายถึงแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือความต้องการนั้นๆ

ทฤษฎีแรงจูงใจเชื่อกันว่า การเกิดพฤติกรรมมีสาเหตุต่างๆ กัน จึงได้อธิบายความเชื่อมั่นว่าพฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีสิ่งเร้ามาเป็นเครื่องชักนำ และทำให้เกิดการตอบสนองในรูปของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เน้นสิ่งเร้าที่เกิดจากภายนอกมากกว่าสิ่งเร้าภายใน แม้แต่ความต้องการหรือแรงขับที่เกิดขึ้นก็ถือเอาเฉพาะที่สังเกตเห็นได้

แรงจูงใจ (Motive) เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้บุคคลเคลื่อนไหวหรือแสดงพฤติกรรมไปยังจุดมุ่งหมายหรือจุดหมาย เป็นแรงผลักดันซึ่งมีความต้องการ (need) สิ่งจูงใจ (incentive) และแรงขับ (drive) มาเกี่ยวข้อง โดยเกิดจากบุคคลนั้นยังไม่ได้เติมเต็มต่อความต้องการที่เห็นว่ามีคุณค่าต่อชีวิต จึงหาวิธีที่จะได้มา จนเกิดแรงขับเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ เมื่อได้มาแล้วความตึงเครียดก็จะลดลง จนกว่าบุคคลนั้นจะรู้สึกว่ายังไม่ได้รับการเติมเต็มจึงจะเกิดความต้องการใหม่ขึ้นมา

เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ และคณะ (2547, หน้า 203) กล่าวถึงองค์ประกอบของแรงจูงใจไว้ใน 4 ประเภท ประกอบด้วย

1) ความต้องการ (Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีวิต แยกออกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1) ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย (Physical Needs)

1.2) ความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจหรือสังคม (Psychological Needs or Social Needs)

2) แรงขับ (Drive) เป็นสภาวะของร่างกายที่ถูกกระตุ้นเมื่อมีความต้องการ ในทางจิตวิทยาถือว่าแรงขับจะมีความสัมพันธ์กับระดับความต้องการ เช่น

2.1) ความต้องการอาหารจะสัมพันธ์กับแรงขับในเรื่องความหิว (Hunger Drive)

2.2) ความต้องการน้ำจะสัมพันธ์กับแรงขับในเรื่องความกระหาย (Thirsty Drive)

2.3) ความต้องการทางเพศจะสัมพันธ์กับแรงขับทางเพศ (Sex Drive)

3) พฤติกรรม (Behavior) เมื่อร่างกายถูกกระตุ้นเพราะความต้องการ ทำให้เกิดเป็นแรงขับ บุคคลก็จะแสดงออกด้วยพฤติกรรมเพื่อสนองต่อความต้องการดังกล่าว

4) เป้าหมาย (Goal) คือสิ่งที่ใช้บำบัดความต้องการเพื่อลดระดับของแรงขับ

เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดลพัฒน์กิจ (2548, หน้า 147-148) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดแรงจูงใจหรือแรงขับ เนื่องจากความตึงเครียดทางร่างกายและจิตใจในการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่

1) ความต้องการ (needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของชีวิตเช่น ปัจจัย 4 อากาศ และน้ำ

2) ความต้องการ (desire) เป็นสิ่งที่จะมาตอบสนองต่อความเป็นตัวตน ความภาคภูมิใจ ค่านิยม

3) เจตคติ (attitudes) เป็นความรู้ ความเชื่อ และแนวโน้มของบุคคลในการกระทำสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับเจตคติของตนเอง

4) ผลตอบแทน (incentive) เป็นสิ่งที่จะได้รับจากการแสดงพฤติกรรมเป้าหมาย ทั้งผลตอบแทนตามความต้องการโดยตรง หรือผลตอบแทนอื่นซึ่งจะนำไปสู่สิ่งที่ตนต้องการ

5) ความชอบ (preference) เกิดขึ้นจากการมีทางเลือกในการแสดงพฤติกรรมหลายทางในการนำไปสู่เป้าหมาย

6) อารมณ์ (emotion) เป็นที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับโอกาสและสถานการณ์ ซึ่งอารมณ์ที่แตกต่างจะทำให้เกิดแรงขับที่แตกต่าง

7) จุดมุ่งหมาย (purpose) เป็นการสร้างให้เกิดเป้าหมายที่ชัดเจนในการแสดงพฤติกรรม โดยเชื่อมโยงเป้าหมายและผลตอบแทนเข้าด้วยกัน หากเป้าหมายไม่สามารถนำไปสู่ผลตอบแทนที่คุ้มค่าก็จะทำให้บุคคลเปลี่ยนเป็นเป้าหมายอื่น

8) การรับรู้ (perception) เป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินผลตอบแทนนั้นว่าคุ้มค่าหรือไม่ต่อสิ่งที่ตนเองกระทำ สามารถสนองความต้องการส่วนตัวได้มากน้อยเพียงใด

9) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment) เป็นปัจจัยภายนอกเช่น บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบพฤติกรรมที่ควรกระทำ ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการคิดเชิงปัญญาที่จะนำมาพิจารณาเพื่อเลือกพฤติกรรมที่ควรแสดงออกมา

การจูงใจหรือแรงจูงใจ (Motivation) จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแก่บุคคลในการใช้ความพยายามผลักดันให้เกิดการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีแนวทางที่แน่นอน เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ แรงจูงใจภายในเกิดมาจากความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคลกับสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ส่วนแรงจูงใจภายนอกเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีแรงจูงใจมักเน้นที่กระบวนการ โดยยอมรับว่า แรงจูงใจเป็นผลที่เกิดจากความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับความคาดหวัง ความเป็นเสมือนเครื่องมือ และการมีคุณค่าที่เหมาะสม หรือคุณค่าสอดคล้องตามความต้องการของแต่ละคนจึงจะส่งผลต่อแรงจูงใจ

ดังนั้น ลักษณะของแรงจูงใจ จึงมีความซับซ้อนและหลากหลาย ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งล้วนเกิดจากความต้องการที่ยังไม่ได้รับการสนองตอบ กลายเป็นความตึงเครียดกดดัน จนกระตุ้นให้เกิดการแสดงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือผลตอบแทนที่ต้องการ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ คิด ไตร่ตรอง จากปัญญาและประสบการณ์ เพื่อวิเคราะห์หาพฤติกรรมที่เหมาะสมในการไปสู่จุดมุ่งหมาย ภายใต้เวลา อารมณ์ ค่านิยม บรรทัดฐาน อิทธิพลของกลุ่มและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อลดความตึงเครียดและความไม่สมดุลลง ซึ่งแรงจูงใจสามารถเกิดขึ้นได้หลายอย่างในเวลาเดียวกันและอาจมีแรงจูงใจซ้อนเกิดขึ้นในการแสดงพฤติกรรม อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป แรงจูงใจอาจมีระดับความแตกต่างเกิดขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าอิทธิพลของความต้องการอย่างไหนมีมากกว่ากัน

จากความหลากหลายของรูปแบบและการเกิดของแรงจูงใจ ทำให้นักทฤษฎีทางจิตวิทยา ตั้งชื่อทฤษฎีเพื่ออธิบายธรรมชาติของแรงจูงใจตามที่ตัวเองเชื่อ หลายท่านได้ร่วมกันอธิบายการเกิดแรงจูงใจโดยเน้นไปที่การเกิดความต้องการของบุคคล การประเมินผลตอบแทน ซึ่งนักทฤษฎีที่เด่นชัดจำนวน 6 คน (เฮนริก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒน์กิจ, 2548, หน้า 149-153) ประกอบด้วย Maslow, Alderfer, Herzberg, McClelland, Vroom's และ Skinner ได้กล่าวถึงแรงจูงใจ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจ

1. Maslow	2. Alderfer	3. Herzberg	4. McClelland
Self-actualization	Growth	Motivation	Achievement
Esteem			Power

ตารางที่ 1 (ต่อ)

1. Maslow	2. Alderfer	3. Herzberg	4. Mc Clelland
Social & Love	Relation	Hygiene	Affiliation
Safety & Security	Existence		
Physiologic			

5. Vroom's expectation theory

- 1) Valence ความพึงพอใจของมนุษย์ที่มีต่อผลลัพธ์ของการกระทำ
- 2) Instrumentality ความเชื่อถือ วิธีการในการเชื่อมโยงผลลัพธ์
- 3) Expectancy (V.I.E) การคาดการณ์ผลลัพธ์

6. reinforcement theories of motivation (skinner)

- 1) Positive ให้เสริมแรงทางบวก โดยให้สิ่งที่คุณต้องการ
- 2) Negative reinforcement การเสริมแรงทางลบ ไม่ให้ในสิ่งที่คุณไม่ต้องการ

ที่มา: เอนก สุวรรณบัณฑิต และภัสกร อุดลพัฒน์กิจ, 2548, หน้า 149.

1. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierachy of need)

อับบราฮัม เฮช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow อ้างจาก Alan chapman, 2001,p.

4) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of needs theory) ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เป็น 5 ชั้น โดยมาสโลว์ได้จำแนกความต้องการทั้ง 5 ชั้นของมนุษย์เป็น 2 ระดับใหญ่ๆ คือ ระดับต่ำ (Lower-order) ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ และความต้องการความมั่นคง สำหรับความต้องการในระดับสูง (Higher-order Needs) ได้แก่ ความต้องการทางสังคม ความต้องการได้รับการยกย่อง และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งความแตกต่างของความต้องการทั้ง 2 ระดับ คือ ความต้องการในระดับสูงเป็นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ขณะที่ความต้องการในระดับต่ำ เป็นความพึงพอใจที่เกิดจากภายนอก เช่น ค่าตอบแทน เป็นต้น

มาสโลว์ มองว่า ความต้องการของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจูงใจ ซึ่งความต้องการนั้นๆ แบ่งออกเป็นระดับต่างๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นอยู่เสมอและไม่มีวันสิ้นสุด แม้จะได้รับการสนองตอบแล้วแต่ความต้องการนั้นก็จะยังคงอยู่เช่น ความต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นต้น ส่วนความต้องการที่ยังไม่ได้รับการสนองตอบ จะกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจเพิ่มขึ้นซึ่งบุคคลจะมีแนวโน้มแสดง

พฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นมากขึ้น และความต้องการมีหลายระดับซึ่งจะสำคัญแตกต่างกัน บุคคลจะแบ่งระดับความสำคัญของความต้องการแตกต่างกัน และจะมุ่งแสดงพฤติกรรมที่นำไปสู่ความต้องการสำคัญมากกว่าเสมอ ความต้องการ 5 ระดับของมาสโลว์นั้น บุคคลจะตอบสนองต่อความต้องการในระดับแรกก่อน จึงค่อยสูงขึ้นเรื่อยๆ ดังนี้

1) ความต้องการระดับกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการทางร่างกายขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อากาศ น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น มนุษย์จะมีความต้องการในลำดับถัดไปเมื่อความต้องการระดับกายภาพได้รับการตอบสนองแล้ว

2) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and Security Needs) เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยก็จะเข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ ความปลอดภัยดังกล่าวมี 2 รูปแบบคือ ความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีความปลอดภัยในชีวิต การมีสุขภาพดี เป็นต้น ส่วนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

3) ความต้องการทางสังคมและความรัก (Social and Love Needs) เมื่อความต้องการทั้ง 2 ประการแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงกว่าจะเข้ามามีบทบาทต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการการยอมรับในผลงาน ความเชื่ออาหาร ความเป็นมิตรที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

4) ความต้องการได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคม (Esteem needs) หมายรวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพในการทำงาน ตลอดจนต้องการมีฐานะเด่นและเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย

5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization Needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองทั้ง 4 ระดับแล้ว มนุษย์จะทำงานเพื่องานคือ อยากรู้ว่าตนมีศักยภาพแค่ไหน และพยายามพัฒนาศักยภาพของตนไปสู่จุดสูงสุด การทำงานเกิดจากสนใจและรักในงานที่ทำ และทำเพราะได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงจุดสูงสุด

2. ทฤษฎีความต้องการเชิงลำดับขั้นประยุกต์ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's modified need hierarchy theory)

อัลเดอร์เฟอร์ นำเสนอว่า บุคคลไม่จำเป็นต้องตอบสนองต่อความต้องการตามลำดับขั้น ซึ่งบางครั้งอาจแสดงพฤติกรรมสนองความต้องการในลำดับขั้นที่สูงกว่าก่อนไปพร้อมๆ กันก็ได้ เนื่องจากบุคคลอาจเกิดความต้องการพร้อมๆ กันในหลายๆ ด้าน โดยแยกความต้องการออกเป็น 3 ด้านเรียกว่า ทฤษฎี อี อาร์ จี (ERG theory) ได้แก่

1) Existence needs เป็นความต้องการในการมีชีวิต เพื่อสนองต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย

2) Relatedness needs ความต้องการสัมพันธภาพกับผู้อื่น เป็นความต้องการที่จะติดต่อสัมพันธ์คบหากับบุคคลรอบข้าง

3) Growth needs ความต้องการเจริญก้าวหน้า เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต การยกย่อง และค้นพบตัวเองที่ตนต้องการ

3. ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอริชเบิร์ก (Heraberg's two factor theory)

เฮอริชเบิร์ก ได้แสดงถึงสิ่งที่จูงใจ 2 ด้านที่มีต่อตัวบุคคล โดยมุ่งสร้างให้เกิดความพึงพอใจและลดความไม่พึงพอใจของบุคคลลง แบ่งได้เป็น

1) Hygiene factor ปัจจัยอนามัย เป็นปัจจัยที่สนองต่อความต้องการพื้นฐานของบุคคล เป็นสิ่งที่ต้องจัดให้มีเช่น อาหาร สถานที่อาศัย ความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งหากขาดปัจจัยอนามัยจะทำให้บุคคลไม่พึงพอใจได้

2) Motivation factor ปัจจัยจูงใจ เป็นปัจจัยที่มุ่งสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการสนองต่อความต้องการขั้นสูงของบุคคล หากขาดไปบางครั้งก็ไม่ได้ทำให้ความพึงพอใจลดลง

4. ทฤษฎีความต้องการและการแสวงหาของแมคคลีแลนด์ (Mc Clelland's acquired-needs theory)

1) Need for Achievement ความต้องการความสำเร็จ เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต

2) Need for Affiliation ความต้องการความผูกพัน เป็นความต้องการการยอมรับเป็นพวกพ้องเดียวกัน เกิดความผูกพันในสังคม มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ (interaction) อันดีต่อกัน

3) Need for Power ความต้องการอำนาจ เป็นความต้องการที่จะใช้อำนาจสร้างอิทธิพลและควบคุมคนอื่น ต้องการอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต

5. ทฤษฎีความคาดหวังของวอรัม (Vroom's Expectancy theory)

วอรัม เชื่อว่าบุคคลจะถูกจูงใจเมื่อบุคคลนั้นประเมินแล้วว่า ตัวเองมีความสามารถที่จะกระทำตามเป้าหมายหรือไม่ เกิดความคาดหวังต่อความพยายามนั้น

วอรัม (Vroom, 1970, p. 91-103) กล่าวถึงความคาดหวังในทฤษฎี Valence, Instrumentality and Expectancy (V.I.E) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) V มาจากคำว่า Valence หมายถึง ความพึงพอใจของมนุษย์ที่มีต่อผลลัพธ์ (outcomes) ของการกระทำ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดของความพึงพอใจของมนุษย์ ระดับของความพึงพอใจที่มนุษย์คาดหวังว่าจะได้จากผลลัพธ์นั้นๆ ไม่ใช่เกิดจากการเห็นคุณค่าที่แท้จริงของผลลัพธ์นั้นเสมอไป อาจกล่าวได้ว่าความพยายามในการทำงานนั้นจากผลลัพธ์หลายอย่างทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) I มาจากคำว่า Instrumentality หมายถึง ความเชื่อถือ วิธีการในการเชื่อมโยงผลลัพธ์อย่างหนึ่งไปสู่ผลลัพธ์อีกหลายอย่าง

3) E มาจากคำว่า Expectancy หมายถึง การคาดการณ์จากความเชื่อว่าผลลัพธ์จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เช่น ถ้ามนุษย์มีความเชื่อมั่นว่าจะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ย่อมทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้สึกทางด้านจิตใจที่จะตัดสินใจเลือกทำอะไร และทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

ความคาดหวังส่วนแรก ประเมินผลงานของตน

ความคาดหวังส่วนที่สอง ประเมินผลงานเปรียบเทียบกับผลตอบแทน

ความคาดหวังส่วนที่สาม ประเมินค่าตอบแทนเทียบกับคนอื่น

6. ทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์ (reinforcement theory of motivation)

สกินเนอร์ นำเสนอการใช้การเสริมแรง เพื่อการจูงใจบุคคลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ทำพฤติกรรมซ้ำหรือหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยมองการเสริมแรงออกเป็น 2 ด้านคือ

1) Positive reinforcement การเสริมแรงทางบวก เป็นการให้ผลตอบแทนในสิ่งที่บุคคลต้องการอยากได้เช่น เงิน ค่ายกย่อง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเพิ่มสวัสดิการ ให้วันหยุด เป็นต้น เพื่อจูงใจให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่างๆ

2) Negative reinforcement การเสริมแรงทางลบ เป็นการไม่ให้ผลตอบแทนที่บุคคลไม่ยอมอยากได้ โดยมีการกำหนดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ต้องไม่กระทำและบทลงโทษต่างๆ เช่น ไล่ออก ตัดเงินเดือน ตักเตือน โดยที่หากบุคคลกระทำแต่พฤติกรรมพึงประสงค์ ก็จะไม่ให้ผลตอบแทนทางลบแก่ผู้นั้น

แรงจูงใจ เป็นการนำสิ่งตอบแทนที่มีผลต่อความคาดหวังที่จะได้รับ เมื่อกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) แรงจูงใจภายนอก (extrinsic motivation) เป็นการให้แรงจูงใจ โดยเสนอผลตอบแทนที่เป็นสิ่งให้ความพึงพอใจภายนอก เห็นได้ชัดเจน สามารถจับต้องได้ เช่น เงิน (ค่าจ้างเงินเดือน โบนัส บันผลกำไร บำเหน็จ ค่าล่วงเวลา ค่านายหน้า ฯลฯ) และสิ่งของ (รถยนต์ บ้าน ฯลฯ) เป็นต้น

2) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) เป็นการให้แรงจูงใจโดยมุ่งสร้าง แรงจูงใจภายในให้เกิดแก่ตัวบุคคล เป็นผลตอบแทนที่มีใช้เงินเช่น การยกย่องสรรเสริญ การเลื่อนระดับ ความท้าทาย ความมีอิสระ ความมีอำนาจ การเติบโตในหน้าที่การงาน เป็นต้น

ทฤษฎีแรงจูงใจ เป็นแรงผลักดันที่จะให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของบุคคลในสภาพการณ์นั้นๆ ที่มีเชื่อมโยงกับความรู้ ประสบการณ์ เจตคติ ค่านิยม ความเชื่อ อิทธิพลกลุ่ม และวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งการนำเอาทฤษฎีแรงจูงใจมาใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมในการเข้าร่วมและดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม ที่เชื่อมโยงสะท้อนถึงความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกกลุ่ม รวมถึงประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้รับซึ่งได้รับการไตร่ตรองแล้วว่าคุ้มค่าและเป็นไปตามความคาดหวัง

3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology Theory)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology Theory) เป็นการศึกษาถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และศึกษาระบบวัฒนธรรมในฐานะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตนั้นๆ ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ว่าจะเป็นการทั้งทางด้านกายภาพหรือชีวภาพว่าจะมีผลต่อการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างไร สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร และสิ่งมีชีวิตมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร มีการช่วยเหลือกันอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

จูเลียน เฮช สจ๊วต (Julian H. Steward, 1955, p. 78) นักมานุษยวิทยาผู้สนใจศึกษาศาสตร์
นิเวศวิทยาวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของ
วัฒนธรรมนั้น เป็นผู้นำความคิดที่ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมและอารยธรรมตามพื้นที่ต่างๆ นั้น
เกิดขึ้นจากการปรับตัวของคนกับสภาพแวดล้อม แบบแผนทางวัฒนธรรมต่างๆ ก็เป็นมาจาก
ความสัมพันธ์ดังกล่าว

สจ๊วต (อ้างจาก <http://www.huso.buu.ac.th/>, 19 พฤษภาคม 2551) มองอีกว่า การอธิบาย
ลักษณะการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมศึกษาได้จากการปรับตัวของสังคมในสภาพแวดล้อมนั้น ข้อ
สมมติฐานสำคัญคือ สภาพแวดล้อมอาจจะมีอิทธิพลหรือไม่มีอิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลง
วัฒนธรรมก็เป็นได้ สจ๊วตพบว่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมีอิทธิพลในการพัฒนากฎเกณฑ์ เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมด้วย สจ๊วตเสนอแนวความคิดประเด็นสำคัญคือ วัฒนธรรมแต่ละสังคมมีการปรับตัวต่าง
กัน เมื่อได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมใดสภาพแวดล้อมหนึ่ง เป็นวิวัฒนาการเฉพาะวัฒนธรรม
สจ๊วตได้เสนอบทสรุปกฎวิวัฒนาการวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ เพื่ออธิบาย
นิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ

ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม ควรต้อง
วิเคราะห์ประสิทธิภาพของวัฒนธรรม ที่สามารถนำเอาทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดเช่น มาใช้
ให้เป็นอาหารและที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในสังคม

ประการที่สอง ศึกษารูปแบบพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีวัฒนธรรม โดย
วิเคราะห์วิธีการที่มนุษย์ในแต่ละสังคม สร้างวัฒนธรรม กำหนดพฤติกรรม และกิจกรรมต่างๆ รวมทั้ง
ศึกษาวิธีการทำงาน เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้หรือไม่ เพียงใด

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพฤติกรรม และระบบวัฒนธรรม
วิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมคนในสังคมว่ามีส่วนทำให้สังคมอยู่รอดได้หรือไม่เพียงใด

สมชาย นิลอาธิ (2551, หน้า 1) กล่าวว่า นิเวศวิทยา คือการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต
และสภาพของสิ่งมีชีวิตกับการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ มนุษย์จะมีความสัมพันธ์กับ
ธรรมชาติแวดล้อมอย่างใกล้ชิด และต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่นเดียวกันกับสัตว์อื่นทุก
ชนิด ธรรมชาติเป็นตัวผลิตสร้างสิ่งที่มีมนุษย์จะนำมาใช้ป้องกันอันตรายต่างๆ เช่น ป้องกันภัยจากสัตว์
ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ พายุฝน ความแห้งแล้ง และอัคคีภัย ฯลฯ ซึ่งมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ตรงที่สามารถ
ดำรงอยู่ได้ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติได้ และสามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมตามสภาพ

ธรรมชาติ เพื่อสนองความจำเป็นของตัวเองได้ ซึ่งในการสร้างวัฒนธรรมของคนนั้น คนจะจัดการกับข้อจำกัดของธรรมชาติแวดล้อมของตนเสมอ ทั้งนี้การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชีวิตนั้น มนุษย์มีความสามารถและเปลี่ยนแปลงธรรมชาติแวดล้อมได้ซึ่งเรียกกันว่า “วัฒนธรรม”

งามพิศ สัตย์สงวน (2535, หน้า 45-46) กล่าวถึงแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่และการผลิต ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานที่ตอบสนองการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เฉพาะ การอธิบายขั้นตอนพัฒนาการทางวัฒนธรรมจะได้อาจจากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ระดับของเทคโนโลยี และแบบแผนในการทำงานในสังคมนั้นๆ เป็นการมองวัฒนธรรมว่า เป็นระบบหนึ่งของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคมและมีหน้าที่เชื่อมโยงคนในสังคมต่างๆ ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะ เป็นการเน้นวัฒนธรรมว่าเป็นระบบพฤติกรรมที่รวมเอาเทคโนโลยี การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ศาสนาความเชื่อ การปฏิบัติและค่านิยมต่างๆ ไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นการเน้นการมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

คณะกรรมการบริหารวิชาบูรณาการ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2547, หน้า 63) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกันจะพบปัญหาแตกต่างกันเช่น มนุษย์อยู่ในเขตนานก็จะต้องพบปัญหาต่างกับมนุษย์ที่อยู่ในเขตร้อน มนุษย์ที่อยู่บนภูเขาย่อมมีปัญหาดังจากมนุษย์ที่อยู่ในที่ลุ่ม ด้วยเหตุนี้แต่ละสังคมจึงต้องคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมเพื่อช่วยในการดำรงชีวิต และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม

นิเทศ ดินณะกุล (2546, หน้า 69-70) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมและภูมิศาสตร์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์สร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาเช่น แนวความคิดหรือแบบการกระทำ ซึ่งกลายเป็นบรรทัดฐานหรือประเพณีใหม่ขึ้นมา และทำให้สภาพแวดล้อมเดิมทางสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป ในด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นเสมอ ทั้งที่เป็นไปโดยธรรมชาติและโดยการตัดแปลงแก้ไข และควบคุมโดยมนุษย์

สมศรี ศิริขวัญชัย (2541, หน้า 22) กล่าวว่า วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติว่า เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระบบสังคมและการปรับตัวของมนุษย์ โดยมุ่งเป้าหมายสำคัญไปที่วิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปรับตัว

(Adaptation) ของสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากสังคมวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวของสังคมวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่สำคัญคือ เทคโนโลยี โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เราไม่ควรจะแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของพฤติกรรมของมนุษย์

ธวัชชัย เฟ็งพิณิจ (2544, หน้า 14) กล่าวว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาการปรับตัวทางสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม จนเกิดเป็นวัฒนธรรม ดังนั้นสิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลในการกำหนดวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นสิ่งสะท้อนวิถีการดำรงชีวิต การศึกษา นิเวศวิทยาวัฒนธรรมจะทำให้เกิดความเข้าใจในแนวทางการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิต การปรับตัว วิวัฒนาการ ตลอดจนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของคนในสังคม

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (อ้างอิงจาก <http://e-book.ram.edu/e-book/>, 19 พฤษภาคม 2551) จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งที่เป็นสภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ และการอยู่ร่วมกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันส่งผลให้เกิดการปรับตัว และสร้างวัฒนธรรมตามหลักความสมดุลกับระบบนิเวศ

การนำเอาทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มาใช้ก็เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประยุกต์ใช้ในการทำธุรกิจชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมล้วนมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีการ วิถีชีวิต การสร้างวัฒนธรรม และการประยุกต์ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อม จนทำให้เกิดแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชนขึ้น นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังเป็นตัวกำหนดแนวทาง แนวปฏิบัติ ระบบคิด การปรับเปลี่ยน ทักษะคน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน

4. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participatory) เป็นกลวิธีที่ดีที่สุดในกระบวนการพัฒนาต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากความล้มเหลวในการดำเนินการพัฒนาในอดีตที่เน้นและให้ความสำคัญต่อบทบาทของคนภายนอกชุมชน ในเวลาเดียวกันก็ละเลย ศักยภาพ ความสามารถของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียม

กันจนเกิดแนวคิดที่จะให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา และแสวงหาทางออกด้วยตัวเอง มีการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการประเมินผล เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วม มีปรัชญาที่ว่า “คนเป็นทรัพยากรที่สามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้” การพัฒนาทั้งหลายไม่เป็นผลโดยแท้จริง ถ้ามองข้ามการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนเอง เพื่อให้เขาเหล่านั้นเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้วยความสมัครใจ

อคินรพีพัฒน์ (2527, หน้า 2) มองว่าการมีส่วนร่วมคือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิก ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองเป็นตัวของตัวเอง

อภิชัย พันธเสน (2539, หน้า 164) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม และลดช่องว่างของการสื่อสารระหว่างรัฐ กับประชาชน หรือการให้ความสำคัญในการเข้าถึง หรือกลไกการได้รับปัจจัยใหม่เพิ่มจากการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจท้องถิ่น ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงหรือก่อให้เกิดความพึงพอใจเพิ่มขึ้น ในการสนองตอบความต้องการพื้นฐานหรือสิ่งที่ประชาชนรู้สึกต้องการ

สหประชาชาติ (United Nation, 1978, p. 4) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ ที่เกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ เริ่มตั้งแต่ 1) ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับ จุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และ 2) ในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

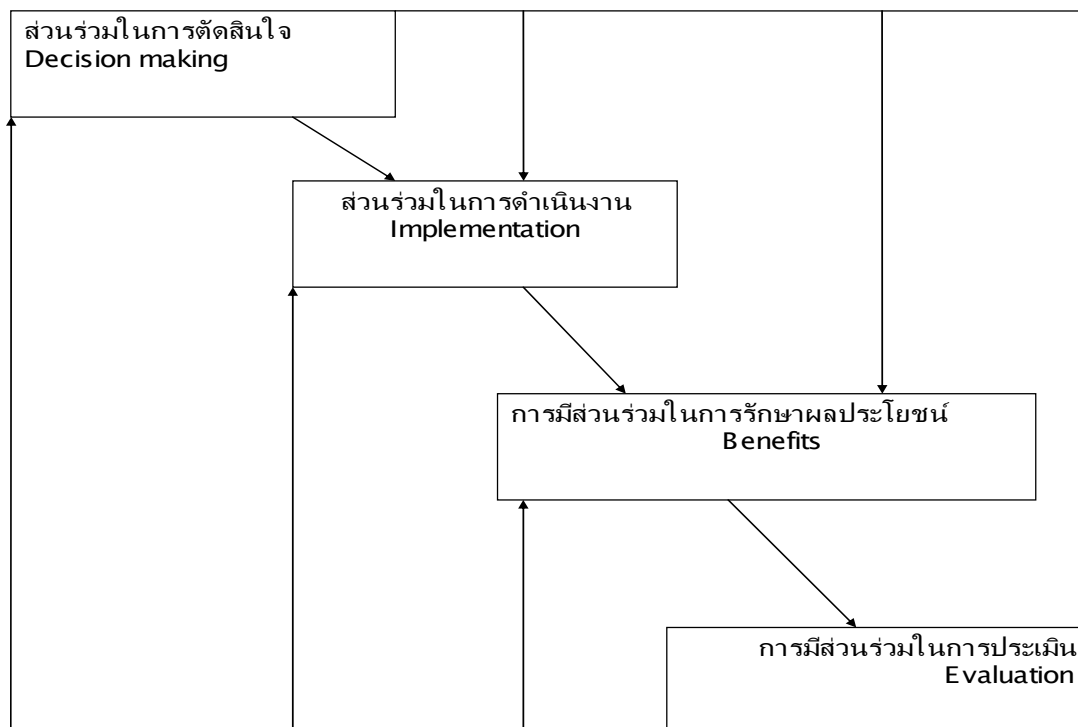
อัลวิน เบอ์นาร์ด (Alvin Bernard, 1958, p. 142) มองการมีส่วนร่วมในสังคมว่า การมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การแสดงออกถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อการมีส่วนร่วมในสถานการณ์กลุ่ม

คีธ เดวิส (Keith Davis, 1972, p. 136) การมีส่วนร่วมมีการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ที่อยู่ในกลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องนี้เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

เออร์วินและวิลเลียม (Erwin and William, 1976, p. 138) การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตน ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1997, p. 10) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

แผนภาพที่ 3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ที่มา: Cohen and Uphoff, 1977, p. 10.

จากแผนภูมิโคเฮนและอัปซอฟท์ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้น ตัดสินใจเป็นลำดับแรก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นไปยังการรักษาผลประโยชน์ และการประเมินผล เพราะ การตัดสินใจมีอิทธิพลโดยตรงต่อการรักษาผลประโยชน์ และการประเมินผล ในขณะที่เดียวกันการ ประเมินผลจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการดำเนินงานและการตัดสินใจ และการดำเนินงานจะส่งผล ย้อนกลับไปยังการตัดสินใจอีกด้วย

ถวิล ธารโกชน (2532, หน้า 103) ได้กล่าวว่า สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อร่วมมือกันโดยเฉพาะ กลุ่มขนาดเล็กและขนาดกลางมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) มีความพึงพอใจ 2) มีความรู้สึกที่มั่นคงและ ปลอดภัย 3) เพื่อเป็นการส่งเสริมสถานภาพของตนเอง และ 4) เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6-7) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

- 1) ร่วมศึกษา ค้นคว้า หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการ ของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบหรือวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือเพื่อ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน
- 5) ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและ ของหน่วยงาน
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำ ไว้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปริศนา โกลละสุต (2534, หน้า 13) ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- 1) จะช่วยให้คนในชุมชนยอมรับกิจกรรมมากขึ้น เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ตนเองมีส่วน ร่วม ตรงกับปัญหาและความต้องการ

- 2) สมาชิกกลุ่มจะมีความรู้สึกผูกพัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมากขึ้น
- 3) การดำเนินงานจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
- 4) ช่วยพัฒนาขีดความสามารถของสมาชิกกลุ่มมากขึ้น
- 5) มีการระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินโครงการมากขึ้น

การมีส่วนร่วม เป็นแนวทางหนึ่งในการระดมทรัพยากรของชุมชน เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาของชุมชน นำไปสู่การสนองตอบความต้องการของชุมชน ซึ่งทุกภาคส่วนของชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน ส่งผลให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นตรงกับความต้องการและสนองตอบต่อปัญหาได้เป็นอย่างดี รวมถึงทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่อง เพราะสมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในทุกขั้นตอน นำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนได้

การนำเอาแนวคิดการมีส่วนร่วม มาอธิบายแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชน ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ความคงอยู่อย่างยั่งยืนของกิจกรรมธุรกิจชุมชนนั้น เชื่อมโยงกับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง และการดำเนินธุรกิจชุมชนในปัจจุบัน จำเป็นจะต้องพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมไปในทิศทางใด

5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่ความพอเพียง ความสมดุล และความยั่งยืน จนได้รับการยอมรับในระดับโลก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในวโรกาสต่างๆ โคร่ขออัญเชิญมาบางองค์ ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำ” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2517.

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ

จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร...” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540.

“...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอกินก็ยิ่งดี... สมัยก่อนนี้พอกิน สมัยนี้ชักจะไม่พอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีความพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ...” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541.

“...เศรษฐกิจพอเพียงแปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำรา ... เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น... เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมี การแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน... พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้... ถ้าพอกิน คือพอกินของตนเองนั้นไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกันมีการช่วยระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างจะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมี การแลกเปลี่ยน...” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542.

“...การอยู่พอกินไม่ได้หมายความว่า ไม่มี ความก้าวหน้า มันจะมีความก้าวหน้าแค่พอประมาณ ถ้าก้าวหน้าเร็วเกินไป ไปถึงขั้นเขายังไม่ถึงยอดเขา หัวใจวาย แล้วก็หล่นจากเขา ถ้าบุคคลหล่นจากเขา ก็ไม่เป็นไร ช่างหัวเขา แต่ว่าถ้าคนๆ เดียวขึ้นไปวิ่งบนเขา แล้วหล่นลงมา บางทีทับคนอื่น ทำให้คนอื่นต้องหล่นไปด้วย อันนี้เดือดร้อน...” พระราชดำรัส 30 พฤษภาคม 2544.

จากกระแสพระราชดำรัส พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (อ้างจากกรมการพัฒนาชุมชน, 2550, หน้า 21) มองความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในแง่จิตวิสัยและจิตวิสัย ดังนี้

1) มองอย่างจิตวิสัย มองภายนอกคือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควรแก่สภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

2) ส่วนความหมายด้านจิตวิสัยหรือด้านจิตใจภายในคือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอเป็นการเพียงพอทางจิต

ถ้าสรุปอย่างสั้นที่สุดคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ การมีชีวิตอยู่อย่างพอดีนั่นเอง เมื่อพอดีแล้วต่อไปจะขยายให้มากยิ่งขึ้นอีกก็ได้ ขอเพียงแต่ต้องหามาได้โดยถูกต้องชอบธรรมเป็นลำดับ

สุเมธ ตันติเวชกุล (อ้างจากกรมการพัฒนาชุมชน, 2550, หน้า 22) ได้สรุปความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

ประเวศ วะสี (2550, หน้า 6) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกันทั้ง เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

เสน่ห์ จามริก (2546, หน้า 60-61) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการ อุดมการณ์ ปรัชญาที่เกิดจากการเรียนรู้ถึงเหตุปัจจัยของสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ มีสาระสำคัญคือ การกลับฟื้นคืนจิตวิญญาณของมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงเศรษฐกิจเงินตรา แต่เป็นเศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วยมนุษย์กับธรรมชาติเป็นแก่นสาร ทั้งยังเป็นการให้มองและเข้าใจมนุษย์ในความหมายของความเป็นมนุษย์ชาติโดยรวม และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติตามสัจธรรมความจริง ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่การแก้ไขปัญหาความยากจน แต่เกี่ยวเนื่องกับความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ฯลฯ และการสร้างฐานต้นทุนทางสังคมและภูมิคุ้มกันสำหรับอนาคตของประเทศชาติโดยรวม

อภิชัย พันธเสน (2542, หน้า 17-18) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อแท้ก็คือ พุทธเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งเป็นเส้นทางที่จะนำไปสู่การสร้างสมสติปัญญา อันเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญที่สุด โดยผลผลิตที่สำคัญของปัญญาก็คือ “ความสุขหรือลดความทุกข์ให้น้อยลง” ดังนั้น หลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นความพอประมาณหรือทางสายกลาง จึงหมายถึงการบริโภคพอประมาณเพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันก็จะต้องไม่โลภมากเกินไปจนเกิดกิเลส

จากเอกสารสรุปผลการสัมมนาเรื่อง “การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน” (2545, หน้า 10-15) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของชุมชนพอสรุปได้ว่า ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับจิตสำนึก เกิดจากความตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (สันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียงคือการดำเนินชีวิตอย่างสมณะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนได้อย่างถูกต้อง ไม่คดโกงหรือโลภ แต่คิดเผื่อแผ่แบ่งปันไปยังคนอื่น โดยยึดมั่นในหลักการ รู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2) ระดับปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นแรก ยึดหลักของการ “พึ่งตนเอง” คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน มีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักตนเอง รู้รายรับ-รายจ่าย รักษาระดับรายจ่ายไม่ให้เกินนี้ เน้นตั้งศักยภาพของตนเองออกมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้พึ่งตนเองในเรื่องปัจจัยสี่ในระดับหนึ่ง

ขั้นที่สอง พัฒนาตนเองสู่การ “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทา ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุลคือ มีความสุขที่แท้โดยไม่ให้รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเองหรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการทำการเกษตรแบบ “แกงโฮะ” คือ ทำแบบพออยู่พอกิน ปลูกไว้กินเองก่อน หากเหลือจึงขายและขยายพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนการลงแขกแทนการใช้เครื่องจักรทุ่นแรง

ขั้นที่สาม เน้น “การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” คือ มีความคิดที่จะแบ่งปัน แจกจ่ายไปให้ผู้อื่น ลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ

ขั้นสุดท้าย เน้น “อยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ รู้จักพัฒนาตนเอง โดยเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่น มีการสืบทอดและเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำไม่ใช่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

3) ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) กล่าวคือ การพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิด “ความพอเพียง” ในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายไปสู่ระดับสังคม

มูลนิธิชัยพัฒนา (2551, หน้า 1) ได้กลั่นกรองรวบรวมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้เช่น โดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจ

การเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตรหรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (ม.ป.ป., หน้า 48-50) กล่าวว่า การพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพัฒนาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้และคุณธรรมในการวางแผนและดำเนินการ ทุกขั้นตอนของบุคคลในทุกระดับชั้น ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความเหมาะสมของการดำเนินงานทั้งในแง่ของขนาดที่ไม่เล็กเกินไปหรือไม่ใหญ่จนเกินตัว แต่เป็นไปตามอัตราและสภาพแวดล้อม ในแง่ของจังหวะเวลาที่ไม่เร็วจนเกินไปหรือช้าจนเกินไป แต่รู้จักทำเป็นขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้า โดยที่ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาที่จะดำเนินการใดๆ ด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์และความสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3) การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการดำเนินงานให้มีสภาพพร้อมรองรับต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในเป็นอย่างดี

4) เงื่อนไขความรู้ หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ความรอบรู้คือ ความรู้ลึกในงานที่ทำและความรู้กว้างในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำ ความระลึกรู้ (สติ) คือ การยั้งคิดพิจารณาและรู้ทันสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำการใดๆ และความมีซื่อ (ปัญญา) คือการเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ถูกต้องตามเหตุตามผล และตามจริง

5) เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงาม ประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริตคือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำซื่อตรงต่อหน้าที่ การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงและไม่เอาัดเอา

เปรียบ ความอดทน มีความเพียรคือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทำให้ การดำเนินงานรวดเร็วไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวังคือ การพิจารณา อย่างถี่ถ้วนในทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความเผอเรอหรือพลั้งพลาด

ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียง มิใช่เรื่องของการพึ่งพาตนเองที่ไม่เกี่ยวข้องกับใคร และมีใช่ แค่เรื่องของการประหยัด แต่ยังคงครอบคลุมถึงการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

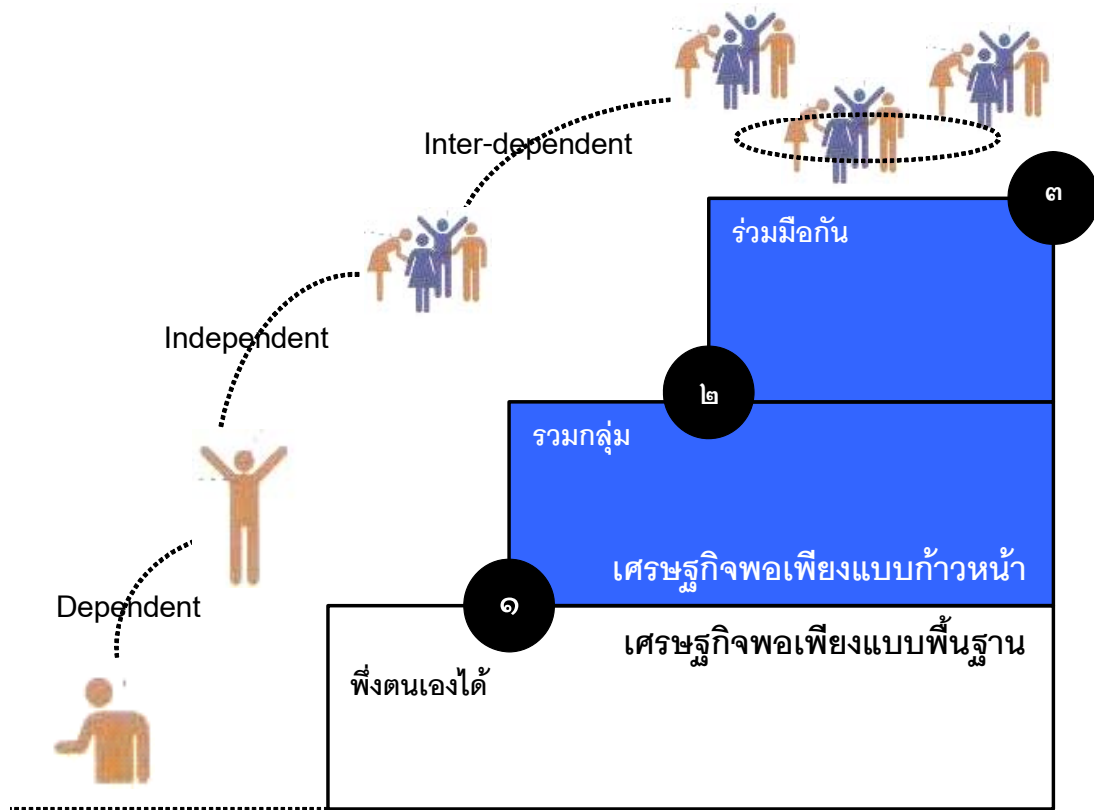
(1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เน้น ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวคือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ ของ ตนเองและครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกลมเกลียว และมีความ พอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ

(2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้น ความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล/ครอบครัวมีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้ว ก็ จะรวมพลังในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่างๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ มูลนิธิ และเอกชน

(3) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้น ความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว ก็ จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่างๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ เพื่อการขยายกิจการทาง เศรษฐกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษา สังคมและ ศาสนาให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

การจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 ระดับ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเอง โดยเปลี่ยนจากการพึ่งตนเองไม่ได้ หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นอยู่ ตลอดเวลา (Dependent) เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง เป็นอิสระ (Independent) แล้วจึง

ค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน จนนำไปสู่การพึ่งพิงอิงกัน (Inter-Independent) สงเคราะห์เกื้อกูล ร่วมมือกัน และประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

แผนภาพที่ 4 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. เศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจ. ม.ป.ป., หน้า 50.

ประเวศ วะสี (2550, หน้า 4-6) ได้สรุปแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ ประกอบด้วย

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอใจจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถ
แก้ปัญหาต่างๆ ได้เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์
อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม
จึงจะมั่นคง

7) มีความมั่นคงเพียงพอ ไม่ใช่รัฐบาลเดียวจนเดียวรวบแบบกะทันหัน เดียวตงงาน
ไม่มีกินมีใช้

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดสมดุล ความสมดุลคือความปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียก
เศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจ
ศีลธรรม นี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่อง
เข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ทองทิพภา วิริยะพันธ์ (2550, หน้า 12-15) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องคำนึงถึง
หลักการสำคัญ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1) ใช้ทางสายกลาง โดยเน้นการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานในลักษณะไม่เร่งรัด
หรือแข็งข้านจนเกินไป มีความพอดี อยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ ไม่หลงกระแสวัตถุ
นิยม มีอิสรภาพ สร้างพื้นฐานความมั่นคงให้กับชีวิตทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

2) ให้ความสำคัญกับความพอประมาณ โดยยึดหลักความมีเหตุผล และตั้งอยู่บน
พื้นฐานความไม่ประมาท ใช้สติปัญญาในการพิจารณาเรื่องต่างๆ

3) ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีความพอเพียง
ทั้งในด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เป็นการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และความซื่อสัตย์
สุจริต ให้รู้จักคำว่าพอ ขจัดความโลภให้น้อยลง ให้มีความสุขทั้งทางกาย จิตใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่
ก่อความวุ่นวายให้แก่สังคมโดยรวม

เศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์ให้มนุษย์รู้จักการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด รู้จัก
ความพอเพียง รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) ด้านจิตใจ ยึดหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมีจิตสำนึกที่ดีต่อ
ประเทศชาติ มีเมตตา เอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รู้รักสามัคคี

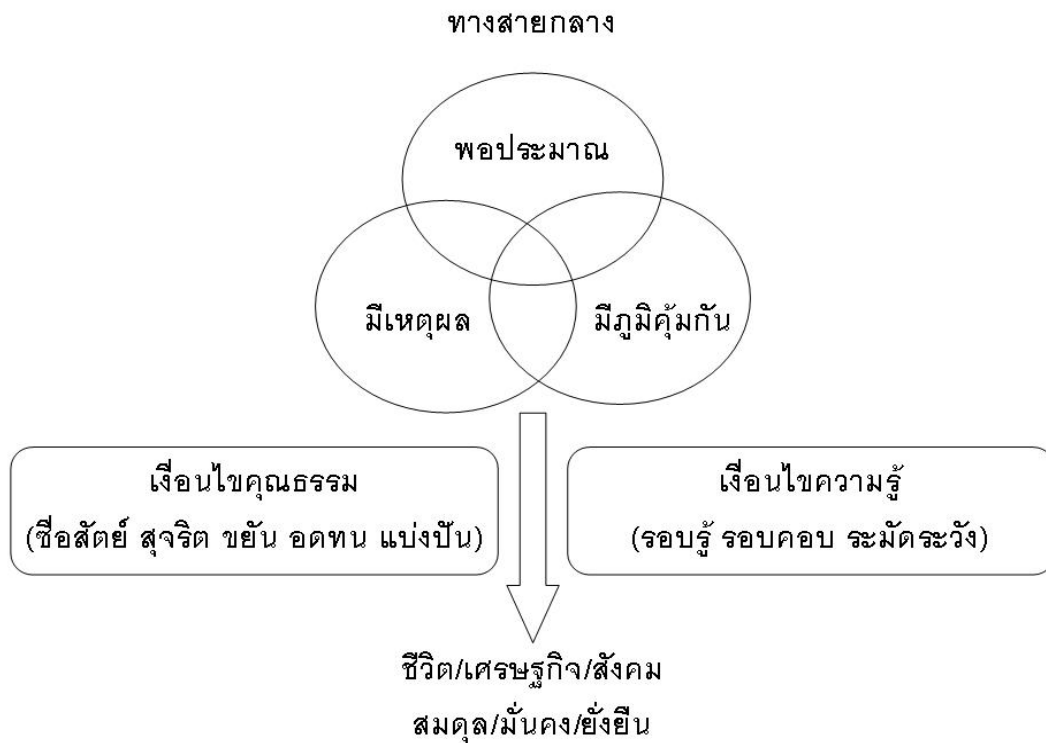
(2) ด้านสังคม ให้แต่ละชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น มีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน

(3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการใช้และการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดหลักของความยั่งยืน

(4) ด้านเทคโนโลยี ควรผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น

(5) ด้านเศรษฐกิจ ควรให้ความสำคัญกับหลักการประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทุกด้าน ลดการฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ หลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่ไม่มีผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า

จากที่กล่าวมา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นที่ทางสายกลางภายใต้องค์ประกอบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็นแผนภาพพออย่างเป็นรูปธรรมได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

ที่มา: สารานุกรมวิถีพีเดีย. 14 พฤษภาคม 2551.

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่เร็วหรือช้าจนเกินไป โดยยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อป้องกันแรงปะทะอันไม่พึงประสงค์ทั้งปวง ภายใต้งานไขคุณธรรมที่ประกอบขึ้นจากความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน และเงื่อนไขความรู้คือ ความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ ไปใช้ในการวางแผนและการดำเนินการอย่างมีสติและปัญญา รู้เท่าทัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่เป็นความสุขของชีวิต ความสมดุล ความมั่นคง การพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพระราชปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อนำไปเป็นหลักคิดและแนวทางการดำเนินชีวิต ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันที่เร็วและแรง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกอาชีพ ทุกชนชั้น ทุกชาติ ทุกศาสนา และทุกพื้นที่ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชาติ และระดับประเทศ ภายใต้งานดำเนินชีวิตทางสายกลาง เพื่อสร้างฐานรากของชีวิตให้มั่นคงแข็งแรง มุ่งสู่การพึ่งตนเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อย่างยั่งยืน เพื่อก้าวสู่ความสุขความร่มเย็นของประชาชนทั้งแผ่นดิน

ปัจจุบัน นโยบายของรัฐและนโยบายในการพัฒนาประเทศของสังคมไทย โดยเฉพาะนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2544-2549) จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ซึ่งแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าสามารถนำพาชีวิตและสังคมสู่ความสงบสุขร่มเย็นได้ โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 เดือนธันวาคม พ.ศ.2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 26 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2549 โดยได้กล่าวยกย่องว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่หมู่บ้าน และสู่เศรษฐกิจในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยที่องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก 166 ประเทศยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ดังนั้น การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจมาเพื่อใช้อธิบายแนว

ทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืดในอนาคต เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชนที่สมดุลมั่นคงอย่างยั่งยืน ที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างการมีส่วนร่วม ทั้งในปัจจุบันและยั่งยืนสู่ลูกหลานของคนในชุมชนในอนาคตได้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบผลวิเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และอ้างอิงตามหลักวิชาการ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใน 3 ประเด็น ดังนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550, หน้า 35-36) เห็นว่าความเป็นมาของธุรกิจชุมชนเริ่มจากภาคเกษตรในครัวเรือนก่อน และหากแบ่งระดับความเป็นมาของธุรกิจชุมชนอย่างเต็ม มีระดับการเริ่มต้นจาก

(1) ระดับครอบครัว คือการทำกินทำใช้ในครอบครัว สร้างผลิตภัณฑ์ในลักษณะหลากหลาย เพื่อการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อจากภายนอก

(2) ระดับชุมชนและเครือข่าย หมายถึง ทำโดยครอบครัวหรือกลุ่ม ชื้อขายแลกเปลี่ยนในระดับชุมชนและเครือข่าย เนื่องจากในบางกรณีไม่สามารถทำได้โดยลำพังครอบครัวเดียว หรือชุมชนเดียว ต้องสร้างระบบเกื้อหนุนพึ่งพากันในชุมชน และเครือข่าย

(3) ระดับธุรกิจ หมายถึง การมีส่วนเกินของผลผลิตและทรัพยากร จากการอุปโภคบริโภคในระดับครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย โดยนำส่วนเกินมาสร้างผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองความต้องการนอกชุมชนและเครือข่าย หรือชุมชนมีภูมิปัญญา มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ มีคุณค่าเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในสังคมวงกว้าง

อภิรดา ฟ้าเจริญ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยาพบว่า จุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันของสมาชิกแต่ละกลุ่ม เกิดจากการมีผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้ริเริ่มชักชวนชาวบ้านมารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวมหรือกิจกรรมที่สร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่ม ความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำเป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมและกลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้

กนกวรรณ สอนผล (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านดง เจริญชัย ตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่พบว่า มีการกำหนดโครงสร้างกลุ่มฯ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ อีกทั้งทางกลุ่มฯ ยังมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการและสมาชิก ด้านการจัดซื้อ พบว่า มีการจัดซื้อวัตถุดิบจากหลายแหล่ง

มนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548, หน้า 161) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการประกอบการธุรกิจชุมชนอันได้แก่ การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ ภาวะผู้นำ การจัดสรรผลประโยชน์ การจัดการ การตลาด การผลิตและบริการ การเงิน กฎหมายและนโยบายของภาครัฐ การมีเครือข่าย การมีโครงการและแผนงาน ปัญหาและอุปสรรคของการประกอบธุรกิจชุมชน อันได้แก่ การขาดความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การขาดประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจ การขาดความพัฒนาให้เป็นอาชีพหลัก แหล่งเงินทุน การสนับสนุนของภาครัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพ การรักษามาตรฐานและคุณภาพสินค้า

ขวัญฤดี ตันตระบัณฑิตย์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพของธุรกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ปัจจัยภายนอกได้แก่ การสนับสนุนเงินทุนและความรู้ จากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ช่วยให้เกิดโอกาสและส่งผลต่อศักยภาพของผู้ประกอบการได้ ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ มีความรู้ในเรื่องของการจัดการทั่วไปในระดับสูงสามารถใช้ความรู้ นั้น ผสมผสานกับภูมิปัญญาเดิม สร้างความเข้มแข็งให้กับการประกอบการได้ แต่ในด้านการจัดการด้านการเงิน และการตลาด มีความรู้ความเข้าใจและนำไปใช้ในระดัปก่อนข้างต่ำ ทำให้ธุรกิจชุมชนยังประสบปัญหาในการดำเนินงานและมีศักยภาพไม่เต็มที่ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาสำคัญคือ ขาดแคลนเงินทุน และตลาดจำหน่ายสินค้า ซึ่งเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบการไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ปัญหา นี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักยภาพและความสำเร็จในการประกอบการ

จุมพล นิยมพานิช และบุญศรี พรหมมาพันธ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะภาคเหนือพบว่า ปัญหาธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการจัดการเรื่องการเงิน การบัญชีที่ยังไม่มีระบบที่ชัดเจน รองลงมาได้แก่ปัญหาการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านการแปรรูปและการบรรจุหีบห่อที่ยังไม่ได้มาตรฐาน

สมพร พูลพงษ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศเศรษฐกิจชุมชนพบว่า แนวทางปฏิบัติที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีการสร้างเวทีการ

เรียนรู้ (ประชาคมหมู่บ้าน) มีวิธีการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ มีการพึ่งพาธรรมชาติ และมีการพึ่งพาอาศัยกันเองภายในชุมชน

อเนก เหลาโชติ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของกลุ่มฯ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการผลิต การตลาด แรงงาน เงินทุน การบริหารจัดการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความเป็นผู้นำ และระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ซึ่งปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวส่งผลดีต่อการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง

นันทรัตน์ นามบุรี (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาการผลิตแชมพูสมุนไพร พบว่า กลุ่มผู้ผลิตแชมพูสมุนไพรเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้เวลารว่างจากการทำงานประจำมารวมกลุ่มกันเพื่อผลิตแชมพูสมุนไพร และยังมีวัตถุประสงค์เพื่อ ดำเนินกิจกรรมสนับสนุนกลุ่มเครือข่ายภายในตำบล และเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี เป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สำหรับการพัฒนาระบบบริหารจัดการ การเงินและบัญชีพบว่า กลุ่มผลิตยังไม่ให้ความสำคัญ ยังไม่มีการจัดระบบบริหารจัดการ ไม่มีระบบบัญชี

พงศ์ธร จันทรศมี (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลักษณะการทำงานขององค์กรเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนโซนบูรพาพบว่า ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานได้แก่ ลักษณะของผู้นำที่ให้ความสำคัญกับความอยู่รอดขององค์กรเครือข่ายที่ทำให้การทำงานเน้นไปในเรื่องของหารายได้ของศูนย์ฯ ความคาดหวังของสมาชิกในประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานกิจกรรมของเครือข่ายเกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมและการเกื้อหนุน ข้อจำกัดในด้านเวลา กรรมการที่ทำงานไม่ได้เต็มที่ ทำให้การทำงานของเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง ข้อค้นพบที่สำคัญคือ การทำงานของเครือข่าย สมาชิกจะมีส่วนร่วมและเกื้อหนุนการทำงานเมื่อสมาชิกมีผลประโยชน์กับกิจกรรมนั้นๆ

อรวรรณ สุทธิพิทักษ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษากลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการจัดการธุรกิจชุมชน: ศึกษากรณีธุรกิจกะลาของตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้สมาชิกกลุ่มต้องรวมกลุ่มทำธุรกิจกะลา คือ ต้องการสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว เมื่อมีผู้นำทำให้ปรากฏเป็นตัวอย่งในการสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว ความศรัทธา และมั่นใจในตัวผู้นำจึงเกิดขึ้น และกลายเป็นการทำธุรกิจกะลาชุมชนขึ้นในเวลาต่อมา

กฤตติกา แสนโกชน์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานีพบว่า สภาพการดำเนินงานของธุรกิจ

ชุมชนส่วนมากมีปัญหาเรื่องเงินทุน การบันทึกข้อมูลรายรับ-รายจ่ายไม่ครบ แยกประเภทรายรับ-รายจ่ายไม่ได้ ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริง ไม่ได้จัดทำรายงานทางการเงิน ไม่ทราบกำไรขาดทุนที่แท้จริง การผลิตสินค้าไม่ตรงตามความต้องการของผู้ซื้อสินค้า ไม่มีการสำรวจตลาด ไม่ได้วางแผนการตลาด การผลิตสินค้ายังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม จากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการ

สุวิทย์ คิดการงาน (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการรวมกลุ่มของธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง อำเภอสารภี และอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่พบว่า การรวมกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นเพราะประชาชนต้องการสร้างรายได้ภายในชุมชน สร้างรายได้ให้แก่ผู้ว่างงาน จากนั้นพยายามขยายกลุ่มให้กว้างขวางโดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม การขยายกลุ่มทำให้จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น และสามารถระดมทุนในรูปของทุนเรือนหุ้นเพิ่มขึ้น ความรู้ความสามารถของผู้นำกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการพึ่งตนเอง

รังสรรค์ ปิติปัญญา (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย ผลการศึกษาชี้ว่า ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกมีผลต่อการพัฒนาหรือความสำเร็จของธุรกิจชุมชน/เครือข่ายร่วมกัน ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน/เครือข่ายประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งที่สำคัญได้แก่ คณะกรรมการ คณะกรรมการของกรณีศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้มีพฤติกรรมดี ซื่อสัตย์ มีความสามารถ และได้รับการยอมรับจากผู้นำและชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ทรัพยากรมนุษย์แล้วเงินทุนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกัน

ธิดาช จันทราเดช (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของธุรกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทในภาคเหนือของประเทศไทยพบว่า ธุรกิจชุมชนมีบทบาทในการแก้ปัญหาความยากจนของสมาชิกและคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง โดยการประกอบธุรกิจชุมชนช่วยในการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชน โดยก่อให้เกิดการมีงานทำ และการจ้างงานอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ ลดการว่างงานหลังจากการทำการเกษตร คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนทั้งแหล่งทุนภายในและภายนอกชุมชน ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้ธุรกิจชุมชนยังส่งผลให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการของตนเอง ตลอดจนสามารถลดการอพยพแรงงานออกจากชุมชนเพื่อหางานทำ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชนเองในระยะยาว

วรฤทธิ โรมรัตนพันธ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่มักจะมองทุนไปในเชิงมูลค่าที่ช่วยในการผลิตมากกว่าในเชิงคุณค่า ทุนทางสังคมเกิดจากความร่วมมือร่วมใจ และความสัมพันธ์ ระหว่างคน หรือสถาบัน บนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิต ทุนทางสังคมได้มีบทบาทเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่ระบบเศรษฐกิจชุมชนในทุกขั้นตอน ปัจจัยภายในได้แก่ แกนนำที่ชาวบ้านศรัทธา ความเชื่อ ศาสนา และความเป็นเครือญาติ นอกจากนี้การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนชาวบ้าน ด้วยความเข้าใจถึงความพร้อมของชุมชนจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและเกิดทุนทางสังคมขึ้นมา ปัจจัยภายนอกได้แก่ แนวความคิดใหม่ๆ ที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุ และการบริโภคมากเกินไป มีส่วนทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนอ่อนแอลง

ดวงพร อ่อนหวาน (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

(1) ปัจจัยภายในประกอบด้วย

(1.1) ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำเน้นที่ตัวประธานกลุ่มจะต้องมีลักษณะซื่อสัตย์ อดทน น่าเชื่อถือ มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความใฝ่รู้

(1.2) ปัจจัยด้านคณะกรรมการ ต้องมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมให้แก่กลุ่ม

(1.3) ปัจจัยด้านสมาชิก สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีความสามัคคี มีระเบียบวินัย

(1.4) ปัจจัยด้านผลตอบแทน มีผลตอบแทนในรูปของรายได้ซึ่งเป็นส่วนผลักดันให้สมาชิกดำรงความเป็นสมาชิกของกลุ่มอยู่ต่อไป และมีผลตอบแทนที่ไม่ได้อยู่ในรูปของตัวเงินที่สมาชิกได้รับไปคือ ความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นและความภาคภูมิใจที่ได้รับการยอมรับจากสังคม และหน่วยงานต่างๆ

(1.5) ปัจจัยด้านความมีส่วนร่วมในปัญหา สมาชิกมีปัญหาหรือมีความต้องการที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันจึงรวมตัวกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือให้ได้สิ่งที่ต้องการจึงทำให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน

(1.6) ปัจจัยด้านการจัดการ ทุกกลุ่มจะมีรูปแบบโครงสร้างขององค์การที่ชัดเจน ทำให้การทำงานภายในกลุ่มไม่ซ้ำซ้อน ไม่ขัดแย้งกัน

(1.7) ปัจจัยด้านความรู้ใหม่ๆ เพราะทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ได้รับความนิยมนจากผู้บริโภค และขยายตลาดเพิ่มได้เรื่อยๆ

(1.8) ปัจจัยด้านแรงงานในชุมชน ทุกกลุ่มไม่มีการใช้แรงงานจากภายนอกกลุ่มเลย เพราะไม่มีปัญหาการขาดแคลนแรงงานหรือคุณภาพฝีมือของแรงงาน

(1.9) ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับภายนอก ทำให้ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป็นอย่างดีอย่างต่อเนื่องตลอดมา

(1.10) ปัจจัยด้านเงินทุน กลุ่มจะได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการผลิตของกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่เงินทุนให้เปล่า วัสดุอุปกรณ์ใช้ในการผลิต เงินกู้ ไม่มีดอกเบี้ย หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มให้เติบโตก้าวหน้ายิ่งขึ้น

(2) ปัจจัยภายนอกที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จประกอบไปด้วย

(2.1) ปัจจัยพื้นฐานทางสังคม จากพื้นฐานทางสังคมเดียวกันทำให้มีปัญหาค้ำค้ำหรือเหมือนกันก่อให้เกิดความคิดความต้องการสอดคล้องกัน

(2.2) ปัจจัยด้านองค์กรภายนอกที่มาส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปของการฝึกอบรมให้ความรู้ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ หรือเงินกู้ยืม

(2.3) ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งมีผลทำให้บางกลุ่มได้เปรียบคู่แข่ง

(2.4) ปัจจัยด้านคู่แข่งชั้น ธุรกิจชุมชนที่นำมาเป็นกรณีศึกษาหลายกลุ่มมีคู่แข่งน้อย

(2.5) ปัจจัยด้านสื่อมวลชน หลายกลุ่มประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างดีมีผลมาจากการนำเสนอผลงาน ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ

ศิริฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ (2544, หน้า 56) พบว่า การเติบโตของธุรกิจชุมชน นอกจากจะขึ้นอยู่กับวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาคนแล้ว ยังมีอีกหลายปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชน ประสบความสำเร็จหรือพบความล้มเหลว เกิดจากเหตุผลหลายประการได้แก่ 1) ผู้ประกอบธุรกิจชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากกว่า การส่งเสริมให้ประกอบอาชีพด้วย

เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยเรียนรู้มาก่อน 2) หน่วยงานภายนอกเป็นผู้คิดวางแผนให้ปฏิบัติ โดยผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมคิดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จึงเป็นการยากที่จะให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการความคิดของหน่วยงานภายนอก เมื่อมีโครงการเข้ามาจึงทำ เพราะเป็นโครงการที่ได้เปล่า โดยไม่ได้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นประกอบอาชีพให้สำเร็จ 3) ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนขาดประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจ เพราะวิถีชีวิตชาวชนบทไม่ได้ผ่านการเรียนรู้หรือถ่ายทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการค้าขายหรือทำธุรกิจ เมื่อมีโครงการต่างๆ เข้ามา จึงไม่ประสบความสำเร็จเพราะค้าขายไม่เป็น เสียเปรียบพ่อค้าคนกลางตลอดเวลา 4) โครงการต่างๆ ดำเนินงาน โดยการขาดมุมมองทางการตลาด ควรศึกษาตลาดก่อน ต้องสามารถขายสินค้าให้ได้ก่อนที่จะผลิตสินค้า 5) ความขัดแย้งภายในชุมชน เนื่องจากมีสมาชิกหลายคน ผลงานและผลตอบแทนที่ได้รับเท่ากัน แต่มาตรฐานการผลิตมีปัญหาทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ 6) เงินลงทุนสนับสนุนเป็นเงินจากกลุ่มทุนภายนอกได้รับมาฟรี ผู้ประกอบการจึงไม่เสียตายหรือห่วงแหน ไม่เกิดความมุ่งมั่นรักษาไว้

อัญชัญ แกมเขย (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนกับสำนึกร่วมในการจัดการป่า กรณีศึกษา บ้านเขาราวเทียนทอง ตำบลเนินขาม กิ่งอำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาทพบว่า ธุรกิจชุมชนบ้านเขาราวเทียนทองช่วยสร้างสำนึกร่วมของชุมชนในการจัดการป่าได้ ทั้งนี้ เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นกระบวนการกลุ่ม ซึ่งกระบวนการกลุ่มดังกล่าวทำให้เกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การเห็นอกเห็นใจกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการเกิดอำนาจต่อรองทางด้านเศรษฐกิจกับพ่อค้าคนกลาง และการเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวราบมากขึ้นระหว่างผู้นำในหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งผลจากการรวมกลุ่มทำให้ชุมชนเกิดพลังมากขึ้น พลังที่เกิดถูกแสดงออกผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ จนกลายเป็นความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และเมื่อชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมยิ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจเพราะได้สร้างผลงานให้แก่ชุมชนจนเกิดการยอมรับจากองค์กรภายนอก ซึ่งมีส่วนทำให้สำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีมากขึ้น สำนึกร่วมของชุมชนนั้นเกิดจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน อันได้แก่ วิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ กระแสหลัก ทรัพยากรท้องถิ่นถูกทำลายทั้งจากคนในชุมชนและนอกชุมชน จึงทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักที่จะเข้ามาดูแลแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง

ลัดดา ผิวเนร (2542, หน้า ง) ได้ศึกษาบทบาทสตรีกับการพัฒนาธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแชมพูสมุนไพรบ้านท่าทรายหมู่ที่ 1 ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาทพบว่า ประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินงานของกลุ่มทุกกระบวนการ

ทั้งนี้เนื่องจากเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากสมาชิกกลุ่ม ส่วนบทบาทของสมาชิกคนอื่น ๆ นั้นเป็นเพียงบทบาทในฐานะผู้ผลิตของกลุ่มเท่านั้น กลุ่มแชมพูสมุนไพรบ้านท่าทราย เป็นกลุ่มที่มีบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมาก ทำให้ชาวบ้านรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆ มักจะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ประธานกลุ่มยังมีตำแหน่งทางสังคมที่สำคัญทั้งในส่วนของชุมชนและจังหวัด ส่วนผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตนั้น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต ทำให้ได้รับการยอมรับจากบุคคลโดยทั่วไป รวมทั้งทำให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับตัวเองได้มากขึ้น

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยกำหนดความสำเร็จ/ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน พบว่า 1) การเงิน โดยต้องพึ่งตนเองด้านการเงิน ใช้เงินทุนของตนเอง สามารถดำเนินการได้อิสระกว่าและควบคุมภาระรับผิดชอบได้มากกว่า เนื่องจากเป็นเงินของตนเอง 2) ปัจจัยการตลาด ทั้งตลาดในเชิงนามธรรมและรูปธรรมการเข้าถึงช่องทางตลาดที่แน่นอนและเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจชุมชน คือปัจจัยกำหนดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน 3) ปัจจัยการผลิต ความพร้อมด้านทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบ ภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถที่จะแปรปัจจัยการผลิตเป็นสินค้าที่มีความได้เปรียบในการแข่งขัน 4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ด้านระบบการเงิน ระบบงาน และระบบบุคลากร 5) ปัจจัยผู้นำ ชาวบ้านโดยทั่วไปมักขาดความคิดริเริ่ม พอใจเป็นผู้ตาม และมักไม่ยอมรับผู้ที่คิดหรือทำสิ่งต่างที่แตกต่างจากผู้อื่น บุคคลที่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติจึงต้องอดทน ฝ่าฟันอุปสรรค สร้างการยอมรับจากชาวบ้าน 6) ปัจจัยด้านแรงงาน ความสัมพันธ์ด้านแรงงาน โดยส่วนใหญ่ของธุรกิจชุมชนคือ การทำงานอิสระ แต่อาจมีการรวมกลุ่มกันทำงาน รวมกลุ่มกันผลิต การค้า ปัจจัยที่ธุรกิจชุมชนกำลังประสบและอาจเป็นวิกฤตได้คือ การขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากแรงงานรุ่นใหม่ไม่ต้องการกลับสู่อาชีพของพ่อแม่ และ/หรือ หากกลับบ้านก็หลงลืมทักษะ/ความสามารถในอาชีพเหล่านี้ 7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกธุรกิจชุมชนเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเติบโตจากวัตถุประสงค์ขององค์กร สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในลักษณะเชิงรุก ไม่ใช่เชิงรับ การมีส่วนร่วมเชิงรุกของสมาชิกเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ จนถึงลงมือกระทำ เช่น ร่วมระดมทุน ถือหู้ ร่วมแบ่งปันความรู้ความชำนาญ และทรัพยากรที่มีต่อธุรกิจชุมชนเพื่อป้องกันความเสียหาย 8) ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจชุมชนกับภายนอก อันประกอบด้วย หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน มีทั้งลักษณะทางบวกคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานความร่วมมือเพื่อส่งเสริมและ

สร้างสรรค์ความสำเร็จ ขณะที่ลักษณะทางด้านลบคือ การระมัดระวังเรียนรู้ และต่อรองเพื่อป้องกันผลด้านลบ เช่น การเอาตัวเขาเปรียบจากภายนอกที่อาจเกิดขึ้น

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน พบว่า ด้านการผลิตมักจะมีประสบปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ สินค้าที่ผลิตไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน แหล่งตั้งของตลาดหรือการกระจายสินค้ายังจำกัดอยู่ในท้องถิ่น ด้านการเงิน เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่สถาบันการเงินกำหนด ระบบบัญชีและการตรวจควบคุมยังไม่ได้มาตรฐานขาดความน่าเชื่อถือ ขาดแคลนแรงงานฝีมือของแรงงานต่ำ การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มจะมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการทำธุรกิจชุมชน

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์

ณัฐินี ศรีวงศ์ตระกูล (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเยาวชนของที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท [Home Stay] เขตอีสานใต้ พบว่า ปัญหาที่พบคือ กลุ่มโฮมสเตย์ในเขตอีสานใต้ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมการตลาด ขาดความตระหนักในการให้การส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการส่งเสริมการตลาด สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ยังขาดความสามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด และการเขียน มีงบประมาณจำกัด บุคลากรจากหน่วยงานในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ในเรื่องการส่งเสริมการตลาด ขาดหน่วยงานกลางในระดับพื้นที่ ที่จะช่วยในการส่งเสริมงานด้านการส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มโฮมสเตย์

ชลลดา พุ่มพฤษ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสื่อสารในการดำเนินงานโฮมสเตย์มาตรฐานไทยในเขตพื้นที่ภาคกลางพบว่า ลักษณะการสื่อสารที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของโฮมสเตย์ ได้แก่ การสื่อสารเพื่อสร้างความหมายให้กับชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดชุมชนรองรับการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับโฮมสเตย์ เพื่อประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์ให้เป็นที่รู้จัก

พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือและพอใจกระบวนการที่ทำอยู่ แต่มีจุดอ่อนคือ ไม่มีการแข่งขันให้มีผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นอย่าง

ต่อเนื่อง ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวใน หมู่บ้าน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา

นางลักษณ์ อยู่เย็นดี (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชอบ ในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยพบว่า ในพื้นที่ธรรมชาติคือ แรงจูงใจด้านการ พักผ่อนและความเป็นมิตรไมตรีเจ้าของบ้าน สำหรับพื้นที่วัฒนธรรมคือ แรงจูงใจทางด้านความ สะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึง การเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความปลอดภัยและความ สะดวกสบายของสิ่งอำนวยความสะดวก

วิชชุดา ให้เจริญ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงาพบว่า ปัจจัยเอื้ออำนวยที่ทำให้ เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อยู่ 6 ประการได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุน ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัด กิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยาวน้อยมี 2 ลักษณะคือ ปัญหาภายในซึ่งเกี่ยวข้องกับ การบริหารงานภายในคณะกรรมการเอง และปัญหาภายนอกซึ่งเกิดจากการจัดการท่องเที่ยวที่ซ้อนทับ กันในชุมชน และการเอาใจใส่นักท่องเที่ยวมากเกินไปของเจ้าของบ้านพัก

อาคม อาจแสง (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบ โฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ดมีคุณลักษณะที่จะทำให้เอื้อต่อพัฒนาไปสู่ การเป็นที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ เกาะเกร็ดมีลักษณะที่โดดเด่นหลายประการเช่น วิถีชีวิตที่อาศัย อยู่บริเวณริมน้ำเจ้าพระยา และการเป็นเกาะน้ำจืด ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ รวมถึงการมีประเพณีวัฒนธรรม ของชาวไทยเชื้อสายมอญที่เป็นเอกลักษณ์ การผลิตเครื่องปั้นดินเผา ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาด้านการคาดหวัง ที่แตกต่างกันระหว่างแขกผู้มาพักและเจ้าของบ้าน อันได้แก่ คุณภาพ การบริการ คุณภาพของอาหาร ความสะอาดและความปลอดภัย ปัญหาผลกระทบด้านสังคมและ วัฒนธรรม และการสูญเสียความเป็นส่วนตัวในครอบครัว

มธุรส ปราบไฟรี (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการ โฮมสเตย์ที่อยู่ภายใต้พื้นฐานของการคิดที่เข้าใจระบบนิเวศ ความเข้าใจในลักษณะธรรมชาติของพื้นที่

(Nature-Based Tourism) การไม่คิดทำลายสมดุลของธรรมชาติด้วยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และชุมชนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและรอบคอบ โดยใช้แนวคิดของการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism) และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (Community Participation-Based Tourism) ซึ่งผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับคือ ความยั่งยืนของทรัพยากร การสร้างอาชีพ และการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ในขณะเดียวกันการพักอาศัยอยู่ในชุมชนได้เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนทั้งความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำให้ชุมชนสามารถหาทางออกในการจัดการทั้งเชิงรับและเชิงรุกเกี่ยวกับ โสมสเดย์เพื่อปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ของชุมชนโดยรวม

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนแบบประมงน้ำจืด

ธนัท จีรกุลกิจ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกต่อเงื่อนไขความสำเร็จของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มเลี้ยงปลาทับทิมในกระชังและศูนย์การเรียนรู้ทับทิมสยาม พบว่า กลุ่มเลี้ยงปลาทับทิมในกระชัง ไม่สามารถสร้างผลกำไรจากการทำธุรกิจได้ต่อเนื่อง เพราะสมาชิกของกลุ่มขาดความรับผิดชอบในการแบ่งหน้าที่ในการดูแลกระชังเลี้ยงปลา และปัญหาด้านการตลาดตลอดจนปัญหาจากสภาพน้ำที่เน่าเสีย และจากการที่กลุ่มไม่สามารถสร้างผลกำไรจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สมาชิกจึงขาดความเชื่อมั่นที่มีต่อคณะกรรมการบริหาร

ชุติมา จินดาพล (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชมรมชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงาพบว่า ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านมีทุนทางสังคมที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อันได้แก่ ผู้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรชุมชนและเครือข่าย วัฒนธรรมท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน สถาบันทางสังคม และเทคโนโลยีท้องถิ่น

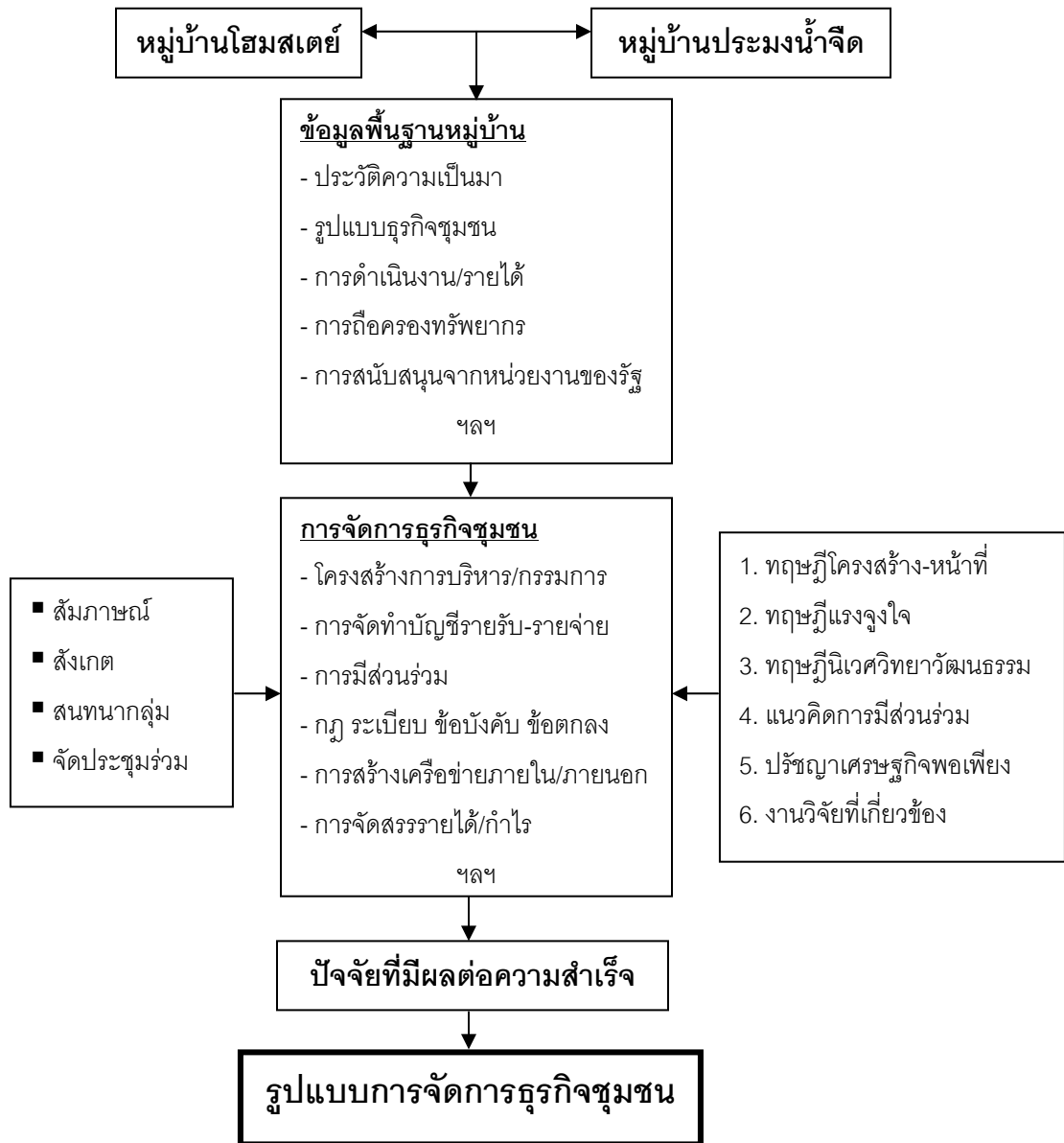
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายแบบเจาะจง คือ หมู่บ้านจอมแจ้งและหมู่บ้านกอนาง ซึ่งการวิจัยจะเริ่มจากการเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมา รูปแบบธุรกิจชุมชน การดำเนินงานรายได้ การถือครองทรัพยากร การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ เพื่อเก็บข้อมูลในภาพรวมของ

ทั้ง 2 หมู่บ้าน ทั้งจากเอกสาร วารสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย บทความ สมุดเยี่ยม สื่ออิเล็กทรอนิกส์
วิทยานิพนธ์ ฯลฯ

จากนั้นจะเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชน ในรูปของไฮมสเตย์และหมู่บ้าน
ประมงน้ำจืดในลักษณะเชิงลึก โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งการสัมภาษณ์ สันทนาการ และสังเกต
ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเช่น โครงสร้างการบริหาร การจัดทำบัญชี การมีส่วนร่วม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ
การสร้างเครือข่าย การจัดสรรรายได้ สภาพแวดล้อม ฯลฯ

เมื่อได้ข้อมูลผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ (Edit) เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูล
สมบูรณ์ที่สุด หากมีข้อมูลใดยังไม่ครบก็จะเข้าไปศึกษาเพิ่มเติม พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของ
ข้อมูลโดยการสอบถามซ้ำกับกลุ่มเป้าหมาย และตรวจสอบกับเอกสารทางวิชาการ จนเห็นว่าข้อมูลที่ได้
ได้ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุดแล้ว ก็จะนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงหาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนิน
ธุรกิจชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้าน และวิเคราะห์รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และนำเสนอรายงานการ
วิจัยในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งครอบคลุมความคิดสามารถนำเสนอเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) และศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์เชื่อถือได้ ซึ่งวิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใคร่ขอแนะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. ประชากรเป้าหมาย
4. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การบันทึกข้อมูล
7. การตรวจสอบข้อมูล
8. การจัดหมวดหมู่และการเรียบเรียง
9. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ
10. การอนุมานผลการศึกษา

1. เหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา

1.1 เหตุผลหลัก เนื่องจากหมู่บ้านจอมแจ้งและหมู่บ้านกอนาง เป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์และประมงน้ำจืดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการในจังหวัดหนองคายให้หมู่บ้านทั้ง 2 เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์และประมงน้ำจืดของจังหวัด และหมู่บ้านทั้งสองล้วนมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เช่น ถั่วอบสมุนไพร ถั่วตัด ไข่เค็ม ปล้าส้ม เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหน่วยงานราชการ องค์กร กลุ่ม ชมรม และบุคคลทั่วไปเข้ามาศึกษาเรียนรู้กิจกรรมธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านทั้งสองอย่างต่อเนื่อง

1.2 เหตุผลรอง เนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้เปิดศูนย์การศึกษาขึ้นที่จังหวัดหนองคายเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2547 ด้วยความที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่เน้นการผลิตบัณฑิตและพัฒนาสังคม โดยมีหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา วิจัยและพัฒนา บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาหาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่จึงเป็นหน้าที่หนึ่งของศูนย์หนองคาย ในฐานะสถาบันทางการศึกษา

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เอกสารทางราชการ ประกาศเกียรติคุณ วุฒิบัตร สมุดเยี่ยม และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนการศึกษาวิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาข้อมูลชุมชน โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัดประชุมผู้เกี่ยวข้อง ทดลองใช้บริการ ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยจะใช้ทั้งวิธีการสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แนวคำถาม (Question) เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ (Edit) จัดหมวดหมู่ (Group) เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล หากมีข้อมูลใดไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะเข้าไปเก็บเพิ่มเติม รวมถึงนำข้อมูลที่มีอยู่ไปตรวจสอบความถูกต้องโดยนำกลับไปถามกลุ่มเป้าหมายอีก และหาแหล่งยืนยันข้อมูลไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล เอกสาร ตำรา และทัศนะของผู้รู้ เพื่อนำไปสู่ข้อมูลที่สมบูรณ์และถูกต้องที่สุด

เมื่อได้ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ในเบื้องต้น จากนั้นจะนำข้อมูลไปตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง โดยจะคัดเลือกตัวแทนทั้ง 2 หมู่บ้านจัดประชุมร่วมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์อีกครั้ง โดยผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้อธิบายไว้ในเบื้องต้นต่อที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์ (Analysis) และวิพากษ์ (Dialectic) ร่วมกัน รวมถึงแสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่องานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ

ผลที่ได้จากการประชุม ผู้วิจัยจะนำปรับปรุงเพื่อจัดทำร่างรายงานการวิจัยในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) นำเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งคำแนะนำและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยจะนำมาปรับแก้เพิ่มเติมให้ถูกต้องที่สุด จัดพิมพ์เข้าเล่ม และจัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตามลำดับ

3. ประชากรเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษาโดยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selective) ประกอบด้วย สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรมธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์หมู่บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และกลุ่มสมาชิกที่ทำกิจกรรมประมงน้ำจืด บ้านกองนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

อย่างไรก็ตามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลในส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมธุรกิจชุมชนทั้ง 2 ประเภท ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง กลุ่มผู้ให้บริการ เจ้าหน้าที่ศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจังหวัดหนองคาย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลอย่างครบวงจร อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ที่ได้เป็นอย่างดี

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านทั้ง 2 หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อสังเกตการณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะคัดเลือกตัวแทนแต่ละกลุ่มมาพูดคุยสนทนากัน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล จากนั้นก็จะคัดเลือกตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วมประชุมร่วมกันระหว่างหมู่บ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและแสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะระหว่างกัน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

4.1 หนังสือ ตำราทางวิชาการ เอกสาร วิทยานิพนธ์ สมุดเยี่ยม บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่างๆ ซึ่งข้อมูลจากเอกสารประเภท

ต่างๆ ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยได้ค้นคว้าเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน การศึกษาวิจัยอย่างเป็นขั้นตอนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2 เครื่องมือช่วยบันทึกเช่น กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เครื่อง บันทึกเสียง เพื่อบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและรายละเอียดต่างๆ ในขณะที่มีการศึกษาวิจัย ซึ่งมี ประโยชน์ต่อการนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ (Edit) และวิเคราะห์ (Analysis) ในลำดับต่อไป

4.3 แนวคำถาม คือ ประเด็นการสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์ เพื่อให้ แนวทางการตั้งคำถามที่สามารถนำไปสู่การศึกษาข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง ครอบคลุม และสามารถนำไปสู่ข้อมูลหลักได้ ซึ่งแนวคำถามในการสัมภาษณ์มุ่งเน้นให้เกิดความยืดหยุ่น (Flexibility) มากที่สุด และใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นหลัก โดยในกระบวนการ สัมภาษณ์ผู้วิจัยพยายามสร้างบรรยากาศของการพูดคุยด้วยความเป็นกันเอง อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่เรียงตามลำดับข้อ เพื่อไม่ให้เกิดความตึงเครียดระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งจะมี ผลต่อข้อมูลที่ได้รับ ดังนั้นในขั้นตอนการสัมภาษณ์จึงสามารถเพิ่มเติมประเด็นอื่นๆ นอกเหนือจาก ที่ระบุในแนวคำถามได้ โดยอยู่ภายใต้บริบทของข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นสำคัญ ทั้งนี้แนวคำถามที่ กำหนดไว้ เช่น

1) ลักษณะทั่วไป

- 1.1) ประวัติและความเป็นมาของหมู่บ้าน
- 1.2) สภาพนิเวศวิทยา (ลักษณะดิน แหล่งน้ำ ฤดูกาล ป่าไม้ ลักษณะทาง ภูมิศาสตร์ ฯลฯ)
- 1.3) การประกอบอาชีพ (การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการใช้แรงงาน ฯลฯ)
- 1.4) ประชากร (จำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร ฯลฯ)
- 1.5) สาธารณูปโภค (การคมนาคม การสาธารณูปโภคพื้นฐาน ฯลฯ)
- 1.6) ครอบครัว (ลักษณะครอบครัว การตัดสินใจและการจัดการใน ครอบครัว การเลือกคู่ครองและการแต่งงาน การแบ่งมรดก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกใน ครอบครัวที่ไปทำงานที่อื่น ระบบเครือญาติ ฯลฯ)
- 1.7) การศึกษา (ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน ฯลฯ)
- 1.8) การสาธารณสุข (ระบบสาธารณสุขในหมู่บ้าน ฯลฯ)

1.9) ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ และสันตนาการ (ลักษณะนิสัยและค่านิยมของคนในหมู่บ้านลักษณะการแต่งกายและการประดับตกแต่ง ลักษณะบ้านเรือน ภาษา ภูมิปัญญา ฯลฯ)

1.10) เศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ ตลาด แรงงาน ภาวะหนี้สิน ฯลฯ)

1.11) การเมืองการปกครอง ลักษณะการปกครองในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของชาวบ้าน ฯลฯ)

1.12) ทิศทางและแนวทางการพัฒนาในหมู่บ้าน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในหมู่บ้าน

1.13) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน

2.1) รูปแบบการดำเนินกิจกรรม (การริเริ่ม การรวมกลุ่ม การลงทุน ความรู้ การผลิตและผลผลิต โครงสร้างการบริหาร การจัดทำบัญชี การมีส่วนร่วม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การสร้างเครือข่าย การจัดสรรรายได้ ฯลฯ)

2.2) รูปแบบองค์กรหรือกลุ่ม

2.3) การประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล

2.4) ความคาดหวังและการขยายผล-ต่อยอด

2.5) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

3.1) ปัจจัยภายในชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย เครือญาติและเพื่อนบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทูตทางสังคม ผู้นำ อบต. ฯลฯ)

3.2) ปัจจัยภายนอกชุมชน (นายทุน สื่อสารมวลชน แนวทางการพัฒนาของรัฐ ความแปรปรวนและการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ)

3.3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน (การจัดการภายใน ความช่วยเหลือจากภายนอก การพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหา ฯลฯ)

3.4) การเปลี่ยนแปลง (ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ฯลฯ)

3.5) ข้อเสนอแนะ (ต่อการศึกษาวิจัย ต่อการดำเนินกิจกรรม ฯลฯ)

3.6) ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลทั้งจากหนังสือ ตำราทางวิชาการ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ สมุดเยี่ยม บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงสู่การวิเคราะห์ผลการวิจัย

5.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง พูดคุยกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ ใช้ภาษาท้องถิ่น โดยการแนะนำตัวเอง แนะนำวัตถุประสงค์ของการพูดคุย แนะนำวัตถุประสงค์ในการเข้ามาศึกษาวิจัยและขออนุญาตเก็บข้อมูล ถือเป็นกระบวนการในการสร้างความคุ้นเคย สร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในตัวผู้ศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัย ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีประกอบด้วย

1) การสังเกต (Observation) ใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

1.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาวิจัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการเช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การทัศนศึกษาดูงาน การใช้บริการ การเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

1.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (Survey) สภาโดยทั่วไปหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประเด็นที่ศึกษาวิจัย เพื่อหาหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาวิจัยจะสังเกตและจดบันทึกปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อผู้ให้ข้อมูลและการศึกษาวิจัยในทุกด้านเช่น อารมณ์ ความพึงพอใจ จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน การพูดคุยกับลูกค้า เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non-Structural Interview) เป็นการสนทนาพูดคุยอย่างเป็นกันเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการหรือเป็นการนำไปสู่ข้อมูลหลัก ประเด็นในการสัมภาษณ์เช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การพึ่งพาอาศัยกัน การทำกิจกรรมกลุ่ม รายได้ การเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ปัญหาอุปสรรค ความสำเร็จ แนวทางการพัฒนา เป็นต้น ซึ่งนอกจากสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยยังมีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง คนในหมู่บ้าน/ชุมชน ผู้ศึกษาดูงาน ผู้ให้บริการ ฯลฯ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและความเชื่อมโยงของข้อมูลอีกทางหนึ่งด้วย

6. การบันทึกข้อมูล

โดยการบันทึกลงสมุดบันทึก บันทึกผ่านเครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ ทั้งก่อนและหลังจากที่ทำการสังเกต สัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ไว้เป็นหลักฐาน จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงจัดหมวดหมู่ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์และจัดพิมพ์เป็นเอกสารการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

7. การตรวจสอบข้อมูล

ในกรณีที่มีข้อสงสัยต่อข้อมูลที่ได้รับ จะมีการนำเอาข้อมูลนั้นกลับไปถามกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอีกครั้ง โดยข้อมูลที่มีความคลุมเครือบางประเด็นก็จะนำกลับไปถามกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information: KI) อีกครั้งหนึ่ง ส่วนข้อมูลที่มีความละเอียดอ่อนก็จะถามซ้ำอีกครั้งกับผู้ให้ข้อมูลอีกกลุ่มหนึ่ง และนำไปถามในที่ประชุมสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกันตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกลับไปกลับมา และนำเอาข้อมูลที่ได้ไปเทียบเคียงกับงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และทัศนะ (Vision) ของผู้รู้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือมากที่สุด

8. การจัดหมวดหมู่และการเรียบเรียง

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว จะนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ (Groups) เป็นรายหมู่บ้านในเบื้องต้น เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต แนวคิดหลัก แก่มุมทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง เป็นต้น เพื่อให้สามารถจัดระบบข้อมูลได้ตามลำดับเหตุการณ์และเรียบเรียงเนื้อหาสาระให้เป็นระบบที่ชัดเจนมากขึ้น

ซึ่งข้อมูลแต่ละประเภทจะถูกสังเคราะห์ (Edit) ในแต่ละประเด็นไว้เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการปกครอง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิถีชีวิต ด้านวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น

9. การวิเคราะห์และนำเสนอ

เมื่อข้อมูลได้รับการจัดหมวดหมู่แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยผ่านแนวคิด ทฤษฎี และหลักการทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการวิเคราะห์จะวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์เป็นลำดับ ซึ่งข้อมูลที่ได้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน จะแยกวิเคราะห์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนในแต่ละ

ประเภท และนำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในแต่ละกิจกรรม จากนั้นก็จะนำผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 หมู่บ้านมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในภาพรวม

เมื่อข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยจะนำผลการวิเคราะห์นั้นมาสรุปผลการวิจัย พร้อมอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย โดยการนำเสนอรายงานการวิจัยในครั้งนี้จะใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นหลัก

10. การอนุมานผลการศึกษา

จากระเบียบวิธีวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้การอนุมานผลการศึกษาจากสิ่งที่ได้มาหรือสิ่งที่ค้นพบในการศึกษาวิจัย เป็นการอนุมานด้วยวิธีอุปนัย (Inductive Inference) ซึ่งเป็นการอธิบายโดยอ้างประสบการณ์เฉพาะจำนวนหนึ่ง เป็นการนำเอาประสบการณ์เฉพาะมาสนับสนุนหลักการทั่วไปหรือทฤษฎี เป็นการอธิบายที่หลักใหญ่ครอบคลุมไม่ถึงเรื่องเฉพาะกล่าวคือ เป็นการอธิบายจากเล็กไปหาใหญ่ โดยมีจุดมุ่งเน้นของการศึกษา (Focus of Inquiry) ว่า รูปแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนจะนำสู่ทางเลือกใหม่ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอื่นๆ โดยผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการเก็บข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล การสังเกตและการสัมภาษณ์ ซึ่งในการนำไปใช้นั้น จะต้องมีการปรับหรือประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพบริบท (Context) ของพื้นที่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่ล้วนมีขีดความสามารถและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน

บทที่ 4

บทวิเคราะห์

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ในลักษณะกรณีศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านประมงน้ำจืด หมู่ที่ 2 บ้านกองนาง ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ และจากข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต ผ่านการสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด
2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน
3. รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน
4. แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

1. ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด

1.1 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

1) ประวัติความเป็นมา

เดิมบ้านจอมแจ้งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีชื่อหมู่บ้าน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2399 ได้มีประชาชนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) จำนวน 3 ครอบครัวอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ณ ดินแดนที่อุดมไปด้วยป่าดงดิบ สัตว์ป่านานาพันธุ์ ทั้งเสือ สิงห์ ลิง ค่าง ชะนี ประกอบกับการเดินทางโดยทางบกไป-มาไม่สะดวก ทำให้การเดินทางขึ้นเหนือ ล่องใต้ เพื่อการซื้อขายผ่านทางเรือตามลำน้ำโขง ช่วงหน้าแล้งตรงบริเวณหมู่บ้านจอมแจ้งเป็นทรายหาดยื่นออกไปกลางลำแม่น้ำโขง ทำให้เกิดร่องน้ำลึกใกล้ฝั่งลาว กระแสน้ำไหลแรง การเดินทางเป็นไปยากลำบากใช้เวลาในการเดินทางเป็นระยะเวลานาน เรือไม่สามารถสัญจรไป-มาได้ ถ้าการเดินทางขาขึ้นทวนในช่วงจะพลบค่ำชาวเรือจะต้องจอดพักเพื่อรอจนฟ้าสว่างชาวเรือจึงค่อย

แผนที่ที่ 1 หมู่บ้านโสมสเดย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสิกกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

เดินทางต่อไปยังหมู่บ้านอื่นได้ ชาวบ้านและชาวเรือจึงเรียกชื่อหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทวายหาดแห่งนี้ว่า “บ้านแจ้” ต่อมาได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านนี้อย่างเป็นทางการ โดยนายอำเภอเมืองหนองคาย สมัยนั้นได้เพิ่มคำว่า “จอม” หน้าคำว่า “แจ้” จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านจอมแจ้” อย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันผู้นำหมู่บ้านคือนายอารี วิพบุตร กำนันตำบลสีกาย

2) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของบ้านจอมแจ้หมู่ที่ 1 ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีลักษณะเป็นเนินลาดลงตามลำแม่น้ำโขง มีพื้นที่ทั้งหมด 1,015 ไร่ และพื้นที่ตั้งบ้านเรือน 80 ไร่ พื้นที่โดยรอบจะเป็นพื้นที่ทำกิน พื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	แม่น้ำโขงตรงข้ามกับประเทศลาว
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านดงเวร ตำบลสีกาย
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านสีกายเหนือ ตำบลสีกาย
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านพร้าวใต้ ตำบลหินโงม

3) ประชากร

บ้านจอมแจ้เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีจำนวนประชากร 465 คน จำแนกเป็นชาย 230 คน หญิง 235 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 103 ครัวเรือน อาณาเขตหมู่บ้านแบ่งเป็น 6 คุ่ม แต่ละคุ่มมีกรรมการคุ่มๆ ละ 5 คน แบ่งหน้าที่กัน กำกับดูแลหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่

คุ่มที่ 1	ฝั่งโขงพัฒนา	16	หลังคาเรือน
คุ่มที่ 2	สามัคคีหทัย	20	หลังคาเรือน
คุ่มที่ 3	หนุ่มสาวพัฒนา	18	หลังคาเรือน
คุ่มที่ 4	ทุ่งสว่างพัฒนา	14	หลังคาเรือน
คุ่มที่ 5	ร่วมจิตพัฒนา	16	หลังคาเรือน
คุ่มที่ 6	สัมพันธ์พัฒนา	19	หลังคาเรือน

4) การศึกษา

บ้านจอมแจ้มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนบ้านจอมแจ้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2511 ลักษณะเป็นอาคารเรียนชั้นเดียวมี 7 ห้องเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งหมด 45 คน ผู้อำนวยการคนปัจจุบันชื่อ นายคำพอง พุทวงศ์ มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เปิดสอนถึงระดับมัธยมปลาย แต่ก่อนนักเรียนก็จะไปเรียนที่โรงเรียนบ้านหินโงม เมื่อปี พ.ศ.2507 ชาวบ้านมี

ความเห็นว่าน่าจะมีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน จึงได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2511 ได้จดทะเบียนตั้งโรงเรียนตามกฎหมาย สีประจำโรงเรียนคือ สีเขียวและสีเหลือง โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมตามประเพณีแต่ละฤดูกาล ดังนี้ 1) กิจกรรมของนักเรียนก็จะมีการแสดงของนักเรียนในการต้อนรับแขก 2) นักเรียนมีการทำงานฝีมือโดยถักหมวกถักผ้าพันคอเพื่อขายเป็นรายได้ 3) โรงเรียนมีสหกรณ์หุ้่นละไม่เกิน 100 บาทต่อคน 4) สอนให้เด็กมีอาชีพเช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา และ 5) มีโครงการอาหารเสริมให้เด็กทุกคนๆ ละ 1 กล่อง

5) การสาธารณสุข

5.1) บริการสาธารณสุข มีอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 12 คน คอยควบคุมดูแลด้านสุขภาพอนามัยของประชากรและการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน

5.2) สุขาภิบาล ทุกครัวเรือนมีโถงน้ำเก็บน้ำฝน มีสวนในบริเวณบ้าน มีแหล่งน้ำ (ทำการเกษตร ทำการอุปโภค ทำการบริโภค) จากแม่น้ำโขง

5.3) การให้ความรู้เกี่ยวกับการสาธารณสุขของรัฐ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาให้การอบรมทุกเดือนเกี่ยวกับ เรื่องการป้องกันโรค การรักษาความสะอาด เกี่ยวกับสุขอนามัย

6) ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ชาวบ้านจอมแจ้ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ประกอบไปด้วยมีไฟฟ้าใช้ 99 ครัวเรือน ใช้ก๊าซหุงต้มอาหาร 91 ครัวเรือน มีน้ำประปาใช้ 99 ครัวเรือน สิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อสารภายในหมู่บ้านมี 1) มีที่ทำกาไปรษณีย์ชั่วคราว 1 แห่ง 2) โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง 3) หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง มีร้านค้าประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด (สินค้าอุปโภค บริโภค) ยารักษาโรค ร้านค้าประจำหมู่บ้านนี้เป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกภายในหมู่บ้านจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ และเป็นศูนย์สาธิตการตลาด

7) การคมนาคม

หมู่บ้านจอมแจ้ง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดหนองคายไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 16 กิโลเมตร การเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านโดยใช้เส้นทางพนพิสัย - หนองคาย มุ่งหน้าไปทางอำเภอพนพิสัย เมื่อถึงประมาณกิโลเมตรที่ 16 จะมีทางแยกเข้าสู่บ้านจอมแจ้ง อีกหนึ่งเส้นทางคือ เดินทางตามถนนพหังชลประทาน นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารประจำทางสายพนพิสัย - หนองคายผ่านทุกๆ 1 ชั่วโมง โดยสามารถขึ้นรถโดยสารประจำทางได้ที่สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดหนองคาย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

อาชีพ	เดือน											
	ม. ค.	ก. พ.	มี. ค.	เม. ย.	พ. ค.	มิ. ย.	ก. ค.	ส. ค.	ก. ย.	ต. ค.	พ. ย.	ธ. ค.
การทำงานตัด	←											→
การทำถั่วสมุนไพรม	←											→
ไข่เค็มพอกดินจอมปลวก												
การทำกล้วยกรอบ												
ใส่กรอกปลากทราย												
การทำขนมจีน												
โฮมสเตย์	←											→

9) ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

บ้านจอมแจ้งในรอบ 1 ปีมี 3 ฤดู ดังนี้ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-มิถุนายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ ซึ่งในแต่ละช่วงของฤดูนั้น ชาวบ้านจะใช้วิธีนับเดือนทางจันทรคติ เพื่อกำหนดการเกษตรเช่น เริ่มเตรียมอุปกรณ์ในการทำนาช่วงเดือนมิถุนายน (เดือน 7) เริ่มไถตะและตกลำในเดือนกรกฎาคม (เดือน 8 เป็นช่วงเข้าพรรษา) เพราะจะเริ่มเข้าฤดูฝนแล้ว อย่างไรก็ตามฤดูกาลอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างเช่น บางปีฝนมาเร็ว บางปีฝนมาช้า เป็นต้น

ภายในหมู่บ้านจอมแจ้งมีวัดธรรมรัตนารักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ เป็นวัดประจำหมู่บ้านมีพระภิกษุประจำ 4 รูป มีศาลาการเปรียญ 1 หลัง กุฏิ 5 หลัง หอระฆัง 1 หอ อาคารเก็บของ 2 หลัง บทบาทของวัดด้านพิธีกรรม ความเชื่อ และการพัฒนาชุมชน มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระ มีการ ลด ละ เลิก อบายมุขทุกชนิดเช่น สุรา การพนัน และการซื้อหวย อิทธิพลศาสนามีผลต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จุดเริ่มต้นจากความเชื่อเรื่องบั้งไฟ ซึ่งชาวบ้านจะจัดบุญบั้งไฟในเดือน 6 เพื่อบูชาเทวดาขอฝน และได้ขอให้การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะขอให้การเกษตรประสบผลสำเร็จได้ผลผลิตดี และต่อมาเมื่อมีผู้พบเห็นปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่ไม่อาจพิสูจน์ได้คือลูกไฟพุ่งขึ้นจากลำน้ำโขง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการจุดบั้งไฟที่ชาวบ้านได้จัดขึ้น เพียงแต่ขึ้นเฉพาะวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 หรือวันออกพรรษา ชาวบ้านเรียกกันว่า “บั้งไฟผี” หรือ “บั้งไฟพญานาค”

“บั้งไฟพญานาค” หมายถึง ลูกไฟสีแดงอมชมพูที่พุ่งขึ้นมาจากลำน้ำโขง ในวันออกพรรษาขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ในพื้นที่ของจังหวัดหนองคาย โดยจะเริ่มปรากฏจากเหนือผิวน้ำตั้งแต่ 1-30 เมตร แล้วพุ่งขึ้นสู่อากาศในระดับความสูงประมาณ 50-150 เมตร เป็นเวลาเฉลี่ย 5-10 วินาทีแล้วดับหายไปสู่อากาศ โดยไม่มีลักษณะโค้งตกลงมา ไม่มีกลิ่น ไม่มีควัน ไม่มีเสียง มีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงเท่าไข่ไก่ (ธวัชชัย เพ็งพิณิจ, 2548: A9)

ลูกไฟที่เกิดขึ้นชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบั้งไฟพญานาคได้จุดขึ้น เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า นอกจากนี้พุทธศาสนายังเป็นศูนย์รวมความเคารพศรัทธาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสงบ อยู่อย่างมีความสุข นำไปสู่วิถีชีวิตที่พอเพียงตามที่คนในชุมชนปรารถนา

หมู่บ้านจอมแจ้งใช้ภาษาท้องถิ่น (ภาษาอีสาน) ในการติดต่อสื่อสารพูดคุยกันภายในหมู่บ้านและใช้ภาษากลาง (ภาษาไทย) เพื่อติดต่อสื่อสารกับแขกที่เข้ามาพักแรมในบ้าน และใช้เพื่อประสานงานกับบุคคลภายนอกในการดำเนินกิจกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/การชดเชยทางสังคม 1) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านเช่น การทอผ้า การสานแห การทำมอญ (ตาข่ายดักปลา) การละเล่นดนตรีอีสาน ประกอบด้วย กลอง แคน ขลุ่ย โปงกลาง 2) มีวัดและหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือส่งเสริมอบรมในด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นประจำ ทำให้คนในหมู่บ้านมีอัธยาศัยดี มีน้ำใจ มีความสุภาพอ่อนโยน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมเช่น การแสดงกิจกรรมฟ้อนรำของนักเรียนและเยาวชนในหมู่บ้าน มีประเพณีแข่งเรือ ออกพรรษา ชมบั้งไฟพญานาค รดน้ำดำหัววันสงกรานต์ ตลอดจนประเพณีตาม “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” เป็นต้น

ลักษณะครอบครัวหมู่บ้านจอมแจ้ง จะสืบเชื้อสายแบบระบบเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ทางสายโลหิตสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นความสัมพันธ์โดยการแต่งงานความสัมพันธ์ทางเครือญาตินั้นจะเหนียวแน่นอยู่ในช่วง รุ่นพ่อแม่ รุ่นลูก รุ่นหลาน จากนั้นจะค่อยๆ ลดลงทีละน้อยเป็นผลมาจากการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นและการไปทำงานที่อื่น การตัดสินใจภายในครอบครัวเหมือนครอบครัวทั่วไป ยังให้อำนาจการตัดสินใจเป็นของฝ่ายชายอยู่ แต่เมื่อมีปัญหา ก็จะปรึกษากันระหว่างสามีภรรยา ก่อน ส่วนเรื่องใหญ่ๆ จะให้สามีเป็นผู้ตัดสินใจ ในการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน เป็นการให้อิสระสำหรับผู้ที่จะมีครอบครัว ให้ตัดสินใจกันเองว่า จะเลือกใคร และจะแต่งงานกันเมื่อไหร่ พ่อแม่ไม่ใช้สิทธิในการตัดสินใจแทนลูก เพราะเป็นการเลี้ยงดูรูปแบบใหม่ผสมเก่า แต่ก็จะดูตามความเหมาะสมว่าจะไปกันได้ไหม

การแบ่งมรดก ผู้สูงอายุในครอบครัวจะใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจว่า บุตรคนใดควรได้ที่หรือกิจการใดๆ ของครอบครัวตัวอย่างเช่น ลูกที่รับราชการก็ต้องเอาที่บ้าน ถ้าจะเอาที่ทำนา ทำสวนให้ก็คงจะไม่ได้กลับมาทำ ส่วนลูกคนที่อยู่เลี้ยงดูพ่อแม่ จะได้รับมรดกที่เหลืออยู่ทั้งหมด ทั้งที่นา ที่บ้าน และทรัพย์สินเงินทองบางส่วน เพราะเป็นลูกคนที่อยู่เลี้ยงดูพ่อแม่ ความสัมพันธ์ของคนภายในครอบครัว ส่วนมากชาวบ้านจอมแจ้งจะทำนา ทำสวนเลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา มีกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถทำเป็นเงินเป็นทองได้ ชาวบ้านจึงไม่นิยมไปทำงานไกลๆ จะมีอยู่บ้างประมาณไม่เกิน 10% ของชาวบ้านในหมู่บ้าน ที่ต้องไปทำงานต่างอำเภอ หรือต่างจังหวัด

ลักษณะบ้านเรือน เป็นบ้านยกพื้นใต้ถุนสูงอีกชั้น ชั้นล่างผนังก่ออิฐปูพื้นด้วยกระเบื้องเคลือบ เพื่อไว้ใช้ต้อนรับแขกที่เข้าพัก ทำห้องน้ำ ห้องครัว ทำห้องนอน และห้องโถงบางส่วน ส่วนชั้นบนจะทำเป็นที่นอนของคนในบ้าน

10) การเมืองการปกครอง

นับตั้งแต่เริ่มจัดตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2486 หมู่บ้านได้มีการพัฒนาและเจริญมาตามลำดับ จากทางเกวียนมาเป็นถนนลาดยาง พาหนะในการเดินทางเปลี่ยนเป็นใช้รถยนต์ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าเริ่มลดลงถึง 50% การประกอบอาชีพเพื่อเอื้อต่ออยู่เอื้อกิน ผู้ประกอบการอาชีพเพื่อขาย ในส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนแม้ว่าสภาพทางสังคม/สภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป แต่ความเอื้ออาทร ความร่วมมือร่วมใจในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านยังคงมีอยู่ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม ลักษณะการเมืองการปกครองจะเป็นแบบเครือข่าย ซึ่งสามารถพูดคุยตักเตือนกันได้ โดยผู้อาวุโสจะได้รับความเคารพและเชื่อถือรับฟังจากคนในชุมชนเป็นการอยู่แบบพี่แบบน้อง รวมถึงการมีฮีตมีคองตามวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานที่คอยควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนจะเน้นให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- (1) ชุมชนมีการประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเป็นประจำทุกเดือน
- (2) มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีการจัดกลุ่มสนใจ มีหนังสือต่างๆ ให้อ่าน (สนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน)
- (3) มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยการจัดพิมพ์สูตรการผลิต ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูป/ถนอมอาหาร แจกให้กับคณะศึกษาดูงาน
- (4) เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันจัดทำข้อตกลงประจำหมู่บ้าน ถือเป็นกฎระเบียบข้อบัญญัติของหมู่บ้าน เพื่อเสริมสร้างความมีวินัยและการควบคุมทางสังคมให้กับคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านทุกคนยอมรับและปฏิบัติตาม ดังนี้

- (ก) ห้ามฆ่าสัตว์ในวันพระหรือวันต้องห้ามตามประเพณีหมู่บ้าน
ฝ่าฝืนปรับ 100 บาท
- (ข) ห้ามทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะหรือที่อื่น ฝ่าฝืนปรับ 100
บาท
- (ค) ห้ามยิงปืนหรือจุดประทัดในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุอันควร ฝ่า
ฝืนปรับ 100 บาท
- (ง) ห้ามทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายผู้อื่นในหมู่บ้าน ฝ่าฝืน
ปรับ 1,000 บาท
- (จ) ห้ามขับรถเสียงดังในหมู่บ้าน ฝ่าฝืนปรับ 100 บาท
- (ฉ) ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทุกชนิดผู้ใดฝ่าฝืน คณะกรรมการฯ
จะแจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายทันที

โดยกรรมการหมู่บ้านและกรรมการคุ้มถือเป็นเจ้าพนักงานของหมู่บ้านที่จะต้องช่วยกัน
สอดส่องดูแลการละเมิดกฎของหมู่บ้าน ปัจจุบัน บ้านจอมแจ้งไม่มีผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากกำนันอารี
วิบุตตร เป็นกำนันตำบลสีกาย ซึ่งเป็นผู้นำทางการของหมู่บ้านจอมแจ้งโดยตำแหน่ง

11) กลุ่มในหมู่บ้าน

ภายในหมู่บ้านจอมแจ้งได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมการ
ประกอบอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้คนในหมู่บ้านมีงานทำ โดยไม่ต้องเดินทางออกไปทำงานนอก
หมู่บ้าน ต่างอำเภอ และต่างจังหวัด จึงได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ และมีเงินกองทุนประจำกลุ่ม
ดังนี้

- (1) กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจอมแจ้ง เริ่มจัดตั้งกลุ่มครั้งแรก
ปี พ.ศ.2529 สมาชิก 17 คน ซึ่งกลุ่มสตรีทอเสื้ออก โดยการสนับสนุนของกรมการพัฒนา
ชุมชน และเมื่อปี พ.ศ.2539 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองหนองคาย ได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการ
จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ ชื่อกลุ่มแปรรูปอาหารบ้านจอมแจ้ง สมาชิกเริ่มต้น 25 คน และปี พ.ศ.2544
มีสมาชิกเพิ่มเป็น 44 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 50,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 80 ครั้วเรือน มีเงินทุน
560,000 บาท เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีผลงานดีที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปผลผลิตการเกษตร
เช่น ไข่เค็มพอกดินจอมปลวก ถั่วตัด งาตัด ถั่วอบสมุนไพร กัวยกรอบ ไข่กรอบจากปลาทราย
ขมเงิน น้ำพริกไข่เค็ม มีขายภายในจังหวัด ภายในประเทศและส่งต่างประเทศเช่น ลาว สวีเดน ฯ
- (2) กลุ่มโฮมสเตย์ เริ่มเมื่อปี พ.ศ.2543 เบื้องต้นมีสมาชิกเพียง 12
ครั้วเรือน ปัจจุบันเพิ่มเป็น 48 ครั้วเรือน

- (3) กลุ่มทอผ้าสมาชิก 20 ครั้วเรือนคิดเป็นร้อยละ 19 มีเงินทุน 15,000 บาท
- (4) กลุ่มเพาะเห็ด สมาชิก 25 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 24 มีเงินทุน 7,000 บาท
- (5) กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน สมาชิก 30 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 29 มีเงินทุน 70,000 บาท (เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน 60,000 บาท งบ CEO)
- (6) กลุ่มส่งเสริมอาชีพเลี้ยงวัวสมาชิก 17 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 16 มีวัว 73 ตัว มีเงินทุน 70,000 บาท

(7) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการฝากเงินสัจจะสะสมทรัพย์ของหมู่บ้านทุกครั้วเรือน (103 ครั้วเรือน) คิดเป็น 100% สมาชิก 290 คน ยอดเงินสัจจะสะสมทรัพย์ 280,000 บาท เริ่มเมื่อวันที่ 19 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2529 ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชนจำนวน 3,000 บาท เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเสื่อกก ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 24 คน ปัจจุบันมีเงินทุนถึง 300,000 บาท ต่อมาได้มีการรวมกลุ่มกันคิดจัดกิจกรรมที่น่าจะก่อให้เกิดรายได้แก่สมาชิกกล่าวคือ ส่วนมากชาวบ้านจอมแจ้งนิยมเลี้ยงเป็ดและมีไข่เป็ดจำนวนมาก นอกจากนี้ยังปลูกถั่วลิสงเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้ปรึกษากับเคหะกิจได้ให้การสนับสนุนฝึกอบรมให้ความรู้การทำไข่เค็มดอง ไข่เค็มพอกดินจอมปลวก ถั่วทอดสมุนไพร และได้นำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มแปรรูปอาหารทางสื่อสารมวลชน

(8) กลุ่มปุ๋ย มีเงินทุนสนับสนุน 80,000 บาท มีโรงสีชุมชน ที่รับสีข้าวให้กับสมาชิกโดยไม่คิดค่าบริการ มีกลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า/นางรม ไว้ให้สมาชิกบริโภคและจำหน่าย หมู่บ้านจอมแจ้ง ยังมีการดูแลช่วยเหลือคนจน ด้อยโอกาส และผู้ประสบปัญหา โดยมีการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน อบต. สนับสนุนการสงเคราะห์เด็กคนพิการและคนชรา มีการนำกำไรจากการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน 5% แบ่งช่วยเหลือค่าอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน เรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้าน “รู้จัก สามัคคี” มีการจัดทำแผนชุมชน โดยมีการจัดเวทีประชาคมและลงมติร่วมกันในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้าน

12) ธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์

จากปรากฏการณ์ลูกไฟที่พุ่งขึ้นจากลำน้ำโขง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการจุดบั้งไฟที่ชาวบ้านได้จัดขึ้น เพียงแต่ขึ้นเฉพาะวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (วันออกพรรษา) และชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบั้งไฟที่พญานาคจุดขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ทำให้ประชาชนทั้งในประเทศ

ไทยและต่างประเทศที่ได้ข่าวต่างมาเฝ้ารอดูปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ทำให้ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอ ซึ่งในปี พ.ศ.2542 บ้านจอมแจ้งมีบั้งไฟพญานาคขึ้นกว่า 400 ลูก

เมื่อมีผู้คนหลั่งไหลเข้ามาจำนวนมาก กำหนดอารีจึงเรียกปรึกษาหารือกันภายในหมู่บ้านและได้เชิญเจ้าหน้าที่มาประชุมด้วย โดยมีมติจะทำโครงการ “โฮมสเตย์” ขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมบั้งไฟพญานาค ซึ่งหมู่บ้านจอมแจ้งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความพร้อมในการต้อนรับและเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มแม่บ้านที่มีผลิตภัณฑ์ (อาหารแปรรูป) ให้นักท่องเที่ยวได้ชิมและได้ซื้อกลับบ้านไปเป็นของฝาก และยังมีหน่วยงานหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

จนในที่สุด จึงตกลงเอาวันที่ 13 เดือนกันยายน พ.ศ.2543 เป็นวันเปิดหมู่บ้านโฮมสเตย์ โดยนายประสิทธิ์ คชโคช นายอำเภอเมืองหนองคาย ได้เชิญนายบรรทัด สิงหนุต ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายในสมัยนั้น มาเป็นประธานในพิธีเปิดหมู่บ้านโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ ซึ่งในขณะนั้นมีเพียง 12 ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรม

อัตราค่าที่พักเริ่มจาก 200 บาท พร้อมอาหาร 2 มื้อ (เช้าและเย็น) และหมู่บ้านก็ได้ดำเนินการมาถึงปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาบ้านพักรับรอง เพิ่มขึ้นเป็น 48 ครัวเรือน ปัจจุบันปรับอัตราค่าที่พักเป็น 350 บาท และสามารถนอนพักค้างคืนเพื่อให้ได้เห็นทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สวยงาม สัมผัสกับชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานเช่น การบายศรีสู่ขวัญ การรับประทานอาหารแบบพื้นบ้านอีสาน และการพ้อนรำแบบพื้นบ้าน ตอนเช้ามีการใส่บาตรร่วมกัน ถ้าหากเป็นช่วงออกพรรษาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ก็สามารถชมบั้งไฟพญานาคได้

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ที่เริ่มขึ้นเพียง 8 ปีก็ส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านจอมแจ้งดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม มีถนนคอนกรีตทุกซอยในหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้ มีน้ำประปาไว้ใช้ไว้อาบ ยังมีน้ำฝนที่กักเก็บไว้ดื่มอีก และมีรูปแบบการปกครองที่เข้มแข็ง มีความปลอดภัยในชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหมู่บ้านทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน

การให้บริการโฮมสเตย์ เป็นลักษณะเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการให้บริการ 2 แบบคือ การพักแบบเต็มรูปแบบ และการพักแบบธรรมดา

(1) การพักแบบเต็มรูปแบบคือ การพักแบบมีการบริการจัดกิจกรรมครบทุกกิจกรรมคือ มีอาหาร 2 มื้อเข้ากับเย็น มีบายศรีสู่ขวัญ จัดพาแลง และมีการแสดงพื้นบ้าน โดยกิจกรรมเหล่านี้จะจัดขึ้นที่วัด ค่าบริการ 350 บาท/คน/คืน

(2) การพักแบบธรรมดา จะมีเฉพาะอาหารให้ 2 มื้อเข้ากับเย็น ไม่มีกิจกรรมอื่น ค่าบริการ 250 บาท/คน/คืน เว้นแต่หากต้องการกิจกรรมเสริมก็สามารถตกลงกับ คณะกรรมการได้เป็นแต่ละกรณีแต่ละรายการไป โดยจะคิดค่าบริการเพิ่มแล้วแต่กิจกรรมที่เพิ่ม

เมื่อการดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้ง เป็นที่รู้จัก และผู้คนนิยมมากขึ้น ทางคณะกรรมการจึงมีการกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบการคัดเลือกสมาชิก เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ ประกอบด้วย

(1) ความพร้อมในด้านครอบครัวเช่น มีครอบครัวที่อบอุ่น คนในครอบครัวรักใคร่สามัคคีกัน ไม่มีปัญหาขัดแย้งกันภายในครอบครัว

(2) มีการสร้างความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านของสมาชิกในครอบครัวเช่น การมีมนุษย์สัมพันธ์กับผู้อื่น ลักษณะนิสัยใจคอเป็นมิตร

(3) ความสะอาดเช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านบริเวณรอบบ้าน ในบ้าน ฯลฯ

(4) ความพร้อมในการให้บริการเช่น สถานที่ ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่นอน ห้องครัว ฯลฯ

ตารางที่ 3 รายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์หมู่บ้านจอมแจ้ง

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	บ้านเลขที่
1	นางสมหวัง ประจงค์	94
2	นางบัวลา รัตนสุรินทร์	5
3	นางจิก พลศรี	11
4	นางสุทัต รุ่งเรือง	75
5	นางมณฑิษฐีย์ ศรีใบเฮี้ยว	48
6	นางสมพาน อ่อนนาไช	24
7	นายสมาน จิตมาน	3
8	นางดวล ดานิติ	19
9	นางสมจันทร์ สีหาสุทธิ์	64
10	นางวิจิตร ตันนารัตน์	20
11	นายประเสริฐ หาบุญมี	33
12	นางสงสิน หาบุญมี	84

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	บ้านเลขที่
13	นางกุคำ วิพบุตร	67
14	นางกุหลาบ พวงสะกะ	45
15	นายบุญโฮม จิตมาลย์	10
16	นางอำไพ วงศ์ไกรสร	79
17	นางมัน ลีเพ็ญ	28
18	นางป๋อง นามวงษ์	69
19	นางคำพันธ์ ชูรัตน์	85
20	นางต้อย จิตขาน	31
21	นางหนูसान แดงประเสริฐ	77
22	นางยูน สุริษา	18
23	นางจันทร์ คำแพงดาว	80
24	นางหนูพาน พลศรี	51
25	นางสนอง ศรีวงศ์	25
26	นางใจชื่น พิณรัตน์	58
27	นางสมบัติ มาตวงศ์	66
28	นางสาวคุณ พลศรี	16
29	นางฝูย พรหมมีพันธ์	2
30	นางสมัย ชนชนะกุล	74
31	นายเข้ม หินวันต์	46
32	นางเพ็ญภัก พลศรี	65
33	นางพัน ศรีใบเฮี้ยว	44
34	นางริ้ว พลศรี	41
35	นางทองใบ ศิริเวช	36
36	นางละมุน น้อยเมืองคุณ	34
37	นายทองคำ สุริษา	68
38	นางพรทิพย์ นิลเกตู	14
39	นางเสาว์ ชินฟาด	21

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	บ้านเลขที่
40	นางสมคิด จิตมาน	1
41	นางสาวดารินทร์ หาญภูมิ	39
42	นางสาวเกษ บุญสีทุม	73
43	นางละมัย สีหาสุทธ์	41
44	นางเพ็ญ กุลสอน	31
45	นางแววมณี จิตมาน	76
46	นางเพ็ญ ใจบุญ	99
47	นางแก่น แก้วอันเมือง	92
48	นางสมควร ปัชชามาตย์	88

เมื่อผู้ให้บริการติดต่อขอใช้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์แล้ว ทางคณะกรรมการฯ จะจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เข้าพักในหลายกิจกรรม อย่างเช่น

(ก) ศึกษาดูงาน ชมการสาธิตและร่วมลงมือทำ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูป/ถนอมอาหารเช่น ถั่วตัด งาตัด ถั่วอบสมุนไพร ไข่พอกเค็มจากดินจอมปลวก กลัวยกรอบ ได้ไกลจากปลากราย ขนมะจีน น้ำพริกไข่เค็ม เป็นต้น

(ข) ปั่นจักรยาน/เดินออกกำลังกาย เพื่อชมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเช่น กลุ่มออมทรัพย์/ศูนย์สาธิตการตลาด โรงสีชุมชน การทำปุ๋ยชีวภาพ การจักสาน การเพาะเห็ด การทอผ้า เป็นต้น

(ค) บายศรีสู่ขวัญและรับประทานอาหารพื้นบ้าน (พาแลง) ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การแสดงรำพื้นเมือง การแสดงดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มเยาวชน (แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม) แล้วเข้าพัก

(ง) ต้อนรับร่วมสืบสานอนุรักษ์ประเพณีของชาวพุทธ ทำบุญตักบาตรหน้าบ้านพักโฮมสเตย์ และรับประทานอาหาร

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่แสดงไว้นี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้มาพักได้มีส่วนร่วมกับชาวบ้านและเกิดความอบอุ่น เป็นกันเอง ได้สัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านตลอดการพักในโฮมสเตย์

นอกจากนี้คณะกรรมการหมู่บ้านจอมแจ้งยังได้จัดกิจกรรมเพิ่มเติม ดังนี้

- (1) การล่องเรือตามลำน้ำโขง
- (2) สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมง ล่องอวน ดูปลาน้ำโขง
- (3) ซี่จักรยานไปทัศนศึกษา ณ ศูนย์ทดลองหม่อนไหมจังหวัด

หนองคาย

- (4) การสาธิตการทำนาเกี่ยวข้าว นวดข้าว

ผู้ที่ต้องการใช้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้ง จะต้องดำเนินการติดต่อกับคณะกรรมการฯ ซึ่งวิธีการเข้าพัก ประกอบด้วย

(ก) นักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งวันที่ เวลา และจำนวนคนที่ จะเข้าพักในหมู่บ้านโฮมสเตย์

(ข) ก่อนนักท่องเที่ยวจะเข้าพักในหมู่บ้านรับรอง จะมีการรวมตัวกันที่ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านก่อน

(ค) ผู้นำหมู่บ้าน หรือผู้นำกลุ่มจะประชาสัมพันธ์ให้เจ้าของบ้านพักรับรองมารับนักท่องเที่ยว

(ง) รับประทานอาหารเย็นร่วมกันที่อาคารเอนกประสงค์ก่อนเข้าบ้านพักรับรอง

(จ) เสร็จจากรับประทานอาหารเย็น เจ้าของบ้านพักรับรองจะพานักท่องเที่ยวเข้าบ้านรับรอง

กฎระเบียบข้อบังคับผู้เข้าพักโฮมสเตย์

(ก) ผู้เข้าพักโฮมสเตย์ต้องจองล่วงหน้า 1 สัปดาห์ โดยติดต่อทางคณะกรรมการฯ หรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ

(ข) จ่ายค่ามัดจำล่วงหน้า จำนวน 30% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

(ค) ถ้าเข้าพักเป็นหมู่คณะ จะจัดให้พักแยกชาย-หญิง

(ง) ผู้เข้าพักสามารถฝากทรัพย์สินของมีค่าไว้กับเจ้าของบ้านได้ โดยจะมีตู้เก็บให้อย่างปลอดภัย

(จ) ห้ามผู้เข้าพักทะเลาะวิวาทหรือก่อความรำคาญให้แก่ผู้อื่น

(ฉ) การจ่ายเงินค่าที่พักและค่าบริการทั้งหมด ให้จ่ายในวันแรกของการเข้าพัก

อัตราค่าที่พัก

(ก) นักท่องเที่ยวมาเป็นคณะมากกว่า 80 คน มีกิจกรรมภายในหมู่บ้าน ชมวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน มีการพ่อน้ำขึ้นน้ำลง คิดราคาคนละ 300 บาทต่อคืน นักท่องเที่ยวมาน้อยกว่า 80 คน คิดราคาคนละ 350 บาทต่อคืน นักท่องเที่ยวมาเป็นครอบครัวหรือมาคนเดียวไม่มีกิจกรรมใดๆ คิดราคาคนละ 200 บาทต่อคืน

(ข) อัตราการให้บริการต่างๆ ที่มาเป็นคณะ (1) ค่าวิทยากรแนะนำ 1,000 บาท (2) ค่าจัดกิจกรรมสาธิตกิจกรรมละ 1,000 บาท (3) มีจักรยานไว้บริการทุกครัวเรือน (ฟรี)

(ค) ค่าใช้จ่ายนี้รวมไปถึง (1)ค่าอาหาร 2 มื้อ ที่พัก 1 คืน ค่าพวงมาลัย ค่าพานบายศรี และค่าตอบแทนนักแสดงวัฒนธรรมรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 350 บาท/คน (2)นักท่องเที่ยวสามารถสั่งอาหารพื้นบ้านตามความต้องการได้ (3)ถ้านักท่องเที่ยวต้องการอาหารเพิ่ม นอกเหนือจากที่บ้านพักรับรองจัดให้นักท่องเที่ยวต้องออกค่าใช้จ่ายเพิ่มเอง

การขยายเครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์ ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พี่น้องมายามบ้าน” (ยาม แปลว่า เยี่ยมเยียน, เยี่ยมชม: ผู้วิจัย) หรือที่กำนันอารี เรียกว่า “โรงแรมครัวเรือน” ได้มีการสร้างเครือข่ายและขยายเครือข่ายโดยมีกำนันอารีเป็นผู้นำเครือข่ายการทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย และในปี พ.ศ.2546 ได้ขยายเครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์กว่า 20 หมู่บ้านภายในจังหวัดหนองคาย เริ่มตั้งแต่อำเภอสังคมลงไปจนถึงอำเภอเซกา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่ติดริมฝั่งโขงโดยที่บ้านจอมแจ้งเป็นต้นแบบ หรือเป็นหมู่บ้านนำร่องในการทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในช่วงเทศกาลต่างๆ ของจังหวัดหนองคายและเพื่อตอบสนองกับความต้องการที่พักของนักท่องเที่ยว จึงได้ส่งเสริมให้จัดเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ และขยายเครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย ถือเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดหนองคาย ดังวิสัยทัศน์ของจังหวัดหนองคายที่ว่า “แหล่งพำนักแห่งที่สองของนักลงทุนและนักท่องเที่ยว” (The Land of Your Second Home) และคำขวัญในการเคลื่อนไหวด้านยุทธศาสตร์ที่ว่า “เมืองน่าอยู่ ควบคู่การศึกษา วัฒนธรรมล้ำค่า เกษตรอุตสาหกรรมหลากหลาย ขยายเศรษฐกิจการค้าอินโดจีน พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”

กำนันอารี วิบุตธ ได้สรุปการดำเนินธุรกิจชุมชนเอาไว้ว่า “หลังจากมีการที่ไปศึกษาดูงานเพิ่มเติม เขากะเลยบอกว่าค่า 200 บาทนี่คือสิบล้างพอ ละกะคือสมัยนี้มันกะบ่ทันสมัยปานได้วิธีการต้อนรับ เขากะเลยมาเพิ่มขึ้นอีก 150 บาท ไปถึง 450 บาทคนหนึ่ง ปัจจุบันนี้กะตกไปคนละ 350 บาท คั้นน้อยเขากะคิดไป 400 บาท คือเขาแฮ็ด ลงรถมานี้เขากะสิมีแม่บ้าน

เฮือนรับรองจะมีการให้พวงมาลัย เข้ามานี่เฮากะสิมีการบอกว่ามาพักจอมแจ้งนี่เฮ็ดจั่งได้ แล้วมาพักแล้วสิไปเที่ยวใส อาหารการกินอยู่ที่นี่มันปลอดภัยบ่ เฮามีสารพิษบ่มาพักอยู่จอมแจ้ง ละกะมีสิ่งรบกวนบ่ อันนี้กะคือมีการที่จะต้อนรับแบบนี้ แล้วพอพักนี่แล้ว กับการที่จะไปท่องเที่ยวในอำเภอเมืองนี่มันกะจะมีอยู่ 4 แหล่ง แหล่งแรกกะคือไปศาลาแก้วกู่ แหล่งที่ 2 นี่กะคือหลวงพ่อบุญไส แหล่งที่ 3 นี่กะคือตลาดอินโดจีน แหล่งที่ 4 นี่กะคือสะพานไทย-ลาวนี่เฮาสามารถที่จะไปหย่างได้ อันนี้กะมีอยู่ 4 แหล่งที่มาพักอยู่จอมแจ้ง นอกเหนือจากนั้นกะจะตื่นขึ้นมาจะไปเที่ยวลาวเป็นแหล่งสุดท้าย อันนี้กะคือเพิ่มไปโตนี่ ตกแดงมาพอดี 5 โมงแดงนี่กะสิมาอีกละ มานี้กะสิเข้ามามีการที่จะจัดบายศรีสู่ขวัญให้ เรียบร้อยแล้วกะจะมีพาแลง มีขันโตก นอกเหนือจากกินแลงเสร็จนี่กะจะมีเอนักศึกษา นักเรียนประถม นักเรียนมัธยมนี้มาแสดงวัฒนธรรมให้เบิ่ง เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของวัฒนธรรมพร้อม บาดนี่กะเลยตกไปเป็นราคาแพง 350 บาท พร้อมทั้งพัก ทุกอย่างที่จะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกเหนือจากนั้นเฮาต้องการที่จะมาเห็น นักท่องเที่ยวอยากสนุกสนาน อยากร้องอยากรำนี่ เป็นการแลกเปลี่ยนกับลูกกับหลานนี่กะได้ แต่มีกำหนดบ่ให้เกิน 5 ทุ่ม อันนี้กะเลยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันนะ แต่อยู่มาพักนี่กะจะมีแต่อาหารพื้นบ้านให้อยู่ 3-4 อย่าง บิให้เกินนั้น นอกเหนือจากนั้นกะช่อยเหลือโตเอง แต่ที่นี้มันกะเฮ็ดแบบว่าคั้นมานี้หนึ่งมันได้เบิ่งศูนย์สาริตการตลาด สองมากะสิได้เบิ่งทอผ้า สามมากะเฮ็ดแปรรูปอาหาร สี่มากะไปเบิ่งพืชผักสวนครัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปเบิ่งปุ๋ยหมัก ละกะน้ำชีวภาพ หรือว่าห้ามากะไปเบิ่งบ้านโฮมสเตย์เฮา อันนี้กะคือสิเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บ่คือโรงแรม 4 ดาว 5 ดาว ที่ว่ากินข้าวแลงแล้วเข้าไปนอนในห้อง อันนี้เข้าไปอยู่กับบ้านโสดของคะเจ้า เฮาสิมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของบ้าน ตื่นขึ้นมาจะเจ้าสิเฮ็ดอี่หยั่ง เฮากะสิได้ศึกษา ตื่นขึ้นมากินข้าวแล้วคะเจ้าสิเฮ็ดอี่หยั่ง อย่างมิลไทยแลนด์ เวิลด์พวกนางงามสาวไทยมาพัก 30 คน อยู่นี้คะเจ้ากะสิมาเรียนรู้ประสบการณ์ของชนบทนี้เฮ็ดอี่หยั่งแน่ ตื่นขึ้นมาหนึ่งข้าวเฮ็ดจั่งได้ หนึ่งข้าวแล้วไปต้มปลาป่น มีหยั่งใส่แห่ เฮ็ดจั่งได้เฮ็ดแบบได้นางสาวไทยมาหว่างอย่างนี้กะเฮ็ดแบบนั้น ตื่นขึ้นมาไปดำนา ก่อน อันที่สองคือเกลือปลา เลี้ยงปลาที่สามมากะไปเรียนเฮ็ดตำทอผ้า ที่สี่มากะไปเรียนเฮ็ดไข่เค็ม ไข่ฟอก ถั่วตัด ถั่วอบสมุนไพร ต่อจากนั้นมากะมาเบิ่งปุ๋ยหมัก มาเบิ่งเศรษฐกิจพอเพียง มาเบิ่งโฮมสเตย์ นอกเหนือจากนั้นนางสาวไทยกะมีการบิบข้าวปุ้นให้หมู่ได้กินพร้อม ละกะสานตะกร้าเป็นของขวัญด้วยกำนพร้าว อันนี้กะคือเป็นชีวิตชนบทคะเจ้าเฮ็ดแบบนี้”

ตารางที่ 4 จำนวนหมู่บ้านที่ประกอบธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย

ลำดับ	บ้าน	ผู้ประสานงาน	ที่ตั้ง
1	ผาดั้ง	นายผาลี นาโสก	หมู่ที่ 1 ต.ผาดั้ง อ.สังคม
2	ปากโสก	นายบุญนาค ทองซุ่ม	หมู่ที่ 2 ต.ผาดั้ง อ.สังคม
3	ไทยเจริญ	น.ส.สุภัทรา จันทาชัยภูมิ	หมู่ที่ 6 ต.พระพุทธบาท อ.ศรีเชียงใหม่
4	วังน้ำหมอก	นายติณณภพ สุนันชัย	หมู่ที่ 5 ต.พระพุทธบาท อ.ศรีเชียงใหม่
5	พร้าวใต้	นางพุทธสดี สิทธิชัย	หมู่ที่ 6 ต.หินโงม อ.เมือง
6	จอมแจ้ง	นายอารี วิบุตตร	หมู่ที่ 1 ต.สีกาย อ.เมือง
7	สีกาย	นางคำเหมือน วุฒิสิทธิ	หมู่ที่ 6 ต.สีกาย อ.เมือง
8	สีกายใต้	นายมนั โภชะวงศ์	หมู่ที่ 2 ต.สีกาย อ.เมือง
9	หนองกุ่มใต้	นายประดิษฐ์ จันดามิ	หมู่ที่ 1 ต.กุดบง อ.โพนพิสัย
10	หนองกุ่มเหนือ	นายอารี อุทุมพิรัตน์	หมู่ที่ 2 ต.กุดบง อ.โพนพิสัย
11	ใหม่	นางรุ่งทิพย์ คำสว่าง	หมู่ที่ 3 ต.กุดบง อ.โพนพิสัย
12	ใหม่ทรายทอง	นางบังอร จันทะโร	หมู่ที่ 14 ต.กุดบง อ.โพนพิสัย
13	น้ำเป	นายบุญจันทร์ คำมุงคุณ	หมู่ที่ 1 ต.รัตนวาปี กิ่ง อ.รัตนวาปี
14	ท่าม่วง	นายสมิง จันทะโร	หมู่ที่ 2 ต.รัตนวาปี กิ่ง อ.รัตนวาปี
15	ตาลซุ่ม	นายนนทชัย จำปากุล	หมู่ที่ 3 ต.รัตนวาปี กิ่ง อ.รัตนวาปี
16	วาริภิมุข	อวยพร จอมทิพย์	หมู่ที่ 9 ต.รัตนวาปี กิ่ง อ.รัตนวาปี
17	ดอนบก	นายสมาน นาคแสน	หมู่ที่ 10 ต.รัตนวาปี กิ่ง อ.รัตนวาปี
18	อาฮง	นายมานิจ เกางาม	หมู่ที่ 39 ม.3 ต.โคสี อ.ศรีวิไล
19	คำแดนพัฒนา	นายวิชัย สุวานะวงศ์	หมู่ที่ 20 ม.6 ต.นาแสง อ. ศรีวิไล
20	ดอนเสียด	นายอุบล พหลทัพ	หมู่ที่ 11 ต.บ้านด้อง อ.เซกา

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย ข้อมูล ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2551

1.2 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนนาง อำเภอกำแพง จังหวัดหนองคาย

1) ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านกอนนาง ก่อตั้งเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัดที่ชื่อว่า “กอนนาง” ซึ่งมีเรื่องราวว่า สมัยนั้นสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งกรุงศรีรัตนาคะนาหุต ราชอาณาจักรล้าน

ช่าง ได้พาบ่าวไพร่และบริวารทั้งชายและหญิง ช้ามแม่น้ำโขงออกป่าล่าสัตว์ที่ป่าแห่งนี้ เมื่อออกล่าสัตว์บ่อยๆ เข้า จึงได้ร่วมกันสร้างที่พักอาศัยโดยได้แยกที่พักอาศัยของชายและหญิงไว้คนละกลุ่ม ทางทิศใต้เป็นกลุ่มผู้หญิงจึงเรียกว่า “กองนาง” และทางทิศเหนือเป็นกลุ่มผู้ชายเรียกว่า “หัวทราย” (บริเวณบ้านหัวทราย อยู่ในเขตอำเภอศรีเชียงใหม่ในปัจจุบัน)

อีกตำนานกล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มาล่าสัตว์และพักพิงที่ต้นลำดวน การล่าสัตว์จะต้องกางตาข่ายหนึ่งดักรอไว้ แล้วไล่ต้อนสัตว์ให้มาติดตาข่ายหนึ่ง เมื่อเสด็จกลับก็ทิ้งตาข่ายหนึ่งไว้ใกล้ๆ ต้นลำดวน เพราะไม่สะดวกขนกลับ ประกอบกับมีทหารจำนวนหนึ่งเฝ้าตาข่ายหนึ่ง ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่ทำเลดี อุดมสมบูรณ์ จึงได้สร้างที่พักอาศัยบริเวณที่เก็บตาข่ายหนึ่ง ต่อมาได้ชวนกันอพยพถิ่นฐานมาตั้งรกรากบริเวณนั้นอีกหลายครอบครัว โดยเรียกบริเวณที่กองตาข่ายหนึ่งว่า “กองนาง” และในที่สุดก็เพี้ยนเป็น “กองนาง” ปัจจุบัน ส่วนบริเวณต้นลำดวน มีพระภิกษุมาบิณฑบาตเผยแผ่พุทธศาสนาแก่ผู้คน ในปี พ.ศ.2360 ได้ตั้งชื่อว่า “วัดลำดวน” ตามต้นลำดวน และในปี พ.ศ.2484 ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดสุคนธาาราม” จนถึงปัจจุบัน ต่อจากนั้นไม่นานผู้คนได้เข้ามาพักอาศัยมีจำนวนมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้าน และมีขุนพันธุระ เป็นผู้นำการปกครองเป็นคนแรก ผู้นำคนปัจจุบันคือ นางไพเราะ มั่งมูล กำนันตำบลกองนาง อดีตผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ.2549 และรางวัลกำนันแสนบของคำ

2) ลักษณะทางกายภาพ

หมู่บ้านกองนาง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดหนองคาย 50 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าบ่อ 8 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ติดกับแม่น้ำโขง เหมาะสำหรับเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา และทำการเกษตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านกองนาง หมู่ที่ 1 ตำบลกองนาง
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านกองนางหมู่ที่ 10 ตำบลกองนาง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	แม่น้ำโขง ตรงกันข้ามกับประเทศลาว
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านหนองอ้อ ตำบลกองนาง

หมู่บ้านกองนางเป็นหมู่บ้านที่ล้อมรอบด้วยน้ำ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ติดกับแม่น้ำโขง และติดกับหนองอ้อที่ไม่มีวันแห้ง มีสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ ความเป็นธรรมชาติยังมีให้เห็น ประกอบกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาคือ การประมงน้ำจืด พอน้ำลดลงจะพากันจับจองเขตพื้นที่ทำการเกษตรตามริมน้ำโขง เพื่อปลูกพืชผักสวนครัว พอตกเย็นนอกจากจะทำสวน ยังใช้ชีวิตกับการทอดแห ดักปลา เลียบเบ็ด ทำให้การใช้ชีวิตในเขตพื้นที่บ้านกองนางราบรื่น ด้วยความผูกพันกับลำน้ำโขง แม่น้ำโขงจึงเปรียบเสมือนเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของคนหมู่บ้าน

แผนที่ที่ 2 หมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกongsang หมู่ที่ 2 ตำบลกongsang อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

กองนาง จากการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติมาหลายชั่วอายุคน ได้มีการพัฒนาอาชีพประมง จากการดักรอแต่ปลาแม่น้ำเพียงอย่างเดียว เปลี่ยนมาเป็นการเพาะพันธุ์ปลา เพื่อให้สอดคล้องกับ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และระบบเศรษฐกิจชุมชน จากสภาพพื้นที่ดินและน้ำ

3) ประชากร

บ้านกองนาง หมู่ที่ 2 มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 155 ครัวเรือน จำนวน ประชากร 1,109 คน แยกเป็นเพศชาย 527 คน เพศหญิง 52 คน

4) การศึกษาของประชากร

ชาวบ้านกองนาง มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 246 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 357 คน มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 186 คน มัธยมศึกษาตอน ปลาย จำนวน 125 คน ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 59 คน ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 68 คน การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 68 คน และการศึกษาระดับสูง กว่าปริญญาตรี 68 คน

5) อาชีพ

การประกอบอาชีพหลักของชาวบ้านกองนาง ส่วนมากประกอบอาชีพ หลักคือการเกษตรกรรม จำนวน 62 ครัวเรือน รองลงมาคืออาชีพค้าขายจำนวน 41 ครัวเรือน ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 38 ครัวเรือน ประกอบอาชีพเป็นช่างจำนวน 9 ครัวเรือน อุตสาหกรรมจำนวน 5 ครัวเรือน

หมู่บ้านกองนางหมู่ที่ 2 มีหน่วยธุรกิจในบ้านเช่น มีโรงสีข้าว มีศูนย์ สาธิตการเพาะพันธุ์ปลา มีร้านค้าชุมชน ร้านอาหารตามสั่ง มีร้านบริการล้างอัดฉีด มีโรงงานทำ ขนม มีโรงงานทำขนมจีน เป็นต้น ปัจจุบันหมู่บ้านกองนางเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำประมง น้ำจืดในจังหวัดหนองคาย ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ 80 ของครัวเรือนในหมู่บ้านที่ทำประมงน้ำจืด เป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ส่วนครัวเรือนที่เหลือก็จะประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ เช่น ปลูกไผ่ยาสูบ ปลูกผักตามฤดูกาล เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

อาชีพการเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด เป็นอาชีพเสริมที่ช่วยทำให้เวลาทุกนาที ของชาวบ้านเกิดผลประโยชน์จากการเพาะพันธุ์น้ำจืดเพื่อขาย และหมู่บ้านกองนางได้มีการจัดตั้ง กลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เสริม โดยที่ไม่ต้องเดินทางออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ต่างอำเภอ และต่างจังหวัด จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่ม อาชีพต่างๆ ขึ้นมา และมีกองทุนประจำกลุ่ม ดังนี้

(1) กองทุนหมู่บ้าน เริ่มจัดตั้งขึ้น พ.ศ.2544 มีเงินทุนกลุ่ม 1,000,000 บาท ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล

(2) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ เริ่มจัดตั้งขึ้น พ.ศ.2547 มีเงินทุนกลุ่ม 2,500 บาท ที่ได้รับการสนับสนุนจาก กศน. มีสมาชิก/กรรมการ จำนวน 25 คน มีประธานกลุ่มคือนางไพเราะ มั่งมุล ผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผลิตคือ ดอกไม้ใยบัว มีผลผลิต 10 ชิ้น/เดือน

(3) กลุ่มดอกไม้จันทร์ เริ่มจัดตั้งขึ้น พ.ศ.2547 มีเงินทุนกลุ่ม 6,000 บาท ที่ได้รับการสนับสนุนจาก อบต.กอนาง ผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผลิตคือ ดอกไม้จันทร์มีผลผลิต 800 ชิ้น/เดือน

(4) กลุ่มชุมชนรักษาความปลอดภัยระดับหมู่บ้านเข้มแข็ง(ชรบ.) เริ่มจัดตั้งขึ้น พ.ศ.2545 มีเงินทุนกลุ่ม 4,500 บาท ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล มีสมาชิก/กรรมการ จำนวน 15 คน มีประธานกลุ่มคือ นายมณี บุญโสม

(5) กองทุนเงินแสน ได้รับงบประมาณ ปี พ.ศ.2544 งบประมาณจำนวน 100,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลกอนาง

(6) กลุ่มผู้เลี้ยงวัว ได้รับงบประมาณ ปี พ.ศ.2548 งบประมาณจำนวน 4,160 บาท

(7) กองทุนแม่ของแผ่นดิน ได้รับงบประมาณ ปี พ.ศ.2549 งบประมาณจำนวน 8,000 บาท จากรัฐบาล

(8) กองทุนเงินงบบอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองฝ่ายพลเรือน (อพป.) งบประมาณจำนวน 80,000 บาท ซึ่งหน่วยงานสนับสนุนรัฐบาล

6) ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

แหล่งศึกษาหาความรู้ของหมู่บ้านกอนาง และสถานบริการสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ของชุมชนหมู่บ้านกอนาง มีโรงเรียนประถม 1 แห่ง วัด 1 แห่ง หอกระจายข่าว 2 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง ศูนย์กีฬา/สนามกีฬาหมู่บ้าน 1 แห่ง ถนนลาดยาง 1 สาย ระยะทาง 0.5 กิโลเมตร ถนนคอนกรีต 24 สาย ระยะทาง 1,200 เมตร ถนนลูกรัง 1 สาย ระยะทาง 1,200 เมตร มีบ่อน้ำบาดาลสาธารณะ 2 แห่ง ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มีหนองน้ำ 1 แห่ง เรียกว่า “หนองอ้อ”

7) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีบุญแข่งเรือประจำปี ช่วงเดือนกันยายน - พฤศจิกายน แห่งเทียนเข้าพรรษา เทศกาลสงกรานต์ กองบวช การเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา งานแต่งงาน และการบายศรีสู่ขวัญ

แหล่งศึกษาดูงานประจำหมู่บ้านเช่น การเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด อุตสาหกรรมการทำขนม ศิลปหัตถกรรม การทำโลงศพ การกีฬา แอโรบิค ไม้พลอง นวดแผนโบราณ เป็นต้น

8) การเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด

สายน้ำที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านกองนาง หรือหมู่บ้านประมงน้ำจืด นั่นก็คือแม่น้ำโขง จากความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ได้มีการดึงเอาน้ำโขงขึ้นมาใช้ในการทำการเกษตรกรรม และปลูกพืชอุตสาหกรรมเช่น ใบบัวสูบ มะเขือเทศ พริก ใช้ในการทำการเพาะพันธุ์ปลา เลี้ยงปลา และใช้ระบบน้ำประปาสำหรับการอุปโภคในชีวิตประจำวัน

หมู่บ้านกองนางได้เริ่มประกอบอาชีพประมงน้ำจืด (การเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด) ประมาณปี พ.ศ.2509 ซึ่งในขณะที่ทำการประมงน้ำจืดอยู่นี้ ชาวบ้านก็มีการทำอาชีพอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตร ค้าขาย ในสมัยนั้นได้มีการติดต่อกับประเทศลาว ซึ่งถือว่าเป็นที่นิยมกันมาก เนื่องจากว่าบ้านกองนางเป็นหมู่บ้านที่ติดกับแม่น้ำโขง ในช่วงนั้นยังไม่มีใครที่จะทำประมงน้ำจืดอย่างจริงจัง บวกกับปัญหาจากภัยธรรมชาติไม่ว่าจะเกิดน้ำท่วม และความแห้งแล้ง จึงทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยมีความสนใจกันมากนัก

ต่อมาปี พ.ศ.2518 ชาวบ้านมีความสนใจและให้ความสำคัญกับการเพาะเลี้ยงปลากันเป็นวงกว้างออกไปอย่างจริงจัง ซึ่งในตอนแรกเริ่มของการเลี้ยงปลานั้น ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง เป็นแกนนำในการทำอาชีพเพาะพันธุ์ปลาและเลี้ยงปลา นั่นก็คือ คุณลุงเปลี่ยน คุณลุงชนะ และลุงแสงจันทร์ ทั้งสามท่านนี้ได้เข้ารับฟังการบรรยาย การฝึกอบรมถึงลักษณะและความสำคัญของการเพาะเลี้ยงปลาจากเจ้าหน้าที่สถานีประมงน้ำจืด และเป็นบุคคลที่นำพันธุ์ปลานิลมาจากสวนจิตรลดา มาเป็นพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ในการเริ่มต้นครั้งแรก ซึ่งแกนนำหมู่บ้านได้นำเอาความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับชาวบ้าน ในด้านการเพาะพันธุ์ปลา การขยายพันธุ์ การเลี้ยงปลา และหาช่องทางจำหน่ายสู่ตลาดปลา

ลุงชนะ พิลาคง เจ้าของฟาร์มชนะวังมัจฉา เกษตรกรดีเด่นจังหวัดหนองคายอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิก อบต. ตำบลกองนาง เล่าถึงประสบการณ์ให้ฟังว่า “เมื่อ 35 ปีที่แล้วตนได้เป็นตัวแทนเกษตรกรของจังหวัดไปศึกษาดูงาน ณ สวนจิตรลดา

เห็นวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จึงนำมาปฏิบัติโดยใช้ที่นาที่มีอยู่ปรับปรุงเป็นบ่อเลี้ยงปลา เริ่มต้นด้วยเงินเพียง 172 บาท ในช่วงแรกก็ล้มลุกคลุกคลานอยู่ 5 ปีเพราะไม่มีประสบการณ์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำไม่เกิดผลสำเร็จ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญเหตุการณ์น้ำท่วมหนักเมื่อปี พ.ศ.2514 กำลังจะฟื้นตัวน้ำก็มาท่วมอีกในปี พ.ศ.2521 แทบจะหมดตัวและท้อ พยายามตั้งตัวใหม่มาปี พ.ศ.2538 น้ำก็มาท่วมซ้ำอีกครั้งเสียหายหลายหมื่นบาทพร้อมหนี้สิน แต่ในเมื่อมีใจรัก พอตั้งสติได้ ก็ลองใหม่ไปกู้ยืมเงินมาลงทุนโดยหันมาเพาะเลี้ยงปลานิลฮอร์โมนหรือปลานิลแปลงเพศที่เรียกโดยทั่วกันว่า “ปลานิลหมัน” เพียงอย่างเดียว พร้อมกับชวนเพื่อนรุ่นเดียวกันมารวมตัวกันเป็นสหกรณ์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประจำหมู่บ้าน”

ในช่วงแรกนั้นพันธุ์ปลาที่สามารถเพาะได้มี ปลาดุก ปลานิล ปลากระด้าง ปลาไน และปลาน้ำโขงบางชนิด เป็นต้น นับจากนั้นมาชาวบ้านก็ได้ทำการเพาะเลี้ยงปลามาจนถึงปัจจุบัน ทำให้อาชีพเพาะพันธุ์ปลาได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพหลักในการทำมาหากิน โดยเฉพาะในหมู่บ้านกอนางหมู่ที่ 1, 2, 10 และหมู่ที่ 11 ได้มีการประกอบอาชีพประมงน้ำจืดเป็นจำนวนมาก และมีบางกลุ่มประกอบอาชีพอื่นเช่น เกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกไผ่ยาสูบ ฯ ควบคู่กันไปด้วย

การทำอาชีพประมงน้ำจืดก็เป็นธุรกิจชุมชนบ้านกอนาง กลายเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ที่ปัจจุบันเป็นที่รู้จักจนทำให้พ่อค้าจากภายนอกเข้ามารับซื้อพันธุ์ปลาที่หมู่บ้านกอนางโดยตรง ทั้งจากในเขตพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง ต่างจังหวัด และยังจำหน่ายพันธุ์ปลาไปยังประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ซึ่งจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ในการประกอบอาชีพประมงน้ำจืดของหมู่บ้านกอนาง จนเกิดผลสำเร็จประกอบด้วย

- (1) มีแหล่งน้ำ ที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะเลี้ยงปลา คือ แม่น้ำโขง
- (2) ดิน ไม่เค็ม ไม่เป็นกรด ซึ่งเหมาะกับการเพาะพันธุ์ปลา
- (3) กรมประมงน้ำจืด อยู่ใกล้กับหมู่บ้านกอนาง สามารถขอคำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือชาวบ้านได้ตลอดเวลา
- (4) ชาวบ้านกอนางมีใจรักอาชีพนี้ จึงทำให้การประกอบอาชีพประมงน้ำจืดประสบผลสำเร็จ
- (5) ผู้นำเข้มแข็ง เป็นแกนนำการประกอบอาชีพประมงน้ำจืด และมีการส่งเสริมความช่วยเหลือชาวบ้าน

(6) หมู่บ้านกอนางถูกขนานนามและขึ้นชื่อในการเพาะพันธุ์ปลาในจังหวัดหนองคาย จึงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของผู้คน เมื่อพูดถึงการเพาะพันธุ์ปลาก็ต้องมาที่หมู่บ้านกอนาง

ปัจจุบันหมู่บ้านกอนาง สามารถเพาะพันธุ์ปลาขายได้มีหลายชนิด ดังนี้คือ ปลายี่สก ปลานิล ปลาเสา ปลาจีน ปลาไน ปลาตะเพียน ปลานวลจันทร์ ปลาดุก ปลาคัง ปลาสวาย ปลาน้ำโขง และปลาอื่นๆ

ปัญหาที่พบในการเลี้ยงปลาของฟาร์มปลาส่วนมาก ปลาจะเป็นโรคตัวต่าง ปลาตาย แต่ก็มีวิธีแก้ไขปัญหาคือ ทางฟาร์มจะใช้ต่างทับทิม และปุ๋ยยูเรียมาช่วยในการปรับสภาพน้ำ เพื่อให้ปลาลดอาการป่วยและเป็นโรค

ในการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลามีวิธีที่ทำโดยย่อดังนี้ คัดเลือกพ่อพันธุ์แม่พันธุ์มาขังไว้ในบ่อปูนซีเมนต์ขนาด 5x5 เมตรโดยประมาณที่ซึ่งผ้าสีขาวบางไว้เพื่อให้ปลาเกาะ ทำการผสมพันธุ์เทียมโดยฉีดยาเร่ง หลังการผสมพันธุ์เทียม 10 ชม. ปลาจะวางไข่เอาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ออก อีก 10 ชม. ต่อมาไข่ปลาจะกลายเป็นตัวอ่อน เลี้ยงตัวอ่อนไว้ประมาณ 3 วันที่เรียกกันว่าอนุบาลปลา หลังจากนั้นก็ปล่อยลูกปลาลงบ่อดิน (ซึ่งเป็นที่นาเดิมโดยมีคันนาเป็นคูบ่อ พื้นที่โดยเฉลี่ยแต่ละบ่อประมาณ 25x25 เมตรลึกประมาณ 1 เมตร) เลี้ยงในบ่อดิน 1 อาทิตย์แรก จะให้ไข่แดงเป็นอาหารลูกปลาหรือรำอ่อน อีก 1 อาทิตย์ ต่อมาจะเปลี่ยนอาหารเป็นรำอ่อนจนลูกปลาอายุครบ 2 อาทิตย์ เมื่อปลาโตขึ้นอีกพอประมาณ (ระหว่าง 1-3 เดือน) ก็ย้ายจากบ่อดินมาไว้ในบ่อปูนเพื่อรอจำหน่าย พันธุ์ปลาโดยส่วนใหญ่จะจำหน่ายเมื่ออายุได้ประมาณ 45 วัน ซึ่งผู้ประกอบการอาชีพเพาะพันธุ์ปลาของบ้านกอนางไม่นิยมเลี้ยงปลาจนโตแล้วขาย เนื่องจากใช้เวลาและทุนสูง ยกเว้นกลุ่มเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำโขงที่ซื้อลูกปลาตัวเล็กไปเลี้ยงอีกประมาณ 4-6 เดือนก็จะจำหน่ายเป็นปลาตัวโต

ลุงชนะ พิลาคง เจ้าของฟาร์มชนะวังมัจฉา สรุปประสบการณ์ให้ฟังอย่างย่อว่า “เริ่มจากเอาไข่ออกจากปากแม่ปลามาใส่บ่ออนุบาลแล้วให้กินฮอริโมนเพศผู้ 20-25 วัน จากนั้นก็ลงบ่อดินให้กินอาหารเม็ดอีก 45 วัน จนโตขนาด 5-7 ซม. ก็นำจำหน่าย บางส่วนก็นำไปเลี้ยงในกระชังริมฝั่งแม่น้ำโขงอีกประมาณ 4 เดือนก็นำขึ้นมาขายน้ำหนักจะตกอยู่ตัวละ 7-8 ชีด ซึ่งปลาที่โตแล้วหากมีอายุมากกว่า 10 เดือนปลาก็จะกลับเพศเดิม สามารถนำไปเป็นแม่พันธุ์พ่อพันธุ์ได้”

นอกจากนี้ หมู่บ้านกอนางยังได้จัดทำทำเนียบปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ดังตาราง

ตารางที่ 5 รายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน

ที่	ชื่อ-สกุล	บ้าน เลขที่	อายุ (ปี)	การ ศึกษา	ความถนัด	ตำแหน่งใน ชุมชน
1	นางมาลัย อัจฉนาวิง	179	50	ม.3	ทำขนม	กรรมการ กทบ.
2	นายสนิท พันธุระ	8	51	ม.3	ทำโลงศพ	กรรมการหมู่บ้าน
3	นายมี สุพันธ์	224	70	ป.4	ประวัติดิฯ หมู่บ้าน	กรรมการหมู่บ้าน
4	นายหนูพร้อม พันธุระ	41	58	ป.4	เพาะพันธุ์ปลา	กรรมการหมู่บ้าน
5	นายแพง ภูงาม	208	75	ป.4	พิธีกรรมศาสนา	ผู้อาวุโส

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน

มนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548, หน้า 145-153) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนว่า จะอาศัยตัวชี้วัดทางตัวเลขของผลประกอบการเพียงอย่างเดียวยังไม่พอ ต้องอาศัยการพิจารณาปัจจัยทางด้านสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการวัดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน นั่นคือ คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ภายในมีความสงบเรียบร้อย ไร้ปัญหาทางสังคม ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือธุรกิจที่ดำเนินการ ทุกคนมีบทบาทที่สำคัญและเท่าเทียม
- 2) การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เป็นการพัฒนาสมาชิกหรือคนในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการจัดการด้านต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจชุมชน
- 3) ภาวะผู้นำของแกนนำของธุรกิจชุมชน ทั้งผู้นำแบบทางการและไม่เป็นทางการที่มีความมุ่งมั่นทำเพื่อส่วนรวมและเป็นผู้มีหน้าที่ในการประสานงาน จูงใจสมาชิก และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา
- 4) การจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียม ยุติธรรม และไม่ให้รู้สึกถึงความเหลื่อมล้ำกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ
- 5) การจัดการ เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแยกไปตามหน้าที่ ตามกลุ่มงานที่รับผิดชอบ มีอิสระในการบริหารจัดการที่สมาชิกคิดว่าเหมาะสมสำหรับกลุ่มของตนเอง ซึ่งการจัดการโดยกลุ่มก็คือการทำงานเป็นทีมนั่นเอง

6) การตลาด เป็นการสร้างระบบของการให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักการตลาด กลไกการตลาด ที่เริ่มต้นจากศักยภาพของชุมชน โดยการสำรวจตรวจสอบสิ่งที่เป็นจุดเด่นในแง่ของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ว่ามีสิ่งใดพอจะจัดสรรแปลงมาเป็นทุนเพื่อดำเนินการให้เป็นธุรกิจชุมชนได้ จากนั้นก็ออกแบบสินค้าหรือบริการให้สอดคล้องกับสภาพตลาด ความต้องการของตลาด และเป้าหมายของชุมชน

7) การผลิตและการบริการ เพื่อสร้างมาตรฐาน คุณภาพ และการบริการให้ลูกค้า มีความเชื่อมั่นและความพึงพอใจ ซึ่งพิจารณาถึงความคุ้มค่า การลงทุน การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ใช้แรงงานในท้องถิ่น

8) การบัญชีและการเงิน เป็นการวางระบบการเงินและการบัญชี เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผน การตัดสินใจ และการควบคุมกิจกรรม ส่งเสริมให้กิจกรรมทางธุรกิจ ดำเนินไปอย่างราบรื่น มีการจัดทำรายงานทางการเงินอย่างเป็นระบบ แสดงงบกระแสเงินสด งบกำไรขาดทุน งบดุลสามารถตรวจสอบ มีความโปร่งใส โดยอยู่ภายใต้ความเชื่อใจ ความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ และความร่วมมือของสมาชิก ทั้งนี้รวมถึงการสนับสนุนด้านเงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายในเช่น จากการระดมทุนจากสมาชิก การกู้ยืมเสียดอกเบี้ย และจากภายนอกเช่น ภาครัฐ และสถาบันการเงินต่างๆ

9) กฎหมาย นโยบายของภาครัฐที่สนับสนุน เป็นกฎหมายและนโยบายของภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการประกอบธุรกิจชุมชนและคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการดูแลแหล่งผลิต ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจชุมชน ตั้งแต่ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิต การสนับสนุนให้มีระบบทุนหมุนเวียน การสร้างระบบการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการของธุรกิจชุมชน

10) การรวมกลุ่มเพื่อการบริหารจัดการในลักษณะแบบเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงอาศัยพึ่งพากันในลักษณะของระบบเครือข่ายที่เอื้อประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายที่เป็นพันธมิตรทางการค้าหรือระบบคู่ค้า ทั้งเครือข่ายที่สนับสนุนในด้านการจัดการ การผลิต การตลาด การเงิน และเครือข่ายการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการและคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ที่ทำให้เกิดการประสานงานระหว่างคนต่างระดับ ต่างองค์กร ให้เข้ามาช่วยเหลือกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

11) การมีโครงการหรือแผนงาน เป็นการวางแผนงานในการดำเนินงานโดยจัดทำ ในรูปของโครงการเพื่อประกอบธุรกิจชุมชนอย่างเป็นระบบและเป็นลายลักษณ์อักษรที่ช่วยให้ ชุมชนได้มีหลักในการปฏิบัติงาน ซึ่งผ่านการคิดวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่มสมาชิก

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เน้นไปที่วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใน ลักษณะของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีได้เน้นไปที่ปัจจัยที่มีผลต่อ ความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนในเชิงตัวเลขเป็นสำคัญ หากแต่มองไปที่ กระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน การมีส่วนร่วม ความสามัคคี การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเอง อย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ

ในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ล้วนมีปัจจัยที่ส่งผล ให้การดำเนินธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จที่แตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างของบริบท (Context) ทางกายภาพ สภาพแวดล้อม และทางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มี ผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์แยกออกจากกัน เพื่อให้เห็นความเฉพาะของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของแต่ละธุรกิจชุมชนแต่ละประเภทอย่าง ชัดเจน ส่วนรูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนผู้วิจัยจะวิเคราะห์รวมอีกครั้งหนึ่ง

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้าน จอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบโฮมสเตย์ ของจังหวัดหนองคาย ซึ่งได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 ซึ่งความสำเร็จที่ เกิดขึ้นล้วนมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชน ซึ่งปัจจัยที่นำพา ธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้งไปสู่ความสำเร็จนั้น ประกอบด้วย

1) ทูนาทางธรรมชาติ

สภาพนิเวศวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติรอบๆ หมู่บ้านจอมแจ้งเริ่มตั้งแต่ ทางเหนือถึงใต้ มีเพียงลำน้ำโขงและพื้นที่ทำการเกษตร มีบรรยากาศของความเป็นธรรมชาติที่สด ชื่นล้อมรอบไว้ ที่บ่งบอกถึงชีวิตของชาวเกษตรกรในชุมชน และภายในหมู่บ้านมีความสะอาดงาม ตา ไร่เศษชยะมูลฝอย เมื่อเดินเข้าไปในบ้านจอมแจ้งแล้วจะได้เจอกับคำสุภาพที่ เป็นคติเตือนใจ เต็มไปทั้งหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนจะมีป้ายสุภาพติดอยู่หน้าบ้าน

ทางทิศเหนือบ้านจอมแจ้ง ติดกับลำน้ำโขงตลอดความยาวของหมู่บ้าน ทำให้การเกษตรของหมู่บ้านพึ่งพาอาศัยน้ำโขงนอกเหนือจากน้ำฝน โดยเฉพาะหลังจากการทำนา

ปีเสรีฯ ก็มีการนำน้ำโขงขึ้นมาใช้ในการทำเกษตร ทำนาบึง ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ แม่น้ำโขงถือเป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านมานานนับหลายชั่วอายุคน และเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน ทำให้บ้านจอมแจ้งมีน้ำใช้อย่างเพียงพอทุกครัวเรือนตลอดปี และด้วยสภาพทางกายภาพที่ติดลำแม่น้ำโขงนี้เองที่ทำให้ทัศนียภาพสวยงาม มองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นและตก ที่สำคัญคือเป็นสถานที่เกิดของปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค จนเป็นที่มาของการจัดตั้ง “โฮมสเตย์” นำมาซึ่งความสำเร็จของธุรกิจชุมชนทุกวันนี้

จิก พลศรี กล่าวว่า “เพราะมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ชาวบ้านจึงทำโฮมสเตย์ พร้อมจัดทำแผ่นพับแจกจ่ายให้กับนักท่องเที่ยว”

ปาณี พลเกลือ กล่าวว่า “มาทำบ้านโฮมสเตย์นี้ก็เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมบั้งไฟพญานาคในจังหวัดหนองคาย หลังจากนั้นก็ได้มีการปรึกษารื้อกัน ภายในหมู่บ้านให้มีการจัดทำ “โรงแรมในหมู่บ้าน” เพื่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมบั้งไฟพญานาคนั้นมีที่พักอาศัยไม่ต้องไปหาที่พักกลางป่า หรือต้องเดินทางเข้าไปพักในตัวเมือง ซึ่งห่างไกลและเดินทางลำบาก”

ละมุน น้อยเมืองคุณ กล่าวว่า “จุดเด่นของโฮมสเตย์จอมแจ้งคือ อยู่ติดกับลำน้ำโขง ซึ่งมีสภาพแวดล้อมเหมาะสม”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านโฮมสเตย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 แต่ว่าได้ปายอย่างเป็นทางการปี พ.ศ.2543 รวมแล้วกะได้ 8 ปีแล้ว เริ่มต้นจากการที่มีคนมาเบิ่งบั้งไฟพญานาคของนักท่องเที่ยวมองต่างๆ”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “จุดเด่นโดยรวมในหมู่บ้านกะถือที่บ้านจอมแจ้งเป็นบ้านที่มีสถานที่เป็นธรรมชาติ ชาวบ้านกะเป็นมิตร แล้วกะติดกับแม่น้ำโขง พอถึงยามเทศกาลบั้งไฟพญานาคนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่โฮมสเตย์บ้านจอมแจ้งหลายเต็บ มีทัศนียภาพแม่น้ำโขงที่สวยงามเป็นธรรมชาติ”

สมหวัง ประจักษ์ กล่าวว่า “ปัจจัยที่ทำให้ริเริ่มทำบ้านโฮมสเตย์ขึ้นมาเนื่องจากว่ามีนักท่องเที่ยวที่มาชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคแล้วไม่มีที่พักค้างคืน ดังนั้นชาวบ้านจอมแจ้งและผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้มีแนวคิดการทำบ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านจอมแจ้งในปี พ.ศ.2542 เป็นต้นมา”

สมหวัง ประจักษ์ กล่าวว่า “เริ่มทำบ้านโฮมสเตย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เนื่องจากที่บ้านจอมแจ้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติที่ติดแม่น้ำโขง ยังมีการทำอาชีพที่ต้องใช้น้ำโขงเป็นสำคัญ ชาวจอมแจ้งอยู่คู่กับลำน้ำโขงมาโดยตลอด มีลำน้ำโขงที่คอย

พึงประสงค์ภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันเคาะกะลอกจากบ้านหลังนี้ถึงบ้านหลังนั้นถัดกันไปเรื่อยๆ จนดังกันทั้งหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนก็จะออกมาดูว่าเกิดอะไรขึ้น ซึ่งการใช้กะลอเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของชาวอีสานที่ใช้สำหรับการสื่อสารและการปกครองในอดีต

นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเช่น การบายศรีสู่ขวัญ การละเล่นดนตรีอีสาน การแสดงรำพื้นบ้าน การกินข้าวพาล้าง การทำบุญตักบาตร ฯลฯ ทั้งนี้รวมถึงความเป็นมิตร อภัย ศักดิ์ เป็นกันเอง การต้อนรับแบบญาติพี่น้องของเจ้าบ้าน เพื่อให้ผู้เข้ามาพักได้ชมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง

กุหลาบ พวงสาเกต กล่าวว่า “ผู้เฒ่าเฒ่ามาผูกข้อมือนำให้ ส่วนโรงเรียนคือทางท่าน ผอ. เฒ่าเฒ่าให้นักเรียนเฒ่าเฒ่ามาแสดงวัฒนธรรมให้เบิ่งนะคะ ทางวัดเฮาก็อาศัยเฒ่าเฒ่าบางอย่างเฮามีเฮากะว่าปุ๋ยอยากได้นั้นอยากได้นี้”

ยุ่น สุริษา กล่าวว่า “โฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้งนี้มันมีเสน่ห์ ที่แขกมานี่กะถามความคิดของเฒ่าเฒ่าคะว่า เป็นจังได้ประทับใจ เฒ่าเฒ่าว่าประทับใจเจ้าของบ้านนะคะ เจ้าของบ้านมีความยิ้มแย้มแจ่มใส แล้วกะเป็นเองกับแขกที่นั่นคะ แล้วกะบ่ถือโตว่ากันเองเด้อคะ มียังกะถามได้เด้อคะยิ้มแย้มแจ่มใส ละกะบ่ปะกันคือพี่คือน้อง แล้วเฒ่าเฒ่าประทับใจตรงนี้ละ”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “วิถีชีวิตของชาวบ้านกะเป็นกันเอง ซอยเหลือกัน สามีคี่กัน”

จะเห็นว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง มีการนำเอาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาช่วยในการดำเนินกิจกรรมไม่ว่าจะเป็น ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเป็นกันเอง วิถีชีวิตแบบชาวบ้าน การแสดงพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เพื่อให้ผู้มาพักหรือนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศที่เป็นแบบชาวบ้าน รวมถึงความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวบ้าน ความเป็นเครือญาติ เป็นชาวพุทธที่มีเมตตา มีคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเสน่ห์ที่ตราตรึงของบ้านจอมแจ้งที่ฝังอยู่ในความรู้สึกความทรงจำของผู้มาเยือนทุกคน

3) ผู้นำทางการและกึ่งทางการในชุมชน

ตั้งแต่ได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นทางการ ถึงปัจจุบันบ้านจอมแจ้งมีผู้นำการปกครองมาแล้ว 11 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายแผ้ว (สมัยนั้นยังไม่มีนามสกุล) ปัจจุบันผู้นำคนที่ 11 ชื่อ นายอารี วิพบุตร ซึ่งเป็นกำนันของตำบลสีกาย หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ซึ่งการดำเนินธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้ง ผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนสู่ความสำเร็จมากที่สุดคงเป็นใครไปไม่ได้นอกจากกำนันอารี วิพบุตรคนนี้

ด้วยความเป็นผู้ริเริ่มในการกระตุ้นชาวบ้านหันมาประกอบธุรกิจชุมชน โสมสเตย์ ทำให้กำนันอารีเป็นผู้มีส่วนผลักดันโสมสเตย์ของหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มต้นมาโดยตลอด เป็นผู้ประสานงานกับสมาชิก กับกลุ่มในหมู่บ้าน ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจากความสำเร็จ ทำให้กำนันอารีได้รับการติดต่อให้ไปบรรยายแก่องค์กรต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้รับคัดเลือกจากทางจังหวัดให้เดินทางไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศโดยตลอด

เทคนิคการบริหารจัดการเพื่อลดความตึงเครียดของคนในหมู่บ้าน กำนันอารียังดึงคนในหมู่บ้านทุกกลุ่มอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มโสมสเตย์ โดยนำเยาวชนมาแสดงให้ผู้เข้าพักชมเช่น รำอวยพร รำไทย รำพื้นบ้าน ฯลฯ กลุ่มผู้สูงอายุมาทำพานบายศรีสู่ขวัญ ทำพวงมาลัย ร้องขวัญ ผูกแขนผู้เข้าพัก และกลุ่มทอผ้ามีผ้าทอพื้นบ้านมาวางจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเองก็มีส่วนทำให้ธุรกิจชุมชนโสมสเตย์สำเร็จเป็นรูปธรรมในปัจจุบันคือ แม่ยุ้น สุริษา ผู้คอยเติมเต็มกิจกรรมของชุมชนมาโดยตลอด โดยการจัดทำอาหารบริการผู้เข้าพัก จัดแบ่งที่พัก จัดทำสินค้า OTOP จัดสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ชุมชน จัดทำของที่ระลึก ควบคุมระบบบัญชีรายรับรายจ่าย ติดต่อประสานงานกลุ่มสมาชิก จัดทำสูตรอาหาร แจกจ่ายแก่ผู้เข้าพัก และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งมีกลุ่มคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านจำนวน 48 คน สมาชิกจำนวน 80 ครั้วเรือน โดยทุกคนล้วนเป็นสมาชิกกลุ่มโสมสเตย์ด้วย ทำให้ปัจจุบันกลุ่มโสมสเตย์และกลุ่มแม่บ้านล้วนมีบทบาทสนองต่อกันและกัน

นอกจากกำนันอารีและแม่ยุ้นแล้ว ผู้มีส่วนเติมเต็มอีกคนก็คือ นางกุหลาบ พวงสาเก เลขาอนุกรรกลุ่ม ซึ่งคอยประสานงานร่วมระหว่างผู้นำทั้งสองและกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้าน รวมการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายแบบชาวบ้านอย่างง่าย เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมและปันผลให้กับสมาชิกอย่างโปร่งใส

กุกำ วิบุตตร กล่าวว่ “ส่วนหนึ่งกะมีผู้นำ คือจ้งนำก่อนหมู่เกาะไป มีอันนี้ สิมีการพัฒนาหรือสิมีนั่นมีนี่มาสิ ตื่นมาลาว (กำนัน) สิประกาศโลด ตื่นมานี้กินกาแพแล้วลาวสิปั่นจักรยานอ้อมบ้านแล้วนี่ สิไปฮ้องกรรมกาไป ไปเฮาไปเฮ็ดนั่นเฮ็ดนี้ มีนั่นมีนี่ลาวสิซื้อเตรียมชุมเอาเงินให้กรรมกาเนื่อานี้ไปซื้อโลด มันกะเกิดจากกำนันลาวเป็นแบบ คือกำนันลาวเป็นผู้เอางานนั่นนะ คือหมู่บ้านอื่นนี่มันอาจสิเป็นบ่ได้ เสยมันเสย แล้วบัดนี้คันมีงานอียังทางในเมืองบับ มีสั่งมานี้ เดียวนี้มันมีโทรศัพท์เนาะแต่ก่อนนี่สิมียัง โทรมากกลางคีนกะไปกลางคีน มีงานอียังนี้ลาวต้องไปก่อน มาเตรียมล่ะบัดนี้ ไทยบ้าน กรรมกา มันเริ่มมาจากมีบั้งไฟพญานาค แล้วกะมีกำนันช้อยผลักดันได้ แต่ว่าความรู้ลาวบ่มีลาวมีประสบการณ์ซื่อๆ ลาวเว้าเป็น เว้าไหลลี้วะๆ เลย

ได้ ลาวสุดยอดเลย ความว่าอยู่เรื่อยนี้แหละ แบบว่าไว้ในโตเฮ็ด บ่แม่นว่าความดีวะ คับบ่เฮ็ดดี
ว่าไปจึงได้”

กุหลาบ พวงสาเก กล่าวว่า “พ่อบ้านเผิ่นกะรู้หน้าที่นะคะ เผิ่นกะเข้าใจ
คือกัน บางทีนี่สวนทางกันเพราะว่าเผิ่นกะไปคือกันไปกับพอกำนันนี่ละ กะโทรบอกกันเอา จะ
มาฮ้ายมาจ่มให้กันโดยตรงนี้ได้เพราะว่ามันเฮ็ดมาโดนแล้ว เขาต้องดำเนินงานจนชีวิตสุดท้ายพุน
ละ กะเคยได้รางวัลครอบครัวโตอย่าง หลายปีที่ผ่านมา ปีนี้กะได้รับใบยงยอ คือพอกำนันว่าละ
คือพอดีแม่ได้เป็นแม่เลี้ยงของมิสไทยแลนด์เวิลด์นะคะ กับแม่ยูน 2 คน แล้วทางช่อง 3 เขาให้ใบ
ประกาศฯ มานะคะ รู้สึกว่าดีใจนะคะ กะเสียสละโดยตรงนี้หลายนะคะ มือเข้ากะเฮ็ดเวียก
เจ้าของบ้านแล้วกะต้องมาองนี่ก่อน คือเสียสละเข้ามาตรงนี้คือเฮามาเฮ็ดงานตรงนี้แล้ว ถ้าผู้ได้
ใจบ่ฮักกะจะอยู่บ่ได้ในตรงนี้นะคะ”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “กำนันมาปรึกษาชาวบ้านว่าเฮาคควรที่จะ
จัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์ขึ้นมาเนาะ ชาวบ้านกะเลยเห็นนำหลายอยู่ว่าเฮ็ดกะเฮ็ด นำกะเลยไป
ประชุมแล้วกะเข้าโครงการ พอเข้าโครงการแล้วกำนันกะบอกว่าให้พัฒนาเฮือนไม้เฮือนมันว่าไม้
อยากพัฒนาตรงได้ ตกแต่งทรงได้ตามสบายที่คิดว่าจะเหมาะสมกับแขกที่เข้ามาพัก ส่วนการ
บริหารกะมีกำนันเผิ่นเป็นหัวหน้าคือผู้นำโครงการหมู่บ้านโฮมสเตย์ แล้วกะมีฝ่ายต่างๆ หลายฝ่าย
อยู่ตามที่ทางชาวบ้านฮอยกันเลือกในหมู่บ้าน กะมีฝ่ายแม่บ้านเนาะ กลุ่มทอผ้า”

อารี วิบุตตร กล่าวว่า “ครั้งแรกเฮ็ดยากคือหยั่งนี้ บ่มีไม้บ่มีผู้ทีสิเฮ็ด ใน
นามของพ่อเป็นผู้นำพอกะต้องดึงชักชวนคะเจ้าเอาหัวหน้าคุ้ม เอาผู้ฮ้อย ผู้หยั่งมาเฮ็ดเริ่มแรก พอ
ปรากฏว่าเฮ็ดแล้วเป็นผลชาวบ้านเผิ่นกะเฮ็ดตาม เพราะมันได้ผล”

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้นำทางการล้วนมี
บทบาทสำคัญยิ่งต่อการจตุประกายของชาวบ้าน และมีผู้นำกึ่งทางการเป็นผู้คอยเติมเต็ม
สนับสนุน ซึ่งบทบาทของผู้นำนี้เอง ทำให้ธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์เชื่อมร้อยคนในชุมชนเข้า
ด้วยกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เกิดความ
สามัคคีรักใคร่กลมเกลียว ลดความตึงเครียด สร้างรายได้ และนำพาธุรกิจชุมชนมาสู่ความสำเร็จ
ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการที่เน้นให้เกิดความเชื่อมั่นต่อผู้นำคือ
ธุรกิจชุมชนที่ผู้นำมีส่วนในการกระตุ้นนั้น ผู้นำเองก็ต้องมีการดำเนินการด้วย ซึ่งทั้งกำนันอารี
แม่ยูน และแม่กุหลาบทั้งสามคนล้วนดัดแปลง ปรับปรุง พัฒนาบ้านของตนเองเป็นโฮมสเตย์ เป็น

ส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ ทั้งนี้ถือเป็นการสร้างความไว้วางใจ สร้างแบบอย่าง และความเชื่อมั่นในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ของชาวบ้านมากขึ้น

4) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยกันของสมาชิกในชุมชน

การดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้งนั้นมีสมาชิกทั้งสิ้น 48 ครัวเรือน ในขณะที่ทั้งหมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 103 ครัวเรือน ซึ่งกลุ่มสมาชิกโฮมสเตย์มีเพียงร้อยละ 46.60 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ดังนั้นในการดำเนินธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านย่อมเกิดความตึงเครียดขึ้นระหว่างผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและผู้ที่ยังไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถูกแก้ไขโดยการดึงกลุ่มคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า เป็นต้น เนื่องจากการเข้าร่วมสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ของบางครัวเรือนอาจจะยังไม่พร้อมในเรื่องสถานที่ แต่ก็สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่มีขึ้น ทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมองว่าแม่บ้านของตนยังไม่เปิดเป็นโฮมสเตย์ แต่ตนก็เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มโฮมสเตย์ ผ่านทางการเข้าร่วมกิจกรรมที่กลุ่มโฮมสเตย์จัดขึ้นได้

นอกจากนี้ การดำเนินธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้งยังคงมีการดำเนินกิจกรรมแบบเครือญาติ มีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันแบบไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาบ้านโฮมสเตย์ของตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันนั้นเกิดขึ้นจากการร่วมทำกิจกรรมด้วยกันนั่นเอง

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่หลากหลายในหมู่บ้านนี้เอง ที่ทำให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง เพราะทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของในธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านตนเอง ซึ่งทุกคนจะช่วยเหลือกัน ให้ความร่วมมือ และผลักดันไปสู่ความสำเร็จด้วยกันที่ทุกคนถือเป็นความภาคภูมิใจร่วมกัน

กุดคำ วิพบุตร กล่าวว่า “มันเป็นเพราะว่าชาวบ้านเขาเข้ามาช่วยหลาย จังได้ ได้เมล็ดพันธุ์น้อย ผู้ทุกข์ ผู้ยาก ผู้มี ได้ยังกะได้นำกันเมล็ดจิ้งจี่นา บางบ้านนี้เนาะมันจะได้แต่พี่น้องได้แต่ญาติเจ้าของ ไทอื่นเขาจะเลยเซ็ง ยามได้มาแต่พี่น้องเขาได้ กะจะไปเฮ็ดให้เขาได้ตีหยั่งว่าไปทำนอง โฮมสเตย์นี้มันบ่แม่นโฮมสเตย์โดดๆ บ้านจอมแจ้งนี้มันมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเฮ็ดกับข้าว กลุ่มเฮ็ดผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้เฒ่าเฮ็ดผ้ามันเลยมาเสริมกัน มันอยู่ในนี้เมิด”

กุกุลาบ พวงสาละ กล่าวว่า “ตอนนีโฮมสเตย์เฮาจะมีกลุ่มแม่บ้านอยู่ 48 หลัง เอาความสมัครใจของเงิน เฮาบได้บังคับว่าผู้ใดจะเข้าในโครงการโฮมสเตย์คือ ทุกปีแม่กุกุลาบกะจะบอกว่าปีนี้ถึงปีแล้วทางพัฒนาชุมชนเผิ่นจะให้ลงทะเบียน ผู้ใดประสงค์จะมาเป็นโฮมสเตย์กะเข้ามาได้จั้งชี่นา ครัวเรือนโฮมสเตย์กับที่บ่แม่นโฮมสเตย์นี้กะบ่เคยมีปัญหา

เพราะว่าเขาจะเปิดกว้าง ครั้วเรือนที่บ่แม่โสมสเดยถ้าอยากมาเฮ็ดอาหารคือจั่งแขกเข้ามา 500 คนจั่งสิ แม่กะประชาสัมพันธว่าผู้ใดว่าง ผู้ใดนัดเรื่องเฮ็ดหยั่งกะไปเฮ็ด กะไปทำไปเฮ็ดชอยกัน เด็กน้อยคนได้ถ้าบ่ซี้คร้าน กะมาเย็นแถวต้อนรับให้พวงมาลัย ผู้เฒ่าเฒ่าเฒ่ามาผูกข้อมือให้ ทางท่าน ผอ. โรงเรียนเฒ่ากะให้นักเรียนเฒ่ามารำมาแสดงวัฒนธรรมให้เบิ่งนะคะ ทางวัดเฮากะอาศัยเฒ่า บ่ ว่าวัด บ่ว่าโรงเรียน บ่ว่า ผอ. เฮาจะตั้งเข้ามาทำงานในตรงนี้ให้เมิดทุกหน่วยทุกกลุ่มทุกคน”

บุญโสม จิตมาลย์ กล่าวว่ “มีการจัดการอย่างเป็นกันเอง การบริหารจัดการเป็นไปอย่างพี่น้อง การบริการคือแล้วแต่แขกที่มาพักจะต้องการอย่างไร พวกแม่ๆ ก็จัดให้ ถ้าต้องการกินข้าวด้วยก็ทำให้กิน แต่ถ้ามาเป็นคณะคนมากก็จะทำให้กินเป็นคณะ”

ประเสริฐ หาบุญมี กล่าวว่ “รูปแบบการทำโดยมีการประชุมกลุ่ม กรรมการจัดตั้งมีการประชุมออกความคิดเห็นของแต่ละคนว่าทำอย่างไร ให้แขกผู้มาพักเกิดความพึงพอใจมากที่สุด มีการสูขวัญให้กับแขกที่มาพัก มีการแสดงดนตรี เป็นความสมัครใจในการเข้าร่วมเป็นบ้านโสมสเดย ใครคิดว่าบ้านตัวเองพร้อมก็ไปลงทะเบียนเป็นบ้านโสมสเดย”

ยุ่น สุริษา กล่าวว่ “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมาช่อยกลุ่มโสมสเดยจั่งคือ กลุ่มแม่บ้านที่จัดโสมสเดยนี้ะคะ กะคือกลุ่มแม่บ้านนี้ะคะที่จัดโสมสเดย เพราะว่าการรับรองคือ แม่บ้านมีส่วนร่วมตลอด คือเฮากะทำอาหาร พวงมาลัยทุกอย่างนะคะคือแม่บ้านมีส่วนร่วมเมิดนะ คะ กะคือว่าโสมสเดยอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มแม่บ้านกะอีกส่วนหนึ่ง แต่ว่ากลุ่มแม่บ้านกะเข้ามาช่อย กิจกรรมของโสมสเดย คือมาช่อยกิจกรรม คือใส่หมวก 2 โบนะคะ กะช่อยๆ กัน ถ้าว่าบ่มีแม่บ้าน ชุมนิโสมสเดยกะไปบ่ได้คือกันคะ กะมีแม่บ้านช่อยปรับปรุงต้อนรับ การทำอาหาร ผ้าขาวม้า ผ้า มัดหมี่ ผ้าถุงพวกนี้กะคือจะมีผู้สูงอายุทอ ...กลุ่มแม่บ้านของแม่ยุ่นนี้กะลองผิตลองถัก คือขนมถั่ว ตัดนี้ละ อุปกรณ์อี่หยั่งยังบ่มีกะลองผิตลองถักลั้งเพื่อกะไฟอ่อนตกทราย เททิม ละกะลั้งเพื่อกะไหม้ สีน้าคะ กว่าสิถึงปัจจุบันนี้กะลองผิตลองถักมาหลายละคะจนกว่าสิสำเร็จ เฮ็ดหยั่งเฮ็ดทุกอย่างกะ ต้องลองชะก่อนลองผิตลองถักชะก่อน ถ้าว่าบ่ลองเฮากะสิบรู้อันนี้เฮาต้องทดลองชะก่อนว่า แล้วเฮากะพลิกแพลงไปให้มันดีขึ้น สูตรไข่เค็มนี้เฮากะมี 2 อย่างกะมีไข่เค็มดอง แล้วกะไข่เค็มพอก พวกแม่ยุ่นนี้ต้องหลายจนเสาเฮือนพ่อดุเหิมิด เกลือมันเค็มมันแซะแล้วพวกแม่ยุ่นกะบ่ได้เฮ็ด ตรงมาเฮ็ดแบบพอกดินโพนปลวก เฮากะชุดเอาจากโพนปลวกนี้ละคะ มาตำ มาทุบ มาร่อน มา ช้อน ให้มันละเอียด คือเกลือนี้กะคือกันเกลือเม็ดใหญ่ๆ นี้ะมาตำละกะช้อนให้มันละเอียดคือกัน กับเกลือโอโอดินมาผสมกัน ละกะดิน 3 ส่วน เกลือส่วนหนึ่ง แล้วเอามาผสมใส่กัน เกลือเม็ดใหญ่ ๆ ครั้งหนึ่งเกลือโอโอดินครั้งหนึ่งถ้าใส่อย่างเดียวมันกะได้คือกัน แต่ว่าเฮากะอยากให้มีโอโอดินมัน กะตีกันคอปอก ใส่ดิน 3 เกลือ 1 ผสมใส่กันละเฮากะต้มน้ำไปเตยเทลงใส่กับดินกับเกลือให้มันเป็น

ต้มเป็นโคลน ทำไมต้องเอาน้ำใบเตยมันหอมมันจะบ่ควา ไข่เปิดนี้มันจะออกควา แล้วใบเตยนี้กะ เป็นสมุนไพรหนึ่ง ไข่ที่เขาเอามาอันต้องเป็นไข่ใหม่ไข่เก่ามันจะบ่ดูดีน้ำเกลือ ล้างให้สะอาดเอามาจุ่มลงต้มที่เขาคนเข้ากันแล้ว ละกะแกลบเผาเฮากะเอาใส่ถาดไว้ แล้วเฮากะเอาไข่เขาที่จุ่มต้ม นั้นนะลงมาใส่แกลบเผาแล้วกะเอามาปั้น ปั้นให้มันแน่นเพื่อกันเชื้อรา แล้วบรรจุใส่ถังใส่โองไว้ 5 วัน หรือ 10 วัน เฮากะมาล้างทอดไข่ดาวได้ ละกะ 20 วัน เป็นไข่เค็มเก็บได้ประมาณอยู่ 2 เดือน เก็บไว้ได้โดนทอดไข่ใหม่มันจะมัน มันจะเป็นทราย มันจะเป็นมัน แซบ”

ละมุน น้อยเมืองคุณ กล่าวว่า “เริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 เข้ากลุ่มกับ สมาชิกท่านอื่นเข้าร่วมประชุมในทุกๆ ครั้งกับกลุ่มชาวบ้านประชุมอะไรก็เข้าร่วมทุกครั้ง เพื่อทำการคัดเลือกและทดสอบความพร้อมของบ้าน เพื่อที่จะทำบ้านของตนเองให้พัฒนาเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ให้ได้ จุดประสงค์ของการทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและเป็นการพัฒนาชาวบ้านและชุมชนของตนให้เกิดความรักและความสามัคคีกันในหมู่บ้าน”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “สำหรับการบริการนำกะให้บริการตามแนวทางที่ได้ประชุมว่าจะเห็ดแบบได้แน่ พอตกลงมติกันเสร็จกะเห็ดตามที่ได้ตกลงตามมตินั้นเช่น ซอยกันทำความสะอาดบ้านที่เข้าร่วมโครงการ”

สมหวัง ประจักษ์ กล่าวว่า “โฮมสเตย์สำเร็จเพราะมีความสามัคคี มีการประชุมเสนอแนวคิด ความคิดเห็นในที่ประชุม ซึ่งการรวมตัวกันจัดเป็นกลุ่มนั้นเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ คือกลุ่มโฮมสเตย์และทอผ้า หลังจากนั้นมากลุ่มชาวบ้านก็ได้ช่วยกันทำและขยายเป็นกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้หมู่บ้านโฮมสเตย์อยู่ได้และประสบความสำเร็จ และที่สำคัญชาวบ้านช่วยกัน ดูแล รักษา และสามัคคี แบ่งกันรับผิดชอบ วิธีการแบ่งการบริหารคือใครมีความรู้ด้านไหน ใครทำอะไรเป็นก็แบ่งกันไปทำ”

อารี วิบุตตร กล่าวว่า “หมู่บ้านเฮานี้มีบ้าน 103 ครัวนี้ เห็ดจั่งได้มันลิเข้ากันเห็ดจั่งได้มันค้อยลิเห็ดพร้อมเพียงกัน เห็ดจั่งได้มันลิมีกินเห็ดจั่งได้มันลิอยู่ดีมีสุข หรือเห็ดจั่งได้มันลิเป็นหนึ่งเดียวกันได้ พอกะเลยเรียกหัวหน้าครัวเรือนนี้มาประชุม มาพิจารณา มาลงจัดเวทีกัน บริกษาหารือเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่าอยู่นากัน 103 ครัวเรือนนี้เห็ดจั่งได้ลิอยู่ได้เห็ดจั่งได้ค้อยลิพร้อมเพียงกัน กะเลยฮ้องมาประชุมจัดเวที แลกเปลี่ยนอี่หยั่งกันเรียบร้อย อยู่ต่อมาทำยสุดนี้กะเลยเป็นการโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านนี้สิตกแต่งตั้งเมิด บ่ว่าบ่อนหลับบ่อนนอนหมอนมุ้งต่างๆ บ่อนรับแขก กระจกน้ำร้อน ห้องน้ำ ที่บังตา ตกแต่งกะผู้ได้อยากสวอยอยากงามกะตกแต่งเอง ทุกอย่างในหมู่บ้านนี้ะทุกกลุ่มจะเปิดกว้าง บ่แมนว่าเฉพาะพี่น้องป๋องปลายของไผ่ของลาว เขาต้อง

เปิดกว้างเมิดทุกบ้านนี้ 103 ครั้วเรือนผู้ใ้โตอยากมาเฮ็ดนำกะได้ อยากมาเฮ็ดกลุ่มอาชีพนี้กะมา
อยากเข้ามาเฮ็ดกลุ่มออมทรัพย์กะมา อยากมาเฮ็ดทอผ้า นำผู้สูงอายุกะมา มาเฮ็ดกลุ่มปุ๋ยนี้กะมา
เลย หรือโฮมสเตย์นี้กะมา เปิดไว้เลยป้ได้ว่าแต่ละคนป้ได้ห้ามให้มาเฮ็ดต้องมาศึกษาต้องมาเรียนรู้
ได้ หรือเยาวชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมกะดีใจยอมรับ อันนี้เปิดกว้างรับ เฮือนหลังน้อยกะไปเฮ็ด
เฮือนหลังใหญ่กะไปเฮ็ด เฮือนยากเฮือนจนกะไปเฮ็ดบ่ได้บังคับ กะเลยจัดเป็นคุ้มเป็นกลุ่มกัน
มาร่วมลงหุ้นกันหุ้นละ 100 บาท แต่คนหนึ่งบ่ให้เกิน 10 หุ้นคือ 1,000 บาท พอตกลงกันได้กะมา
จัดให้มีประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ขึ้นมาเป็นผู้บริหารจัดการ อันนี้กะคือเป็นการ
บริหารจัดการนำกัน เฮากะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เบิ่งว่าแขกมาเขานำเฮานี้ว่า มาเช่าแล้วบ่
เหมือนโรงแรมสิไปเปรียบเทียบบ่ กะมีการไปฝึกอบรมเอาวิทยากรจากโรงแรมมาอบรมครั้วเรือน
รับรอง ตื่นขึ้นมาตอนเช้าสิมีหยิ่งให้แขกที่จะตั้งดูแขกมา แขกมาเช่าบ้านเฮานี้ไปนอนโรงแรมได้
กินกาแฟ ตื่นขึ้นมาได้กินข้าวต้มชี่น้ำ เฮากะเลยเอาโตนี้เข้ามาแล้วกะเอาวิทยากรเข้ามา ปูเสื่อที่
นอน ผ้าห่มไว้จั่งได้ หมอนไว้จั่งได้ วิธีการที่จะวางระเบียบโตนั้น กะคือเฮาได้อบรมคือกัน กลุ่มทอ
ผ้านี้กะผู้ที่สูงอายุคือบ่มีงานทำเอาแต่หลานอยู่บ้าน ละกะบ่มีเงิน บ่มีรายได้ กะเลยเอาทอผ้านี้มา
ให้กะเจ้าเฮ็ด ให้ลาวมีทอผ้าประจำ ได้ผ้าถุง เป็นผ้าใส่อาบน้ำ ผ้านี้ละเป็นธรรมชาติของผู้เฒ่า
ก่อนจะเฮ็ดโตนี้ขึ้นมากะประชุมเมิดละ 103 ครั้วนี้ต้องฮ้องมาเมิด มีเยาวชนนี้ต้องมีส่วนร่วม และ
เจ้าหน้าที่กะมามีส่วนร่วม ต้องเข้ามาทำหน้าที่ความมั่นคง ความปลอดภัย กะมาปรึกษากันแล้วลง
มตินำกัน ...ถ้าเฮาเฮ็ดแบบว่าบ่โปร่งใส บ่มีส่วนร่วมแล้ว มันกะเป็นการที่แตกแยก ไทบ้านกะสิปู้
แล้วกะบ่เชื่อ ไล่กันว่าได้จ๊กบาท อันนี้ประธานกลุ่มกะต้องรู้ว่าฮ้องสมาชิกมาประชุมก่อน ก่อนจะ
เอาเงินโตนี้ไปซื้อหยิ่ง ทุกอย่างต้องมีการประชุม ต้องมีการที่จะออกความคิดเห็น บ่แมน่มาให้
ประธาน ให้กรรมการคิดเห็นแล้ว เอาไปซื้อโลด มันบ่ได้”

จะเห็นว่า ในการทำธุรกิจโฮมสเตย์ของบ้านจอมแจ้ง ทุกคนในชุมชนล้วน
เข้ามามีส่วนร่วม การบริหารจัดการก็เน้นการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมแบบรายบุคคลใน
รายกิจกรรมที่วางเว้นจากงานปกติเช่น นักเรียน ผู้สูงอายุ เป็นต้น หรือการมีส่วนร่วมในฐานะกลุ่ม
เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มเยาวชน กลุ่มสูงอายุ เป็นต้น หรือการมีส่วนร่วมในฐานะสถาบัน
ทางสังคมในชุมชนเช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง
ของคนในหมู่บ้าน การพัฒนาตนเองของสมาชิก การลองผิดลองถูก ผ่านการปฏิสัมพันธ์แบบไม่
เป็นทางการของคนในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง
ก้าวไปสู่ผลสำเร็จในปัจจุบัน

5) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

การดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง คงประสบความสำเร็จได้ยากยิ่งหากขาดการกระตุ้นและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ นับตั้งแต่เริ่มกิจกรรมในครั้งแรกหน่วยงานภาครัฐล้วนเข้ามามีบทบาทในการเติมเต็มศักยภาพการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้งทั้งสิ้น

นับตั้งแต่ธุรกิจโฮมสเตย์เริ่มเกิดขึ้น จากแรงผลักดันของปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค บ้านจอมแจ้งล้วนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ก่อนที่จะมาเป็นโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ นายบรรทัด สิงหนุตตรผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายในสมัยนั้นได้นำหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ในจังหวัดหนองคายเข้าไปใช้บริการเพื่อตรวจสอบความพร้อม ความสมบูรณ์ในการดำเนินธุรกิจชุมชน จนยอมรับในความพร้อมเพรียง ผู้ว่าราชการจึงให้เกียรติเป็นประธานเปิดหมู่บ้านโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2543 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สวยงามยิ่ง

หมู่บ้านโฮมสเตย์ได้รับการสนับสนุน และความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐทั้งภายในและภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือในด้านต่างๆ การประชาสัมพันธ์ การให้บริการ ศึกษาดูงาน และการส่งเสริมความรู้ให้แก่ชาวบ้านเช่น การทำอาหาร การรับแขก การจดทะเบียนผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ เป็นต้น ทั้งนี้รวมไปถึงการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานและเงินทุนของหน่วยงานเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสีกายให้การสนับสนุนภาชนะชั้นโตกและเงินช่วยเหลือสนับสนุน การท่องเที่ยวจังหวัดหนองคายช่วยการเผยแพร่กิจกรรมโฮมสเตย์ให้เป็นที่รู้จักแก่คณะกลุ่มคนทั่วไป ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ให้การสนับสนุนเงินทุนกู้ยืมกับกลุ่มอาชีพ และมีการฝากเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านที่ได้รับมาจากโครงการกู้ยืมหมู่บ้าน

กุหลาบ พวงสาเก กล่าวว่า “ทุกปีทางพัฒนาชุมชนเผินจะให้ลงทะเบียนผู้ได้ประสงค์จะมาเป็นโฮมสเตย์กะเข้ามาได้ ทางท่าน ผอ. โรงเรียนเผินกะให้นักเรียนเผินมารำมาแสดงวัฒนธรรมให้เบิ่ง ทางวัดเฮากะอาศัยเผิน บ่ว่าวัด บ่ว่าโรงเรียน บ่ว่า ผอ. เฮาจะดึงเข้ามาทำงานโดยตรงนี้ให้เม็ดทุกหน่วยทุกกลุ่มทุกคนนะคะ ...คือเฮาประสานกับทุกหน่วยงาน เป็นผู้เฝ้าว่าเผินจะมาเมื่อนี้จักคน เฮาสีเฮ็ดหยั่งแน้โครงการต่อไปภายหน้าเฮ็ดหยั่ง คือมีช่วงเวลาหนึ่งซึ่งจังหวัดหนองคายหมู่บ้านจอมแจ้งได้เป็นโตแทนของจังหวัดหนองคาย คือเป็นหมู่บ้าน OTOP Village ซึ่งพอกำนันเผินกะได้ไปดูงานทางเมืองญี่ปุ่น ละเผินกะเลยให้พวกแม่ที่เป็นผู้ผลิตสินค้าให้ไปเฮ็ดข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านสีเฮ็ดจังได้ ไปอบรมอยู่วังวีร์สิธร์ประมาณ 3-4 มื้อ กะคือของประมาณ 2 ล้านบาทมาปรับวิวทิวทัศน์ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทุกหน่วยงานมานี้เม็ด แต่

ส่วนมากจะเป็นอุปกรณ์ เป็นเงินทุนหมุนเวียนเฮอะจะได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลปีละ 30,000 บาท ละกะเฮายืมเงินอีก 100,000 บาท เอาไว้หมุนเวียน แล้วตอนนี้กะอยู่ในบัญชีกลุ่ม”

จิก พลศรี กล่าวว่า “มีสินค้า OTOP เป็นตัวดึงนักท่องเที่ยวอีกตัวหนึ่งเข้ามาเป็นตัวเชื่อม ภาครัฐก็เข้ามาโปรโมทช่วย ...ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ให้การสนับสนุนตั้งแต่เริ่มจัดกลุ่ม สนับสนุนทั้งค่าใช้จ่าย การเข้ามาอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป”

ใจชื่น พิณรัตน์ กล่าวว่า “คนมาเบ็งบั้งไฟพญานาคมีบ้านพักกัน กำนันเลยคุยกันกับทางอำเภอ นายอำเภอกะเลยให้จัดโฮมสเตย์ อันดับแรกกะเลือกเอาบ้านที่สะอาดก่อน”

บุญโฮม จิตมาลย์ กล่าวว่า “เป็น 10 หลังแรกที่เริ่มทำ ทำมาได้ 9 ปีแล้ว ตอนนั้นมีผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายมาริเริ่มชักชวนให้ทำ ต่อมาก็แขกที่มาดูบั้งไฟพญานาคมาขอพักอาศัย เพราะตอนนั้นโรงแรมในเมืองเต็ม พวกเจ้าหน้าที่ของรัฐก็เลยเกิดความคิดว่าทำเป็นบ้านโฮมสเตย์ดีกว่าเพราะเป็นการสร้างรายได้ไปในตัวด้วย อุปสรรคคือเป็นคนที่อายุมากแล้ว ความรู้ไม่ค่อยมีไม่ค่อยได้ภาษาอาจพูดกับคนต่างชาติไม่รู้เรื่อง การทำโฮมสเตย์ไม่ค่อยมีปัญหาเพราะของทุกอย่างในบ้านโฮมสเตย์เป็นของที่มืออยู่ในบ้านอยู่แล้ว ตื่นเต้นนิดหน่อยเพราะเป็นบ้าน 1 ใน 10 หลังที่ทำเป็นบ้านโฮมสเตย์ บางครั้งก็อาจมีเด็กมาพักด้วย เด็กชนแต่ก็ต้องเปิดใจรับ เพราะเป็นคนรักในการบริการและต้องมีความขยันหมั่นเพียร”

ยู่น สุริษา กล่าวว่า “กลุ่มแม่บ้านแต่ก่อนมีปัญหาเรื่องการตลาด ก็มีหน่วยงานมาช่วยสนับสนุนอุปกรณ์แม่ เงินทุนแม่ กะดีมาเรื่อยๆ จนปัจจุบัน เทศกาลต่างๆ ทางหน่วยงานเดินมาสนับสนุนเฮอะออกงานเทศกาล เดินกะสิประสานมาทางกลุ่มว่าให้เอาสินค้าไปเสนอ ไปขาย แล้วกะกับอีกโตหนึ่งกะคือมีคณะศึกษาดูงานมาประจำ”

ละมุน น้อยเมืองคุณ กล่าวว่า “โดยส่วนมากแล้วชาวบ้านจะช่วยเหลือตนเองก่อน มีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนให้การสนับสนุน และองค์การบริหารส่วนตำบลก็ให้ทุนช่วยเหลือแม่บ้านจะได้เงินกู้ที่ไม่มีดอกเบี้ย 200,000 บาท จะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือในเรื่องของโต๊ะ ป้าย รถยนต์ในการใช้งาน และที่สำคัญคือ เมืองไทยประกันชีวิตเป็นผู้สนับสนุนในด้านต่างๆ และคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “เริ่มต้นจากการที่มีคนมาเบ็งบั้งไฟพญานาคของนักท่องเที่ยวหมองต่างๆ หลายเข้ากำนันกะมีความคิดว่าเป็นการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์ขึ้นมา

ตามที่ผู้ว่าฯ เฝื่อนแนะนำ ...ส่วนหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนเท่าที่จำได้ก็มี องค์การบริหารส่วนตำบล ทางเทศบาล ทางจังหวัดที่เขาให้ข้อมูลการทำโฮมสเตย์ว่าเฮ็ดจั่งได้ถึงดี จะประสบความสำเร็จ แล้วจะมีการสนับสนุนทางการเงินให้กับโครงการนี้ได้มาจากทางรัฐกะเลย เฮ็ดให้โครงการเจริญขึ้นหลายเตบอยู่”

สมหวัง ประจักษ์ กล่าวว่่า “ในปี พ.ศ.2542 หลังจากนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายได้เข้ามาดูการจัดการบริหารโฮมสเตย์แล้วเล็งเห็นความสำคัญ และให้ทางราชการเข้ามาช่วยเหลือเรื่องการจัดต้อนรับแขก การปรับปรุงบ้านสมาชิกแล้วปรับค่าที่พักขึ้นให้สามารถอยู่รอดใช้ชีวิตอย่างพอเพียงโดยเน้นส่วนรวมเป็นหลัก ให้นึกถึงความเป็นธรรม ยุติธรรม และคุณธรรม ...มีการประชุม ฝึกอบรม โดยเจ้าหน้าที่วิทยากรจากหน่วยงานทางราชการ วิทยากร มาให้ความรู้ความเข้าใจกับสมาชิกกลุ่ม”

อารี วิบุตตร กล่าวว่่า “ปี 2542 ทางผู้ว่าฯ นายอำเภอ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ จัดเจ้าหน้าที่มาลงมานอน 10 ครั้วเรือนนั้นกะได้ 50 คน พอดีจัดใส่ครั้วเรือนละ 5 คน กะมานอนกะเจ้ากะบอกว่่าพอได้ 50% หรือว่่า 60% กะเจ้าว่่าชั้นดี สาธารณสุขกะมาตรวจความพร้อมเป็นจั่งได้ ผู้ที่จะรับแขกเป็นจั่งได้ มีการยิ้มแย้มแจ่มใส มีการที่จะซักถามอื้ยังกับแขกซุ่มเฮานี้ได้ดีซ่ำได้ กะเจ้ากะเลยมานอนเบ็งกะเลยว่่าได้ ท่านผู้ว่าฯ กะเลยมาถาม พอกำนันว่่าคั้นเฮาเอาคนละ 200 มั่นคุ้มค่าบ่ แต่สมัยพุนอาหารการกินมันกะบ่แพง กะเลยบอกว่่าพอได้ ถามผู้ไปพักกะว่่าพอได้ ถามผู้เจ้าของบ้านกะว่่าดี มีรายได้เสริมเข้าไปในครั้วเรือน ต่อมาท่านผู้ว่าฯ กะเลยบอกว่่าพอกำนันเลิเปิดเป็นทางราชการบ่ บัดนี้ผมกะเลยถามทางไ้บ้านกะว่่าเปิดกะเปิด ผู้ว่าฯ กะเลยเชิญคาร์ณ ห่วงหวังศรี มาเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ให้วันที่ 13 กันยายน ปี 43 เป็นต้นมาเป็นทางราชการมาเท่าปัจจุบัน พอเปิดบับ ทางปักษ์ใต้เฝิ่นได้ยิบข่าวหลายจังหวัด พังงา กระบี่ นครศรีธรรมราช เฝิ่นจองมาก่อนเป็นหมู่คณะ 170 คน ที่บ้านอาศัยนี้ได้ 50 คน มา 170 จักลีให้นอนใส พอกำนันกะหนักใจคือกัน หนักใจว่่าอีก 120 คน จักลีไปเฮาใส สิให้นอนศาลาการเบรียญกะนอนบ่เป็น นอนบ่ได้ เพราะว่่าเฮาเริ่มเฮ็ดโฮมสเตย์ กะเลยมาฮ้องแม่บ้านทั้งหลายนี้มา มาประชุมกันแล้วกะเลยจัดได้ในมือนั้นละ มือกะเจ้าสิมาพักจัดได้ 25 หลัง พอดีเมิด พอดี 170 คน อาหารการกินกะเจ้ากะว่่าแบบธรรมชาติ พังงานีบอกว่่าพอกำนันมาอื้สานนี้ต้องกินข้าวเหนียวนะ พอกำนันกับแม่บ้านกะดีใจเพราะว่่ากินข้าวสวยมาแต่เกิดแล้วเฝิ่นว่า ง่ายขึ้นอาหารแม่บ้านเฝิ่นกะเลยพอใจที่จะทำโตนี้ได้นะ ปัจจุบันนี้มีของสาธารณสุข มีของหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและบูรณาการ อยู่ใกล้เฮากะคือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมาเป็นทีปรึกษา สาธารณสุขมาตรวจคุณภาพให้ ก่อนที่เฮาจะให้ อย. ก่อนที่เฮาจะได้ 4 ดาว 5 ดาว ท่านผู้ว่า

ราชการจังหวัดหนองคายท่านเป็นผู้นำประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต และออกรูปแบบโบว์ชัวร์ให้
 กระจายไปรษณีย์ประชาสัมพันธ์ แต่นั่นมาคะเจ้าคะเลยรู้ว่าบ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ของตำบลสีกายนี้
 เป็นโฮมสเตย์แห่งแรกของจังหวัดหนองคาย”

ตารางที่ 6 การใช้บริการและดูงานของหน่วยงานภาครัฐช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2551

เดือน	วันที่	ชื่อหน่วยงาน
มกราคม 2551	7	อบต. ทาขุมเงิน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน อบต. พงตาดเยี่ยม อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง
	10	อบต. ตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา
	11	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
	13	กำนันตำบลปากงและคณะ อำเภอเมือง จังหวัดพังงา
	16	อบต. ควนหนองหงส์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
	16	ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตพญาไทและคณะ สำนักงานเขตพญาไท ธกส. สาขาจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ธกส. สาขาหนองคาย
	18	อบต. บ้านค้าย อำเภอบ้านค้าย จังหวัดระยอง
	22	สำนักงานการศึกษาเอกชนโรงเรียนอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
	23	อบต. แหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม อบต. หนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
	24	สำนักพลังงานจังหวัดหนองคาย และสำนักงานพลังงานภูมิภาคที่ 6 (ขอนแก่น)
	25	หมู่บ้าน นาซ่า ม.5, ม.6 จังหวัดหนองคาย เทศบาลตำบลหนองตำลึง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
	28	อบต. เทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
	29	อบต. วัดโบสถ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี รองผู้อำนวยการ (ศปม.รมน. 14)
	31	อบต. บ้านพราน อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

เดือน	วันที่	ชื่อหน่วยงาน
กุมภาพันธ์ 2551	7	อบต. แหลมสน อำเภอละงู จังหวัดสตูล สำนักงานพัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองหนองคาย เทศบาลตำบล สำนักงานเทศบาลตำบลทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
	8	ผู้บัญชาการทหารบกตรวจสอบเยี่ยมชม หมู่บ้านโฮมสเตย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย
	12	ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย
	18	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์หนองคาย อบต. หนองต๋ม จังหวัดสุโขทัย
		อบต. ชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์

ที่มา: สมุดเยี่ยมหมู่บ้านจอมแจ้ ข้อมูล ณ วันที่ 18 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551

จากตารางจะเห็นว่า หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ว่าเป็นต้นแบบของการทำธุรกิจชุมชน เห็นได้จากจำนวนหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐจากภายนอกนั้น ทำให้หมู่บ้านจอมแจ้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่ม การสร้างรายได้ และการพัฒนาธุรกิจชุมชนในหมู่บ้านไปอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ประสบความสำเร็จ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการกระตุ้นให้กิจกรรมของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นำมาซึ่งความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ และการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนจะมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของกิจกรรมที่ชุมชนมีขึ้นร่วมกัน ดังนั้นการเข้าเยี่ยมชมศึกษาดูงานหรือการใช้บริการจากหน่วยงานภาครัฐจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าพาธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม การคงอยู่ของธุรกิจชุมชนหน่วยงานภาครัฐจำเป็นจะต้องเติมเต็มศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาจะมุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน แต่จากสภาพของความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ชุมชนยังคงต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้

ทางวิชาการ การสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน การประสานงาน และการกระตุ้นพลังร่วมของคน
ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

6) การสร้างเครือข่าย

การดำเนินธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์ ไม่ได้ดำเนินการอย่างโดดเดี่ยว หากแต่ยังมีการเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งภายในหมู่บ้านจอมแจ้งได้มีการจัดตั้ง
กลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้คนในหมู่บ้านมีงานทำ โดยไม่ต้อง
เดินทางออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน จึงได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ และมีเงินกองทุนประจำกลุ่มเช่น
กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจอมแจ้ง กลุ่มทอผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ล้วนมีบทบาทในการทำธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์
ทั้งสิ้นเช่น กลุ่มแม่บ้านคอยทำอาหาร กลุ่มเยาวชนจัดการแสดง กลุ่มผู้สูงอายุทอผ้า ทำบายศรีสู่
ขวัญ เป็นต้น ซึ่งทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายวัย เกิดการปฏิสัมพันธ์
ระหว่างกัน แลกเปลี่ยนความรู้ มีความสัมพันธ์อันดี มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง นำไปสู่
แรงผลักดันอีกประการของความสำเริง

นอกจากเครือข่ายหมู่บ้านแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายภายนอก
โดยมีผู้นำชุมชน เป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนที่สำคัญ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของ
หมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคายกว่า 20 หมู่บ้านที่มีบ้านจอมแจ้งเป็นแบบอย่างหรือเป็น
หมู่บ้านนำร่องในการทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในช่วงเทศกาล และ
เพื่อตอบสนองกับความต้องการที่พักของนักท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้จะร่วมกันพัฒนา
ธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์นี้ผ่านการหารือ แลกเปลี่ยน ศึกษาดูงาน เชื่อมโยงธุรกิจเข้าด้วยกันอย่าง
ต่อเนื่อง ทั้งนี้รวมถึงการเชื่อมโยงสู่เครือข่ายวัตถุดิบในการผลิตเช่น ไข่เป็ด ถั่ว ฯลฯ เป็นต้น
เนื่องจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนไม่สามารถผลิตให้เพียงพอับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

จากเครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์แล้ว บ้านจอมแจ้งยังเชื่อมโยงเข้ากับ
หน่วยงานของรัฐในจังหวัดเช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย องค์การบริหารส่วน
ตำบลสีกาย สาธารณสุขจังหวัด การท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐเป็นที่ปรึกษา
แนะนำ และสนับสนุนการดำเนินงานของหมู่บ้าน ซึ่งผลที่ได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมเช่น การลง
ประชาสัมพันธ์ในสื่ออินเทอร์เน็ตของจังหวัด การได้รับสนับสนุนเครื่องกรองน้ำ สนับสนุนเงินทุน
ดำเนินงาน และสนับสนุนสิ่งก่อสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวจากภายนอกหมู่บ้านเข้ากับการ
ทำธุรกิจชุมชนยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้มีผู้มาใช้บริการอย่างต่อเนื่องเช่น ศาลาแก้วกู่ สะพาน

มิตรภาพไทย-ลาว หลวงพ่อพระใส สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น ซึ่งการสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีจุดนำสนใจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับการเข้าใช้บริการหมู่บ้านโฮมสเตย์ เช่นนี้ ยังเป็นการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการให้ครอบคลุมรอบปี โดยไม่ให้เกิดกระจุกตัวเฉพาะในช่วงของการเข้ามาดูบั้งไฟพญานาค หรือในช่วงเทศกาลสำคัญของจังหวัดเท่านั้น ซึ่งจะทำให้เกิดกิจกรรมและสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องแก่ธุรกิจชุมชนเช่นกัน

กุหลาบ พวงสาเก กล่าวว่า “คือจิ้งเฮาผลิต OTOP เนาะคั้นเฮาบ่สามารถไปเมืองทองธานีได้ เฮากะฝากเครือข่ายตีราคาให้เหิน คั้นถ้าเฮาว่าง ส่วนมากกะกับแม่อยู่นั้นกะบุกกะ คั้นถ้านั้นกะสร้างเครือข่ายให้หลายขึ้น”

คุณ พลศรี กล่าวว่า “จุดเด่นของโฮมสเตย์จอมแจ้งคือเป็นหมู่บ้านนำร่องชาวบ้านให้ความสนใจ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่แข็งแกร่งที่สุด และเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง”

จิก พลศรี กล่าวว่า “มีสินค้า OTOP เป็นตัวดึงนักท่องเที่ยว เข้ามาเป็นตัวเชื่อม อีกอย่างคือหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุน”

ประเสริฐ หานบุญมี กล่าวว่า “จุดเด่นที่ทำให้การทำบ้านโฮมสเตย์สำเร็จเป็นเพราะมีความพร้อมในการเตรียมงานต้อนรับแขกผู้มาพัก สำเร็จได้เพราะความพร้อมเพียงของกลุ่มชุมชน มีการทำอาหารแปรรูป มีกลุ่มทอผ้า มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองตามครัวเรือน อยู่อย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ”

มัน ลีเพ็ญ กล่าวว่า “จุดเด่นในการทำโฮมสเตย์คือ การบริหารจัดการ ปลอดภัยไร้คดี มีจุดชมบั้งไฟ จุดชมวิว มีผลิตภัณฑ์ OTOP ของฝาก ได้รับการสนับสนุนให้เป็นไปในด้านที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้โฮมสเตย์มั่นคงถาวร และมีคนมาพักเยอะ”

ยู่น สุริษา กล่าวว่า “ปัจจัยการผลิตที่ว่าบักถั่วนี้ปลูกแล้วมันบ่พอที่ผลิตแล้วเฮากะไปหาเครือข่าย แต่ว่าบักถั่วคือเฮาซื้อเป็นฝักมาแล้ว แล้วเงินกะลือบอยู่น่ากลุ่มแม่บ้านมองเดียว แม่บ้านกะไปจ้างคนแก่นี้กะเอาเปลือกออกกิโละละ 5 บาท ผู้เฒ่าผู้แก่กะได้ค่าหมากค่าพลุน่าแม่บ้านอีก เฮาไปเอาวัตถุดิบโตนี้มาแต่ทางเครือข่ายของโพธิ์ตากกะ ไซเคิมนี้พอในตำบลของเฮานี้เลี้ยงเปิดกะ เฮากะเอาในตำบลของเฮานี้เฮากะจองไซไว้ ที่จริงเปิดเผิ่นลิเลี้ยงเป็นพันโตเผิ่นกะมาเอาทุนนำแม่บ้านนี้ไปซื้อหัวอาหาร ซื้ออ่ำ ให้เผิ่นแล้วเผิ่นกะครึ่งหนึ่งแม่บ้านไปลงให้เผิ่นกะเอาครึ่งเดียววะคะ”

อารี วิพบุตร กล่าวว่า “มีการขยายเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพนี้กะคือครั้งแรกกลุ่มแม่บ้านนี้ละ กลุ่มแม่บ้านกะเริ่มแรกกะเห็ดแบบเดียวกัน เห็ดแบบจะลงหุ้นมีส่วนลงหุ้นนำกัน ละกะมีเงินสนับสนุนออกมาให้ เอาจากกลุ่มออมทรัพย์นี้ออกมาให้แม่บ้านกู้ให้เป็นการที่

จะหมุนเวียน กลุ่มนี้ที่แรกกะเห็ดทอเสื่อทอเสื่อหั่นละบ่มีผลกำไร สมัยนั้นเลี้ยงเปิดหลาย ขายบ่
ออก เพราะว่าไข่มันขายไปให้คนกินมันเกิดเสีย ขายให้ลาว ลาวกะบ่ซื้อ เอาไปขายไทกรุงเทพฯ กะ
บ่ซื้อ แม่บ้านกะมาคิดค้นคว้าวอก แล้วกะไปปรึกษากับพวกอุตสาหกรรมการเกษตรมาออก
ความคิดเห็นได้มาเป็นผู้ที่ปรึกษาให้ แล้วกะเจ้ากะเลยออกมาเห็ดไข่เค็มลงเบ็ง กะเลยเอาไปเบ็ง
โตอย่าง ไปดูงานอยู่ไชยาสุราษฎร์ธานี แล้วกะมาให้ความคิดเห็น แต่ว่าบัดนี้เฮากะมาเห็ดแล้ว
ไข่เฮามันบ่เค็มจัดคือของไชยา ของเฮาเลยขายดีกว่าปัจจุบัน อยู่ต่อมากะถั่วลิสงคือบักถั่วดินเฮา
ปลูกแล้วมันบ่ได้ขายเป็นราคา แม่บ้านกะเลยค้นคว้าวอกมาเป็นถั่วคั่วทรายธรรมดา ต่อมากะมา
แปรรูปเป็นถั่วลิสง เป็นถั่วกระจก เป็นถั่วตัด ถั่วอบสมุนไพรจิ้งจี่ละ เลยได้ขายดี ปัจจุบันนี้ขยายไป
แล้ว ธกส. อยู่เวียงจันทน์มี ธกส.หนองคายเป็นเครือข่ายกันกับจอมแจ้งเป็นเครือข่ายกัน ธกส.สิ
พาน่าเที่ยวประเทศลาว นั้นละเดี่ยวพอลิไปประชาสัมพันธ์ช้อยกะได้ แต่เจ้าเมืองเผิ่นมานี้เผิ่นว่า
อยู่ว่า เห็ดแล้วแต่ แต่ว่าหากเป็นวิธีสหกรณ์แบบนี้เป็นอันนี้เจ้าเมืองลาวว่าลาวมาว่าให้พ่อ
ฟังลาวว่า “พี่น้องมาโฮมเฮือน” บ่แม่โฮมสเตย์ลาวว่า แล้วกะมีรายได้ให้กับเจ้าของบ้าน อันนี้เจ้า
เมืองลาว ในปี พ.ศ.2546 ทางหน่วยราชการมาถามพ่อกำนันว่า “จะขยายเครือข่ายไหม?” ผมงะ
เลยบอกว่าขยายไป 20 หมู่บ้านของจังหวัดหนองคาย ตั้งแต่บึงโขงหลงไปฮอดอำเภอสังขุม 20
หมู่บ้าน กะพัฒนาการกะเลยฮ้องกะเจ้ามาจัดเป็นบ้านโฮมสเตย์แต่ปี พ.ศ.2546 มา คือว่าเป็น 20
หมู่บ้าน แล้วกะขยายออกไปเรื่อยๆ แต่นักท่องเที่ยวบ่ไปเพราะว่ามันอยู่ไกลนะครั้น แล้วนายหนึ่งกะ
คือนักท่องเที่ยวสิมาแต่จอมแจ้งเพราะว่าจอมแจ้งนี้จะมีศูนย์ที่จะมาศึกษาเรียนรู้ การขยาย
เครือข่ายเฮาต้องขยายผลออกไป บ่แม่ขยายแต่ในบ้านเฮาต้องขยายเครือข่ายออกไปหลาย
ตำบลใกล้เคียงบ่หรือว่าอำเภอใกล้เคียง หรือว่าจังหวัดใกล้เคียงนี้กะต้องดึงมา ดึงมาเป็นเครือข่าย
เพราะว่าตลาดเฮาจะได้กว้างออกไป แล้วสิ่งที่เฮาเห็ดกะต้องให้มีคุณภาพอยู่ตลอด ดึงลูกดึง
หลานเฮาเข้ามา ดึงเยาวชนเฮาเข้ามาที่จะให้ลูกหลานเฮาเป็นผู้ที่สืบต่อไปเรื่อยๆ คือลูกหลานเฮา
ปัจจุบันนี้ลูกหลานเฮามันมีความรู้หลายกว่าเฮา กะต้องเอาส่วนนั้นเข้ามาประกอบด้วย บ่แม่ว่า
เฮาเห็ดอยู่แบบนี้ เฮาสิพัฒนาไปแบบใดกะต้องเอาลูกเอาหลานที่เรียนจบปริญญาตรีบ่ จบ
ปริญญาโทบ่ หรือว่าจบ ปวช. ปวส. เข้ามาเป็นที่ชักนำ เข้ามาเป็นที่ปรึกษา ปัจจุบันลูกหลานเฮา
เรียนรู้คอมพิวเตอร์ต้องเอาคอมพิวเตอร์เข้ามา อินเทอร์เน็ตมันออกไปได้ เฮาต้องเอาใช้ระบบโตนี่
บางทีว่าเฮาเขียนไว้มันลืมกะต้องมีคอมฯ เข้ามาพร้อม อันนี้กะคือการทำขยายให้ลูกหลานมี
ความรู้โตนี่เข้าไปเพิ่มเติม คือจะขยายไปเรื่อยๆ คืออยากให้ลูกหลานเข้ามามีส่วนร่วม”

จะเห็นว่า การดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้งนั้น มี
การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งเครือข่ายการผลิต และเครือข่ายการ

เรียนรู้ ซึ่งทำให้ธุรกิจชุมชนสามารถกระจายความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ และพัฒนาธุรกิจชุมชนตลอดเวลา

7) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน

การดำเนินธุรกิจชุมชนเป็นการทำงานร่วมกันของคนหมู่มาก มีการแบ่งงานกันทำ มีกิจกรรมร่วมกัน และมีการร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการควบคุมผ่านระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่ถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งทุกคนยึดถือ เคารพ และปฏิบัติตาม

ทั้งนี้ รวมไปถึงกฎเกณฑ์ที่บุคคลภายนอกหรือผู้ใช้บริการต้องปฏิบัติตาม เช่น อัตราการให้บริการต่างๆ กฎระเบียบข้อบังคับ ผู้เข้าพักโฮมสเตย์ต้องจองล่วงหน้า 1 สัปดาห์ โดยติดต่อทางคณะกรรมการ หรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จ่ายค่ามัดจำล่วงหน้า จำนวน 30% ของค่าใช้จ่าย ถ้าเข้าพักเป็นหมู่คณะจะจัดให้พักแยกชาย-หญิง ผู้เข้าพักสามารถฝากทรัพย์สินของมีค่าไว้กับเจ้าของบ้านได้โดยจะมีตู้เก็บให้อย่างปลอดภัย ห้ามผู้เข้าพักทะเลาะวิวาทหรือก่อความรำคาญให้แก่ผู้อื่น การจ่ายเงินค่าเข้าพักทั้งหมดให้จ่ายในวันแรกของการเข้าพัก ห้ามฆ่าสัตว์ในวันพระหรือวันต้องห้ามตามประเพณี ห้ามทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะ ห้ามยิงปืนหรือจุดประทัด ห้ามทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกาย ห้ามขับรถเสียงดังในหมู่บ้าน ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทุกชนิด

กุหลาบ พวงสาเก กล่าวว่า “เขาต้องหักส่วนนั้นไว้ไป 10% เขากระจายรายได้ในตรงนั้นคือ 350 ไปค่าอาหาร 100 ค่านอน 100 ค่าวัฒนธรรม ค่าบายศรีสู่ขวัญ และค่าอื่นๆ”

จันทร์ คำแพงดาว กล่าวว่า “จุดเด่นก็คือบ้านสะอาดน่าอยู่และก็มีถึงขยะทิ้งเป็นที่เป็นที่ทิ้ง มีการแยกขยะ และก็มีกรปลูกต้นไม้หน้าบ้านและมีกฎของหมู่บ้าน จึงทำให้หมู่บ้านโฮมสเตย์ประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน”

ประธานกลุ่มออมทรัพย์ฯ บ้านจอมแจ้งได้เล่าว่า “สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านจอมแจ้งได้รับการปลูกฝังให้รู้จักเก็บออม มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักรักษากฎกติกาของกลุ่ม และที่สำคัญยิ่ง สมาชิกทุกคนยังได้ยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ อันประกอบด้วย 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความเสียสละ 3) ความรับผิดชอบ 4) ความเห็นอกเห็นใจ และ 5) ความไว้วางใจต่อกัน จากหลักการดังกล่าวทำให้กลุ่มออมทรัพย์บ้านจอมแจ้งได้ดำเนินการสำเร็จสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และนำสู่ผลประโยชน์แก่ชุมชนมากมาย”

ประเสริฐ หานบุญมี กล่าวว่า “จุดเด่นที่ทำให้การทำบ้านโฮมสเตย์สำเร็จ เป็นเพราะมีความพร้อมในการเตรียมงานต้อนรับแขกผู้มาพัก สำเร็จได้เพราะความพร้อมเพียงของกลุ่มชุมชน มีการทำอาหารแปรรูป มีกลุ่มทอผ้า มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองตามครัวเรือน อยู่อย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีกฎของหมู่บ้านที่เข้มแข็ง”

ปาณี พลเกลือ กล่าวว่า “ทุกคนในหมู่บ้านได้นับถือกฎระเบียบที่ได้ ร่วมกันกำหนดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อเป็นการรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน การประกอบธุรกิจชุมชน นี้ จะเน้นที่การนับถือ กฎระเบียบของการให้ความสะอาดทางที่พักของตนเอง และให้การต้อนรับ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักเหมือนกับญาติเราที่มาพักบ้านเราที่เรียกกันคือ “พี่น้องมายามบ้าน”

อารี วิบุตตร กล่าวว่า “เมื่อมีกลุ่มทัวร์เข้ามาในหมู่บ้าน มีการกำหนด ค่าใช้จ่ายดังนี้ 1) ค่าอาหาร 2 มื้อ 100 บาท 2) ค่าพวงมาลัย 10 บาท 3) ค่าพานบายศรี 40 บาท 4) ค่าตอบแทนนักแสดงวัฒนธรรมคนละ 100 บาท 5) ค่าที่พัก คืนหนึ่ง 100 บาท รวมทั้งสิ้นที่ นักท่องเที่ยวควรจ่ายใน 1 วันที่เข้ามาพักในหมู่บ้าน 350 บาท เติมรูปแบบของการต้อนรับ ...กะมา ปรีक्षाกันแล้วลงมติน่ากัน ข้อแรกนี่กะคือ วันพระบิให้ฆ่าสัตว์ 2) กะคือขะนี่กะให้ทิมเป็นที่ เป็น ทางอย่าไปทิมใส่ที่ผู้อื่น 3) กะคือกินเหล้าเมาอาละวาด กินเหล้าทะเลาะวิวาทนี่กะบ่ได้ 4) มากะ คือกินเหล้าแล้วไปใช้มอเตอร์ไซด์ใช้เสียงดังซีเลาะบ้านบ่ได้ 5) มานี้ไปมั่วสุ่มกับยาเสพติดหรือว่า ไปกินเหล้าเมาใช้อาวุธปืนโดยไม่สมควรที่จะเอามาใช้ ข้อที่ 6) กะคือไปมั่วสุ่มกับยาเสพติดอันนี้กะ สิริรายงานทางราชการทันที ผ่าฝืน 5 ข้อนี้จะนอกจากยาเสพติดแล้วนะ ผ่าฝืนจะปรับคนละ 1,000 บาท แล้วกะเอากฎโตนี่ไปใช้ แล้วกะทำแป้นแผ่นเหล็กติดไว้ แล้วกะเฮ็ดโบว์ชัวร์แจกเม็ดทุก ครัวเรือน แจกให้จนเม็ดตำบลสีกาย แล้วกะเอาข้อบัญญัติโตนี่ ประชุมอยู่ในตำบลเฮาแล้วสิ้น เดือน ประชุมประจำเดือนของอำเภอเมืองหนองคายนี้ พอกำนันกะจะเอาไปเสนอให้นายอำเภอ เป็นผู้ที่ประชาสัมพันธ์ให้ คือในอำเภอเมืองนี้มีอยู่ 14 ตำบล มีอยู่ 134 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะได้รู้ เม็ดว่ากฎหมู่บ้านของตำบลสีกาย ถ้าฝ่าฝืนกะจะถูปรับ ค่าปรับกะบ่ได้เอาไปใส่ดอกเอาไว้ บ้านเฮานี้ละ ไว้จัดภูมิทัศน์ ไว้จัดอียังต่างๆ ผู้ใดเอาไปเฮ็ดอียังที่จะมีความดีของหมู่บ้าน ของเฮานะ เป็นศาลงศาลาบหรือว่าเฮ็ดป้ายคำขวัญบ่ หรือว่าเฮ็ดป้ายทางเข้าบ่มันบ่ดี ตกแต่งภูมิ ทัศน์นี้เลาะน้ำโขงบ่เฮาสีเฮ็ดศาลาชมวิวกะเอาส่วนนี้ละครบมันสิบได้แผ่กันยาก ปัจจุบันนี้กะเลย เอาแบบนั้นเลย ...มันมีกฎของกลุ่มอยู่ มีระเบียบของกลุ่มเฮาทำอยู่ ทุกกลุ่มต้องมีระเบียบ”

จะเห็นว่า การดำเนินธุรกิจชุมชนนั้น ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างข้อตกลง ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นบทบัญญัติร่วมกันในการประพฤติ ปฏิบัติ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็น กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเป็นระเบียบ และความเป็น

วัฒนธรรม คำบายศรีสู่ขวัญ และคำอื่นๆ หลังจากหัก เขาจะแบ่งกระจายให้ได้เม็ดทุกคน บ่แต่ โห้มสเดย์”

ปาณี พลเกลือ กล่าวว่า “การทำบ้านโห้มสเดย์นี่เป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเกิดผลจริง ทุกคนในหมู่บ้านได้นับถือกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันกำหนด”

มัณดิษฐ์ ศรีใบเฮี้ยว กล่าวว่า “นอกจากเวลาบ่มีแขกมาพักกะเฮ็ดไร่ เฮ็ดนาปกติ แต่ส่วนหลายแล้วกะจะมีคนเข้ามาเบ่งงานอยู่เรื่อยๆ ส่วนเรื่องรายได้ คั่นคนมาหลายกะได้หลาย คั่นมาน้อยกะได้น้อยประมาณ 500-3,000 ต่อครั้ง อันหมู่บ้านอื่นนะกะเจ้าจะบ่ค่อยร่วมมือกัน บ่คือบ้านเฮาสีเอนไปประชุม เฮ็ดหยังกะเฮ็ดนำกันเม็ด แล้วกะเอาเงินมาแบ่งกัน”

อารี วิพบุตร กล่าวว่า “แนวทางการกระจายรายได้สู่ชาวบ้าน เมื่อมีรายรับแล้วก็กระจายรายได้สู่ชาวบ้านส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นกองทุนหมู่บ้านต่อไป การกระจายรายได้ได้อย่างไร 1) เยาวชนนักแสดงวัฒนธรรม ได้คนละ 100 บาทต่อครั้ง ทำให้เยาวชนสนใจในส่วนนี้มาก และเยาวชนไม่ไปยุ่งกับยาเสพติด 2) คนเฒ่าคนแก่ทำพานบายศรีได้คนละ 20-50 บาทต่อครั้ง 3) ส่วนสินค้า OTOP ของหมู่บ้านยังได้ขายเป็นของฝากอีกด้วย 4) การให้กำลังใจทุกคนในหมู่บ้าน ให้มีความพร้อมใจกันทำงาน ...การเปลี่ยนแปลงนี้แต่ก่อนนี่เฮาจะไปรับจ้างฮั้นรับจ้างนี้ ปัจจุบันนี้ราษฎรในหมู่บ้านนี้จะมีเวลาว่าง กระจายในครัวเรือนกะผ่อนลงครึ่งหนึ่งหรือว่า 50% รู้สึกว่าโห้มสเดย์นี้ได้เงินเข้าไปอุดหนุนในครัวเรือนเดือนละ 2,000-3,000 หรือ 4,000 บาท คือลูกหลานเยาวชนนี้มาแสดงวัฒนธรรมกะเจ้ากะได้ผู้ละ 100-200 บาท บ่ได้เดือดร้อนกับพ่อกับแม่ รู้สึกว่าดีขึ้น แต่ก่อนนั้นขอแต่พ่อแต่แม่ลูกเดียว อันนี้ละเป็นความที่เฮาที่จะเจริญเข้าไว้ แล้วลูกหลานกะตั้งเข้ามาอยากให้มีวัฒนธรรมโตนี้ กะบ่อยากให้ไปซี้รถเล่นหรือมั่วสุ่มยาเสพติดต่างๆ นี้กะคือเป็นรายได้ แล้วกะเป็นที่มีส่วนร่วม อันนี้ละเป็นที่จะเจริญขึ้นมา 80% ของหมู่บ้าน แต่ก่อนนี้กะไปรับจ้างเกี่ยวข้าวเกี่ยวปลา เดียวนี้กะรู้สึกจะไปต่างจังหวัดน้อยลงบ่ถึง 10% ในบ้านนี้จะไปกรุงเทพฯ บ่ถึง 10% นี้กะเป็นที่กำลังใจที่เฮ็ดมา ตั้งแต่ปี 2543 กะบ่เคยที่จะมีเรื่องทะเลาะวิวาทกะพอไปไกลเกลี้ยกันได้ บ่ถึงขั้นที่จะแตกหัก ...กลุ่มอาชีพต่างๆ นั้นกะจะมีประธานกลุ่ม มีรองประธานกลุ่ม มีเลขาฯ เฮอร์ณิกไว้ทุกกลุ่ม เงินทุกบาทที่ประธานกลุ่มรับไปกะต้องรับผิดชอบเอง คือพ่อกำนันนี่กะจะเป็นประธานกลางที่จะไปดูแล หาวัดอุทิศให้ หาดตลาดให้ หาเงินทุนหมุนเวียนให้ หรือว่ากลุ่มใดที่จะเอาไปเฮ็ดนั่นกะต้องให้มีผลกำไรกลับคืนมา บ่แม่นว่าเอาทุนให้ 30,000 บาทแล้วกะเม็ดไป อันนี้กะคือเป็นการที่เฮาเฮ็ดนำกันแบบบูรณาการ มีหยังกะต้องได้นำกัน แล้วกะมีเงินเอาไว้อุดหนุนกลุ่มเจ้าของ เงินส่วนหนึ่งที่จะแบ่งไว้เป็นวัฒนธรรมบ่ หรือว่าเป็นอาหารกลางวันบ่ หรือว่าสิเป็นสวัสดิการ หรือไปศึกษาดูงาน อันนี้ต้องแบ่งออกเป็นอย่างไรไป ตลอดทุกกลุ่ม

ต้องเห็ดแบบนี้ไว้ บ่แม่นว่ามีท่อได้สือเอามาบันกันให้เมิด แล้วกะเมิดไปเมิดไป อันนี้กะคือสมาชิกกะต้องหายไปเรื่อยๆ ถ้าประธานหรือว่าเลขาฯ เหมัญญิกชุมหมุ่บ่ไปรงไส แล้วกะต้องมีการตรวจสอบ เป็นรายเดือนคือกัน อันนี้คือเฮาจะได้อยู่รวมกันแล้วกะเห็ดมา ...สิ่งสำคัญของการที่ธุรกิจชุมชนนี้ เป็นการสร้างโอกาสให้กับทุกคนในหมู่บ้านจอมแจ้ง ให้ได้มีโอกาส พิสูจน์ ฟื้นฟูตนเอง ไม่ว่าจะคนจนคนรวยก็ได้รับโอกาสเหมือนกัน เชื่อว่าคนจนก็มีความคิดที่จะพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุ่ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น แต่ก็ถูกกีดกันทางสังคม และไม่เคยมได้รับโอกาสเลยแม้แต่ครั้งเดียว ที่จะพัฒนาตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ยืมกองทุนหมู่บ้านด้วยดอกเบี้ยที่ต่ำ ด้วยการจัดระบบการทำงานของหมู่บ้านให้เป็นระบบ สร้างโอกาสให้คนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะคนจนคนรวย ได้รับโอกาสเท่าเทียมกันเช่น การซื้อวัวเมื่อชาวบ้านนำเงินไปซื้อวัว 10,000 บาทในปีนี้ เมื่อถึงปีหน้า วัวก็จะออกลูก เมื่อขายจะได้ 15,000 บาท ชาวบ้านก็นำเงินส่วนนั้นมาคืนส่วนที่เหลือจะเป็นทุนในครั้งต่อไป เมื่อมีความต้องการทางการเงินของชาวบ้านมากขึ้น จัดให้มีการถือหุ้นเกิดขึ้น โดย 1 คน สามารถ ถือหุ้นตั้งแต่ 1-10 หุ้น ไม่ให้เกิน 10 หุ้นต่อ 1 คน เพราะว่าจะทำให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างคนจน คนรวย และช่องว่างแห่งความแตกต่างของชาวบ้านจะเริ่มเกิดขึ้นถ้าหากว่า คนหนึ่งหุ้นเกิน 10 หุ้นขึ้นไป เมื่อชาวบ้านมีโอกาส มีอาชีพ มีเงินแล้ว ยังแนะนำให้มีการออมทรัพย์ และให้อยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นเราได้เงินมา 5 บาท จ่าย 3 บาท ออมไว้ 2 บาท เพื่อเก็บไว้ใช้ในเวลาที่จำเป็น”

จะเห็นว่า รายได้ที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านโฮมสเตย์จะกระจายไปสู่กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง ทุกคนมีงานทำ มีรายได้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเงินการบัญชีมีความโปร่งใส มีข้อตกลงร่วมกัน มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมทุกคนยอมรับได้ นำมาซึ่งความพึงพอใจของทุกคน การกระจายรายได้อย่างทั่วถึงจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

9) ความโปร่งใส

ธุรกิจชุมชนล้วนมีความเชื่อมโยงกับรายได้และผลกำไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมกระตุ้นกิเลสความอยากของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เมื่อการดำเนินธุรกิจชุมชนครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายหรือมีสมาชิกมากขึ้น ความโปร่งใสความชอบธรรมจึงจำเป็นต้องชัดเจน เป็นที่ยอมรับได้ของคนหมู่มาก ตรวจสอบได้ชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องการเงินการบัญชี รายรับ-รายจ่าย หากไม่ชัดเจนก็จะกลายเป็นดาบหันมาทิ่มแทงกันเองของสมาชิกกลุ่ม

กุหลาบ พวงสาละ กล่าวว่า “ข้อมูลบัญชีแม่เป็นผู้เก็บ เดือนหนึ่งได้ท่อได้เฉลี่ยได้ท่อได้ สถิติท่อได้ ปีหนึ่งได้จักล้าน เป็นแบบนี้คือแม่จะรวบรวมใต้นั้นเอง เฮาจะเห็ดเป็น

สถิติไว้ แต่ว่าไปได้ถ่ายเอกสาร ทุกหน่วยงานเผื่อนกะจะมาเอาในตรงนั้น เงินที่เฮาได้มาท่อดี คืองาน มิสไทยแลนด์เวิลด์ ออกจากหน่วยงานนั้นหน่วยงานนี้ประมาณแสนกว่าบาท กะบอกให้สมาชิกว่า บิลนั้นอยู่นำผู้นั้นบิลนี้อยู่นำผู้นี้ ละกะโตเงินกะอยู่นางบ่อง เผิ่นเป็นเหรียญ เผิ่นจะจับแล้วเงิน ค่าใช้จ่ายผู้นี้กะจะเขียนมาค่าใช้จ่าย อาหาร นอน พักเบรก กาแฟ เฮาต้องไปรงใส่ทุกเรื่อง คัน อยากรได้กะวะไปหา แม่กุหลาบอยู่ไสลี อยู่หั้นเผิ่นกะสิู้ดอกแพ้มเอกสารสถิติลาวอยู่ไส คับบ่เห็น แม่เผิ่นกะจะรู้ ...คือเฮาไปรงใส่ คือจ้งมือนี้เฮาสีรับคณะศึกษาดูงานหลายคณะ มากินข้าวเที่ยง หรือบ่วานอนพักโฮมสเตย์ ซึ่งแม่เป็นผู้เขียนบิลออกเงิน กะมอบให้อีกกับเหรียญ กะกะบอกว่ค่าใช้จ่ายมือนั้นมีท่อนี้ ผู้แม่เฮ็ดงานหรือคณะกรรมการเฮ็ดงานได้ท่อกัน กะคือต้องเสียสละ รายได้ ผลิตลินค่านีจะทำสถิติไว้ผู้หนึ่งจะตกอยู่เดือนหนึ่งผู้หนึ่งประมาณ 3,000 บาท ละกะโฮมสเตย์ เฉลี่ยเดือนหนึ่ง 5 ครั้ง ที่มานอน เฉลี่ยกะตกผู้หนึ่งอีก 3,000 บาท รวมแล้วสองอย่างกะ 5,000 – 6,000 บาท คือคนมาเฮ็ดอยู่ในตรงนี้ถ้าเฮาบได้จ้ดทะเบียนให้คือปกติ”

ยุ่น สุริษา กล่าวว่ “โฮมสเตย์บ้านจอมแจ่มมันจ้งสำเร็จได้ เป็นระดับประเทศทุกมือนี้ได้นะมันเป็นเพราะความเสียสละ แล้วกะมีความสามัคคีกัน ร่วมมือกันดี ละกะคือมาพักโฮมสเตย์มันกะเป็นว่การบริหารการใช้จ่ายนี้กะคือว่ไปรงใส่ สามารถตรวจสอบได้ มีการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ตรวจสอบได้นะ ...กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมาช่อกกลุ่มโฮมสเตย์จ้งคือ กลุ่มแม่บ้านที่จัดโฮมสเตย์นี้กะ กลุ่มแม่บ้านนี้เฮ็ดเป็นสหกรณ์ เป็นหุ้น กลุ่มแม่บ้านจะลงหุ้นกัน หุ้นละ 100 มีอยู่ 48 กะจะมีอยู่ 4,800 แต่ว่าลงหุ้นไว้แล้ว แล้วคนที่บ่มาทำงานนะกะปีหนึ่งเฮาจะปันผลให้เพื่อหนึ่ง แล้วคนที่มาทำงานนี้เฮาจะลงรายวันไว้ จะลงรายวันไว้ว่บางครั้งเดือนหนึ่งกะจะเคลียร์กันเพื่อหนึ่งหรือสองเดือนเคลียร์กันเพื่อหนึ่ง แล้วเฮากะมารวมมาลงรายวันไว้พอสิ้นเดือนเฮากะมาเคลียร์เฮากะมานับว่ นางนี้มาจ้กมือมาจ้กวัน นางนี้มาท่อดี ละกะได้กำไรท่อดี เฮากะหักเข้ากลุ่มหักเข้าสวัสดิการ วันเด็ก วันหยั่งประมาณอยู่ 50% ส่วน 50% นี้แล้วเฮาจะเอาวัน มาหารกับกำไรว่จะถีกวันละท่อดี คันถีกวันละ 50 วันละ 100 กะจ่ายไปตามนั้น”

อารี วิพบุตร กล่าวว่ “ส่วนที่จะเป็นสมุดบัญชี เป็นรายรับ รายจ่ายเป็นส่วนของการจัดซื้อจัดจ้งนั้นกะต้องมีคุณธรรมถึงจะอยู่น่ากันได้ ต้องมีคุณธรรม 5 ประการ ต้องเป็นคนทีซื่อสัตย์ เป็นคนที่ไปรงใส่ ก่อนที่จะไปจัดซื้อจัดจ้งหยั่งกะต้องเรียกสมาชิกเข้าไปประชุม เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันได้ตีอันได้บ่ดี”

จะเห็นว่า ความไปรงใส่เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ธุรกิจชุมชนดำรงอยู่ได้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สมาชิกมีความรู้สึกพึงพอใจ ยอมรับได้ มีส่วนร่วม ซึ่งธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ใช้วิธีการจ้ดบันทึกรายงานผลให้สมาชิกทราบ และตั้งกฎระเบียบในการจัดสรรผลประโยชน์

เอาไว้ รวมทั้งจัดทำเป็นเอกสารให้สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ทุกเวลา มีการลงเวลาปฏิบัติงาน เพื่อจ่ายค่าตอบแทนตามที่ตกลงไว้ ซึ่งสมาชิกเห็นสมควร ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ยุติธรรม ทั้งนี้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นของสมาชิกและของคนในชุมชนทุกคน จนนำมาซึ่งความสำเร็จในปัจจุบัน

10) มีกิจกรรมต่อเนื่อง

หมู่บ้านจอมแจ่มมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานและใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กลุ่มโฮมสเตย์มีกิจกรรมทำร่วมกันโดยตลอด กลุ่มและสมาชิกล้วนเข้ามามีกิจกรรมทำทุกวัน มีบทบาท และมีรายได้สม่ำเสมอ ทำให้โฮมสเตย์มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนในหมู่บ้าน ซึ่งความต่อเนื่องนี้ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนไม่ตายไม่หยุดนิ่ง มีการรวมกลุ่มเหนียวแน่นขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีการพัฒนาต่อเนื่อง จนนำมาสู่ความสำเร็จ

ในตัวของผู้ประกอบการเองก็มีความต่อเนื่อง ไม่ดำเนินการเพียงช่วงเทศกาลสำคัญๆ หรือช่วงที่มีปรากฏการณ์บังไฟพญานาค รวมถึงในขณะที่ผู้เข้าพักหรือผู้ใช้บริการยังอยู่ในหมู่บ้านก็สามารถมีกิจกรรมทำโดยตลอด มีการศึกษาดูงานกลุ่มแม่บ้าน ชมการสาธิตและร่วมลงมือทำ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูป ถนอมอาหาร ปั่นจักรยาน เดินออกกำลังกาย บายศรีสู่ขวัญและรับประทานอาหารพื้นบ้าน (พาแลง) ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การแสดงรำพื้นเมือง การแสดงดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มเยาวชน ทำบุญ ตักบาตร การล่องเรือตามลำน้ำโขง สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมง ชี้อัจฉริยะไปทัศนศึกษา การสาธิตการทำนาเกี่ยวข้าวมัดข้าว ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน ลดความเบื่อหน่ายในขณะที่อยู่ในหมู่บ้าน ให้ผู้ใช้บริการรู้สึกถึงความอยากเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ชาวบ้านก็มีกิจกรรมทำตลอดเช่นกัน

นอกจากกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่เป็นประจำ กลุ่มโฮมสเตย์ยังมีโครงการหรือกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้การดำเนินธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น สนองตอบต่อความต้องการทั้งผู้มาเยือนและคนในหมู่บ้านเอง

กุหลาบ พวงสาเก กล่าวว่า “อีกหลายอย่างที่คิดไว้คืออยากปรับปรุงอีกนิดหนึ่งคือเสนอโครงการเห็ดน้ำตก เขาจะประยุกต์ขึ้น ละกะพัฒนาให้เยาวชนในหมู่บ้านมีรายได้ หลังจากเรียนจบมา กำลังประสานเรื่องอยู่แล้วพอบ้านลาวกะเป็นผู้ช่ยก้านั้น ลาวกะจะเห็ด คะเจ้าจะให้ตั้งธนาคารหมู่บ้าน เขาอยากได้ลูกได้หลานถ้าเรียนจบมาในโครงการทางหน้า อยากดึงมาไว้ในตรงนี้ ผู้ใดเห็ดอียังเป็นกะอยากจะให้เผิ่นบ่หนีไกลท้องถิ่น อยากให้เผิ่นมาพัฒนาหมู่บ้าน

ไปเรื่อยๆ แล้วกะเคยเห็ดแผ่นๆ หลายครั้งคะ แต่นี้กะเห็ดแล้วคะปรับวิวิททัศน์แต่ปีที่ผ่านมามัน
แล้งหลายต้นไม้กะเลยตาย เขาปลูกดอกไม้คะแต่มันสู้กับฮ้อนบได้”

จันทร์ คำแพงดาว กล่าวว่า “ในอนาคตอยากเห็ดบ้านแบบกั้นห้องไปเลย
มีห้องน้ำในโตแล้วกะมีการประดับตกแต่งให้บ้านโฮมสเตย์สวยงามน่าอยู่ขึ้นกว่าเก่าหลายๆ เท่า
อยากได้เครื่องประดับตกแต่งบ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมาพักอีกในเพื่อต่อไป และเห็ดให้
ประทับใจอีกน่า บ้านงามน่าอยู่หลายละกะสะอาดแล้วกะเจียบสงบมีเสียงรบกวน”

ใจชื่น พิณรัตน์ กล่าวว่า “จุดเด่นในการทำบ้านโฮมสเตย์ส่วนหลายกะจะ
เน้นไปอยู่กับกลุ่ม OTOP หลายกว่า แล้วกะมีวัฒนธรรมพื้นบ้านในการต้อนรับแขกคือมีบายศรีสู่
ขวัญ แล้วองค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละจังหวัดกะพากันมาเบิ่งกลุ่มแม่บ้าน ว่าเขาใช้ชีวิตโต
อย่างพอเพียงเป็นจังได้”

ยุ้น สุริษา กล่าวว่า “โฮมสเตย์ของแม่นี้ได้ไปอบรมไปศึกษาดูงาน กะมีคือ
กันเป็นบางปีนะคะ กะบได้ไปต่อเนื่อง กะไประยองละกะไปทางเชียงใหม่ ลำปางกะไปอยู่คะ ไป
กาญจนฯ ไปยังกะมีไปอยู่คะละกะแต่ปี 50 แล้วกะปี 51 นี้ยังบมีเวลาสิไปเลย เพราะว่าช่วงที่
นางงามมาพักนั้นละคะ ตั้งแต่หลังจากนางงามกลับแล้วแทบสิได้มีเวลาพักเลยพวกแม่บ้านนะ
มาเมื่อละ 10 ทวีร์กะมี 4 คนละ 5 คนละ จะมีเวลาอันว่างเลย สิไปเห็ดไฮ้เห็ดนากะปล่อยผู้อยู่บ้าน
เห็ด แม่บ้านกะอยู่เนี้เลย แล้วกะคืออย่างเข้ามาปี 51 นี้กะพวกแม่นี้กะสิมาอยู่วัดนี้ตลอดเลยนะ บได้
ไปอยู่ศูนย์ฯ เลยเพราะว่าโฮมสเตย์กะมาเห็ดกับข้าวอยู่เนี้ กินข้าวเที่ยงละกะมาสาธิตคนเป็นสอง
สามร้อยเฮาสิไปสาธิตอยู่ศูนย์ฯ บได้ เขาต้องสาธิตอยู่เดินทางเดินที่สาธิตให้เฝื่อนเบิ่ง แล้วอุปกรณ
ขนมานี้กะเลยมาอยู่วัดกันเลย”

อารี วิพบุตร กล่าวว่า “लगรณมานี้เฮากะสิมีแม่บ้านเฮือนรับรองจะมีการ
ให้พวงมาลัย เข้ามานี้เฮากะสิมีการบอกว่ามาพักจอมแจ้งนี้เห็ดจังได้ แล้วมาพักแล้วสิไปเที่ยวใส
อาหารการกินอยู่เนี้มันปลอดภัยบ ตกแลงมาพอดี 5 โมงแลงนี้กะสิมาอีกละ มาเนี้กะสิเข้ามามีการที่
จะจัดบายศรีสู่ขวัญให้ เรียบร้อยแล้วกะจะมีพาแลง มีขันโตก มีแต่อาหารพื้นบ้านให้อยู่ 3-4 อย่าง
นอกเหนือจากกินแลงเสร็จนี้กะจะมีเอนักศึกษา นักเรียนประถม นักเรียนมัธยมเนี้มาแสดง
วัฒนธรรมให้เบิ่ง เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของวัฒนธรรมพร้อม ที่เนี้ได้เบิ่งศูนย์สาธิตการตลาด
สองมากะสิได้เบิ่งทอผ้า สามมากะเห็ดแปรรูปอาหาร สี่มากะไปเบิ่งพืชผักสวนครัวเรื่องเศรษฐกิจ
พอเพียง ไปเบิ่งป่วยหมักชีวภาพ หรือว่าห้ามากะไปเบิ่งบ้านโฮมสเตย์เฮา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กับเจ้าของบ้าน ตื่นขึ้นมากะเจ้าสิเห็ดอีหยั่ง เฮากะสิได้ศึกษา ตื่นขึ้นมากินข้าวแล้วกะเจ้าสิเห็ดหยั่ง
ตื่นขึ้นมาไปดำนาก่อน อันที่สองคือเกลือปลา เลี้ยงปลา ที่สามมากะไปเรียนเห็ดตำทอผ้า ที่สี่มากะ

ไปเรียนเฮ็ดไข่เค็ม ไข่ฟอก ถั่วตัด ถั่วอบสมุนไพร ต่อจากนั้นมากะมาเบ็งปุ๋ยหมัก มาเบ็งเศรษฐกิจพอเพียง ... ส่วนหลายแขกที่มาหนึ่งกะคือมาศึกษาดูงาน กะหนึ่งมีกลุ่มออมทรัพย์ที่จะไปศึกษาเรียนรู้ 2) มากะกลุ่มแปรรูปอาหารที่จะมาศึกษาได้ 3) มากะคือกลุ่มทอผ้าผู้สูงอายุ 4) กะคือกลุ่มปุ๋ย ปุ๋ยหมักน้ำชีวภาพ 5) ผักสวนครัวรั้วกินได้เป็นการเกษตรพอเพียง”

จะเห็นได้ว่า สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์และสมาชิกเครือข่ายของบ้านจอมแจ้ง มีกิจกรรมให้ทำโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง มีผู้เข้ามาในหมู่บ้านตลอดเวลา มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้สมาชิกทุกคนมีกิจกรรมในส่วนของตนเองอยู่ตลอด ทั้งนี้รวมถึงกิจกรรมที่ทางกลุ่มเสนอให้กับผู้มาเยี่ยมชมและผู้มาใช้บริการที่มีตลอดช่วงเวลาของการมาใช้บริการ ทำให้ธุรกิจชุมชนดำเนินการต่อเนื่อง และประสบความสำเร็จ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประสบผลสำเร็จจนได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย และเป็นที่ยอมรับศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่องนั้นมีปัจจัยที่สำคัญ 10 ประการคือ 1) ทูทางธรรมชาติ 2) ทูทางสังคมและวัฒนธรรม 3) ผู้นำทางการและกึ่งทางการในชุมชน 4) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยกันของสมาชิกในชุมชน 5) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ 6) การสร้างเครือข่าย 7) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน 8) การกระจายรายได้ 9) ความโปร่งใส และ 10) มีกิจกรรมต่อเนื่อง

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืดบ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

บ้านกอนางหมู่ที่ 2 คือหมู่บ้านต้นแบบการทำธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืดของจังหวัดหนองคาย ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมมาไม่น้อยกว่า 40 ปี ดังนั้นทุกวันนี้หากพูดถึงบ้านกอนางภาพที่เห็นคือการประมงน้ำจืด โดยเฉพาะการเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ในทางกลับกันหากพูดถึงประมงน้ำจืดย่อมหมายถึงบ้านกอนาง ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นหรือสร้างกันเพียงชั่วข้ามคืน ซึ่งความสำเร็จที่เกิดขึ้นทำให้หมู่บ้านประมงน้ำจืดบ้านกอนาง เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของจังหวัดหนองคาย ซึ่งจากการสังเคราะห์ประสบการณ์ ภูมิความรู้ด้านการประมงน้ำจืดของหมู่บ้านกอนางจากรุ่นสู่รุ่น จากคนสู่คนทำให้ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในหลายประการ ดังนี้

1) ทูทางธรรมชาติ

บ้านกอนางมีพื้นที่ติดกับลำน้ำโขง และหนองอ้อซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปี สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มชุ่มน้ำ ซึ่งเคยเป็นที่นามาก่อน และเคยถูกน้ำท่วมใหญ่มาหลายครั้ง ทำให้

ไม่ต้องลงทุนเรื่องการขุดบ่อมากนัก เพราะชาวบ้านจะใช้ที่นาเป็นบ่อปลาได้เลย ซึ่งทุนทางธรรมชาติมีผลต่อความสำเร็จ ดังนี้

กล บทมมาตย์ กล่าวว่า “แล้วกะน้ำ ออกจากอุดรธานีไปหน่อยเดียวน้ำมันเป็นซาเกลือมันบ่คือน้ำแกวบ้านกอนางเฮา บ้านปากม่วงมันกะเฮ็ดบ่ได้มันบ่มีที่ บ่มีย้อยหยิ่งย้อยพื้นที่มันสูงเก็บน้ำบ่อยู่ มันบ่คือน้ำกอนางน้ำมันสะตวก คลองน้ำมันสุดบ้านปากม่วงอยู่ แต่ว่าน้ำส่งไปมันบ่มี ค้ำายๆ ว่ามันแห้งอยู่ ทางปากม่วงมันสูงกอนางมันต่ำ”

ญา บทมมาตย์ กล่าวว่า “ก่อนสิเฮ็ดประมง ก่อนที่สิรวมใจกันเฮ็ดนี้ ตั้งแต่กึ่งนี้ สุรินทร์พันธุ์ปลานี้ตัว ไปทำงานอยู่ประมงแล้วบัดนี้มันได้ขายดีเขาละมาเฮ็ด แล้วบัดนี้เห็นผู้นี้ได้ แล้วกะเฮ็ดตามไป มีนากะเอานาไปเฮ็ดสระ ข้าวมันกะบ่แพงดีละตั้งแต่กึ่งนี้ เฮ็ดได้กะบ่สม ที่แกวนี้มันเป็นที่ต่ำที่ลุ่ม ที่ต่ำมันบ่เหมาะที่จะเฮ็ดสวน ทำเลมองนี้มันถึงบ่ได้เป็นสวนยา สวนบักเขือเทศนำเขา มันกะเลยเป็นบ่อปลา สาเหตุของมันแต่ก่อนฝนตกมากะท่วม ขนาดเกี่ยวข้าวนี้ยังบ่มีที่จะวางฟอนข้าวนี้น้ำมันหลาย มันเป็นที่ลุ่มที่แกวนี้ คั้นฝนตกมาแน่มีแต่จะท่วม ได้ดูได้ระบายน้ำออกเรื่อย”

ทองเลื่อน หัสกรรณม์ กล่าวว่า “ดินกับน้ำมีส่วนในการเพาะปลา น้ำที่ใช้เลี้ยงปลาในบ่อเป็นน้ำโขง โดยที่เริ่มต้นเป็นโครงการสูบน้ำของชลประทานเฮ็ดให้กลุ่มเพาะเลี้ยงปลาแล้วมอบให้กลุ่มไ้บ้านคุมการปล่อยน้ำเอง โดยมีกรรมการจัดการเฮ็ดเองอยู่ 2 ปี แล้วมันเฮ็ดบ่ได้กะเลยโอนให้ อบต.กอนางเขาจัดการให้ โดยคิดค่าปล่อยน้ำเป็นชั่วโมงๆ ละ 100 บาท ปีหนึ่งสิใช้อยู่ประมาณ 10 ชั่วโมงนี้ละคั้นมันแล้งหลาย”

ปราโมทย์ แข็งข้อ กล่าวว่า “มันกะขึ้นอยู่กับน้ำนี่ละ แล้วตลาดเผินเฮ็ดมาตั้งแต่ก่อนแล้ว คนรู้จักมาหลายแล้ว เพราะว่าสถานีประมงฯ มันกะอยู่ใกล้ คนกะรู้จักทั่ว ถ้าสิว่าไปกะรู้จักทั่วประเทศพื้นที่ลุ่มน้ำหลายอยู่ มันเริ่มบวมก่อนหมู่ เพาะพันธุ์ปลาของกอนางนี้ แล้วเผินกะได้ไปรับโล่กับเจ้าฟ้าชายฯ ตูคาบเสริฐูเผินไปรับ มันกะดังเดิบละเพาะพันธุ์ปลาอยู่บ้านกอนาง”

ไพเราะ มั่งมุล กำนันตำบลกอนางกล่าวว่า “ที่สำคัญเห็นจะเป็นสภาพทางกายภาพที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชุ่มน้ำ มีน้ำจากแม่น้ำโขงไหลผ่านตลอดทั้งปี ซึ่งหลายครั้งในอดีตเคยถูกน้ำท่วมมาแล้ว เป็นพื้นที่เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดทุกชนิด”

มาลัย สุทธิสาร กล่าวว่า “ช่วงนี้น้ำบ่ท่วมดอกมันท่วมแต่ปี 2538-2545 หลังจากนั้นยังบ่ท่วม แล้วน้ำกะหลายอยู่กะระบายออกไปน้ำ เผินมีอันนี้คั้นเผินบ่ปล่อยมันกะบ่ไหลคั้นเผินปล่อยมันกะไหลมาท่วมหมู่บ้านลูกหมู่บ้านนำเดินแกวนี้ คลองมันตื้นเขินชั้นนะ ไปของบให้เผินมาลอกคลองเผินกะยังบ่มาเฮ็ดให้เพื่อดอก เวลาฝนตกหลายๆ ในบ้านสิไหลออกมาพ้เมิด มัน

กะสิสูงขึ้นสูงขึ้น คะเจ้าบ่ได้เปงออกเนาะมันกะเกือบท่วมสระเลย มันบ่ค่อยไหลไปข้างนั้นเพราะว่าข้างนั้นมันบ่ได้มาตราบฐานถนนมันกะมีถมต่ำถมสูงมันกะมีท่อน้ำนะดังมอง มันกะเลยบ่สะดอกมันกะเลยบ่ได้ไหล เพราะว่าไหลมาแต่ในบ้านมันกะออกมาที่เม็ดตี่นี้แถวหมู่ 11 มันกะออกมาเม็ด”

วินัย ศรีวิวัฒน์ กล่าวว่ “ประมงบ้านกอนางมันอยู่ได้กะสิเป็นย่อนน้ำนำแน่ว่าบ่อนอื่นมันเป็นน้ำจืดน้ำกร่อย แต่ว่าของเฮาใช้น้ำโขง”

สวัสดี ยศธิสุทธิ กล่าวว่ “พอเฮ็ดปลามาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มันมักไผ่มักมันตัวหมู่บ้านติตริมโขงนี้ ดังหมู่กะเลี้ยงไก่ ดังหมู่กะเลี้ยงปลาไปจั้งขึ้น แล้วหมู่บ้านนี้มันกะเป็นหมู่บ้านเพาะพันธุ์ลูกปลาขายคือว่าบรรพบุรุษพาทำมาตั้งแต่กัว่าชั้นเถาะไป แต่กัมันยากจนคือว่าที่มันน้อยมีที่ดินคนละ 2 ไร่ 3 ไร่ 4 ไร่ 5 ไร่ เฝิ่นกะเลยเฝิ่นว่าหมู่บ้านยากจน เฝิ่นกะเลยส่งเสริมให้เลี้ยงปลา ถ้าเฮาสีไปเฮ็ดนามันกะเฮ็ดบ่ได้มันบ่คุ้มกิน ไปเฮ็ดอย่างอื่นมันกะได้คือกัน มันกะมีแต่กัที่เฝิ่นปลูกพืชล้มลุกพวกมะเขือเทศแต่มันบ่คุ้มช้ำเฮ็ดปลา ที่ว่าบ้านกอนางเฮ็ดปลาได้เพราะว่าเอาน้ำโขงขึ้นมา เฮากะซื้อน้ำจากกรมชลประทานที่มันจะส่งมาตามคลองเกษตรกรเฮากะรวมกันซื้อน้ำชั่วโมงหนึ่งสมมติเฮาเอาร้อยบาทนี้ถ้าเฮาซื้อผู้เดียวมันกะบ่ไหว เฮากะมารวมกัน 8 ชั่วโมงหรือมือหนึ่งเฮากะมารวมกัน 4 คนเฮาสีเอา 2 ชั่วโมง บัดนี้เฮากะไปกันมองได้ที่เขาบ่เอาแล้วเฮากะปล่อยลงบ่อดินเฮา”

อนุพงษ์ สนิทชน กล่าวว่ “อีกปัจจัยที่ทำให้ประมงน้ำจืดบ้านกอนางอยู่ได้เพราะติดน้ำโขง ที่อื่นที่เขาคิดน้ำโขงเขาจะเอาน้ำไปทำพวกเกษตร ปลูกพืช แต่บ้านกอนางคลองน้ำจะผ่านบ่อโดยตรงเลยหมายถึงว่าจะชอยตามบ่อ จะใช้น้ำจากตรงนี้ คือระบบชลประทานที่นี้ของระบบห้วยเมื่อง ของกรมพลังงานเดิมนะเดี๋ยวนี้อู้สึกจะเป็นของกรมชลประทาน เขาต้องจ่ายค่าสูบน้ำชั่วโมงละร้อย แต่ถ้าสมาชิกผมไม่แน่ใจว่าชั่วโมงละร้อยหรือเปล่าน่าจะเท่าๆ กันคือของเราก็เคยซื้อเขา ของเราก็ใช้ ถ้ามันแล้งเราก็ต้องใช้”

จะเห็นว่า สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มชุ่มน้ำ ต่ำกว่าพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง ฝนตกมาน้ำก็จะไหลมาท่วม จึงไม่เหมาะสำหรับการทำนาทำสวน ในขณะที่มีน้ำจากแม่น้ำโขงไหลผ่านตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นน้ำตามธรรมชาติ ไม่เค็มหรือกร่อย รวมถึงมีการทำท่อส่งน้ำเข้ามาในพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน เมื่อเจอสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้มองเห็นช่องทางชาวบ้านจึงหันมาทำประมง ซึ่งปรากฏว่าสามารถทำได้ดี มีรายได้มากกว่าทำนาข้าวและทำสวน จึงหันมาทำประมงน้ำจืดเป็นอาชีพแทน ถือเป็นทางเลือกวิฤติเป็นโอกาส โดยยึดตามสภาพทางธรรมชาติเป็นหลัก

2) ผู้นำทางการในชุมชน

ที่โดดเด่นที่สุดคือกำนันไพเราะ มั่งมุล ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก คอยช่วยเหลือลูกบ้าน และเข้ามาดำเนินธุรกิจประมงน้ำจืดด้วยตัวเองโดยมีบ่อปลา “ไพเราะฟาร์ม” ทำให้มีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืดโดยตรง รวมถึงการมีความรู้และประสบการณ์ในการทำประมงน้ำจืด ซึ่งปัจจุบันกำนันยังเป็นผู้ประสานกลุ่มประมงน้ำจืดเข้าด้วยกันและเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการประมงน้ำจืดแก่หน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้นำมีส่วนในการเชื่อมโยงชาวบ้านกับทางราชการหรือเจ้าหน้าที่กรมประมง ซึ่งกำนันจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานราชการ ในการเข้ามาอบรม ให้ความรู้ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ เป็นต้น

แม้ในช่วงแรกเริ่มในการทำธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด จะมีคุณลุงเปลี่ยน คุณลุงชนะ และลุงแสงจันทร์ เป็นผู้นำร่องจากการศึกษาดูงานที่สวนจิตรลดา โดยนำสิ่งที่เห็นสิ่งที่พบมาทำเป็นแบบอย่าง และถ่ายทอดความรู้สู่คนในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันนี้ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม การเมืองการปกครอง ทำให้บทบาทของผู้นำทั้ง 3 ท่านลดลง แม้ว่าชนะวังมัจฉา ฟาร์มปลาของลุงชนะจะมีการศึกษาดูงาน มีนักศึกษาเข้ามาฝึกงาน แต่ล้วนเป็นการติดต่อผ่านทางกำนันทั้งสิ้น

ดังนั้นจะเห็นว่า ในปัจจุบันบทบาทของผู้นำมีความสำคัญต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนยิ่ง โดยเฉพาะผู้นำที่เป็นทางการที่จะต้องเชื่อมโยงธุรกิจชุมชนเข้ากับส่วนราชการ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะว่าธุรกิจชุมชนในปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการอย่างใกล้ชิด เพราะลำพังชาวบ้านเองยากยิ่งจะบริหารจัดการหรือขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนไปได้อย่างราบรื่น หน่วยงานราชการจึงเข้ามาเป็นผู้ประสาน ที่ปรึกษา คอยช่วยเหลือและกระตุ้นชาวบ้านเป็นระยะ และด้วยขีดจำกัดบางประการของชาวบ้านเช่น ความรู้วิชาการ เครื่องมือ เงินทุน เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานราชการล้วนเข้ามามีบทบาทเต็มเต็มส่วนนี้ในปัจจุบัน นอกจากนี้บทบาทของผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ล้วนสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคคลรอบข้างในการประกอบธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืด นำมาสู่ความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นของลูกบ้านในการประกอบอาชีพมากขึ้น

3) การแลกเปลี่ยนความรู้

เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในการเพาะพันธุ์ปลาระหว่างกันของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์ของการปฏิบัติจริง ส่วนใหญ่เป็นการลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง โดยไม่มีเอกสารตำราประกอบ

การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการประมงน้ำจืดระหว่างกันของชาวบ้าน ทำให้ความรู้นั้นเป็นความรู้ของชุมชน เกิดช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เป็นธรรมชาติ นำไปสู่การพัฒนาความรู้เรื่องประมงน้ำจืดอย่างต่อเนื่อง เพราะความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความรู้ของทุกคนที่ทำธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืด

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า การทำประมงน้ำจืดไม่มีใครแอบทำ บ้านไหนเพาะได้ผลอย่างไรก็จะนำมาเล่าสู่กันฟังว่าเพาะพันธุ์ปลาชนิดนี้ชนิดนั้นได้ เพาะอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบชาวบ้านไม่เป็นทางการ จากการพูดคุยสนทนากันตามปกติ จะเรียกกันมาคุยไม่ได้หวงความรู้ จะอยู่กับแบบพี่น้อง จะมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันตลอดเวลาและจะเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบ ไม่มีใครเก่งกว่าใคร คือเรียนไปเรื่อยๆ ทั้งนี้บางส่วนก็มาจากสภาพดินฟ้าอากาศแต่ละปีที่ไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไปเรื่อยๆ ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปเรื่อย คนๆ เดียวจะไม่เก่งหมดทุกอย่าง ก็มาปรึกษากันว่าจะใช้ยาสูตรไหนวิธีไหนถึงจะให้ได้ดีคุ้มค่า

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม กล่าวว่า “นอกจากเรื่องดินเรื่องน้ำแล้วอีกอย่างที่ทำให้บ้านกองนางทำประมงสำเร็จ มาจากประสบการณ์ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ก็สอนกันมาเรื่อยๆ นะครับ แล้วบ้านเราก็อาศัยว่าไปทำกับเจ้าหน้าที่กรมประมงมาก่อนแล้วออกมาก็มาทำของตัวเอง แล้วคนใกล้ๆ เป็นญาติก็ชวนกันไปช่วยกันคัดแม่ปลา ลากอวน ดูวิธีการก็แนะนำวิธีการจัดผสม การคัดพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ แล้วก็ดูวิธีการอนุบาล การทำความสะอาดบ่อ”

ประจันต์ บัวจิตร กล่าวว่า “ใครต้องการอยากทราบวิธีการเพาะเลี้ยงก็ให้ความรู้โดยไม่หวงวิชาแต่อย่างใด”

นอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของคนในหมู่บ้าน ยังมีหน่วยงานราชการจากภายนอก โดยเฉพาะสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดหนองคาย ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอศรีเชียงใหม่ ได้มาอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามบทบาทของสถานีประมงน้ำจืดหนองคายจากจุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบันค่อยๆ ลดบทบาทลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากชาวบ้านกองนางล้วนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ระหว่างกันเองและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จึงอาศัยความรู้จากประสบการณ์มากกว่า

จะเห็นได้ว่า การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการดำเนินธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืดได้เป็นอย่างดี เพราะข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาแนวทางการผลิตระหว่างกันในชุมชน รวมถึงสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งนำไปสู่กลไกการตลาด การกระจายความเสี่ยง และการติดต่อสื่อสารกันในด้านอื่นๆ

4) ความต่อเนื่องของการผลิต

การทำประมงน้ำจืดของบ้านกอนางแม่ในรอบปีจะไม่สามารถทำการผลิตได้ทุกเดือน แต่ชาวบ้านก็สามารถอาศัยช่วงที่ผลิตปลาไปทำอย่างอื่นได้ อย่างไรก็ตาม การเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดของบ้านกอนางมีรอบการผลิตที่ต่อเนื่อง ก่อเกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง นำมาซึ่งความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในที่สุด

ฉัตรชัย จันทร์ใส กล่าวถึงรอบการผลิตว่า “ปลานิล ปลาตูก และปลาตะเพียน เตรียมแม่พันธุ์ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เริ่มเพาะพันธุ์ปลาผสมเทียมระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม และตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายนจับขายไปเรื่อยๆ นอกจากเพาะพันธุ์ปลาแล้วยังปลุกกะหล่ำ ปลุกยา และพริก ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนจะเริ่มเพาะปลูกต้นกล้า และเดือนธันวาคมจะเริ่มเก็บผลผลิตจำหน่าย”

ทศพล บทมาตย์ กล่าวถึงปฏิทินการผลิตของตนเองว่า “ปลานิล ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนจะเพาะปลา และตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคมจะจำหน่ายจนกว่าจะหมด และปลาตูกอยู่ ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายนจะเพาะปลา และตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคมจะจำหน่ายจนกว่าจะหมด”

ประจันต์ บัวจิตร ผู้ประกอบอาชีพประมงน้ำจืดเป็นอาชีพหลักกล่าวถึงปฏิทินการผลิตในรอบ 12 เดือนว่า “พันธุ์ปลาส่วนใหญ่จะเพาะพันธุ์ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกันยายนและตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคมจะจำหน่ายอย่างเช่น ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาจาระเม็ด ปลาตุกรัสเซีย ปลาเล็งฮือ ปลาเขี้ยว เป็นต้น ส่วนปลาบึก หวายหรือบึกหวาย ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคมจะเพาะพันธุ์เลี้ยงปลา และตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคมจะจำหน่าย”

มณีวรรณ ทูมมาบักซ์ เจ้าของมณีวรรณฟาร์มปลาผู้มีอาชีพเพาะพันธุ์ปลาขายเพียงอย่างเดียวเช่นกันกล่าวถึงรอบการผลิตเพาะพันธุ์ปลาของฟาร์มในรอบ 12 เดือนว่า “ปลานิล ปลาไน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนจะเพาะปลา และขายเดือนพฤษภาคมพอเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคมก็จะเพาะปลาอีก และจะขายปลาเดือนกันยายน

ปลาตะเพียน ปลายี่สก ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน จะเพาะปลา และขายปลาเดือนพฤษภาคม พอเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายนก็จะเพาะปลาอีก และจะขายปลาเดือนตุลาคม

ปลาเส้า ปลานวลจันทร์ ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายนก็จะเพาะปลาอีก และจะขายปลาเดือนตุลาคม

ปลาดุก ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมจะเพาะปลา และขายเดือนเมษายน

ปลาจีน ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายนก็จะเพาะปลาอีก และจะขายปลาเดือนตุลาคม”

วินัย ศรีวิพัฒน์ กล่าวว่า “เปิดหน้าปลาแล้วกะโดดเข้าหาสวนพันธุ์แล้ว ปลุกว่านปลุกยา ปลุกพริกไปพันธุ์เนาะ คั้นมาอยู่เฮ็ดแต่ปลา มันกะตายแล้ว”

สวัสดิ์ ยศธิสุทธิ กล่าวว่า “พ่อเพาะเองปลาพวกนี้ กะมีปลาจีน ยี่สก นวลจันทร์ ตะเพียน จีนเล่ง ปลาดุก ปลาเส้า มันสิเพาะได้ตั้งแต่เดือนมีนาคมไปถึงเดือนสิงหาคม หรือกันยายน เพราะว่ามันหมดไซ้ แล้วตั้งแต่เดือนตุลาคมไปถึงเดือนกุมภาพันธ์กะพากันเฮ็ดพวก เกษตรไป พวกพีชล้มลุกไป ปลุกผักไป ถ้าบั้นนั้นเฮากะไปซื้อพวกลูกปลานิลมาชำแล้วกะขายให้พวก กระซัง”

สุเทพ บทมาตย์ กล่าวถึงการเพาะพันธุ์ปลาของตัวเองว่า “ปลาบึก ปลาคัง ปลานวลจันทร์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคมจะเพาะพันธุ์ปลา ส่วนเดือนเมษายน และพฤษภาคมก็จะจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการเพาะพันธุ์ปลาปลาสวยงาม ปลาหางนกยูง ปลาหมอสี่เป็นอาชีพเสริมอีกด้วย”

สุเมฆ พันธุ์ชิด กล่าวถึงปฏิบัติการผลิตของตัวเองว่า “ปลาบึก ปลาคัง และปลานิล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์และเดือนมีนาคมจะเพาะปลา และตั้งแต่เดือนเมษายนและพฤษภาคมจะจับออกจำหน่าย จะเริ่มทำนาตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงพฤศจิกายน เพื่อไว้กินเอง”

สุรินทร์ ยี่ดยาว กล่าวถึงปฏิบัติการผลิตในรอบ 12 เดือนของตนเองว่า “ปลานิล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์กับเดือนมีนาคมจะเพาะพันธุ์ปลา และเดือนพฤษภาคมกับมิถุนายนจะจำหน่าย เดือนกรกฎาคมกับเดือนสิงหาคมก็จะเพาะพันธุ์ปลาอีกและเดือนกันยายนกับเดือนตุลาคมก็จะจำหน่าย

ปลาเส้า ปลายี่สก ปลาตะเพียน ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนจะเพาะพันธุ์ปลาและเลี้ยงปลา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคมจะจำหน่าย

ปลาไน ปลาจีน ปลาดัง ปลาสวาย ระหว่างเดือนมิถุนายนกับกรกฎาคมจะเพาะพันธุ์ปลา เดือนสิงหาคมกับกันยายนจะเลี้ยงปลา และตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนจะจำหน่าย

ปลาน้ำโขง ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคมจะเพาะพันธุ์ปลาและตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคมจะจำหน่าย

นอกจากนี้ ตนยังประกอบอาชีพเสริมอีกคือ ทำสวนในระหว่างเดือนพฤศจิกายนและธันวาคม”

หนูพร้อม พันธุ์ระ กล่าวถึงรอบการผลิตว่า “ปลานิล และปลาดุก ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์เตรียมแม่พันธุ์ จะเริ่มเพาะผสมเทียมปลาเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม และเริ่มจับปลากลายไปเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม นอกจากนี้เพาะพันธุ์ปลาแล้วยังปลูกมะเขือเทศ พริก และปลุกยาสูบ”

อรุณ กองอุดม กล่าวว่า “ปลาไนเริ่มแต่เดือนมกราคมพูน แล้วแต่ความสมบูรณ์ของปลา มันสีเริ่มไข่จะเห็ดไปฮอดเดือนกันยายนพูนแล้ว หลังจากนั้นกะพักพ่อนทำปีหน้าอีก เดือนมกราคมกะเริ่มใหม่ แต่ว่ากะเป็นบางฟาร์มอีกได้ ถ้าฟาร์มได้สมบูรณ์เพาะดีเหยื่อดีกะได้ไข่ปลาไน”

จะเห็นว่า รอบของการผลิตของธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืดจะมีครบทั้ง 12 เดือน ถึงแม้บางเดือนจะทำให้การผลิตไม่เต็มที่นัก ซึ่งบางคนก็เลือกที่จะหันไปทำการเกษตรเพื่อทดแทนในช่วงที่การผลิตปลาน้ำจืดไม่ได้ผลเต็มที่ เพื่อสร้างรายได้ในช่วงเวลาดังกล่าวให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามโดยทั่วไป การเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดสามารถทำได้ทั้ง 12 เดือน ซึ่งถือเป็นการผลิตที่มีรอบการผลิตทั้งปี ด้วยความต่อเนื่องของระบบการผลิตนี้เองที่ทำให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด สามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและมีการดำเนินการมาจนประสบความสำเร็จในปัจจุบัน

5) การกระจายรายได้

เป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจชุมชน ซึ่งครอบคลุมผู้ผลิตในทุกส่วน และสมาชิกมีความพึงพอใจ สมเหตุสมผล และยอมรับได้ มีผูกขาดการตลาดแต่เพียงฟาร์มไม่กี่ฟาร์ม หากแต่เป็นการเกื้อกูลกันผ่านการกระจายส่วนแบ่งให้กับกลุ่มผู้เพาะพันธุ์ปลาดด้วยกัน เพื่อให้สมาชิกสามารถดำรงอยู่ได้

ฉัตรชัย จันทรีไธ กล่าวว่ “รับซื้อปลาจากฟาร์มน้องโม คุณธงชัย และอื่นๆ ปลาที่รับซื้อคือ ปลานิล ปลาดะเพียน ปลาดุก ปลาที่เพาะได้ทั่วไป”

ญา บทมมาตรย์ กล่าวว่ “ฟาร์มใหญ่ๆ พวกไพรวัลย์ฟาร์ม ปรทที่ปฟาร์ม นีเว้ง่ายๆ ว่เขาเป็นคณกลาง รับจากเฮาไปแล้วกะไปส่งต่ออีกทีหนึ่ง ราคาขึ้นลงบมีไฝ่บอกไฝ่เลย มีแต่ราคาเก่า ของเฮานีมันบมีปลาหลายคือจ้งฟาร์มใหญ่ๆ เขาบัดนียามคณมาซื้อเขากะมาถามหลายปลาเขากะเลยไปถามนำบ่อใหญ่ๆ บัดนีบ่อใหญ่เขากะมีเม็ดคันบมีเขากะมีรายการมาหาเฮาจ้งนี่ละ”

ฐิติพันธ์ ทาทอง กล่าวว่ “เราได้รับซื้อพันธุ์ปลาจากบ่อที่เพาะพันธุ์ปลาที่อยู่ลึกเข้าไปในซอยหมู่บ้าน ยากที่จะสามารถหาหรือดึงลูกค้มาเองได้ เลยมีความจำเป็นอย่างย้งในการติดต่อกับฟาร์มใหญ่ติดถนนสายกลางเส้นท่าบ่อ-ศรีเชียงใหม่ ปรทที่ปฟาร์มจำเป็นอย่างย้งที่ต้องอาศัยปลาจากฟาร์มใน เพื่อจำหน่ายให้กับลูกค้ที่ต้องการในตลาดท่าบ่อ ศรีเชียงใหม่ เมืองหนองคาย ต่างจ้งหวัดเช่น อุดรธานี นครราชสีมา สมุทรสาคร นครสวรรค์ ชลบุรี เป็นต้น”

ประจันทร บัวจิตร กล่าวว่ “จะอยู่ในรูปแบบเหมือนญาติพี่น้อง เริ่มจากภายในตำบลกอนาง ใครที่ต้องการติดต่อซื้อผลผลิตก็ขายให้ในราคายุติธรรมไม่เอาเปรียบใคร ส่วนภายนอกตำบลกอนาง ก็สร้างเครือข่ายในการติดต่อก้ขายกันทั่วไป”

ปราโมทย์ แข็งข้อ กล่าวว่ “เฮาเพาะนี้เฮาส่งได้ทุกปลาพวกบ่อปรทที่ปบ่อไพรวัลย์นี้ คันเฮามีปลายามเวลาเขามีรายการปลา มา ราคาที่ส่งบ่อไพรวัลย์นี้กะยังพอได้อยู่ แต่ว่เงินมันเม็ดไปกับอาหารนี้ละส่วนหลาย”

มณีวรรณ ปทุมปักษ์ กล่าวว่ “ส่วนมากไม่มีปัญหาเรื่องการตลาด เพราะว่ฟาร์มของเราเป็นฟาร์มใหญ่และทำเลที่ตั้งก็ดี อยู่ติดกับถนนใหญ่จ้งได้เปรียบในการค้าขายเป็นอย่างมาก อีกอย่างก็คือเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกับผู้คนที่ผ่านมาหรือพ่อค้ และกับชาวบ้านกอนางที่มีอาชีพในการเพาะเลี้ยงปลาเหมือนกัน เพราะในบางครั้งฟาร์มเล็กก็เอาปลา มาขายส่งต่อให้กับฟาร์มอีกต่อหนึ่งเช่นกัน”

มาลัย สุทธิสาร กล่าวว่ “กะมีแต่ขายตามบ้านนี้ละไฝ่มาซื้อเฮากะขาย นอกจากสิมีปลาโครงการฯ เนาะ ปีก่อนเผิ่นมาซื้อปลาอันได้บมีเผิ่นกะมาซื้อช้อย กะบู้ก็กะบ่กล้าช้อยเผิ่น เผิ่นว่ปลาโครงการฯ มาซื้อเดือมีปลาหย้งแนกะขายนำเผิ่น ถ้าอยู่นำบ้านกะฟาร์มใหญ่เขามาซื้อ พวกมณีวรรณฟาร์มกะมารับกะส่งนำบ้านนี้ละ ลางที่อกะแถวอ้อมแถมหนองคาย คะเจ้ามีสระกะมาซื้อไปปล่อย ในหมู่บ้านเฮานีไฝ่มาซื้อเฮากะขายบได้ผูกมัดกับไฝ่”

วินัย ศรีวิพัฒน์ กล่าวว่ “คือจ้งปลานีที่เฮาต้องส่งให้ฟาร์มใหญ่กะ เพราะว่เฮาบมีขาประจำ สรุปลแล้วคือเผิ่นเป็นเอเย่นใหญ่หั้นนะ ของปรทที่ปฟาร์มกับของไพรวัลย์

ฟาร์มถือว่าเดินเป็นเอเย่นใหญ่แถวนี้ว่าชั้นเกาะ แล้วจะมีของประมงอีกเจ้าหนึ่งที่ใหญ่ ในกองนาง แล้วคือจ้งของไพรวัลย์นี้ไม่มีปลาตามเป้าของเขา เขาเอาเม็ดทั่วบ้านกองนางนี้ ช่วงนี้เขาเพาะปลาตะเพียน แล้วบ่มีรายการขึ้นปลาเฮากะนั่งอยู่ซื่อๆ นี่ละรอเวลาปลาออกมีรายการปลามาเฮาค่อยได้ออก”

สวัสดิ ยศธิสุทธิ กล่าวว่ “ถ้าได้ขายปลาโครงการให้กับรัฐบาลมันกะไคแน่ มันกะมีหัวหน้าสหกรณ์เขาไปรับปลาโคต้ามาจากทางรัฐบาลฟู้นละ แล้วกะเจ้าเผิ่นกะมาซื้อนำเกษตรกรเฮานี้อีกทอดหนึ่ง เพราะว่าเฮานี้มันกะคิดว่ถ้าคิดแล้วมันกะซำเฮ็ดนาเพราะว่าผู้เฮ็ดนามันสิบได้ตั้งราคา เอาราคาปลากะผู้ซื้อนี่แล้วเป็นผู้ตั้งราคา สมมติว่เฮาเอาไปส่งฟาร์มทางฉะเชิงเทราหรือแปดริ้วนี่กะเจ้ากะโทรศัพท์มาว่อยากได้ปลาอันนั้นท่อนั้นปลาอันนี้ท่อนี้ เฮากะหำนำเกษตรกรเฮานี้แล้วให้มันได้ครบจำนวน ฟาร์มใหญ่ๆ เขาสิโทรศัพท์มาสั่งว่มีปลานั้นบ่มีปลานี้บ่ถ้าเฮามีเฮากะส่งเฮาขึ้นปลาไว้ให้หมื่นโต ห้ำหมื่นโต หรือว่าแสนโต”

สุเทพ บทมาตย์ กล่าวว่ “จะรับซื้อจากฟาร์มเล็ก เพื่อที่จะทำการจำหน่ายต่ออีกทอดหนึ่ง ตลาดที่ส่งออกส่วนมากก็เป็นลูกค้าทั่วไป และตลาดในท้องถิ่น สำหรับการประชาสัมพันธ์ ส่วนมากจะเป็นการพูดปากต่อปากมากกว่า”

สุเมฆ พันธุ์ชิด กล่าวว่ “จะทำเป็นกลุ่มเครือข่ายกันเอง ซึ่งฟาร์มไหนมีพันธุ์ปลาอะไรในตอนนีเราจจะรู้ และหากลูกค้าต้องการเราก็จะติดต่อฟาร์มนั้น หรือเราก็ส่งต่อฟาร์มที่อยู่ติดถนนใหญ่ เพราะเขาจะรู้ เมื่อมีคนต้องการฟาร์มใหญ่ก็จะโทรมาหาให้เอาปลาไปส่ง เพื่อส่งต่อให้ลูกค้าอีกทีหนึ่ง”

สุรินทร์ ยืดยาว กล่าวว่ “เครือข่ายของการค้าขายพันธุ์ปลา เริ่มจากการติดต่อค้าขายกับญาติพี่น้องกันก่อน และก็เริ่มขยายมาขายให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน จนเป็นเครือข่ายเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก บุคคลภายนอกก็มีการติดต่อซื้อพันธุ์ปลา”

เสถียร ขานชัยศรี เจ้าของเอกพลพันธุ์ปลากล่าวว่ “ถ้ามีคนมารับซื้ออยู่ที่บ้านก็จะขาย บางครั้งก็ขายส่งให้ฟาร์มลูกเต่าพันธุ์ปลา ถ้านำไปขายอยู่ในตลาด บางทีขาดทุนเพราะมีคนไปขายเยอะเกิดการกดราคากัน ขายอยู่บ้านดีกว่า รายได้กับกำไรพอๆ กัน มีแต่ตัวเลขให้เห็น บางทีก็มีคนมาซื้อที่บ้าน ซื้อไปปล่อย มาซื้อขายค้าเร่ขายปลีก-ส่ง”

จะเห็นได้ว่า บ้านกองนางจะมีฟาร์มใหญ่ซึ่งอยู่ติดถนนเช่น มณีวรรณ ฟาร์ม ไพรวัลย์ฟาร์ม เป็นต้น มีผู้คนผ่านไปมา เป็นที่รู้จักของลูกค้า ก็จจะคอยสำรวจฟาร์มที่อยู่ลึกเข้าไปในหมู่บ้านว่มีปลาอะไรบ้างตอนนี ใครมีปลานั้นบ้าง ปลานี้บ้าง เมื่อมีลูกค้าติดต่อมาหากตัวเองมีปลาชนิดนั้นไม่เพียงพอจจะติดต่อฟาร์มที่อยู่ข้างในให้เอาปลามาส่ง เพื่อให้ได้ปลา

เพียงพอกับที่ลูกค้าสั่ง ในขณะที่ฟาร์มที่อยู่ข้างลี้กเองหรือฟาร์มเล็กหากลูกค้ามาซื้อที่บ่อโดยตรงก็จะขาย หากมีพันธุ์ปลาอยู่และเป็นที่ต้องการของฟาร์มใหญ่ ในขณะที่ฟาร์มใหญ่ติดต่อกันก็จะขายให้ฟาร์มใหญ่ ซึ่งราคาที่ได้ก็เป็นที่พึงพอใจทั้ง 2 ฝ่าย การดำเนินธุรกิจชุมชนแบบเครือข่ายกระจายรายได้นี้ ทำให้แต่ละฟาร์มสามารถผลิตพันธุ์ปลาออกมาได้เรื่อยๆ เพราะถ้าตัวเองไม่สามารถขายจากบ่อโดยตรงได้ ก็สามารถขายให้ฟาร์มใหญ่ได้ ถือเป็นกรกระจายรายได้ที่กระตุ้นให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่อง

6) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ

ซึ่งเป็นการเติมเต็มจากหน่วยงานภาครัฐทั้งจากภายในและภายนอกหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือแก่การดำเนินธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืด

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มผู้ประกอบการอาชีพประมงน้ำจืด กล่าวว่า “ประมงจังหวัดเข้ามาตอนเรามีปัญหา เพราะประมงอำเภอรายงานไป มันก็เป็นทอดๆ ประมงอำเภอก็จะมาติดต่อตรงนี้เสร็จแล้วประมงตรงนี้ (ประมงจังหวัด) ก็จะมาประเมินว่าฟาร์มนี้ น้ำ มีกรดมีด่าง เขาก็จะมีเครื่องมาตรวจด้วย เขาก็จะมาเอาอาหารเราไปตรวจ มีรำ มีอาหารเม็ดลอยน้ำ ไปตรวจว่าเราใช้อาหารแบบไหน มีสารตกค้างไหม พอตรวจแล้วผ่านเขาก็จะออกใบประกาศให้”

ฉัตรชัย จันทรีใส กล่าวว่า “แหล่งทุนจากกองทุนหมู่บ้านให้กู้คนละ 15,000 บาท ยืมจากธนาคาร ธ.ก.ส. และสหกรณ์ รวมกับทุนของตัวเองด้วย”

ฐิติพันธ์ ทาทอง กล่าวว่า “ฟาร์มของเราอยู่ใกล้กับศูนย์วิจัยและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำอำเภอศรีเชียงใหม่ ซึ่งห่างกันประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งมีความสะดวกในการติดต่อประสานงานในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเพาะพันธุ์ การจำหน่าย ทางเจ้าหน้าที่ศูนย์เพาะพันธุ์และวิจัยสัตว์น้ำก็ให้ความสำคัญในเรื่องการเพาะเลี้ยง การขยายพันธุ์ปลา โดยเฉพาะให้ความรู้เกี่ยวกับปลาที่เป็นโรค ทุกเดือนจะมีหน่วยงานท้องที่ของประมงน้ำจืดโดยศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด รวมทั้งหน่วยงานประมงอำเภอ ประมงจังหวัดจะสลับสับเปลี่ยนเข้ามาตรวจสอบดูแลคุณภาพของปลาที่จะออกจำหน่ายสู่ตลาด ทั้งเรื่องปลาเป็นโรค น้ำเน่าเสีย และวิธีการให้อาหาร วิธีการรักษาโรค การบำรุงลูกปลาให้เจริญเติบโต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชนและสถาบันศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม การแปรรูปอาหาร หรืออาหารสำเร็จรูปจากปลาที่หลากหลาย และยังมีจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สาขาประมงน้ำจืด เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในการผสมเทียมพันธุ์ปลา (ปลานิล) และวิธีการเลี้ยงปลา การเพาะพันธุ์ปลาอย่างไรจึงจะได้พันธุ์ปลาที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มาอบรมทุกปี”

ทศพล บทมาตย์ กล่าวว่า “ศูนย์วิจัยประมงน้ำจืดที่กรุงเทพฯ เขาก็มาอบรมเรื่องโรคของปลานิลโดยเฉพาะ ก็ได้เข้าอบรมแล้วก็มีเอกสารมาแจก ก็ว่าจะเอามาใช้ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการเพาะปลานิลละ”

ประจันต์ บัวจิตร กล่าวว่า “เริ่มแรกได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสำนักงานประมงน้ำจืด ปี พ.ศ.2535 ที่ได้เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจและช่วยเหลือการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นก็มีประมงอำเภอและประมงจังหวัด เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา และสนับสนุนการพัฒนางานการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาและให้ความช่วยเหลือปัญหาต่างๆ มาเป็นระยะๆ”

มณีวรรณ ปทุมปักษ์ กล่าวว่า “เมื่อเกิดปัญหาภัยธรรมชาติคือ น้ำท่วม เป็นสิ่งที่ทำให้ได้รับความเดือดร้อนและเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะประมาณปี พ.ศ.2545 เกิดภาวะน้ำท่วมอย่างรุนแรง จึงได้ร้องเรียนและร้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และหน่วยงานที่มาช่วยเหลือคือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองนาง ได้ให้เงินช่วยเหลือจากภัยธรรมชาติ”

มาลัย สุทธิสาร กล่าวว่า “งบประมาณกะแล้วแต่ปีถ้าปีได้แล้งหลายๆ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองนางเขาก็ออกมาล่ารายชื่อภัยแล้ง ปีนี้กะยังบ่เห็นมาเลยเอารายชื่อไปแล้ว เริ่มเห็ดทีแรกกะใช้ทุนของเจ้าของ กะมีกรมประมงมาเบิ่งผ่านกะให้ ISO หยั่งนี้แหละมาตรวจน้ำเขาว่าดีหรือว่าเสีย เขาเลี้ยงปลาเอาหัวอาหารหยั่งมาเกือบมีพิษมีภัยขึ้นนะ แล้วกะมีใบรับรองให้ 2 ปีกะไปต่อเพื่อหนึ่ง แล้วเดินกะมาตรวจทุกปี เอน้ำไปตรวจเลย แล้วกะมีแต่พวกมาไกลแต่กรุงเทพฯ ฟันละกะประมงคือกันมาอบรมให้ความรู้ว่ปลาเฮาสีเป็นโรคหยั่งใส่ยาหยั่งเฮาเลี้ยงปลาหยั่ง จักเดินเอ็นหน่วยงานหยั่งของกรมประมงนี่ละ กะแล้วแต่ฟาร์มได้อยากไปใ้ อยากได้ความรู้กะไป”

สวัสดิ์ ยศธิสุทธิ กล่าวว่า “เพราะว่ามันอยู่ใกล้กับประมงแล้วประมงเขากะมาส่งเสริม”

สุเทพ บทมาตย์ กล่าวว่า “จะมีกรมประมงมาให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงปลา ส่วนด้านการสนับสนุนก็จะสนับสนุนเรื่องของพันธุ์ปลาจำนวนไม่มากนัก จากการเกิดปัญหาน้ำท่วมทำให้บ่อปลาต้องเสียหาย ปลาสูญหาย ปัจจุบันก็ได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากกรมประมงและองค์การบริหารส่วนตำบลคลองนางอยู่เรื่อยมา”

สุเมธ พันธุ์ชิด กล่าวว่า “จะมีกรมประมงมาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา มีพนักงานเจ้าหน้าที่รัฐ เข้ามาช่วยในงบประมาณ หากเกิดวิกฤตเช่น น้ำท่วม หรือแห้งแล้ง ปลาเป็นโรคต่างๆ”

หนูพร้อม พันธูระ กล่าวว่า “ลงทุนเองส่วนหนึ่ง ยืมทุนจาก ธ.ก.ส.โดยการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน จากกองทุนหมู่บ้านคนละ 15,000 บาท และจากกองทุน SML”

อนุพงษ์ สนิทชน กล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้บ้านกอนางโด่งดังขึ้นชื่อ ผมว่าเพราะอยู่ใกล้สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดหนองคายช่วยได้เยอะนะ ตรงนี้เป็นแหล่งผลิตปลาจีนแหล่งใหญ่”

จะเห็นว่า การดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด ความสำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน ทั้งในเรื่องความรู้ ความช่วยเหลือในด้านวิชาการและการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดหนองคาย เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ประกอบการ ซึ่งในช่วงแรกบทบาทของหน่วยราชการจะมีค่อนข้างสูง แต่เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่รอดจนพึ่งตนเองได้ เมื่อถึงระดับหนึ่งบทบาทของหน่วยงานราชการจะค่อยๆ ลดบทบาทของตัวเองลง อย่างไรก็ตามหน่วยงานราชการยังคงคอยช่วยเหลืออยู่เป็นระยะ เพื่อคอยช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และควบคุมการผลิตให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นจึงถือได้ว่าหน่วยงานภาครัฐเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 1 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) ทุนทางธรรมชาติ 2) ผู้นำทางการในชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ 4) ความต่อเนื่องของการผลิต 5) การกระจายรายได้ และ 6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

3. รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านประมงน้ำจืด หมู่ที่ 2 บ้านกอนาง ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งหมู่บ้านทั้งสองล้วนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ในการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ดูงาน และได้รับการยอมรับจากจังหวัดหนองคายให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการดำเนินธุรกิจชุมชน

จากปัจจัยแห่งความสำเร็จของธุรกิจชุมชนทั้ง 2 ประเภท จะพบว่าทั้งสองหมู่บ้านล้วนมีจุดเหมือนและจุดต่าง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความแตกต่างของบริบททางสภาพแวดล้อม ทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้านต่างก็ล้วนนำเอาจุดดีของมาสร้างจุดเด่นได้อย่างลงตัว นำเอาวิถีชีวิตมาสร้างเป็นโอกาส จนสามารถดำเนินธุรกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ดังในปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด สามารถเปรียบเทียบเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด

หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง	หมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง
1) ทูทางธรรมชาติ	1) ทูทางธรรมชาติ
2) ทูทางสังคมและวัฒนธรรม	
3) ผู้นำทางการและกึ่งทางการในชุมชน	2) ผู้นำทางการในชุมชน
4) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยกันของสมาชิกในชุมชน	3) การแลกเปลี่ยนความรู้
5) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ	6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
6) การสร้างเครือข่าย	
7) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน	
8) การกระจายรายได้	5) การกระจายรายได้
9) ความโปร่งใส	
10) มีกิจกรรมต่อเนื่อง	4) ความต่อเนื่องของการผลิต

ในการก้าวไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้านนั้น ต่างล้วนมีแรงผลักดัน มีพฤติกรรมองค์กร และแนวทางดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จนสามารถถอดออกมาเป็นรูปแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนได้ ดังนี้

1) พัฒนาทูทางธรรมชาติ

หมู่บ้านทั้งสอง ล้วนเริ่มต้นการทำธุรกิจชุมชนจากการนำเอาจุดเด่นของทูทางธรรมชาติมาพัฒนาสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการดึงเอาศักยภาพทางธรรมชาติมาใช้ให้

เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ของคนในหมู่บ้าน จนนำมาสู่รูปแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืดในปัจจุบัน

หมู่บ้านจอมแจ้ง เป็นหมู่บ้านติดลำน้ำโขง ที่มีทิวทัศน์และบรรยากาศสวยงาม สามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกดินได้ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นวิถีชีวิตของชาวอีสานที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นับถือศาสนาพุทธ มีจิตใจเอื้ออาทร เป็นมิตร สุภาพ เรียบร้อย ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเสน่ห์ และที่สำคัญคือเป็นหมู่บ้านที่มีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในช่วงวันออกพรรษา ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาดูปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้ง “โฮมสเตย์” มาถึงทุกวันนี้

บ้านของนางเองก็เป็นหมู่บ้านที่ติดกับลำน้ำโขง มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มชุ่มน้ำ ซึ่งแม่น้ำโขงคอยหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับแม่น้ำโขงนี้เอง ที่ทำให้ชาวบ้านมองว่าเมื่อมีน้ำที่เป็นแม่น้ำธรรมชาติ มีพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ดินไม่เค็ม น้ำไม่กร่อย สามารถเพาะเลี้ยงปลาได้ จึงหันมาเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดแทนการหาปลาหรือทำเกษตรกรรมแบบเดิม ซึ่งสร้างรายได้มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านมีการทำประมงน้ำจืดมาโดยตลอด จนกลายเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านที่คนภายนอกให้ฉายานามว่า “หมู่บ้านประมงน้ำจืด”

ดังนั้น จะเห็นว่าการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากปัจจัยทางธรรมชาติ จากนั้นนำมาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มต่อการดำเนินธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะอิทธิพลของแม่น้ำโขงที่สร้างปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” และเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งสอง

2) ใช้ผู้นำทางการ

เมื่อทุนทางธรรมชาติ ได้ก่อกำเนิดแนวทางการทำธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านทั้งสองแล้ว ในทางปฏิบัติคงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดการกระตุ้นจากผู้นำทางการในหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทมากที่สุดในปัจจุบัน แม้ว่าการกระตุ้นกิจกรรมจะมีผู้นำทางธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง แต่บทบาทของผู้นำทางธรรมชาติจะเริ่มลดลงตามลำดับ จนในปัจจุบันจากแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้บทบาทของผู้นำทางการมีมากขึ้น และบทบาทของผู้นำตามธรรมชาติเริ่มลดลงและหายไปในที่สุด กลายมาเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเท่านั้น ซึ่งหมู่บ้านทั้งสองล้วนมี “กำนัน” เป็นคนขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน

หมู่บ้านโฮมสเตย์ มีกำนันอารี วิพบุตร เป็นตัวจักรสำคัญในการประสานงานระหว่างชาวบ้านและระหว่างหน่วยงานของรัฐ เป็นผู้จุดประกายชาวบ้านให้ลุกขึ้นมา

ทำธุรกิจชุมชน พร้อมประสานงานเชื่อมโยงกลุ่มเครือข่ายทั้งในและนอกหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม พร้อมกับการดึงเอาศักยภาพของคนในหมู่บ้านมาใช้เป็นส่วนเสริมในการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนเช่น แม่ยุ้น สุริษา แม่กุหลาบ พวงสาเก เป็นต้น ส่งผลให้การดำเนินธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านมีบุคคลและกลุ่มมาเป็นตัวเติมเต็มอยู่เสมอ เป็นการจุดจุดด้อยหรือปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างดียิ่ง จนสามารถทำให้ธุรกิจโฮมสเตย์ของหมู่บ้านดำเนินไปอย่างราบรื่น และสามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด

ส่วนธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืดบ้านกอนาง ก็ได้กำหนดไพอะวะ มั่งมูล เป็นบุคคลสำคัญในการประสานงาน ช่วยเหลือ ให้การทำประมงน้ำจืดของหมู่บ้านดำเนินไปอย่างมั่นคง ถึงแม้ว่าในช่วงแรกนั้นกำหนดไพอะวะจะมีผู้ใช้ริเริ่มโดยตรง แต่การขับเคลื่อนให้ธุรกิจชุมชนเดินต่อไปและดำรงอยู่อย่างมั่นคงได้นั้นล้วนอาศัยบทบาทของผู้นำทางการคนนี้เป็นสำคัญ

จะเห็นว่า ผู้นำทางการล้วนมีบทบาทต่อการสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจชุมชนของทั้งสองหมู่บ้าน และประกันความเสี่ยงจากการเข้าร่วมธุรกิจชุมชนของลูกบ้านได้ดี เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชาวบ้าน เป็นผู้กระตุ้น ผู้ประสาน ที่ปรึกษา และเป็นผู้ประสานผลประโยชน์ ซึ่งผู้นำที่มีศักยภาพในระดับนี้ จะต้องนำตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการทำธุรกิจชุมชนของคนในหมู่บ้านด้วย ไม่ว่าจะเป็นโฮมสเตย์หรือประมงน้ำจืด ผู้นำล้วนเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่ม และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการประกอบธุรกิจชุมชนนั้นๆ

นอกจากนี้ บทบาทของผู้นำยังต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองเพื่อสั่งสมประสบการณ์ตรงหรือการศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม เพราะผู้นำทางการล้วนเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ธุรกิจชุมชนให้กับสมาชิกและกลุ่มคนภายนอกที่เข้าไปศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชน ดังนั้นการใช้ผู้นำทางการเป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นผู้เชื่อมโยงประสานงาน จะทำให้ธุรกิจชุมชนดำเนินการได้ดีและก้าวสู่ความสำเร็จ

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

เป็นกระบวนการที่สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ระหว่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ช่องว่างระหว่างบุคคลลดน้อยลง ลดความขัดแย้ง และสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่การสร้างพลังร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จ

หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน จากหลายกลุ่ม ทุกเพศทุกวัยเข้ามา มีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกันในการประกอบธุรกิจชุมชน หมู่บ้านโฮมสเตย์ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตร เป็นต้น รวมถึงการตั้งสถาบันทางสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมเช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งยังเป็นการเปิดช่องทางการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกกว้างมากขึ้น ทำให้ คนในชุมชนสามารถเลือกกิจกรรมที่ตนเองถนัดเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจชุมชนได้ในหลาย รูปแบบ สามารถลดความตึงเครียดและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้านได้

ส่วนหมู่บ้านประมงน้ำจืด ก็ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ในการ เพาะพันธุ์ปลาระหว่างกันของคนในหมู่บ้าน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นความรู้จากการปฏิบัติจริง ส่วนใหญ่เป็นการลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง ซึ่งการแลกเปลี่ยน ความรู้ระหว่างกันจะเกิดแรงกระตุ้นในการดำเนินธุรกิจชุมชน เพราะความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นได้ผลจริง สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้จริงภายใต้บริบทอย่างเดียวกัน ทำให้สมาชิกลด ความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นกับการผลิตในอนาคตได้ เพราะการเรียนรู้ร่วมกันยัง เชื่อมโยงไปสู่กลไกการตลาด และการสื่อสารกันในด้านอื่นๆ

จะเห็นได้ว่า ด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชุมชนเกษตรกรรม ทำให้การปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันแบบไม่เป็นทางการของหมู่บ้านทั้งสองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแฝงอยู่ในการปฏิสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา สมาชิกกลุ่มมีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระตุ้นให้ สมาชิกนำไปปฏิบัติและกลายเป็นแบบแผนของกลุ่ม ทำให้ทุกคนเกิดความไว้วางใจต่อกัน มีส่วน ร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านตนเอง ซึ่งทุกคนจะช่วยเหลือกันเกื้อกูลกัน ในหมู่สมาชิก ให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการผลิต มีกิจกรรม มีรายได้ที่ ต่อเนื่อง จนกลายเป็นแรงผลักดันให้ธุรกิจชุมชนก้าวไปสู่ความสำเร็จ

4) ให้องค์กรภาครัฐสนับสนุน

ในฐานะที่เป็นชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีวัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาที่เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากมองในแง่ของธุรกิจชุมชน ย่อมทำให้ชุมชน เกษตรกรรมล้วนมีข้อจำกัดในตัวเอง หมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืดก็เช่นเดียว ต่างก็ ล้วนมีขีดจำกัดและมีศักยภาพที่จำกัด ซึ่งผู้เติมเต็มจุดอ่อนเหล่านี้ให้กับธุรกิจชุมชนทั้งสองคือ หน่วยงานภาครัฐทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน

หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ในช่วงแรกเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ ใช้บริการ และการกระตุ้นพลังชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัด หนองคายในสมัยนั้นได้นำหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ในจังหวัดหนองคายเข้าไปใช้บริการเพื่อ ตรวจสอบความพร้อม ความสมบูรณ์ในการดำเนินธุรกิจชุมชน จนยอมรับและให้เกียรติเป็น ประธานเปิดหมู่บ้านโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ ซึ่งต่อมาธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ ยังต้องอาศัย หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนอยู่ไม่ว่าจะเป็น วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน ความรู้ และการเข้ามาใช้บริการ ซึ่งถึงแม้ว่าในปัจจุบันหมู่บ้านจอมแจ้งจะพัฒนาธุรกิจชุมชนจนมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง แต่ หน่วยงานภาครัฐก็ยังคอยเป็นที่เลี้ยงสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอยู่อย่างต่อเนื่อง

หมู่บ้านประมงน้ำจืดก็เช่นกัน ความสำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากการ สนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน ทั้งในเรื่องความรู้ ความ ช่วยเหลือในด้านวิชาการ การเงิน และการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดหนองคาย (อำเภอศรีเชียงใหม่) เป็นการสร้างความ เชื่อมั่นให้กับผู้ประกอบการและลูกค้า มีการตรวจคุณภาพน้ำ ให้รับรองคุณภาพการผลิต

แม้ว่า ทุกวันนี้แนวคิดการพัฒนาชุมชนจะเน้นให้ชุมชนเป็นผู้พัฒนา ตนเอง เพื่อก้าวไปสู่ความยั่งยืน แต่การดำเนินธุรกิจชุมชนจำเป็นต้องมีหน่วยงานภาครัฐคอย ช่วยเหลืออยู่อย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ การกระตุ้นพลังชุมชน เงินทุน งบประมาณ ร่วมแก้ปัญหา และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งนี้การแสดงบทบาทของหน่วยงานของรัฐเป็นเพียงผู้คอยเติม เต็มในสิ่งที่ชุมชนยังขาดอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งบทบาทเหล่านี้ จะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ แต่ก็ได้ไม่ได้หลุดหายไป เพียงแต่ให้คนในชุมชนเป็นผู้แสดงมี บทบาทมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันแนวคิดการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้ ตัดสินใจในการพัฒนาตนเอง ล้วนสนองตอบต่อบทบาทของภาครัฐในฐานะที่เลี้ยง และการ สนับสนุนที่เข้าถึงธุรกิจชุมชนมากยิ่งขึ้น

5) กระจายรายได้

เมื่อการดำเนินกิจกรรมของชุมชนถูกเรียกว่า “ธุรกิจ” สิ่ง que เข้ามา เกี่ยวข้องโดยตรงก็คือ รายได้และผลกำไร ซึ่งโดยธรรมชาติล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ ในธุรกิจ ชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และประมงน้ำจืดก็เช่นกัน ต่างก็ล้วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งสิ้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติหากรายได้กระจุกตัวอยู่เพียงกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ล้วนทำให้อีกกลุ่มไม่พึงพอใจ นำไปสู่ ภาวะความตึงเครียดในสังคมได้

หมู่บ้านโฮมสเตย์ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่มอายุ ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมโฮมสเตย์ ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของในธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมโฮมสเตย์ล้วนให้ทุกคนในหมู่บ้านได้แสดงบทบาทของตนเอง พร้อมๆ กับรายได้ที่ได้รับเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายใต้ความพึงพอใจร่วมกัน ทั้งนี้เพราะกระบวนการได้มาซึ่งรายได้นั้น กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกัน มีบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ มีคณะกรรมการ ที่เป็นตัวแทนกลุ่ม ซึ่งการดำเนินธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์สมาชิกกลุ่มล้วนมีส่วนร่วม และมีการรับรู้ร่วมกันทุกขั้นตอน

สำหรับหมู่บ้านประมงน้ำจืด เน้นการกระจายรายได้ผ่านกระบวนการเครือข่ายระหว่างฟาร์มปลาด้วยกันเอง ซึ่งฟาร์มใหญ่อยู่ติดถนนจะเป็นแหล่งกระจายพันธุ์ปลาของฟาร์มเล็กที่อยู่ลึกเข้าไปในซอยของหมู่บ้าน เนื่องจากฟาร์มที่อยู่ติดถนนจะมีโอกาสในการเข้าถึงลูกค้าและการจำหน่ายพันธุ์ปลามากกว่า ซึ่งถือเป็นการประกันด้านรายได้แก่ผู้เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาว่า พันธุ์ปลาที่เพาะออกมาแต่ละครั้งนั้นจะสามารถจำหน่ายได้โดยตลอด ส่งผลทำให้รายได้ที่เกิดขึ้นกระจายในกลุ่มผู้เพาะพันธุ์ปลาอย่างทั่วถึง และเป็นที่ยังพอใจระหว่างกันและกัน ถือเป็นกระบวนการกระจายรายได้ที่ไปกระตุ้นให้เกิดการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่ต่อเนื่อง

การกระจายรายได้ ล้วนมีบทบาทในการดำเนินธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภท เพราะรายได้จะกระตุ้นกระบวนการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งรายได้ที่เกิดขึ้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานความพึงพอใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเห็นว่าสมควรแก่การดำเนินกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงรายได้บางส่วนจะต้องกระจายไปสู่กลุ่มคนในชุมชนในรูปแบบอื่นเช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การสนับสนุนด้านการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากรายได้มีผลต่อการดำรงชีวิตในยุคสมัยปัจจุบัน

6) สร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม

การดำเนินธุรกิจชุมชนจนประสบผลสำเร็จนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องมีความต่อเนื่อง หรือครบรอบตามวัฏจักรของการผลิต ซึ่งในความต่อเนื่องนี้เองที่เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วม การกระจายรายได้ และการพัฒนาธุรกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ จนสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในระดับชุมชนได้

ธุรกิจชุมชนโฮมสเตย์หมู่บ้านจอมแจ้ง ใช้กระบวนการนำเสนอกิจกรรมแก่ผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของการอยู่ในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการต้อนรับแบบชาวบ้าน การกินปลาแลง การแสดงศิลปวัฒนธรรม การตัดกบตาตร การปั่นจักรเย็บ การชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน การดูการผลิตของกลุ่มแม่บ้าน การดูการผลิตในภาคการเกษตร การชมทิวทัศน์ริมฝั่ง

แม่น้ำโขง เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้ใช้บริการไม่รู้สึกเบื่อหน่ายหากแต่รู้สึกประทับใจจนอยากจะกลับมาใช้บริการอีกครั้ง หรือมีการบอกต่อกันไปจนทำให้ผู้อื่นอยากเข้ามาเยือน ซึ่งหมู่บ้านจอมแจ้ฉนวนประสบความสำเร็จในด้านนี้ยิ่ง เห็นได้จากจำนวนผู้เข้ามาเยี่ยมชมที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้รวมไปถึงการสร้าง ความต่อเนื่องของกิจกรรม ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในช่วงของการชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค หรือเทศกาลประจำปีของจังหวัดเท่านั้น ซึ่งการนำเสนอความหลากหลายและความต่อเนื่องของกิจกรรมยังทำให้ธุรกิจชุมชนมีผู้มาใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ

ส่วนธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนางเน้นความต่อเนื่องผ่านกระบวนการผลิต โดยผู้เพาะพันธุ์ปลาสามารถเพาะพันธุ์ปลาได้ตลอดทั้งปีต่อเนื่องกันไป ซึ่งเมื่อครบรอบปีก็สามารถกลับมาผลิตพันธุ์ปลาชนิดเดิมนั้นอีกครั้ง ยกเว้นเพียงบางรายที่หยุดการเพาะพันธุ์ปลาในช่วงฤดูหนาวในเดือนพฤศจิกายน-เดือนธันวาคม เพราะมองว่าไม่คุ้มกับการลงทุน ปลาไม่ได้ขนาด ลูกปลาดิตน้อย และ/หรือเป็นช่วงของการปลูกพืชผัก จึงหันไปทำการเกษตรกรรมก่อน อย่างไรก็ตามเมื่อผ่านช่วงเวลาดังกล่าวไปแล้วกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะกลับมาเพาะพันธุ์ปลาเช่นเดิม

จะเห็นได้ว่า ความต่อเนื่องของกิจกรรมหรือการผลิตในธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภท ล้วนมีผลเชื่อมโยงไปสู่รายได้ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งความต่อเนื่องของการผลิตนี้ยังเชื่อมโยงไปสู่ระบบการผลิตในภาคส่วนอื่นๆ ที่มีใช้ธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะการทำกิจกรรมในภาคเกษตรกรรม ซึ่งสมาชิกธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภท เมื่อเห็นว่าช่วงเวลาใดที่ธุรกิจชุมชนไม่มีกิจกรรมหรือไม่มีการผลิตก็สามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมไปสู่ภาคการเกษตรกรรมได้ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้ช่วงของการปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่นานจนเกินไป มิฉะนั้นธุรกิจชุมชนก็จะถูกทอดทิ้งและล่มสลายในที่สุด ซึ่งธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จทั้งโฮมสเตย์และประมงน้ำจืดล้วนกระตุ้นให้สมาชิกมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกันก็ได้ผูกมัดสมาชิกจนเกินไป เพราะในขณะที่ดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนอยู่นั้นสมาชิกก็สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมอื่นควบคู่กันไปด้วย

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบการดำเนินธุรกิจชุมชนของจังหวัดหนองคายที่ประสบความสำเร็จทั้งสองหมู่บ้านนั้น เริ่มต้นจากการพิจารณาทุนทางธรรมชาติของหมู่บ้านภายใต้บริบททางสิ่งแวดล้อม ว่ามีสิ่งใดบ้างที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนได้ ซึ่งผู้นำทางการในหมู่บ้านจะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการ

เรียนรู้ร่วมกันในขั้นตอนต่างๆ จนนำไปสู่การดำเนินธุรกิจชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐจะเข้ามา มีบทบาทคอยช่วยเหลือ กระตุ้น ให้คำแนะนำ คำปรึกษาข้อเสนอแนะ และสนับสนุน ซึ่งบทบาทเหล่านี้จะลดลงเรื่อยๆ เมื่อกลุ่มสามารถยืนด้วยตัวเองได้ แต่หน่วยงานภาครัฐจะยังคงอยู่ข้างๆ คอยช่วยเหลือตลอดเวลาหากธุรกิจชุมชนพบกับปัญหาอุปสรรคหรือเกิดข้อจำกัดขึ้นมา ซึ่งการดำเนินธุรกิจชุมชนสมาชิกกลุ่มจะต้องรู้สึกพึงพอใจกับรายได้ที่เกิดขึ้น รวมถึงรายได้บางส่วนจะต้องกระจายไปสู่สมาชิกอื่นในหมู่บ้าน ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมของธุรกิจชุมชนจะต้องมีความต่อเนื่อง สั้นไหล ไม่ว่าจะเป็รรอบการผลิตหรือองค์ประกอบของการจัดกิจกรรม ซึ่งรูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืดมี 6 ประการ ประกอบด้วย 1) พัฒนาทุนทางธรรมชาติ 2) ใช้ผู้นำทางการ 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 4) ใหหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน 5) กระจายรายได้ และ 6) สร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม

4. แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

4.1 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

จากผลของความสำเร็จของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง จะเห็นว่า มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในหลายปัจจัย อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมยังคงไม่สมบูรณ์ในทุกองค์พพ รวมถึงการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต ย่อมต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ เข้ามาช่วยเพื่อต่อยอดความสำเร็จเหล่านั้นสู่ความยั่งยืนในอนาคต

คุณ พลศรี กล่าวว่ “ปัญหาอุปสรรค ส่วนมากจะเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมและสถานที่ท่องเที่ยว โฮมสเตย์จอมแจ้งไม่มีสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปเที่ยวในตัวเมือง ในอนาคตอยากให้มีสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตตำบลสีกาย และอยากให้มีการฝึกอบรมหรือจัดให้มีไกด์นำเที่ยวภายในเขตตำบลสีกาย อยากให้นักศึกษาที่เรียนในสายการพัฒนาชุมชนหรือพัฒนาองค์กรส่วนท้องถิ่นมาพัฒนาโฮมสเตย์ของเฮาให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวหลายๆ อยากให้มีรูปแบบการบริหารใหม่ๆ มาบริหารจัดการ”

บุญโฮม จิตมาลย์ กล่าวว่ “อยากให้มีวิทยากรมาเพิ่มเติมความรู้และต้องการเงินสนับสนุน”

พุดม ดานิติ กล่าวว่ “ในอนาคตอยากให้มีหมู่บ้านมีสถานที่ท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อทำรายได้ให้กับชาวบ้าน ต้องการขยายเครือข่ายออกไปให้มากกว่าเดิมอยากให้มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อย เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว และเป็นกาฝึกฝนให้

เยาวชนในชุมชนและเป็นกิจกรรมให้กับเยาวชน อยากให้นักศึกษาที่เรียนจบแล้ว ให้เข้ามาช่วยเป็นผู้นำพัฒนาบริหารหมู่บ้านให้ดีขึ้น”

ละมุน น้อยเมืองคุณ กล่าวว่า “ปัญหาอุปสรรคในการทำบ้านโฮมสเตย์ของแม่ ละมุนคือ 1) ปัญหาในด้านการติดต่อสื่อสาร 2) ปัญหาในเรื่องของการทำอาหารให้แขก รับประทาน 3) ปัญหาการทะเลาะกันของแขกบางราย 4) ปัญหาที่ว่าเมื่อแขกโทรศัพท์มาของ บ้านพักแล้วไม่มาตามนัด เมื่อแขกมาพักที่บ้านโฮมสเตย์แล้วชาวบ้านก็จะพาไปเที่ยวในสถานที่ ต่างๆ คือ ศาลาแก้วกู่ หลวงพ่อพระใส ตลาดอินโดจีน สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ข้ามพากไปเที่ยว ฝั่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในอนาคตอยากให้มีการพัฒนาหมู่บ้านโฮม สเตย์จอมแจ้งให้เป็นที่รู้จักให้ดียิ่งขึ้น เสริมแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง นำผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการพัฒนาชุมชนเข้ามาบริหารพัฒนาหมู่บ้านต่อไป หากจุดเด่นในหมู่บ้าน โฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ”

วิจิตร ตันณารัตน์ กล่าวว่า “ในอนาคตก็อยากให้นักท่องเที่ยวเข้ามาหลายๆ จะได้มีรายได้ แต่ว่าจะบ่อยากให้เข้ามาหลายเกินปานได้ อยากให้ทางกำนันมีการนำสิ่งของอาจจะ เป็นดอกไม้มาตกแต่งหน้าบ้านให้สวยงามหลายชิ้น แล้วบ้านน้ำ น้ำกะจะแต่งบ้านน้ำให้งามขึ้น กว่านี้ แล้วกะอยากให้มีฉากกันห้องในบ้านน้ำ แล้วกะอยากให้บ้านที่เข้าโครงการเฮ็ดจั่งซี่ให้หลาย ขึ้นจะได้เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่านี้”

สมหวัง ประจักษ์ กล่าวว่า “ในอนาคตอยากให้โฮมสเตย์เป็นเหมือนเดิมแต่อยาก ให้มีการบริหารจัดการ ในการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาพักหรือศึกษาดูงาน มีการสาธิตด้านพื้นฐานใน การทำโฮมสเตย์และกลุ่มอาชีพต่างๆ เพิ่มขึ้นมากกว่านี้ส่วนที่อยากให้ทางราชการช่วยคือ 1) ทุน ผลิต ทุนหมุนเวียนของกลุ่มแม่บ้านและโฮมสเตย์ 2) ตลาดส่งออกผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านและ โฮมสเตย์ 3) ทรัพยากรที่ขาดแคลนเช่น ไร่กะ ไร่ข้าว ไร่ผลไม้ เครื่องมือเครื่องจักร อนาคตอยากให้เศรษฐกิจดี ขึ้นมากกว่านี้ เพราะสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน ชาวบ้านได้รับผลกระทบมาก คือปัจจุบันกลุ่ม แม่บ้านที่ผลิต ผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดลดลง”

จากข้อมูลจะเห็นว่า ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง แม้จะเป็นหมู่บ้าน ต้นแบบธุรกิจชุมชนแบบโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย ซึ่งมีปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จ หลากหลาย แต่การตื่นรู้ในยุคข้อมูลข่าวสารและความเป็นโลกาภิวัตน์ ธุรกิจโฮมสเตย์บ้านจอม แจ้งเองยังต้องอาศัยการปรับตัวและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน มิใช่ฉาบฉวย ดังนั้นธุรกิจโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้งยังต้องอาศัยการพัฒนาในหลายด้าน ซึ่งสามารถ สรุปลงได้ ดังนี้

- 1) การพัฒนาในด้านของทัศนียภาพ แหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้ดูสวยงาม ร่มรื่น ซึ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 2) การให้ความรู้ในเรื่องของภาษา การบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- 3) การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานในการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย
- 4) เน้นการดึงกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์แก่กลุ่มเหล่านี้ รวมถึงเพื่อสร้างฐานต่อยอดกิจกรรมธุรกิจชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมและสานต่อกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น มีการฝึกภาคปฏิบัติก็นำมาเกี่ยวในหมู่บ้าน
- 5) หน่วยงานภาครัฐจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกด้าน โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้แสดงบทบาทหลัก ส่วนหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ประสานงาน และเติมเต็มในส่วนที่ชาวบ้านไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อันเนื่องมาจากสภาพความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐอาจจะเป็นในรูปแบบของการสนับสนุน โดยตรงหรือการให้บริการ แต่หน่วยงานหลักในพื้นที่คือองค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย ควรเข้ามา มีบทบาทในลักษณะที่เลี้ยงที่เติมเต็มสนับสนุนอยู่เบื้องหลังตลอดเวลา แล้วค่อยลดบทบาทลงเรื่อย เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ชาวบ้านเป็นระยะ

4.2 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนนาง อำเภอบ้านดง จังหวัดหนองคาย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า หมู่บ้านกอนนางเคยมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์มาแล้ว แต่ต้องล้มเลิกไปในที่สุด เนื่องจากปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ การจัดระบบบัญชี ความโปร่งใส และการขยายเครือข่ายธุรกิจชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จ รวมถึงมีกลุ่มแปรรูปอาหารที่นำปลาชนิดต่างๆ มาแปรรูปเป็นปลาต้ม ปลาทอด ฯลฯ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก ยังคงทำกันในหมู่คนกลุ่มเล็กๆ เนื่องจากปลาส่วนใหญ่ต้องนำมาจากนอกชุมชน มิใช่จากกลุ่มเพาะพันธุ์ปลา ทั้งนี้เพราะกลุ่มเพาะพันธุ์ปลาไม่นิยมเลี้ยงปลาจนโตขาย เนื่องจากใช้ทุนสูงและระยะเวลาสั้น ส่วนใหญ่จะขายลูกปลาเพื่อจำหน่ายให้ฟาร์มเพาะเลี้ยงปลากระชัง หรือบ่อปลาขนาดใหญ่มากกว่า

ญา บพมาศย์ กล่าวว่า “ตอนนี้อยู่ในกอนนางนี้ มันบ่มีการรวมกลุ่มอี่หนังกันเลย แต่ว่าเดี๋ยวนี้อีกกำลังจัดตั้งสหกรณ์ใหม่แต่ว่าหากคนเข้ากลุ่มสหกรณ์ยังมี เพราะว่าสหกรณ์ล้มแม่บ่แล้วบัดนี้สิ่กู้ขึ้นใหม่นี้ชายที่อยู่ข้างวัดสระสุวรรณนั้นได้ล้านหนึ่ง แล้วบัดนี้เป็นหนี้เขาอยู่ล้าน

ห้าแสนเหลืออีกห้าแสนนี้เขาไล่ให้ซื้อๆ เขาว่าเป็นกลุ่มสหกรณ์มันขาดทุนเขาจะเลยไล่ให้ แล้ว บัดนี้ลิจัดตั้งขึ้นมาใหม่ลิจบขายหัวอาหารลิจบขายหยั่ง ลิจรับแต่ปลาโครงการฯ อย่างเดียว ตั้งแต่เทื่อก่อนนี้บรู๊ว่าไฝเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ แต่เดี๋ยวนี้นี้ผู้ดาบเสริฐที่แต่ก่อนเล่ารับไล่พระราชทานนั้น ละ”

ทศพล บทมมาตย์ “ใช้ทุนในการทำของตัวเองไม่ได้กู้หรือรับการสนับสนุนจาก หน่วยงานใด บัจจุบันได้ผลดี กำลังเร่งให้ทันตลาด ได้กำไรดีเป็นที่น่าพอใจกับสิ่งที่ได้ลงทุนไป เพราะตอนนี้งำลังอยู่ในช่วงขาย”

มาลัย สุทธิสาร กล่าวว่่า “ตั้งแต่เฮ็ดมากะบ่เคยหยุด กะเฮ็ดไปเรื่อย ๆ บ่อกะมีสีห้า หน่วยงานเช่า คั้นเฮ็ดน้อยมันกะบ่พอกินครอบครัวเฮามันกะหลายคนเนาะ มันจะมีกลุ่มแม่บ้านเฮ็ด ล้มปลาแต่ว่าบ่ได้ไปเฮ็ดนำฝิ่นดอก มันบ่มีเวลาไปเฮ็ดช้อยฝิ่น กองทุนส่งเสริมเพาะพันธุ์เดี๋ยวนี้นี้ มีนะ สมัยแต่กี้กะมีสหกรณ์เดี๋ยวนี้นี้ยุบแล้ว”

มาลัย สุทธิสาร กล่าวอีกว่่า “ปีหนึ่งลงทุนหลายเดิบอยู่ แต่ค่าเช่านี้แหล้ว 2 ม่อง ประมาณ 18,000 บาท เรื่องพันธุ์ปลาแม่ปลากระซื่อนำเดปีละ 5,000-6,000 บาทแล้วกะของโตเอง นำเด บัดนี้ผลผลิตกะแล้วแต่กะเจ้าสั่งดอกกะพอได้อยู่ กำไรแต่ละปีกะได้อยู่ดอกปีละสีห้าหกหมื่น แล้วแต่ปีดอกกลางปีกะพอซื้อหาจับจ่าย ลางปีเฮาเพาะไปแล้วมันบ่ติดกะมีกะล้างบ่ใหม่ จังซี้ละปี กลายเพาะปลาตะเพียนสามสีเทื่อกันบ่ได้ลงแล้วมันกะบ่ติด ลางบ่ลงแล้วกะเกิดอีฮวกกินเกลี้ยง ติ้บกะบ่ได้ นี้ข้างๆ ขะเจ้าเลี้ยงปลาแข่งออกจากบ่มายามฝนแสงๆ ออกบ่มาากินปลาน้อยเต็มเลย กะบอกเจ้าของฝิ่นอยู่แต่เฮ็ดจังได้ได้ละเนาะฝิ่นกะเลี้ยงของฝิ่น”

อรุณ กองอุดม กล่าวว่่า “แต่ก็มันสิมีศูนย์เพาะปลาอยู่แต่เดี๋ยวนี้นี้ฝิ่นเช่าแล้ว แต่ คนบ่ค่อยมาเพาะฝิ่นยากของไฝของมันอยู่บ้านสบายกว่ายุบไปได้หลายปีแล้ว ปัญหาที่ยุบกะย่อน ว่ามันมีม่องเพาะม่องเดี๋ยวนี้นี้คนเพาะมันหลายเขากะว่าฟาร์มไฝฟาร์มมันสบายกว่า แล้วคน หลายมันกะบ่ถึกันเด็ละเนาะเจ้าใช้ไฟหลายช้อยใช้ไฟน้อย ช้อยใช้น้ำน้อยเจ้าใช้น้ำหลาย บัดยาม เก็บเงินมันกะยากเด บัดนี้ถ้าบ้านไฝบ้านมันสะบายกว่า เพราะว่ายามไฟดับมันกะสิมีปัญหากะบ่ มีไฝอยากมาไฝได้บ้านไฝบ้านมันสะบายกว่าสบายกว่าได้ไฝเวลาไฟดับ”

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืดในปัจจุบัน เป็นการ ดำเนินงานที่ต่างคนต่างทำ อาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และแบบพื้นบ้านเป็นตัวเชื่อมโยง ให้ธุรกิจชุมชนดำเนินไปได้ด้วยดี และจากประสบการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นว่า หมู่บ้านประมงน้ำจืด เป็นหมู่บ้านที่ได้มีการพยายามสร้างกลุ่มขึ้นมาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน

ประมงน้ำจืด แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการ การบัญชี ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนประมงน้ำจืดของหมู่บ้านกอนาง จำเป็นจะต้องอาศัยผู้นำทางการในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วย เนื่องจากมีบทบาทอย่างมากในการช่วยให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ โดยดำเนินการดังนี้

1) กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม ผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ (Participation Action) โดยให้ผู้นำทางการในชุมชนเป็นแกนหลัก มีหน่วยงานภาครัฐจากภายนอกเป็นผู้กระตุ้นและสนับสนุน เพื่อสร้างการรวมกลุ่มในการร่วมกันคิด ทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกันในทุกกระบวนการ

2) หน่วยงานภาครัฐ เข้ามามีบทบาทในการสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญในการรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิก

3) หน่วยงานภาครัฐ ให้ความรู้ในเรื่องของการดำเนินธุรกิจชุมชนในลักษณะเครือข่ายหรือกลุ่ม โดยให้ความรู้เรื่องการบัญชี การบริหารจัดการ การตลาด เป็นต้น

4) กระตุ้นให้กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาเข้ามามีบทบาทกับกลุ่มประมงน้ำจืดมากขึ้น เช่น มีการแปรรูปอาหารจากปลาขนาดเล็กที่กลุ่มประมงน้ำจืดเพาะพันธุ์ขึ้นมา เป็นต้น โดยไม่ต้องอาศัยปลาขนาดใหญ่ที่ได้จากภายนอกเป็นหลัก

5) สร้างเวทีในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนระหว่างกันของคนในหมู่บ้านมากขึ้น เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ และกระตุ้นให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบมากขึ้น

6) กระตุ้นให้เกิดการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านประมงน้ำจืด ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อสร้างความสมดุล มั่นคง อย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจชุมชนในระยะยาว

4.3 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนทั้ง 2 ประเภทไปแล้วนั้น จะเห็นว่า ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ยังต้องอาศัยการพัฒนาในหลายด้าน ทั้งการพัฒนาภายในหมู่บ้านเอง และภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งออกเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในหมู่บ้าน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น การพัฒนาทัศนียภาพ สร้างแหล่งท่องเที่ยว ทักษะทางภาษา การบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสาร การ

ประชาสัมพันธที่ต่อเนื่อง พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ความรู้เรื่องของการ บัญชี การตลาด กระตุ้นการสร้างกระบวนการกลุ่ม เปิดเวทีในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยน ระหว่างกันมากขึ้น การตั้งหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือมากขึ้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นยุคเทคโนโลยี สารสนเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวคิดในการดำเนิน ธุรกิจชุมชนนั้น เน้นการพึ่งพาตนเองและการกระจายรายได้ของคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถ ดำรงตนอยู่ได้ในภาวะการณ์ปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจากการทำธุรกิจโดยทั่วไปที่เน้นยอดขายและ กำไรเป็นหลัก แต่ธุรกิจชุมชนยังให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การช่วยเหลือ เกื้อกูลพึ่งพากัน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายที่ความสุขร่วมกันของคนในชุมชน

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งเน้น ไปที่การดำเนินธุรกิจชุมชนภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นแนวปรัชญาในการดำรงชีวิตที่สามารถปรับใช้ในทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศทุกวัย ทุกสถานที่ ทุกเวลาโอกาส และทุกกิจกรรม ซึ่งครอบคลุมต่อความต้องการสนองตอบของธุรกิจชุมชนในทุก ด้าน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ คนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการดำเนินชีวิตที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ เดือดร้อน เป็นการยึดหลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ร่วมกับการพัฒนาอย่างเป็น ขั้นตอน ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการพึ่งตนเอง พัฒนาตนเองสู่การอยู่ได้อย่างพอเพียง การอยู่ร่วมกันอย่าง เอื้ออาทร และการรู้จักพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ภายใต้หลักพื้นฐาน 3 ประการ

1) ความพอประมาณ คือ ความเหมาะสมของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ ของขนาดที่ไม่เล็กเกินไปหรือไม่ใหญ่จนเกินตัว เป็นไปตามอัตราพลังความสามารถ และ สภาพแวดล้อม ไม่เร็วจนเกินไปหรือช้าจนเกินไป ทำเป็นขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานมี ความก้าวหน้า โดยที่ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งธุรกิจชุมชนจะต้องไม่เน้นที่ผลกำไรหรือ รายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นที่ตั้ง ไม่ติดยึดกรอบของความเป็นธุรกิจโดยทั่วไป หากแต่เป็นการดำเนิน ธุรกิจเน้นพลังร่วมของคนในชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสำคัญ

2) ความมีเหตุผล เป็นการพิจารณาที่จะดำเนินกิจกรรมใดๆ ด้วยความ ละเอียดถี่ถ้วน รอบคอบ เป็นมติของคนส่วนใหญ่ ทุกคนรับรู้ รับทราบ และมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจ โดยคำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมที่มีอยู่ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างถูกต้อง
ดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์และความสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

3) ระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นการจัดองศ์ประกอบของการดำเนิน
กิจกรรม ให้มีสภาพพร้อมรองรับต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ
ภายในเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม เพื่อสร้าง
เกราะป้องกันตนเองของคนในชุมชนและกิจการที่ดำเนินการ มิให้อิทธิพลของความเปลี่ยนแปลง
จากภายนอกมากระทบ จนทำให้ธุรกิจชุมชนและคนในชุมชนพังทลายลง แต่เป็นสร้างภูมิคุ้มกัน
ในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองในชุมชน

ทั้งนี้ การดำเนินธุรกิจชุมชน ต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไข
คุณธรรมเป็นสำคัญ

4) เงื่อนไขความรู้ หมายถึง เป็นการดำเนินกิจกรรมอย่างถูกต้อง มีความ
รอบรู้ ความระลึกรู้ (สติ) คือ การยั้งคิดพิจารณาและรู้ทันสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำการใดๆ
และความรู้ชัด (ปัญญา) คือ การเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ถูกต้องตามเหตุ ตาม
ผล และตามจริง พร้อมๆ กับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาฐานความรู้ให้ดีขึ้นร่วมกัน ใช้
ประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียน พร้อมแสวงหาความรู้ใหม่มาสร้างเสริมพัฒนากิจกรรมให้ดี
ยิ่งขึ้น

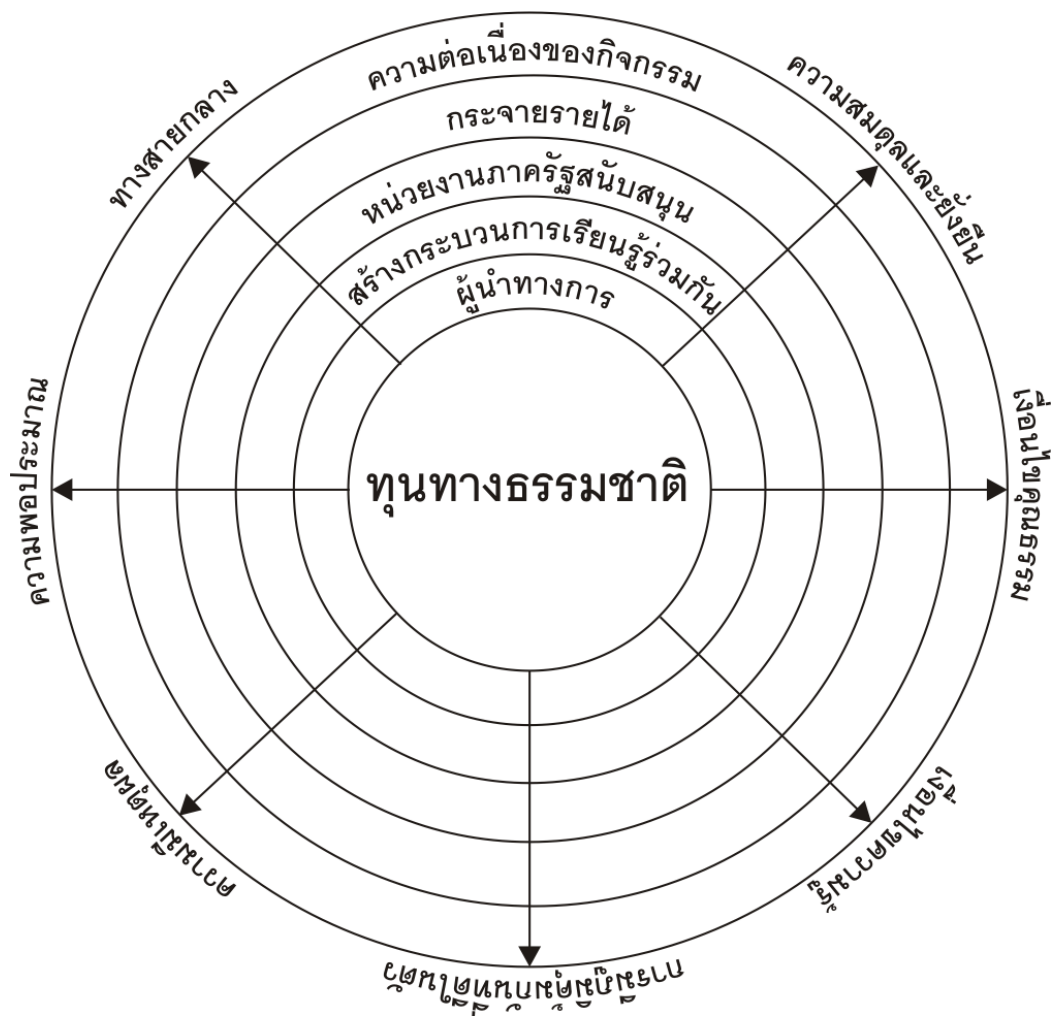
5) เงื่อนไขคุณธรรม เป็นการดำเนินธุรกิจชุมชนที่เน้นความซื่อสัตย์สุจริต
ความประพฤติชอบ มีการพูดดี กระทำดี ซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่
เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาัดเอาเปรียบ มีความอดทน มีความเพียร
ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย มีความยุติธรรม ทำให้การดำเนินงาน
รุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวังคือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนใน
ทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดหรือพลังพลาด มีความรักใคร่กลม
เกลียวกันของคนในชุมชน มีความรัก ความสมัครสมานสามัคคี ยึดมั่นในหลักศาสนธรรม

โดยมีเป้าหมายของการดำเนินธุรกิจชุมชนอยู่ที่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน
พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และ
เทคโนโลยี เป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชนแห่งความสุข ธุรกิจชุมชนแห่งคุณธรรม ธุรกิจชุมชน
แห่งความยุติธรรม และธุรกิจชุมชนแห่งความยั่งยืน

ดังนั้นสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต ควรเน้นการพัฒนา
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยดำเนินการในทางสาย

กลาง มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน บนพื้นฐานความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมี ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้หลักเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและ ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ซึ่งทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการ แลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์กัน นำไปสู่การสร้างสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลการวิเคราะห์ผลการวิจัย ในงานนี้ผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอรูปแบบการจัดการธุรกิจ ชุมชน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 7 รูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน

จากแผนภาพที่ 6 จะเห็นได้ว่า รูปแบบการดำเนินธุรกิจชุมชน มีจุดเริ่มต้นมาจากทุนทาง ธรรมชาติ โดยการพิจารณาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติของชุมชนว่าสิ่งเหล่านั้นสามารถนำมาสร้าง มูลค่าเพิ่มหรือเกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้อย่างไรบ้าง จากนั้นผู้นำทางการในชุมชน

เป็นเจ้าภาพหลักและผู้กระตุ้นคนในชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันขึ้นในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน พร้อมกับการเข้ามาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเติมเต็มความต้องการของชุมชนไปพร้อมๆ กับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการดำเนินธุรกิจชุมชน จนชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งเมื่อการดำเนินธุรกิจก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน รายได้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีการกระจายไปสู่กลุ่มคนในชุมชนอย่างทั่วถึง เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความต่อเนื่อง และสามารถวนรอบกลับมาอีกครั้งอย่างน้อยก็ในหนึ่งรอบปี ซึ่งจะทำให้ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยตลอด

การดำเนินธุรกิจชุมชน มีเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่ความพอเพียงและพึ่งตนเองได้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการเดินทางสายกลาง เป็นขั้นตอน ไม่เร่งรีบ ไม่ใจร้อน บนหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้งู้อื่นไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อให้ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น สามารถนำพาชีวิต ครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมก้าวไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนได้ในที่สุด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และหมู่บ้านประมงน้ำจืดบ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบหมู่บ้านธุรกิจชุมชนจังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเอกสารทางวิชาการประกอบการวิเคราะห์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจชุมชน ศึกษารูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคต ซึ่งได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ไปแล้ว นั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย

1. สรุป
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุป

หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย อยู่ห่างจากจังหวัดหนองคายไปทางทิศตะวันออก 16 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านติดแม่น้ำโขง ขนาดกลางมีครัวเรือน 103 ครัวเรือนมีประชากร 465 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 6 คุ้ม มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง มีวัด 1 แห่ง อาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ประกอบด้วยทำนา ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพเสริมเช่น ทอผ้า สานแห ๆ ใช้ภาษาอีสานในการสื่อสาร มีวัฒนธรรมตามประเพณีคือฮีต 12 คอง 14 ประเพณีบุญแข่งเรือ ประเพณีงานบวช งานแต่งงาน ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ 100% มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ซึ่งล้วนเกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ

หมู่บ้านโฮมสเตย์ ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2543 จากแรงผลักดันของจำนวนผู้เข้ามาชมบั้งไฟพญานาคและหน่วยงานภาครัฐ มีจำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 48

ครัวเรือน มีกลุ่มสนับสนุนที่สำคัญคือ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน อัตราค่าเข้าใช้บริการคนละ 350 บาทต่อ 1 คืน 2 วัน ผู้ใช้บริการจะได้รับการบริการด้านอาหารเช้า เป็นพวงมาลัยต้อนรับ ชมการสาธิตและร่วมลงมือทำ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูป/ถนอมอาหารเช่น ถั่วตัด งาตัด ถั่วอบสมุนไพร ไข่เค็มพอกดินจอมปลวก กล้วยกรอบ ไข่กรอบจากปลาทราย ขนมจีน น้ำพริกไข่เค็ม เป็นต้น บันจรัญยาน/เดินออกกำลังกายชมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเช่น กลุ่มออมทรัพย์/ศูนย์สาธิตการตลาด โรงสีข้าวชุมชน การทำปุ๋ยชีวภาพ การจักสาน การเพาะเห็ด การทอผ้า เป็นต้น บายศรีสู่ขวัญและรับประทานอาหารพื้นบ้าน (พาแลง) ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การแสดงรำพื้นเมือง การแสดงดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มเยาวชน (แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม) ทำบุญ ตักบาตรหน้าบ้านพักโฮมสเตย์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเพิ่มเติมเช่น การล่องเรือตามลำน้ำโขงสัมผัสวิถีชีวิตชาวประมง ล่องอวน ดูปลาน้ำโขง การสาธิตการทำนาเกี่ยวข้าว นวดข้าว โดยมีวิทยากรบอกเล่าประวัติ ความเป็นมา ประเพณีวัฒนธรรม และให้ความรู้โดยตลอด ซึ่งจุดเน้นที่สำคัญคือการดำเนินชีวิตแบบพื้นบ้านอีสานร่วมกับชาวบ้าน ผู้เข้าใช้บริการจะได้รับการอำนวยความสะดวกแบบชาวบ้าน มีระบบรักษาความปลอดภัยตามกฎหมายของหมู่บ้าน

ปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประสบผลสำเร็จจนได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย และเป็นที่ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ มาจนถึงปัจจุบันนี้ มีปัจจัยที่สำคัญ 10 ประการ

1) ทูทางธรรมชาติ โดยเฉพาะปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคที่ขึ้นมาในปี พ.ศ.2542 กว่า 400 ลูก ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก จนที่พักไม่เพียงพอ หน่วยงานทางจังหวัดร่วมกับชาวบ้านจึงเห็นว่า ควรจะจัดตั้งเป็นโฮมสเตย์เพื่อบริการด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีทูทางธรรมชาติอื่นๆ เช่น ทศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำโขง เป็นต้น

2) ทูทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นงานบุญประเพณี วิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง การเกษตรกรรม ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเป็นกันเอง การแสดงพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

3) ผู้นำทางการและกึ่งทางการในชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการจูงใจประกายของชาวบ้าน และการเติมเต็มสนับสนุนซึ่งกันและกัน การประสานงานเชื่อมร้อยคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างความสามัคคี สร้างความเชื่อมั่น กระตุ้นให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่าง

ต่อเนื่อง การสร้างความไว้วางใจ สร้างแบบอย่าง และความเชื่อมั่น ซึ่งผู้นำเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมกลุ่มโดยตลอด

4) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยกันของสมาชิกในชุมชน เป็นการสร้างโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโฮมสเตย์ของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมแบบรายบุคคล ในรายกิจกรรมที่ว่างเว้นจากงานปกติเช่น นักเรียน ผู้สูงอายุ เป็นต้น หรือการมีส่วนร่วมในฐานะกลุ่มเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มเยาวชน กลุ่มสูงอายุ เป็นต้น หรือการมีส่วนร่วมในฐานะสถาบันทางสังคมในชุมชนเช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง การลองผิดลองถูก การปฏิสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลากระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านทั้งสิ้น

5) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เป็นกระบวนการเติมเต็มศักยภาพของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางวิชาการ การสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน การประสานงาน ให้คำชี้แนะ คำปรึกษา และการกระตุ้นพลังร่วมของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

6) การสร้างเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภายในเช่น เครือข่ายกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และภายนอกเช่น เครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์ เครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในรูปเครือข่ายการผลิต และเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ธุรกิจชุมชนสามารถกระจายความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ และพัฒนาธุรกิจชุมชนตลอดเวลา

7) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อใช้เป็นบทบัญญัติร่วมกันในการประพฤติ ปฏิบัติ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเป็นระเบียบ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในหมู่บ้านเช่น ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ห้ามยิงปืนหรือจุดประทัด เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงข้อตกลงในการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์เช่น การแบ่งผลกำไร การปันผล เป็นต้น ซึ่งกฎระเบียบที่สร้างขึ้นคนในชุมชนล้วนยอมรับและปฏิบัติตาม

8) การกระจายรายได้ เป็นการกระจายผลประโยชน์ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง ทุกคนมีงานทำ มีรายได้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น นำมาซึ่งความพึงพอใจของคน

9) ความโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกมีส่วนร่วม รับรู้ รับทราบ ตรวจสอบได้ ภายใต้กฎระเบียบในการจัดสรรผลประโยชน์ที่กลุ่มตั้งขึ้น มีการลงเวลาปฏิบัติงานเพื่อจ่ายค่าตอบแทนตามที่ตกลงไว้ ซึ่งสมาชิกเห็นสมควร ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ยุติธรรม ทั้งนี้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นของสมาชิกและของคนในชุมชนทุกคน

10) มีกิจกรรมต่อเนื่อง เป็นความต่อเนื่องทั้งในรูปของกิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์ที่นำเสนอต่อผู้ให้บริการ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการเข้าพัก กระตุ้นให้ผู้ให้บริการรู้สึกอยากเรียนรู้ตลอดเวลา ตื่นเต้น น่าสัมผัส ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย และความต่อเนื่องของกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มจะต้องดำเนินการในแต่ละช่วงเวลา ความหลากหลายของกิจกรรม รวมไปถึงความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ที่ไม่กระจุกอยู่เพียงในช่วงเทศกาลบั้งไฟพญานาคหรือเทศกาลสำคัญของจังหวัด หากแต่มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกต่อเนื่องตลอดทั้งปี

ที่ผ่านมา หมู่บ้านโฮมสเตย์ล้วนสามารถเชื่อมโยงปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเรียงร้อยเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ลงตัว นำมาซึ่งความสำเร็จและการยอมรับให้เป็นต้นแบบในระดับจังหวัด อย่างไรก็ตามในบางประเด็นยังต้องอาศัยการพัฒนาเพื่อให้ธุรกิจชุมชนดำเนินต่อไปได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประเด็นของการพัฒนาเช่น ในด้านของทัศนียภาพ แหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมของพื้นที่ต้องสะอาด สวยงาม ร่มรื่น เป็นระเบียบ การพัฒนาทักษะทางภาษา การบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมากขึ้น เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ รวมถึงเพื่อสร้างฐานต่อยอดกิจกรรมธุรกิจชุมชนของหมู่บ้าน และการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษา สนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

หมู่บ้านประมงน้ำจืด บ้านกอนาง หมู่ที่ 2 ตำบลกอนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย อยู่ห่างจากจังหวัดหนองคายไปทางทิศตะวันตกประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านติดลำน้ำโขง พื้นที่ราบลุ่มชุ่มน้ำ จำนวนครัวเรือน 155 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,109 คน อาชีพหลักคือ เกษตรกรรม รองลงมาค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง วัด 1 แห่ง ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ 100% มีการรวมกลุ่มกันเช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มดอกไม้จันทร์ กลุ่มผู้เลี้ยงวัว และกลุ่มกองทุนต่างๆ มีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น บุญแข่งเรือแห่เทียนเข้าพรรษา เทศกาลสงกรานต์ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา งานแต่งงาน การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น มีอุตสาหกรรมการทำขนม ศิลปหัตถกรรม การทำโรงศพ การกีฬา แอโรบิค ไม้พลอง และนวดแผนโบราณ

5) การกระจายรายได้ เป็นการประกันความเสี่ยงต่อผลผลิตที่เกิดขึ้น ซึ่งฟาร์มใหญ่อยู่ติดถนนจะมีโอกาสทางการตลาดมากกว่า ก็จะติดต่อฟาร์มที่อยู่ข้างในหมู่บ้านให้เอาปลามาส่ง เป็นลักษณะเครือข่ายกระจายรายได้ ทำให้แต่ละฟาร์มสามารถผลิตพันธุ์ปลาออกมาได้เรื่อยๆ เพราะสามารถป้อนสู่ตลาดได้ตลอดเวลา ถือเป็น การกระจายรายได้ที่กระตุ้นให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่อง

6) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน ในเรื่องความรู้ ความช่วยเหลือในด้านวิชาการและการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดหนองคาย เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ทั้งกลุ่มประมงน้ำจืดในเรื่องแหล่งน้ำ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และลูกค้าในเรื่องความปลอดภัย ความสะอาด มาตรฐานการผลิต เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านประมงน้ำจืดยังต้องมีการพัฒนาในประเด็น การรวมกลุ่มการผลิต การมีส่วนร่วมของสมาชิก ทักษะและความรู้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนในลักษณะเครือข่ายหรือกลุ่ม ความรู้ด้านการบัญชี การบริหารจัดการ การตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาขนาดเล็ก การสร้างเวทีในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนระหว่างกันของคนในหมู่บ้าน เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด ล้วนมีปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จและข้อจำกัดที่ทั้งเหมือนและต่างกัน ตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งแต่ละธุรกิจชุมชนก็สามารถพัฒนาเอาจุดแข็ง จุดด้อยมาสร้างมูลค่าเพิ่มต่อการทำธุรกิจชุมชนได้อย่างลงตัว ซึ่งรูปแบบการจัดการธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด สามารถสรุปได้ดังนี้

1) พัฒนาทุนทางธรรมชาติ เป็นการนำเอาสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำธุรกิจชุมชน ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านมีการจัดการที่เหมือนกัน โดยเฉพาะความเป็นชุมชนติดแม่น้ำโขง ที่สายน้ำเปรียบเหมือนสายเลือดของสองหมู่บ้านมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแม่น้ำโขงกลายเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการโฮมสเตย์ ในขณะที่แม่น้ำโขงก็กลายเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการเพาะพันธุ์ปลา

2) ใช้ผู้นำทางการ ธุรกิจชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านสำเร็จได้ด้วยดี ก็เพราะผู้นำทางการเป็นผู้ประสาน เชื่อมโยง กระตุ้น ร่วมดำเนินการในกิจกรรมของชุมชนทุกขั้นตอน รวมถึงการที่ผู้นำเองร่วมทำกิจกรรมนั้นๆ ด้วยตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านมี “กำนัน” เป็นตัวเชื่อม ซึ่งกำนันทั้งสองล้วนทำโฮมสเตย์และประมงน้ำจืดเช่นกัน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกบ้าน รวมถึงเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้นำเอง นอกจากนี้ผู้นำทั้งสองล้วนเป็นนัก

จัดการประสานผลประโยชน์เป็นอย่างดี มีการติดต่อหน่วยงานภายนอกเข้ามาเติมเต็มข้อจำกัดของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภทล้วนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการ ทั้งในกระบวนการทำกิจกรรมร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์กัน และการประสานงานกัน ซึ่งความรู้ที่นั่นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ที่ผ่านการลองผิดลองถูกมาก่อน ทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นความรู้ของชุมชน สามารถใช้ได้จริง นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับสานสายสัมพันธ์อันดีระหว่างกันและกัน

4) ให้องค์กรภาครัฐสนับสนุน เป็นบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ เติมเต็มในส่วนที่เป็นข้อจำกัดของหมู่บ้าน มิใช่เป็นการเอามาให้ คิดให้ ทำแทน หรือแสดงบทบาทหลัก แต่เป็นบทบาทในลักษณะพี่เลี้ยง ที่ปรึกษา ผู้อำนวยการความสะอาดที่มีชาวบ้านเป็นผู้แสดงหลัก ทั้งนี้เนื่องจากขีดจำกัดบางประการของชุมชนเช่น ความรู้ ทักษะ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานภาครัฐจะต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ ในขณะที่ตัวเองคอยยื่นเคียงข้างเป็นเพื่อนร่วมทางของชาวบ้าน

5) กระจายรายได้ ธุรกิจชุมชนจำเป็นจะต้องสร้างรายได้ของตนเองขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และรายได้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องกระจายไปสู่กลุ่มคนชุมชนอย่างทั่วถึง มิฉะนั้นธุรกิจชุมชนจะกลายเป็นการผูกขาดรายได้ของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม ซึ่งในที่สุดธุรกิจชุมชนก็จะตายลง ซึ่งกระบวนการกระจายรายได้มีในหลายลักษณะเช่น การเข้าร่วมกิจกรรม การจ่ายค่าตอบแทน ค่าจ้าง เงินปันผล การขายผลผลิต เป็นต้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจ และยอมรับได้

6) สร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม ธุรกิจชุมชนล้วนอาศัยความต่อเนื่องของการผลิต ทั้งความต่อเนื่องในตัวกิจกรรมเฉพาะของตนเอง และความต่อเนื่องในรอบการผลิต เพื่อกระตุ้นให้เกิดความถี่ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การสร้างรายได้ การมีส่วนร่วม และการผลิตของธุรกิจชุมชน ซึ่งธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภทล้วนสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านประมงน้ำจืด จะมีการพัฒนาและขับเคลื่อนตัวเองจนมาสู่ความสำเร็จในปัจจุบัน แต่ด้วยกระแสของความเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ และยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถคาดการณ์ได้ ดังนั้นธุรกิจชุมชนเองจะต้อง

ปรับตัวและพัฒนาขับเคลื่อนตัวเองอย่างมีทิศทาง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงหรือปัจจัยเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคตผู้วิจัยเสนอให้ธุรกิจชุมชนหันมาพัฒนาตัวเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ยึดมั่นในทางสายกลาง มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นต้อน บนพื้นฐานความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้อิทธิพลของหลักเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ในทุกด้าน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่ไม่พึงประสงค์ โดยทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การสร้างสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. อภิปรายผล

จากสรุปผลการวิจัยในหัวข้อที่ผ่านมาจะเห็นว่า การขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นจะต้องพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นต้อน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อกระตุ้นความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในธุรกิจชุมชนนั้นๆ ซึ่งจะทำให้เกิดพลังร่วมของชุมชนที่จะขับเคลื่อนธุรกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการบรรลุตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง จากกระบวนการพัฒนาและการจัดการธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ธุรกิจชุมชน เป็นการปรับตัวของโครงสร้างทางสังคม เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของคนในชุมชน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม ซึ่งเมื่อโครงสร้างใดทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถทำหน้าที่ได้ สังคมก็จะสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่แทน ซึ่งการประกอบธุรกิจชุมชนเป็นปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้สามารถรองรับกับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น หรือความต้องการทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนและคนภายนอกได้ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ธุรกิจชุมชนจึงเป็นการรวมหน่วยกันของคนในชุมชน เพื่อจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

การเข้าร่วมธุรกิจชุมชนของกลุ่มสมาชิก ล้วนมีแรงจูงใจที่เป็นไปตามทฤษฎีแรงจูงใจกล่าวไว้ว่า การเคลื่อนไหวหรือแสดงพฤติกรรมไปยังจุดมุ่งหมายหรือจุดหมาย เกิดจากแรงผลักดันซึ่งมีความต้องการ สิ่งจูงใจ และแรงขับ ทั้งนี้แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมธุรกิจชุมชนของสมาชิกในชุมชน นอกจากจะเป็นความต้องการสนองตอบด้านรายได้ในรูปของตัวเงิน และยังมีแรงจูงใจประเภทอื่นเช่น

ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน ความต้องการการยอมรับ ความต้องการพัฒนาตนเอง ความเป็นตัวตน ความภาคภูมิใจ ค่านิยม ความต้องการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนอื่น เป็นต้น

การดำเนินธุรกิจชุมชน ล้วนเกิดจากแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว หรือทุนทางธรรมชาติ ซึ่งการปรับตัวจากอิทธิพลของธรรมชาติทำให้เกิดวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มองว่า สิ่งรอบตัวมนุษย์มีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์เอง และเพื่อการดำรงอยู่อย่างสมดุลของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ความสำเร็จที่สำคัญของการดำเนินกิจกรรมของธุรกิจชุมชนทั้งสองประเภท ล้วนเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคงอยู่ ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และความยั่งยืนของกิจกรรมนั้นๆ ล้วนเป็นไปตามแนวคิดการมีส่วนร่วม ซึ่งสมาชิกของกลุ่มจะมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ ทำให้ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นเป็นของคนในชุมชนทุกคน ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมดำเนินไปสู่ความสำเร็จ

ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินธุรกิจที่พัฒนามาจากระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับธุรกิจ เพื่อสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนเองและจากบุคคลภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) ที่มองว่า ธุรกิจชุมชนมีระดับของการเริ่มต้นจากระดับครัวเรือนเพื่อการพึ่งตนเอง สู่วาระระดับชุมชนและเครือข่าย เพื่อสร้างระบบการเกื้อหนุนพึ่งพากันในชุมชน ก่อนที่จะก้าวไปสู่ระดับธุรกิจเพื่อสนองต่อความต้องการนอกชุมชนและเครือข่าย จนทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นนำมาสู่ความเป็นธุรกิจของชุมชนในที่สุด

การพัฒนาทุนทางธรรมชาติมาใช้ให้เกิดมูลค่าต่อการดำเนินกิจกรรม เป็นการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาให้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างรายได้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินธุรกิจชุมชนที่พึ่งพาสภาพทางกายภาพตามธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของมธุรส ปรวบไพรี (2544) ที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์จะต้องมีความเข้าใจระบบนิเวศ ลักษณะทางธรรมชาติของพื้นที่ ทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ทั้งสิ้น รวมถึงยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า ทำเลที่ตั้งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของนงลักษณ์ อยู่เย็นดี (2546) ที่พบว่า พื้นที่ทางธรรมชาติมีผลต่อความชื่นชอบของบุคคลภายนอกต่อการดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของวิรัชชุตา ให้เจริญ (2546) ที่พบว่า ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของอาคม อาจแสง (2546) ที่พบว่า ลักษณะทางกายภาพเช่น สถานที่ริมแม่น้ำ ลักษณะที่เป็นเกาะ เป็นต้น ล้วนมีผลต่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

การดำเนินกิจกรรมนั้น ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการจะต้องถือเอาการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้นเป็น “ธุรกิจ” ของตนเองตามบทบาทหน้าที่และความคาดหวังของสังคม เนื่องจากสมัยปัจจุบันเป็นยุคของความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม ดังนั้นผู้นำโดยเฉพาะผู้นำที่เป็นทางการจำเป็นต้องมาเข้าเป็นตัวยืนหรือเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของลัดดา ผิวเณร (2542) ที่พบว่า ประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่มลุ่มมีบทบาทในการดำเนินงานของกลุ่มทุกกระบวนการ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541) ที่พบว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ/ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า ผู้นำเป็นปัจจัยภายในที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของเอนก เหลาโชติ (2547) ที่พบว่า ความเป็นผู้นำเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน

ในขณะที่ผู้นำในรูปแบบอื่นๆ เป็นผู้เติมเต็มหนุนเนื่องพลังของผู้นำทางการอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในปัจจุบันจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและหน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541) ที่พบว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ/ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของชุตินาจินดาพล (2544) ที่พบว่า ผู้นำมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า ผู้นำมีส่วนสำคัญที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของพงศธร จันทร์ศรี (2546) ที่พบว่า ผู้นำมีส่วนสำคัญในการอยู่รอดขององค์กร เช่นเดียวกับผลการศึกษาของเอนก เหลาโชติ (2547) ที่พบว่า ความเป็นผู้นำเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของมนตรีพานิชยานุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของอภิตา ผ่าเจริญ (2549) ที่พบว่า จุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันเกิดจากผู้นำกลุ่มทั้งแบบทางการและไม่ทางการ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของกนกวรรณ สอนผล (2549) ที่พบว่า ผู้นำมีบทบาทในการยอมรับของคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม

ธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นสำคัญ ในกระบวนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสมาชิกจะมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ/ ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของมธุรส ปราบไพรี (2544) ที่พบว่า การสนับสนุน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยมีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของอัญชัญ แกมเซย (2544) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมมีผลต่อสำนึก ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า การ มีส่วนร่วมเป็นปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของเอนก เหลาโชติ (2547) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีผลต่อการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับ ผลการศึกษาของพชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์ (2547) ที่พบว่า การจัดการองค์การแบบชุมชนมีส่วนร่วม อย่างเป็นทางการ จะทำให้ชุมชนร่วมมือและพอใจกระบวนการที่ทำอยู่ รวมถึงสอดคล้องกับผล การศึกษาของสมพร พูลพงษ์ (2548) ที่พบว่า การเรียนรู้ร่วมกันและการพึ่งพาอาศัยกันเองในชุมชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของชลลดา พุ่มพฤษ (2548) ที่พบว่า การสื่อสารที่จำเป็นต่อการดำเนินงานโฮมสเตย์คือการสื่อสารเพื่อสร้างความหมาย ร่วมกัน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อขัดเกลาซึ่งกันและกัน นำไปสู่ เป้าหมายอย่างเดียวกันจะทำให้พลังชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของมนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

ด้วยข้อจำกัดบางประการของชุมชนทำให้ธุรกิจชุมชนเกิดปัญหาอุปสรรคเช่น ความรู้ การ บริหารจัดการ การตลาด เงินทุน เทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของปาริชาติ วัลย์ เสถียร (2540) ที่พบว่า เงินทุน และสินเชื่อที่มีจำกัด ระบบบัญชีและการตรวจสอบมีผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ (2544) ที่พบว่า เงินทุนมีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน รวมถึงผลการศึกษาของจุมพล หนิม พานิช และบุญศรี พรหมมาพันธ์ (2548) ที่พบว่า ปัญหาด้านการบริการจัดการโดยเฉพาะเรื่องเงินเป็น ปัญหาใหญ่ของธุรกิจชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของธนัท จีรกุลกิจ (2549) ที่พบว่า ปัญหาด้าน การตลาดทำให้กลุ่มเลี้ยงปลาไม่สามารถสร้างผลกำไรได้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับผลการศึกษา

ของณัฐฉิณี ศรีวงศ์ตระกูล (2550) ที่พบว่า ความรู้ ความตระหนัก การสื่อสาร งบประมาณเป็นปัญหาของการส่งเสริมการตลาดของธุรกิจชุมชน

จากปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องเข้ามาให้การสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และสนับสนุนทุนอุดหนุนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า เงินทุนและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการศึกษาของรังสรรค์ ปิติปัญญา (2546) ที่พบว่า ปัจจัยภายในและภายนอกล้วนมีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิชชุตา ให้เจริญ (2546) ที่พบว่า ทุนภายนอกมีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน เพื่อให้ธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยมีคนในชุมชนเป็นตัวแสดงหลัก เพื่อให้การพัฒนานั้นๆ เป็นของคนในชุมชนเอง สอดคล้องกับผลการศึกษาของกฤตติกา แสนโกชน์ (2546) ที่พบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนยังมีความต้องการความช่วยเหลือด้านการบริการจัดการจากหน่วยงานภายนอก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของของขวัญฤดี ตันตระกูล (2548) ที่พบว่า การสนับสนุนเงินทุนและความรู้จากหน่วยงานภายนอกช่วยให้เกิดโอกาสและมีผลต่อศักยภาพของผู้ประกอบการ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของมนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐมีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจชุมชน จะต้องกระจายเข้าสู่กลุ่มคนในชุมชนอย่างทั่วถึง โดยทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้นๆ ผ่านในรูปของ ค่าจ้าง ค่าตอบแทน ค่าแรง เงินปันผล หรือเงินเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร อ่อนหวาน (2545) ที่พบว่า ผลตอบแทนในรูปของรายได้มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของพงศ์ธร จันทร์ศรี (2546) ที่พบว่า การทำงานของเครือข่ายสมาชิกจะมีส่วนร่วมและเกื้อหนุนการทำงานเมื่อสมาชิกมีผลประโยชน์กับกิจกรรมนั้นๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของอรพรรณ สุทธิพิทักษ์ (2546) ที่พบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้สมาชิกรวมกลุ่มกันคือ ต้องการสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว เช่นเดียวกับผลการศึกษาของสุวิทย์ คิดการงาน (2546) ที่พบว่า การรวมกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นเพราะทุกคนต้องการสร้างรายได้ภายในชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของธิดา จันทราเดช (2546) ที่พบว่า การประกอบธุรกิจชุมชนช่วยในการเพิ่มรายได้ การมีงานทำ และการจ้างงานในพื้นที่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของนันทรัตน์ นามบุรี (2547) ที่พบว่า ธุรกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นก็เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของมนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า การ

จัดสรรผลประโยชน์มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ซึ่งรายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีผลต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม

ธุรกิจชุมชนจะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการวางแผนการสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม เพื่อการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และเพื่อให้รอบการผลิตครบรอบหมุนเวียนเป็นวัฏจักร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541) ที่พบว่า การผลิตเป็นปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ/ล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของเอนก เหลาโชติ (2547) ที่พบว่า การผลิตเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของมนตรี พานิชยานุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า การผลิตเป็นปัจจัยมีผลต่อความสำเร็จของการประกอบการธุรกิจชุมชน

การพัฒนาธุรกิจชุมชนในอนาคตนั้น จะต้องมุ่งไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมสู่คนในรุ่นต่อไปได้ โดยเน้นทางสายกลาง ไม่เร่งรีบหรือเป็นธุรกิจที่เอาแต่กำไรเป็นสำคัญ แต่เป็นกิจกรรมในชุมชนที่ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาท และมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ค่อยเป็นค่อยไป บนพื้นฐานความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้หลักเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อมุ่งสู่การสร้างสุขร่วมกันอย่างยั่งยืนในที่สุด

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาธุรกิจชุมชน ประกอบการตัดสินใจการกำหนดนโยบายสำหรับการพัฒนาธุรกิจชุมชน และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคต ดังนี้

- 1) ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาธุรกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ยึดหลักทางสายกลาง บนฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีเป้าหมายที่ความสมดุลอย่างยั่งยืนในอนาคต

2) ควรศึกษาวิจัยต้นแบบธุรกิจชุมชนที่ดำเนินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อถอดแบบหรือองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้ธุรกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในสังคมไทย

3) ควรศึกษาวิจัยนำร่องธุรกิจชุมชนกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อวิจัยและพัฒนาแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างต้นแบบธุรกิจชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ สอนผล. (2549). **แนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านดงเจริญชัย ตำบลหนอง
แห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ปัญหาพิเศษปริญญาบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.**
- กฤตติกา แสนโกชน์. (2546). **การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน:
กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุขุฎี
บัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- การพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, กรม. (2550). **เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บีทีเอส เพรส จำกัด.**
- ขวัญฤดี ต้นตระกูลบัณฑิตย์. (2548). **ศักยภาพของธุรกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
ขอนแก่น: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). **แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.**
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2535). **การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์.**
- จุมพล นิมพานิช, รศ. ดร. และบุญศรี พรหมมาพันธ์, รศ. ดร. (2548). **บทบาทขององค์การ
บริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะภาคเหนือ. ม.ป.ท.**
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด.**
- ชลลดา พุ่มพฤกษ์. (2548). **การสื่อสารในการดำเนินงานโฮมสเตย์มาตรฐานไทยในเขต
พื้นที่ภาคกลาง. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ชัยพัฒนา, มูลนิธิ. (2551, พฤษภาคม 14). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. อ้างจาก
<http://www.chaipat.or.th/>.**
- ชุติมา จินดาพล. (2544). **ศักยภาพในการพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชมรมชาวประมงพื้นบ้าน
ตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.**

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2541). **แนวคิดเชิงทฤษฎีและบททดลองเสนอเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน.**
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ณัฐฉานี ศรีวงศ์ตระกูล. (2550). **กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่ม
เยาวชนของที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท [Home Stay] เขตอีสานใต้.**
นครราชสีมา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ดวงพร อ่อนหวาน. (2545). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ.**
กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- ถวิล ธารโกชนัน. (2532). **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทองทิพภา วิริยะพันธ์, ผศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง: ความพอเพียงมวลรวมในประเทศ.**
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ดวงกลมสมัยจำกัด.
- ธนัท จีรกุลกิจ. (2549). **ความคิดเห็นของสมาชิกต่อเงื่อนไขความสำเร็จของธุรกิจชุมชน:
กรณีศึกษากลุ่มเลี้ยงปลาทับทิมในกระชังและศูนย์การเรียนรู้ทับทิมสยาม.**
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธวัชชัย เพ็งพินิจ. (2544). **วิถีชีวิตของเกษตรกรชานเมืองภายหลังการขายที่ดินทำกิน :
กรณีศึกษาบ้านโนนม่วง หมู่ที่ 3 ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2548). **“บั้งไฟพญานาค” ให้อะไร?กับชาวหนองคาย.** นสพ.โพสต์ทูเดย์ ปีที่ 3 ฉบับ
ที่ 985 วันที่ 18 ตุลาคม 2548 หน้า A9.
- _____. (2549). **บ้านจอมแจ้ง: ต้นแบบโฮมสเตย์เมืองหนองคาย.** นสพ.มติชนรายวัน ปีที่
29 ฉบับที่ 10407 วันที่ 7 กันยายน 2549 หน้า 34.
- _____. (2549). **หมู่บ้านประมงน้ำจืดหนองคาย: แหล่งศึกษาเรียนรู้ธุรกิจชุมชน.** นสพ.
มติชนรายวัน ปีที่ 29 ฉบับที่ 10208 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2549 หน้า 34.
- _____. (2550). **คุณลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมแผนใหม่ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

- ธิดาช จันทราเดช. (2546). **บทบาทของธุรกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทในภาคเหนือของประเทศไทย**. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระเชิงวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นงลักษณ์ อยู่เย็นดี. (2546). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นันทรัตน์ นามบุรี. (2547). **การพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาการผลิตแชมพูสมุนไพร**. ยะลา: สถาบันราชภัฏยะลา.
- นิเทศ ดินณะกุล, รศ.ดร. (2546). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริหารส่วนจังหวัดหนองคาย, องค์การ. (2551). **หนองคายเมืองน่าอยู่อันดับ 7 ของโลกและอันดับ 1 ของภาคอีสาน**. [Online]. Available: www.nongkhai-pao.org/ [2551, สิงหาคม 4].
- ประเวศ วะสี, ศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- ปริศนา โกลละสุด. (2534). **การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน: ศึกษาเปรียบเทียบผู้เคยย้ายถิ่นและผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น**. วิทยานิพนธ์บริหารศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2540). **การสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงศ์ธร จันทรศมี. (2546). **การศึกษาลักษณะการทำงานขององค์กรเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนไชยบุรีพา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์. (2547). **การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, ดร. **เศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย. ม.ป.ป.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.

- มธุรส ปราบไพบรี. (2544). **ธุรกิจท่องเที่ยว: โสมสเตอร์กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.**
กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มนตรี พานิชยานุวัฒน์. (2548). **การประกอบธุรกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ, ผศ.ดร. และคณะ. (2547). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ยนต์ ชุ่มจิตร. (2528). **สังคมวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. (2546). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย.**
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ลัดดา ผิวเณร. (2542). **บทบาทสตรีกับการพัฒนาธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแชมพูสมุนไพรบ้านท่าทรายหมู่ที่ 1 ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรุณี ไรรัตน์พันธ์. (2546). **การศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิกิพีเดีย, สารานุกรม. (2551, พฤษภาคม 14). อ้างจาก <http://th.wikipedia.org/>.
- วิชชุตา ให้เจริญ. (2546). **การจัดการท่องเที่ยวแบบโสมสเตอร์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์. (2544). **ธุรกิจชุมชน: ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น.** วารสาร Chulalongkorn Review. ปีที่ 13 ฉบับที่ 51 เมษายน-มิถุนายน 2544.
- สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมชาย นิลอาธิ, ผศ. (2551 พฤษภาคม 19). **นิเวศวัฒนธรรม.** อ้างจาก <http://reg.ksu.ac.th/>
- สมพร พูลพงษ์. (2548). **การพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศเศรษฐกิจชุมชน.**
นครสวรรค์: สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา.
- สมศรี ศิริขวัญชัย. (2541). **วิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). **สังคมศาสตร์เบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ คิดการงาน. (2546). **การศึกษาการรวมกลุ่มของธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง**
อำเภอสารภี และอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. ปัญหาพิเศษปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เสน่ห์ จามริก, ศ. (2546). **เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. วารณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. มีนาคม 2546. เอกสารอัดสำเนา.
- อศิน รพีพัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ตามความหมายของนักเศรษฐศาสตร์**. อ่างจากวารณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. มีนาคม 2546. เอกสารอัดสำเนา.
- อภิรดา ฟ้าเจริญ. (2549). **การศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้นตุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรวรรณ สุทธิพิทักษ์. (2546). **กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการจัดการธุรกิจชุมชน: ศึกษากรณีธุรกิจกะลาของตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อัญชัญ แกมเชย. (2544). **ธุรกิจชุมชนกับสำนึกร่วมในการจัดการป่า กรณีศึกษา บ้านเขาราวเทียนทอง ตำบลเนินขาม กิ่งอำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อาคม อัจแสง. (2546). **ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดุลพัฒน์กิจ. (2548). **จิตวิทยาบริการ**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

เอนก เหลาโชติ. (2547). **การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมตุ๊กตา ราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสารสรุปผลการสัมมนา. (2545). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน**. ในระหว่างวันที่ 28-30 มิถุนายน 2545 ณ โรงแรมเลกาซี ริเวอร์ แควรีส์อร์ท จังหวัดกาญจนบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

Alan chapman. (2001 November). **Maslow's Hierarchy of Needs**. www.businessballs.com.

Alvin Bernard. (1958). **Rural Sociology**. New York: Mc. Graw-Hill Company.

Bootzin, Richard R. and Other. (1991). **Psychology Today: An Interoduction 7th edition**. New York: Mc Graw Hill, Inc.

Bronislow Malinowski. (1936). "Anthropology" **Encyclopedia Britanica**. Supp. Vlo.1. London and New York.

Cohen, John. M. and Uphoff, Norman T. (1977). **Rural Development Participation: Concepts and Measure for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: The Rural Development Committee center for International Studies Cornell University.

Erwin, William. (1976). **Participation Management Concept Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia University.

<http://e-book.ram.edu/e-book/>. (2551 พฤษภาคม 19).

<http://www.huso.buu.ac.th/>. (2551 พฤษภาคม 19).

Keith Davis. (1972). **Human Behavior at Work-Human Relational Behavior**. New York: Mc. Graw-Hill Book Company.

Macionis. (1993). อ้างจาก <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/>.

Steward, Julian H. (1955). **The Theory of Cultural Change: The Methodology of Multilinear Evolution**. University of Illinois Press, Urbana.

Talcott Parsons. (1949). "The Present Position and Prospect Systemic Theory in Sociology" In his **Essays in Sociological Theory**. New York: Free Press.

United Nation. (1978). **Population Participation in Decision Making for Development.**

New York: United Nation Publication.

Vroom V. (1970). **"Industrial Social Psychology" Management and Motivation.** New York:

Mcgrow-Hill Book Company.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- กล บทมาตย์. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, พฤษภาคม 16).
- กุก่า วิพบุตร. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 19).
- กุกลาบ พวงสาทะ. เลขานุการกลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหารบ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 19) .
- คุณ พลศรี. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- จันทร์ คำแพงดาว. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- จิก พลศรี. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- ใจชื่น พิณรัตน์. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- ฉัตรชัย จันทร์ใส. เจ้าของบ่อปลาฉัตรชัยฟาร์มปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).
- ญา บทมาตย์. เจ้าของบ่อปลาน้องโมพันธุ์ปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18 และ 2551, พฤษภาคม 16).
- ฐิติพันธ์ ทาทอง. เจ้าของบ่อปลาประทีปฟาร์มปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).
- ทศพล บทมาตย์. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).
- ทองเลื่อน หัสกรรณ. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, พฤษภาคม 16).
- บุญโฮม จิตมาลย์. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- ประจันต์ บัวจิตร. เจ้าของบ่อปลามณเฑียรฟาร์มปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).
- ประเสริฐ หานุญมี. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- ปราโมทย์ แข็งข้อ. เจ้าของบ่อปลาน้องโบฟาร์มปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18 และ 2551, พฤษภาคม 16).
- ปาณี พลเกลือ. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2549, พฤษภาคม 10).
- พุดม ดานิติ. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- ไพเราะ มั่งมูล. กำนันตำบลกอนาง. (2551, กุมภาพันธ์ 20).
- มณีวรรณ ทุมมาปักษ์. เจ้าของบ่อปลามณีวรรณฟาร์มปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).
- มัตติษฐ์ ศรีใบเฮี้ยว. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- มัน ดีเพ็ญ. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).
- มาลัย สุทธิสาร. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, พฤษภาคม 16).
- ยูน สุริษา. ประธานกลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหารบ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 19).

ละมุน น้อยเมืองคุณ. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).

วิจิตร ตันณวารัตน์. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).

วินัย ศรีวิพัฒน์. เจ้าของบ่อปลาห้องโม่พันธุ์ปลาบ้านกอนาง(2551, พฤษภาคม 16).

สมหวัง ประจักษ์. เจ้าของบ้านโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง. (2551, กุมภาพันธ์ 18).

สวัสดิ์ ยศธิสุทธิ. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, พฤษภาคม 16).

สุเทพ บทมาตย์. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).

สุเมฆ พันธุ์ชิด. เจ้าของบ่อปลาสุเมฆพันธุ์ปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).

สุรินทร์ ยี่ดียว. เจ้าของบ่อปลาสุรินทร์พันธุ์ปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).

เสถียร ขานชัยศรี. เจ้าของบ่อปลาเอกพลพันธุ์ปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).

หนูพร้อม พันธุระ. เจ้าของบ่อปลาไพรวัลย์พันธุ์ปลาบ้านกอนาง. (2551, มกราคม 18).

อนุพงษ์ สนิทชน. รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดหนองคาย. (2551, มกราคม 16).

อรุณ กองอุดม. เจ้าของบ่อปลาบ้านกอนาง. (2551, พฤษภาคม 16).

อารี วิพบุตร. กำนันตำบลสีกายและประธานกลุ่มธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์. (2549, พฤษภาคม 10 และ 2551, กุมภาพันธ์ 18).

